

CADRUL DE DEZVOLTARE A JURNALISMULUI SOCIAL AUTOHTON

Georgeta STEPANOV

Universitatea de Stat din Moldova

Identificarea cadrului de dezvoltare a jurnalismului social din Republica Moldova se face importantă în vederea determinării funcțiilor și a rolului jurnalismului social în contextul mediatic autohton. Mai mult, acest lucru oferă oportunități de cercetare a potențialului actual al presei scrise de reflectare a problemelor sociale și ale tendințelor de evoluție a acestuia, fapt ce permite implementarea unor strategii mediatice menite să eficientizeze impactul și efectele jurnalismului social în societatea moldovenească.

Cuvinte-cheie: *jurnalism social, presă scrisă, cadru de dezvoltare, instituție mass-media, factori social-politici și economici, context istoric, problemă socială, evoluție socială.*

FRAMEWORK DEVELOPMENT OF A LOCAL SOCIAL JOURNALISM

The identification process of framework development in social journalism from Republic of Moldova is important by determining the functions and the role of social journalism in the context of local media. Furthermore, this gives research opportunities current potential of print media who reflect the social issues and its development trends, which allows the implementation of some media strategies, which has goal to optimize the impact and effects of social journalism in Moldovan society.

Keywords: *social journalism, print media, development framework, media institution, socio-political and economic factors, historical context, social problem, social evolution.*

La începutul anilor '90 presa moldovenească acorda atenție, prioritar, problemelor care până nu demult erau „tabu” și care readuceau în albie istoria neamului, dar și problemelor care reflectau noile realități politice și care aveau menirea să instruiască populația asupra modului de a gândi și de a acționa pe principii noi, democratice. Starea de euforie în societate și în presă, generată de redobândirea independenței, revenirea la grafia latină și obținerea libertăților politice și civice etc., s-a consumat odată cu trecerea timpului. Destrămarea relațiilor economice, distrugerea vechilor valori, agravarea situației din sfera socială etc. au generat probleme grave, care au afectat considerabil individul social, în particular, și societatea, în general. Autorii studiului „Elemente pentru un dicționar de sociologie rurală: fenomene, procese, doctrine rurale” susțin că sursele care alimentează cel mai frecvent geneza problemelor sociale sunt situațiile anemice care apar în perioadele de schimbare socială sau de tranziție de la un sistem social la alt sistem social. În aceste situații normele nu mai funcționează cum trebuie, se contrazic între ele, nu mai au un caracter unitar, iar asemenea perioade sunt cele mai favorabile pentru proliferarea unor subculturi sau contraculturi ale unor norme, valori și stiluri de viață deviate sau marginale, implicite pentru apărarea și organizarea unor probleme sociale [4].

Schimbarea socială afectează structura și funcționarea organizării sociale și, totodată, presupune modificarea unor atitudini, comportamente și opinii ale unor grupuri mari de oameni, în unele aspecte, ale tuturor membrilor societății românești. Dar toate națiunile au probleme sociale, acestea nici nu trebuie să treacă prin schimbări de amploarea tranziției de la un sistem social-politic la altul, ca să se confrunte cu probleme majore de soluționat [1, p.463].

Astfel, în a doua jumătate a anilor '90 presa își concentrează atenția pe problemele sociale, pe impactul și efectele acestora, dar și pe acțiunile concrete ale guvernanților în raport cu ele, socialul devenind unul dintre elementele-cheie ale discursului mass-media. Agenda mass-media se extindea treptat prin completarea cu subiecte despre problemele sociale care amenință bunăstarea economică, ordinea socială și morală; cele care amenință potențialul de sănătate al indivizilor; cele care aduc prejudicii mediului fizic sau ecologic; probleme care se referă la acțiunile globale cu impact internațional etc.

Prioritățile sociale exprimate în acțiuni concrete ale guvernului au devenit o componentă constantă a „agendei” mass-media, la fel precum și problemele sociale, care reprezintă astăzi o parte semnificativă a publicațiilor periodice cu conținut generalist. Problematika socială a presei se amplifică cantitativ, dar și calitativ și începe să devină prioritară pentru mass-media. „Anume concentrarea presei pe problematica socială a generat o nouă direcție în jurnalism – jurnalismul social [17].

Semnele distinctive ale jurnalismului social, după P.Gh. Ivanean, sunt:

- mediatizarea subiectelor „specifice” care niciodată nu s-au regăsit în presa sovietică: narcomanie, violență, sărăcie, tratament inuman, abandon etc.;
- abordarea problemelor de pe poziții noi – din punctul de vedere al cetățeanului, nu al funcționarului;
- asumarea de către mass-media a statutului de „apărător” al intereselor cetățenilor „de rând”;
- primirea calităților morale ale angajaților sistemului mass-media.

Semne distinctive ale jurnalismului social mai pot fi, considerăm noi: conturarea portretelor sociale, promovarea practicilor sociale pozitive, critica acțiunilor ineficiente ale puterii sau, din contra, susținerea inițiativelor oficiale constructive în raport cu problemele sociale, organizarea dezbaterilor mediatice, identificarea și propunerea soluțiilor de rezolvare a problemelor sociale, evidențierea dimensiunii umane în scriitura de presă, utilizarea unui limbaj simplu, autentic și cât mai aproape de publicul pentru care se scrie și despre care se scrie, susținerea tendințelor sociale pozitive, demascarea fenomenelor negative etc.

Fenomenele care s-au atestat pentru prima dată în anii '90: destrămarea infrastructurii sociale și a principiilor morale, devalorizarea banilor, migrația, traficul de ființe umane, „criminalizarea societății” etc., nu doar au generat noi subiecte de reflecție pentru presă, care au condus la extinderea diapazonului tematic, ci au modificat substanțial rolul presei în societate, funcțiile și tehnicile ei de mediatizare a realității sociale, toate acestea formând identitatea unui nou tip de jurnalism – jurnalismul social.

Unul dintre fenomenele care cel mai mult a influențat modalitatea de abordare mediatică a realității sociale a fost stratificarea populației Republicii Moldova. Diferențierea veniturilor populației a modificat nivelul de trai (care până în anii '90 a fost, mai mult sau mai puțin, omogen) și a catalizat stratificarea socială care a polarizat societatea între un număr foarte mic de oameni bogați și majoritatea săracă – neajutorată, incertă și pesimistă. În condițiile în care clasa de mijloc, care se consideră a fi baza echilibrului social, aproape că lipsea, nici nu putea fi vorba de coeziune socială. Mai mult, categoriile sărace trebuiau „protejate” de abuzurile celor bogați, dar și de impactul perturbării funcționării normale a instituțiilor de bază ale societății. Datorită acestui fapt, presa își modifică nu doar diapazonul tematic, ci și funcțiile sale, de o importanță majoră devenind funcția de socializare.

Modificarea structurii sociale este un alt fenomen care a generat modificarea tehnologiei mediatice de reflecție a realității. Vechea structură socială de tip sovietic, care recunoștea existența doar a trei elemente: muncitorii, țărănimea și intelectualitatea, a început să se destrame și în scurt timp s-a format un sistem pluri-static, care, de rând cu cele vechi, includea straturile sociale nou-formate, între care: proprietari de capital, reprezentanți ai mediului de afaceri, fermieri etc. Și aceasta pentru că:

- s-a modificat radical rolul social al clasei muncitoare, aceasta pierzându-și statutul de lider;
- a dispărut proprietatea colectivă țărănească, colhozurile și sovhozurile fiind substituie cu gospodării țărănești private;
- s-a schimbat și rolul intelectualității, aceasta cedând statutul de lider spiritual;
- s-a modificat structura clasei guvernatoare – a apărut o elită nouă, națională;
- s-au modificat formele de proprietate: cea colectivă încetând a mai fi unică;
- au apărut alte forme de activitate, precum: businessul mic, mare și mijlociu.

Noile realități au generat straturi sociale noi și, respectiv, noi relații sociale între ele, dar și în interiorul acestora, ceea ce a condus la multiplicarea și diversificarea problemelor sociale, care urmau a fi abordate mediatic diferențiat, anume de pe pozițiile și din perspectiva intereselor sociale ale acestor categorii.

Tenebrizarea sferei sociale de asemenea se încadrează în logica expunerii noastre. Esența proceselor tenebre rezidă în faptul că sunt încălcate sau ocolite normele sociale stabilite și regulile de drept, ceea ce generează fenomene negative, precum: corupția, standarde duble în contabilitate, în salarizarea angajaților, neachitarea impozitelor pe veniturile suplimentare etc. Tenebrizarea acoperă întreaga societate, o dezorganizează, denaturează normele morale existente, subminând din interior societatea.

În acest context mai putem aminti și lipsa unor orientări, valori, scopuri sociale clare la care s-ar fi putut alinia societatea. Vidul valoric conduce la imoralitatea acțiunilor puterii, la apatia și pesimismul social în rândurile maselor largi, astfel generând excluziunea socială. Ideea națională ca valoare social-generală își pierde din intensitate și din claritatea sensului, ea fiind utilizată (atât de forțele de la guvernare, cât și de cele din opoziție) cel mai frecvent pentru realizarea intereselor politice.

Pentru a se integra în noua realitate socioeconomică, indivizii sociali încep să manifeste sau să adopte noi modele de comportament, ajustate la realitățile sociale din interiorul grupului sau din societate. Schimbările

de comportament se datorează, întâi de toate, procesului de afirmare a economiei de piață, care a generat noi activități, meserii și profesii care, la rândul lor, au impus noi standarde și au construit noi relații sociale, dar nu întotdeauna constructive și legale. Caracterul deviant al unor relații economico-financiare, care intră în contradicție cu legea, au condus la afirmarea unor comportamente antisociale, care modifică structura personalității, generează pierderea stimei de sine, a prestigiului în familie și în societate. Adaptarea unui anumit tip de comportament constructiv sau distructiv „depinde de modul în care se interconectează personalitatea, microuniversul cultural și existența particulară a individului cu mediul și condițiile social-generale” [13]. Liberalizarea prețurilor, diferențierea salariilor și a veniturilor populației, creșterea motivației financiare a persoanelor, angajarea sau concedierea din serviciu în baza calității și a randamentului muncii prestate, stagnarea proceselor industriale, distrugerea relațiilor de tip colectiv în agricultură, lichidarea locurilor de muncă, apariția șomerilor etc. – toate împreună au creat condiții pentru apariția și manifestarea noilor modele de comportament social, care de asemenea au devenit subiect de reflecție al jurnalismului social.

Desprinderea de fosta URSS în 1991 și accesarea Republicii Moldova la independență a afectat nu doar raporturile politice ale acesteia cu fosta metropolă, ci în primul rând cele economice, la acea dată puternic interdependentă. În asemenea situație, au avut de suferit sectoare determinante ale economiei naționale, întâi de toate, industria și agricultura [7]. Această stare de lucruri a accelerat și mai mult ritmul galopant al afirmării unor fenomene negative care au modificat problematica mass-media, tehnicile de documentare și de scriere, obiectivele primare, unghiul de abordare etc., fapt ce a conturat un nou tip de jurnalism – cel social. Între aceste probleme se numără:

Migrația. În Republica Moldova fenomenul migrației începe să prindă contur la începutul anilor '90 ai secolului trecut, datorită situației social-economice și politice. „Dar geneza migrațiilor este mult mai amplă, presupunând totodată motive demografice, tehnico-științifice, militare, socioculturale, etnice, religioase, social-psihologice etc. Prin urmare, migrația reprezintă un produs social, o reflexie a schimbărilor ce au loc în societate cu caracter individual (unitar) și de masă” [8]. „Începând cu anul 1993, migrația moldovenilor spre Europa, dar și în est, în Federația Rusă și în alte state ale CSI, a căpătat proporții din ce în ce mai mari. De regulă, această migrație poartă un caracter de muncă. Criza social-economică, dar și lipsa unor programe de stat bine articulate privind politica internă de ocupare a forței de muncă, au accentuat și mai mult tendințele migraționiste ale unei bune părți din populația țării, în special ale tineretului. În același timp, migrația clandestină de muncă este o consecință directă a pronunțatei disparități existente între nivelul de trai și remunerare din Republica Moldova, Europa Occidentală sau Centrală” [7]. Migrația în Moldova reprezintă un subiect sensibil și controversat. Pe parcursul primilor ani de independență numărul moldovenilor care plecau pentru a munci în afara țării era în permanentă creștere, atingând cote maxime la începutul mileniului trei. Deși, în 2008, numărul total al acestora domiciliați peste hotare era în jur de 600.000 [10], 340.000 dintre ei, care reprezentau circa o pătrime din forța de muncă națională, mai au încă familii în Moldova [2]. Exodul în masă a forței de muncă calificată are grave consecințe care afectează indivizii sociali, sectorul public și cel privat, societatea, în genere. „Deși emigrarea autorizată peste hotare, estimată în baza datelor MTIC (ÎS „CRIS „Registru”), continuă să fie actuală în Moldova, fenomenul înregistrează tendințe spre reducere. Conform datelor oficiale, în 2008 au emigrat peste hotare 6.988 persoane, iar în 2013 acest număr s-a redus cu circa 37% și a constituit 2.585 persoane. Preponderent emigrează populația din mediul urban, numărul acestora în 2013 fiind mai mult decât dublu (1.923 persoane) față de cel din mediul rural (662 persoane). Conform datelor estimate în baza emigrării autorizate, numărul cetățenilor moldoveni care locuiau peste hotare rămâne în continuă ascendență, în anul 2013 față de 2008 a crescut cu circa 20 mii persoane, constituind 101.937 persoane” [10].

Sărăcia. Sărăcia este un fenomen social negativ care are efecte diferite în plan individual și colectiv. Sărăcia poate fi definită drept deprivare relativă ce împiedică persoanele să obțină într-o măsură suficientă servicii, condiții și standarde de viață, care le-ar permite să-și asume roluri sociale, să participe în relații sociale și să manifeste un comportament obișnuit așteptărilor generale. Consiliul Europei consideră sărace acele persoane, familii sau grupuri ale căror resurse (materiale, culturale sau sociale) sunt atât de limitate, încât le exclud de la acele standarde minime de viață care sunt recunoscute drept acceptabile în societățile în care trăiesc. „După colapsul Uniunii Sovietice, Moldova s-a confruntat cu cea mai profundă și prelungită recesiune în rândul țărilor în curs de tranziție, iar creșterea survenită a nivelului sărăciei a transformat-o în cea mai săracă țară din Europa la etapa actuală” [12]. Actualmente în Republica Moldova „o persoană se consideră săracă dacă consumul mediu lunar este mai mic de 1196 lei (circa \$95) – valoarea pragului sărăciei absolute” [14].

Analiza evoluției sărăciei în Republica Moldova demonstrează că „sărăcia a crescut brusc în perioada 1998-1999. Către anul 1999, 71% din populația țării era săracă în baza pragului sărăciei absolute. Incidența extrem de mare a sărăciei în 1999 reflectă impactul grav al crizei financiare ruse asupra Republicii Moldova. Începând cu anul 2000 rata sărăciei s-a redus constant, iar către anul 2004 numai 26,5% din populația republicii era săracă, având o bună stare sub pragul sărăciei absolute” [11].

Cercetările realizate de societatea civilă pe acest segment confirmă statisticile oficiale: „Începând cu anul 1998 sărăcia în Republica Moldova a cunoscut o creștere rapidă, revenind pe o traiectorie descendentă doar din anul 2000. Începând cu anul 2008, sărăcia s-a amplificat, în special datorită extinderii acesteia în zonele rurale. Un alt motiv al creșterii sărăciei absolute în acea perioadă a fost în strânsă legătură cu diminuarea numărului de săraci, care reprezenta o sursă importantă de depășire a sărăciei pentru populația țării – cea mai înaltă rată a sărăciei absolute a fost înregistrată anume în al patrulea trimestru al anului 2008, când remitențele s-au diminuat. Totuși, începând cu anul 2010 nivelul sărăciei în Republica Moldova a înregistrat o diminuare semnificativă comparativ cu anii precedenți. Ponderea persoanelor sărace cu un consum mai mic decât pragul sărăciei absolute a constituit 21,9% și s-a diminuat în comparație cu anul 2009 cu 4.4 puncte procentuale” [6, p.5].

În anul 2012 nivelul sărăciei în Republica Moldova a continuat să scadă, rata sărăciei absolute constituind 16,6% față de 17,5% în anul precedent [15]. Aceeași tendință se atestă și în anul 2013, când „conform datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică, rata sărăciei absolute a constituit 12,7% și s-a redus comparativ cu anul 2012 cu 3.9 puncte procentuale. Astfel, pe parcursul anului 2013 au fost scoși din sărăcie peste 132 mii de cetățeni” [16].

Sărăcia a generat discriminarea, selecția socială negativă, migrarea urban-rurală, starea de exluziune socială, demotivarea, autoexcluderea sau pierderea anomică în social, precedată de depersonalizare, toate aceste fenomene fiind reflectate și în mass-media.

Traficul de ființe umane. În majoritatea țărilor ex-sovietice, inclusiv în Republica Moldova, criza economică îndelungată și lipsa perspectivei de a prospera economic și de a avea un nivel de trai decent acasă au generat plecarea populației peste hotare în căutarea unui loc de muncă. Migrația în masă, haotică și deseori ilicită, lipsa informației privind realitățile din alte țări a creat un sol fertil pentru apariția traficului de ființe umane – fenomen social patologic cu impact negativ național, dar și internațional. Conform datelor Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, actualmente în lume circa 600.000 – 820.000 de persoane sunt traficate peste granița de stat, aici nefiind incluse și cele care sunt traficate în interiorul statelor, număr care poate atinge cifre de milioane. Circa 70% din numărul persoanelor traficate sunt femeile și fetele, care în majoritate sunt impuse să practice prostituția, iar aproximativ 50% din numărul persoanelor traficate sunt minori, care sunt exploatați sexual, expuși la muncă silită sau le sunt prelevate organele [3].

Prima definiție a traficului de ființe umane, acceptată la nivel internațional, a apărut în anul 2000, în Protocolul de la Palermo, conform căruia traficul de ființe umane este: recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin ofertă sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatarei. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe [5]. Victime ale traficului de ființe umane pot fi persoanele trecute peste granița de stat sau transportate în interiorul statului, pentru a fi aduse în stare de sclavie sau servitute. Fenomenul traficului de ființe umane cel mai frecvent și mai amplu este mediatizat prin intermediul jurnalismului de investigație.

Criminalitatea. Criminalitatea poate fi definită drept un ansamblu de crime săvârșite de infractori pe un teritoriu concret și într-o anumită perioadă, variațiile căreia depind de variațiile mediului social-general. În anii '90 ai secolului trecut variațiile mediului social-general în Republica Moldova erau de o intensitate maximă; or, țara noastră se afla la începutul procesului de construire a statului democratic bazat pe drept și în plină trecere la economia de piață. Și, de regulă, anume când societățile sunt zguduite de mari reforme proprii etapelor de trecere, activitățile ilicite ale lumii criminale încep să ia amploare din punct de vedere cantitativ, dar și calitativ.

Tâlghăriile, jafurile, omorurile la comandă, spălarea și falsificarea banilor, răchetul etc. au devenit elemente constitutive ale vieții sociale, subminând considerabil activitatea normală a societății moldovenești de atunci.

În acel context, rolul presei era să informeze populația despre starea criminalității din republică și măsurile de combatere a ei, pentru ca persoanele să poată să se protejeze, dar și să cunoască unde se pot adresa în caz că devin victime ale unor crime; să orienteze investigațiile sale către instituțiile statului pentru ca acestea să elaboreze și să implementeze strategii noi de combatere a crimei; să educe toleranța și să apere drepturile deținuților etc.

Criza demografică. Criza demografică constă dintr-un lanț de procese sociale extrem de grave și periculoase, precum: depopularea, îndeosebi a spațiilor din mediul rural, rata sporită a mortalității, rata redusă a natalității, îmbătrânirea populației țării etc. „Structura populației pe vârste poartă amprenta caracteristică a unui proces de îmbătrânire demografică, adică creșterea ponderii femeilor și bărbaților vârstnici și reducerea ponderii persoanelor cu vârsta de 0-14 ani. În ultimii opt ani s-a înregistrat reducerea ponderii acestei grupe de vârstă de la 22,8% la 17,1% și creșterea ponderii populației vârstnice (de 65 ani și peste) – de la 9,5% la 10,2%. Din cauza nivelului înalt al mortalității bărbaților cu vârsta aptă de muncă, procesul îmbătrânirii populației în mai mare măsură este caracteristic pentru femei. Actualmente în structura populației cu vârsta de 65 ani și peste femeile constituie mai mult de 60%” [9].

Aceste procese constituie o amenințare directă la adresa securității naționale; or, urmările negative ale crizei demografice, spre deosebire de cele ale crizei economice, nu pot fi lichidate într-un interval de timp scurt sau mediu. De aici și gravitatea problemei în cauză, deși, conform datelor Biroului Național de Statistică, în ultimii ani în Republica Moldova indicatorii demografici au început să crească: rata natalității în 2008 a fost de 10,9 născuți-vii la 1000 locuitori, în creștere față de cea din 2001 (10,0‰), iar rata mortalității generale a scăzut în 2008 și a constituit 11,8 decedați la 1000 locuitori, față de 12,4‰ în 2005 [9].

Diferite de cele vechi, noile realități impuneau noi reforme sociale și noi modele de activitate a tuturor instituțiilor sociale. Noile politici și procese sociale urmau să fie și ele mediatizate de pe poziții noi; astfel, apare activitatea mass-media de reflectare, de monitorizare și de evaluare a calității proceselor sociale și a modului de implementare a politicilor sociale ale statului. Politica socială, *stricto sensu*, se consideră a fi o componentă a politicii economice a unui stat, orientată spre soluționarea problemelor sociale. *Lato sensu*, prin politică socială se subînțelege conceptualizarea de către factorii de decizie a unor acțiuni și activități speciale, implementate în scopul reducerii diferențierii veniturilor populației, diminuării contradicțiilor dintre interesele agenților economici și cele ale consumatorilor, preîntâmpinării apariției sau amplificării conflictelor sociale de natură economică.

Din perspectiva acestei abordări, jurnalismul social se manifestă, întâi de toate, ca un instrument de diseminare a informației. Informația formează fluxul comunicațional, în care se reflectă viața social-politică și economică a societății, inclusiv politicile sociale. Complexitatea acestora impune cunoștințe din ce în ce mai vaste, mai profunde și mai diverse, cunoștințe care nu pot fi dobândite din contactul direct al individului social cu realitatea. Vacuumurile informaționale sunt suplinite de jurnalismul social, care se situează între individ și lumea înconjurătoare și facilitează accesul și integrarea acestuia în realitatea imediată. Identificarea acțiunilor concrete ale guvernanților pe această dimensiune, prelucrarea și transformarea lor în materiale jurnalistice, precum și distribuirea acestora sunt activități care asigură circuitul informațional, circuit care catalizează dezvoltarea continuă atât a sistemului mass-media, cât și a societății.

Jurnalismul social se manifestă și ca un instrument de expertizare a acțiunilor puterii. Prin dezbaterele publice pe care le inițiază și prin analizele pe care le realizează acesta creează condiții favorabile pentru monitorizarea, aprecierea și chiar corectarea modului în care instituțiile statului și factorii de decizie se implică și activează în domeniul social. Tot aici se include și activitatea jurnalismului social de evaluare a politicilor și practicilor sociale, elaborate și puse în aplicare de aceste instituții.

Așadar, analizând și generalizând explicațiile de mai sus privind premisele și cadrul constituirii jurnalismului social, putem constata că el a apărut ca o necesitate obiectivă, ca un răspuns la noile realități care, la rândul lor, au determinat sau au marcat plenar specificul jurnalismului social în Republica Moldova.

Bibliografie:

1. AGABRIAN, M. O paradigmă sociologică a problemelor sociale. În: *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XII, nr.5–6, p.463–473 (București), 2001.
2. Ancheta Forței de Muncă „Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestrul IV, 2008 Biroul Național de Statistică. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/migratia/Migratia_FM.pdf

3. Ce trebuie să cunoști despre traficul de ființe umane. Asistența oferită de către Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene. [Accesat: 29.11.2014] Disponibil: <http://www.mfa.gov.md/traficul-fiinte-umane>
4. *Elemente pentru un dicționar de sociologie rurală: fenomene, procese, doctrine rurale* / Coordonatori: Ilie Bădescu, Darie Cristea. București: Mica Valahie, 2003. 395 p. ISBN 973-85884-9-9
5. FOMINA, T. *Traficul de ființe umane în scopul exploatării muncii forțate în Republica Moldova: probleme și soluții*. Studiu. Chișinău, 2011. [Accesat: 29.11.2014] Disponibil: http://arhiva.lastrada.md/publicatii/ebook/Report_THB_LE_rom.pdf
6. GRIBINCEA, T. *Reducerea sărăciei extreme și a foamei. Aportul societății civile și al sectorului privat la atingerea țintelor naționale ale ODM 1 în Republica Moldova*. Chișinău: IPP, 2012, p.5. 40 p. ISBN 978-9975-4414-0-7
7. LOGHIN, I. *Republica Moldova și fenomenul migrației în contextul extinderii UE*. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: www.ipp.md/public/files/Publicatii/2003/iulie/
8. MOHAMMADIFARD, Ch. *Fenomenul migrației în Republica Moldova*. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Moscow/pdf/migration_conference_proceedings_2005_volum2.pdf
9. *Populația și procesele demografice în Republica Moldova*: Culegere statistică. Chișinău, 2009. [Accesat: 29.11.2014] Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/procese_demografice/Procese_demografice_2009.pdf
10. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, 2008–2013*. Raport analitic. Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Biroul Migrație și Azil. Chișinău, 2014. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: [http://bma.gov.md/files/Raportul_analitic_al_PME_2008-2013\(1\).pdf](http://bma.gov.md/files/Raportul_analitic_al_PME_2008-2013(1).pdf)
11. *Raport privind sărăcia și impactul politicilor, 2004*. Ministerul Economiei și Comerțului. Chișinău, noiembrie 2005. [Accesat 28.11.2014] Disponibil: <http://www.mec.gov.md/ro/content/impactul-saraciei>
12. *Recesiunea, recuperarea și sărăcia în Moldova*. Raport nr. 28024-MD, Noiembrie 2004. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: <http://siteresources.worldbank.org/INTMOLDOVA/Resources/PARo.pdf>
13. SÂRBU, S. *Sărăcia ca problemă socială*. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: <http://meritocratia.ro/2014/03/saracia-ca-problema-sociala/>
14. *Sărăcia în Republica Moldova, 2013*. Notă informativă a Ministerului Economiei. Chișinău, iulie 2014. [Accesat: 28.11.2014] Disponibil: <http://www.mec.gov.md/ro/content/impactul-saraciei>
15. *Sărăcia în Republica Moldova, 2012*. Notă informativă. Chișinău, 2013. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: www.mec.gov.md/.../nota-informativa-saracia-i.
16. *Sărăcia în Republica Moldova, 2013*. Notă informativă. Chișinău, 2014. [Accesat: 20.01.2015] Disponibil: www.mec.gov.md/.../nota-informativa-saracia-i.
17. ИВАНЯН, Р.Г. *Журналистика и социальная работа: природа и опыт институционального взаимодействия: Россия, конец XX – начало XXI веков*: Дисертация на соискание ученой степени кандидата политических наук, СПб, 2007. 291 с.

Prezentat la 26.01.2015

IMPACTUL PRESEI ASUPRA DELICVENȚEI JUVENILE

Gheorghe CIOBANU

Universitatea de Stat din Moldova

Lucrarea în cauză e un rezultat al unui studiu asupra schimbărilor comportamentale ale adolescenților, influențate de unele materiale publicistice. Departe de intenția de a reveni la cenzura de altădată, autorul pledează pentru o autocenzură, pentru o autoexigență în procesul de creație, pentru o responsabilitate sporită pentru cuvântul scris sau rostit.

Cuvinte-cheie: *agresivitate, comportament, delict, infracțiune, impact, presă, tineret.*

THE IMPACT OF MEDIA ON THE JUVENILE DELINQUENCY

This writing is a result of a study of teenager's behavior changes influenced by journalistic work.

The author is not militating for the past censorship, but he pleads for an autocensorship, for an auto exigency during the creation process, for a high responsibility for written word or for the spoken one.

Keywords: *aggressiveness, behavior, offence, violation, impact, the press, youth.*

Umanitatea întotdeauna a căutat să delimiteze ce e bine și ce e rău. Profunzimea studierii fenomenului criminalității a mers paralel cu dezvoltarea societății, ca la o anumită etapă studierea delictelor să se contureze într-o adevărată știință – criminologia, iar obiectul de studiu al acestei științe să devină și subiect pentru publicistica epocii respective.

Un rol deosebit în consolidarea criminologiei ca știință l-a avut și înființarea unor centre și instituții internaționale regionale afiliate la Organizația Națiunilor Unite (ONU). Acestea au ca sarcină și pe aceea de a promova recomandările ONU în domeniu. Firește, și prin intermediul presei. Cele mai semnificative sunt Centrul Internațional de Criminologie comparată de la Montreal (Canada); Institutul Australian de Criminologie de la Camberra; Centrul Internațional de Criminologie clinică de la Geneva; Institutul African ONU pentru prevenirea crimei și tratamentul delicvenților (UNAFRI) și alte centre care colaborează cu ONU în activitatea de cercetare criminologică.

În cele ce urmează, însă, ne vom referi doar la modalitățile de reflectare a infracțiunilor nu în plan global, ci doar în perimetrul Republicii Moldova, care în linii generale, odată cu scoaterea cortinei de fier, se „adaptează” la tabloul mondial.

Odată cu schimbarea orânduirii s-a schimbat și mesajul oferit consumatorilor de mass-media. Spațiul ocupat odinioară de fanfaronada sovietică a fost ocupat de materiale dezvăluitoare, de investigații incomode ce până la acel moment nu aveau șanse de a fi publicate, deoarece ele „denigrau” regimul. Dar prea puțini disidenți am avut pentru a satura cu articolele lor necesitățile spirituale ale consumatorilor de informație, de aceea și această etapă (scurtă de tot) a rămas în istorie, fiind înecată de un alt val mediatic: cel al anecdotelor și al sexului. Dar ce e val ca valul trece. Foarte curând, alături de politic, în paginile presei scrise, precum și în audiovizual își face loc o tematică pe cât de nouă, pe atât de veche, dar puțin explorată: criminalitatea.

Țin să recunosc că la „urcarea în scenă” a acestei tematici am contribuit și eu personal, editând câteva ziare cu tematică infracțională („Scutul Legii”, „Poliția”, „Stop”, „Carabinierii Moldovei”, „Paza”, „Криминальный калейдоскоп”, „Криминал”).

Astăzi tematica criminală este abordată, într-o măsură mai mare sau mai mică, de mai toate edițiile periodice. Nu faptul că infracționalitatea domină cotidianul nostru (deși nu putem afirma contrariul) a condiționat o abundență majoră în presa noastră a materialelor cu tentă criminală. Cititorul, uneori chiar și cel mai elevat, dă preferință senzaționalului. Regretabil, dar materialele de analiză profundă, despre cercetări științifice, despre rezultatele producătorilor autohtoni, schițele despre acei oameni care merită cu adevărat a fi dați drept exemplu, drept model de cetățean sunt eclipsate de un torent de știri negativiste: acolo s-a furat, dincolo cineva l-a bătut pe altcineva, „cireașa de pe tort” constituind-o un omor, un viol sau câteva jafuri. Oare chiar să fie atât de sumbră realitatea noastră? Cu siguranță, nu. Explicația editorilor precum că presa e doar o oglindă a societății nu poate fi acceptată. Or, după cum am menționat mai sus, mai există și alte aspecte ale vieții care ar putea fi și s-ar cuveni să fie elucidate. Noi, însă, mergem pe calea cea mai ușoară, coborând valoarea informației media la nivelul vorbei de mahala, făcând caz dintr-o simplă ceartă între doi vecini sau

dintr-o neînsemnată ciocnire a două automobile. Firește că și aceste evenimente „pot fi jucate” atunci când le oferim spațiu mediatic în scop profilactic. Constatăm, însă, că majoritatea materialelor publicate sau difuzate de presa moldovenească o constituie știrile care ne oferă în imagini doar partea din umbră.

Firește, astăzi, când nu mai există presă de stat, care să preia directivele „de sus”, când nu mai există cenzură, a dirija presa și a le indica jurnaliștilor ce și cum să scrie e imposibil. Aceasta, însă, nicidecum nu înseamnă că, făcând uz de libertate, noi, cei care mânuim condeiul, putem să ne permitem propagarea unor nonvalori, a unor principii de viață eronate, iar uneori chiar inumane. Urmărind ce scrie sau difuzează presa, constatăm că autocenzura și bunul simț le sunt străine unor autori.

Remarcăm că, în majoritate, materialele în cauză nu păcătuiesc în fața adevărului. Deci, autorii se consideră neprihăniți și nu au niciun temei pentru careva remușcări. Dar oare ziaristul e un simplu fotograf care expune doar tehnic o imagine? Firește, nu. Precum un specialist în materie de fotografie sau un artist plastic alege cu minuțiozitate unghiul sub care e privit obiectul sau peisajul, găsește momentul de a „prinde” umbrele potrivite, își focalizează atenția asupra detaliilor relevante, tot așa s-ar cuveni ca și un jurnalist să fie mai exigent în alegerea subiectelor; or, nu despre orice și oricine e cazul să scriem. Iar atunci când intuiția, bazată pe o bună pregătire profesională și rațiunea ne încuviințează intenția de a ieși în public cu un subiect sau altul, mai e necesară o altă condiție: de a pune corect accentele.

Cititorii ziarului „Частный Детектив”, editat în Belarus, dar difuzat și în Moldova, pot confirma faptul că eroii materialelor din această publicație țin de lumea interlopă. Mânduind bine condeiul, autorii acestor schițe, articole și reportaje le conferă ucigașilor și bandiților niște trăsături de adevărați eroi ai zilelor noastre sau, în cel mai rău caz, „sărmanii” tâlhari sunt expuși drept victime ale unor circumstanțe nefavorabile pentru ei.

Punerea greșită a accentelor, precum și romantizarea crimelor nu e doar o simplă greșeală, ci e o acțiune foarte nocivă. Or, presa nu doar informează, ci și educă. Ce fel de educație facem noi prin publicarea unor materiale ai căror eroi sunt niște criminali, dar îi redăm ca pe niște haiduci, niște personaje demne de urmat? Și dacă maturii se dau mai greu manipulați, apoi tineretul e cu mult mai influențabil. De aceea, chiar dacă piața dictează unele condiții, patronii instituțiilor media ar trebui să țină cont și de impactul informației difuzate asupra psihicului generației tinere. Profitul financiar de astăzi parvenit din difuzarea unor știri cu senzații tari, dar ieftine după conținut, ulterior ne poate costa foarte scump din punct de vedere social. În acest sens drept exemplu ne poate servi difuzarea filmului „Brigada”, rulat și pe ecranele noastre. Саша Белов, personajul principal din această peliculă, care întrunea nu tocmai cele mai pozitive calități, a devenit, conform juriștilor moldoveni, un cumir al multor adolescenți din Moldova, care, asemeni eroului îndrăgit, au mers pe calea comiterii unor infracțiuni.

Revenind cu observațiile în spațiul nostru, am putea constata că presa de la noi a pășit și mai departe de propagarea unor fapte penale. Adesea, în reportajele de la locul săvârșirii infracțiunii corespondenții dau dovadă de un exces de zel în descrierea cu lux de amănunte cum a fost săvârșită crima: cum infractorul a convins-o să-i deschidă ușa apartamentului, cum a neutralizat-o, cum a torturat-o până aceasta nu i-a spus unde își ține banii și bijuteriile, cum a făcut să nu fie observat de vecini ș.a.m.d.

Așadar, cititorilor sau telespectatorilor nu le rămâne decât să însușească această instrucție de a săvârși un jaf, lucru despre care specialiștii în materie vorbesc că ar fi foarte frecvent întâlnit în practica lor.

Impactul mai pronunțat asupra adolescenților își are explicația prin faptul că aceștia s-au „înecat” în șuvoiul de violență ce ne inundează prin intermediul televizorului și mai cu seamă al internetului. Și dacă oamenii de vârstă medie sunt deja formați ca personalitate, sunt mai stabili în convingerile lor, apoi cei tineri, pe lângă faptul că-s mai energici, mai activi, sunt mereu în căutare de activități noi, de senzații tari. Spre regret, nu întotdeauna se dovedesc a fi mai atractive niște activități pozitive, benefice și pentru sine, și pentru societate. Or, iarba rea se prinde mai ușor. Aici un rol important revine presei, care, cu sau fără voia cuiva, formează opinia publică, contribuie la educarea populației.

Atunci când zi de zi ni se oferă o informație sumbră despre cotidianul nostru, începem să credem că în viață nu mai există loc și pentru lucruri frumoase, atunci când ni se bagă în cap că suntem dominați de corupție nici nu ne închipuim cum am păși pragul unei instituții fără a avea în buzunar o sumă pentru a „rezolva chestiunea”, astfel chiar noi înșine fiind inițiatorii actului de corupție, adică noi suntem acei care oferim mita, chiar și atunci când nimeni nu o cere.

Trebuie să recunoaștem că tot presa în mare parte este și cea care modelează personalitatea tinerilor, îndreptându-i (involuntar, firește) spre un business murdar. Aici mass-media nu face altceva decât să cânte în

strună autorităților prin tratarea în mod eronat a unor legi, cum ar fi, bunăoară, „Ghilotinele”, care prevăd „iertarea păcatelor” de ordin economic. Deci, fă ce vrei și cum vrei, căci totul ți se va ierta.

Lupta cu salarizarea în plic a devenit atât de mediatizată, încât această modalitate de remunerare a angajaților a început să fie practică și de cei care nu aveau habar de ea.

Legea cu privire la discriminare a fost și ea un subiect dominant în toată presa. S-ar părea, nimic rău. Numai că lectura materialelor la această temă în rare cazuri făcea lumină, explica cu adevărat conținutul legii, făcând impresia că nici nu a fost citită de autor. Astfel, divizarea categorică a populației în „pro” și „contra”, manifestațiile de stradă nu sunt doar vina autorităților, ci și a presei care, prin publicarea unor materiale lipsite de argumente, de profunzime, a ațâțat spiritele. La fel ca și în cazul așa-zisei campanii unioniste. Partizanalul politic al majorității instituțiilor media a generat nu doar divergența de opinii, ci și acte de violență.

Nu se știe de ce, dar Ziua Mondială a oamenilor în etate, mai denumită la noi și „Ziua bunicuței”, a trecut fără prea mare fast din partea presei. În schimb, cu atâta pompă a fost sărbătorită (nu mărcată!) ziua luptei împotriva suicidului. Multitudinea de materiale pe această temă au avut un efect tocmai invers decât cel scontat.

Cazurile de sinucidere în rândul minorilor, care în prima jumătate a anului au ajuns până la 18, au devenit (după „sărbătoare”) și mai frecvente, ajungând până la două pe săptămână.

Faptul că tendința spre o majorare a numărului de sinucideri e caracteristică nu doar pentru Moldova nu poate fi un prilej de autoliniștire. Afirmatia precum că această stare de lucruri (în ultimii 25 de ani, de când ONU a început să monitorizeze fenomenul criminalității, coeficientul infracțional în lume a crescut de circa 5 ori) se atestă și în țările civilizate nu poate constitui o scuză. Firește, nu suntem noi acei care am face careva schimbări globale, dar să influențăm asupra mentalității conaționaliilor noștri suntem obligați să o facem.

În ultimele luni ale anului de învățământ, mai multe posturi de televiziune au tot vorbit despre pregătirea către examenele de bacalaureat. S-ar părea că aceasta era o temă foarte actuală. Pe noi, însă, ne interesează modalitatea de abordare, adică felul cum e tratat subiectul. Reflecțiile la acest capitol sunt deloc încântătoare. Mai toate reportajele la această temă, fie și tangențial, ne aminteau că trăim într-o țară coruptă, că în instituțiile preuniversitare nu mai există oameni onești, că pedagogii nu mai sunt dascălii de altădată și că doar camerele video din sălile de clasă unde se vor desfășura examenele ne-ar putea salva întrucâtva de microbul corupției în școală, că doar prezența colaboratorilor de poliție și ai Centrului de Combatere a Crimelor Economice și Corupției nu doar în curțile liceelor, ci chiar în blocurile de învățământ ar putea pune stavilă copiatului (e și acesta o delicvență).

Chiar dacă elevii sunt nemijlocit în acest mediu „interlop” din sistemul de învățământ, reportajele din acest perimetru social îi influențează și chiar îi marchează. Mai mult decât atât, parcă întru a-i convinge pe tinerii telespectatori de starea criminogenă în școli, aceleași mijloace media au mai difuzat și câteva materiale care demonstau „pe viu” cum unii pedagogi îi băteau pe elevi. Și dacă învățăceii din Moldova (cel puțin în reportajele difuzate) suportau fără împotrivire actele de violență asupra lor, apoi aceleași canale TV au preluat de la un post TV rusesc și un caz în care se arăta cum o fetiță de 10 ani, fiind înjosită în fața clasei de învățătorul de matematică, l-a lovit „profesionist” pe profesorul-agresor. Aflându-mă în momentul difuzării aceluși material în compania a trei minori, am căutat nu doar să pătrund în esența mesajului, ci și să urmăresc reacția adolescenților din preajmă. Țin să remarc aici că pe toți trei îi cunosc foarte bine și aș putea să-i caracterizez ca pe niște copii neagresivi, fără careva apucături „războinice”. Reacția lor m-a surprins prin unanimitatea lor de a-i învăța minte pe învățătorii prea exigenți. Nu mă încumet să-i acuz pentru că sunt gata să-și apere demnitatea, dar m-a pus în gardă „gătița” lor de a se „apăra” în acest mod nu doar în cazurile de legitimă apărare, ci și atunci când, după părerea lor, învățătorul nu procedează corect, mai ales când e vorba de evaluarea cunoștințelor.

Cu siguranță, subiectul a avut același impact și asupra multor altor adolescenți. Drept dovadă pot servi alte materiale care au fost puse pe internet și preluate cu mare patos de posturile noastre de televiziune în lunile de vară, dar care vizau cazurile ce au avut loc tot în ultimele luni ale anului de învățământ 2011-2012. Comentate „la rece”, imaginile de pe ecran, preț de câteva minute, ne demonstau cum se băteau și se trăgeau de păr două fete de 13-14 ani, cum altele își dădeau pumni, fiind încurajate și filmate de semenii lor.

Mai recent, în luna septembrie, ecranele TV din Moldova au preluat de la un post de televiziune rusesc niște imagini șocante: o fată de 13 ani i-a mobilizat pe câțiva prieteni de-ai săi să-l pedepsească pe băiatul care, chipurile, nu i-ar fi împărtășit sentimentele. Agresorii l-au bătut pe „cavaler” într-un mod foarte barbar, iar apoi l-au impus să sărute cizmele fetei și să-i ceară iertare. Indiscutabil, adolescenții-agresori au depășit

monstruos cadrul legal. Dar cei care au difuzat acest material cu lux de amănunte? Mai mult decât atât: atunci când s-a dovedit că acest caz, chiar dacă a fost mediatizat mai întâi în Rusia, a avut loc într-un sat moldovenesc și personajele sunt „mioritice”, reporterii savurau plăcerea succesului.

Din punctul de vedere al legii în ceea ce privește excluderea imaginii minorilor-delicvenți, nu am avea teme pentru a ne revolta. Ca și cum bruiajul aplicat pe fețele adolescenților ar scădea din încărcătura negativă, din minuțiozitatea cu care sunt implantate pornirile diabolice în mintea generației în creștere.

Ziariștii sunt acei care ar putea redirecționa viziunile oamenilor în general și în special ale celor tineri, i-ar putea ajuta să vadă un ideal în omul care făurește, care pune preț pe adevăratele valori. Cei care mânuiesc condeiul trebuie și să-l stapânească, căci a realiza un reportaj de fanfaronadă de la deschiderea unui izolator de anchetă, unde condițiile sunt mai bune, decât într-un azil de bătrâni, decât în majoritatea spitalelor nicidecum nu constituie o măsură de profilaxie a criminalității. Concluzia unor consumatori de asemenea informații e una: o soluție în condițiile de criză ar fi ... penitenciarul. Pentru aceasta, însă, trebuie să comiți o crimă și, spre regret, „concursul” îl trec mult prea mulți tineri.

Bibliografie:

1. CARPOV, T. *Coparticipare la săvârșirea infracțiunii*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1986.
2. CÂMPEANU, I. *Educația și prevenirea delincvenței*. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1996.
3. COMAN, M. *Manual de jurnalism*. Iași: Polirom, 2001.
4. CUȘNIR, V. *Corupția: Activități de prevenire și combatere*. Chișinău, 1999.
5. MORARU, V. *Современная молдавская художественная публицистика*. Chișinău: Știința, 1983.
6. TIPA, V. *Cultura audiovizuală*. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, 2011.
7. ОВСЕПЯН, Р. *Журналистика в условиях государственного суверенитета*. Якутск: Издательство Якутского государственного университета, 1992.
8. ЧИХАЛОВА, С. *Трудные судьбы подростков: кто виноват?* Москва: Юридическая литература, 1991.

Prezentat la 01.12.2014

IMPACTUL POLITICII ENERGETICE A FEDERAȚIEI RUSE ASUPRA SECURITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

Natalia EREMIA, Svetlana CEBOTARI

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol este cercetată o problemă foarte actuală – problema energiei. Energia a reprezentat și continuă să reprezinte unul dintre cele mai importante resurse, fiind un domeniu de importanță strategică, care determină statul să țină sub control și să intervină de fiecare dată când găsește de cuviință. Sectorul energetic este un sector strategic fundamental de care depinde atât economia națională, cât și securitatea Republicii Moldova. Fiind dependentă de importul de carburanți, în prezent Republica Moldova nu-și poate asigura securitatea energetică. Analizând situația geopolitică și indiscutabila moștenire care este pusă la pământ, autoritățile sunt forțate să caute noi soluții, cum ar fi: diversificarea surselor de energie, interconexiunea cu alte sisteme, atragerea de noi investiții, demonopolizarea și liberalizarea sectorului energetic.

Toate aceste obiective vor crea o platformă durabilă, care va contribui la crearea unei noi etape în dezvoltarea Republicii Moldova, caracterizată de un control eficient al consumului de energie și de o integrare eficientă în rețea la scară mică de generare a resurselor. Republica Moldova trebuie să recâștige controlul asupra propriei industrii energetice – în special în domeniul gazelor naturale, precum și în cel al electricității – o ramură strategică pentru orice țară.

Cuvinte-cheie: *politică energetică, securitate energetică, armă strategică, resurse.*

THE IMPACT OF RUSSIAN FEDERATION'S ENERGY POLICY ON SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This article contains some important reflections on the current issue because energy is a fundamental strategic sector on which depends the evolution of the national economy as a whole and at the same time the security of the Republic of Moldova. Currently, the Republic of Moldova cannot fully ensure its energy security, because it is mostly dependent on imports. This is the reality in the country's energy sector, admitting the inevitable geopolitical situation and the indisputable legacy that are on the ground of this reality. Authorities are forced to look for new solutions, such as: diversification of imported sources and energy interconnection with other systems; attraction of investments; de-monopolize and liberalize the energy sector.

All of these achievements will create a sustainable platform, which will contribute to making a new step in the development of the Republic of Moldova, characterized by an efficient control of energy consumption and by an efficient integration into the network of small-scale sources of generation, distributed. The Republic of Moldova must regain control over its own energy industries, particularly in the one of natural gas and electricity, which is a strategic branch for any country.

Keywords: *energy policy, energy security, strategic weapon, resources.*

Indiferent de etapa istorică de dezvoltare a economiei, energia a reprezentat și continuă să reprezinte unul dintre cele mai importante resurse. Energia este un domeniu de importanță strategică, care determină statul să țină sub control și să intervină de fiecare dată când găsește de cuviință. În ultima vreme este tot mai vehiculat termenul „securitate energetică”, aceasta fiind apreciată drept cheia securității regionale: „orice eșec al infrastructurii energetice critice are potențialul unui impact politic, militar și social” [1]. Ca rezultat al repartizării neomogene a resurselor energetice pe arena internațională, statele au devenit reciproc dependente. Unele state și-au transformat exporturile de resurse energetice într-o armă politică. Astfel, mulți ani la rând Federația Rusă își realizează aspirațiile geopolitice prin intermediul, de exemplu, prețurilor la gazele naturale exportate în statele unde are interese [2].

Securitatea energetică reprezintă un concept complex și dinamic, însă pentru cei mai mulți specialiști securitatea energetică este o parte componentă și indispensabilă a securității naționale. Complexitatea sa derivă din multitudinea de procese și fenomene politice, economice, sociale, financiare cu impact la nivel național. În scopul asigurării securității energetice a unei țări, trebuie să fie elaborat: un mecanism eficient de identificare a factorilor de risc de ordin intern și extern, cu stabilirea acțiunilor necesare pentru asigurarea securității, și un sistem adecvat de luare a deciziilor bazat pe programe de dezvoltare social-economică. În acest sens, vor fi depuse eforturi sporite pentru:

- dezvoltarea și implementarea tehnologiilor de fabricare a produselor concurențiale;

- asigurarea unei utilizări mai eficiente a resurselor;
- dezvoltarea potențialului tehnico-științific, inovațional și de producție;
- diversificarea potențialului de export;
- colaborarea internațională în domeniul energiei și integrarea în sistemul energetic unic european;
- îmbunătățirea climatului pentru investiții în generarea de energie electrică;
- diversificarea genurilor de combustibili utilizați pe teritoriul țării, precum și a căilor de import al resurselor energetice;
- majorarea, în măsura posibilităților, a capacităților economice competitive de producere a energiei electrice;
- promovarea eficienței energetice și utilizarea resurselor energetice regenerabile, în conformitate cu politicile UE în domeniu;
- crearea sau arendarea, în măsura posibilităților, a depozitelor de stocare a gazelor naturale;
- inelarea sistemului național de gazificare;
- gazificarea integrală a țării [10].

Ca rezultat al destrămării URSS, Republica Moldova, ca stat independent, a moștenit legal întregul sistem de transportare, tranzitare și distribuire a gazului natural aflat pe teritoriul său. În anul 1992, în urma conflictului transnistrean, Chișinăul pierde controlul asupra teritoriului din stânga Nistrului; o parte a patrimoniului din zona estică trece sub controlul administrativ al autorităților separatiste, susținute politic și financiar de către Federația Rusă [2].

În prezent Federația Rusă este unul dintre cei mai importanți și influenți parteneri economici și politici ai Republicii Moldova. Ideea dezvoltării unui parteneriat strategic cu Federația Rusă a apărut odată cu afirmarea Republicii Moldova ca stat independent. Deși a fost promovată de majoritatea guvernelor de la Chișinău, ea nu a fost niciodată conceptualizată și a rămas la nivelul discursului politic. Pe parcursul celor 24 ani de independență, relațiile moldo-ruse au avut o evoluție de incertitudine și incoerență. Cu toate acestea, până în prezent prețul gazelor importate din Federația Rusă rămâne o problemă delicată pentru Moldova, în special după revizuirea relațiilor companiei ruse Gazprom cu statele ex-sovietice.

Comportamentul dur al Gazprom-ului față de Moldova are conotație de ordin (geo)politic și (geo)economic, având tangență cu orientarea pro-occidentală a autorităților oficiale de la Chișinău. La nivel de declarații oficiale și acțiuni, Moscova dă de înțeles într-o manieră expresă că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare pro-occidentale în imediata vecinătate. Astfel, șantajul energetic față de Chișinău reprezintă doar un instrument de presiune în scopul asigurării securității naționale ruse. Pe de o parte, este un semnal pentru Occident în ceea ce privește extinderea influenței sale spre Est (în special de ordin politic și militar), care subminează interesul național al Rusiei în regiune. Pe de altă parte, aceste acțiuni reprezintă atenționări permanente pentru Ucraina și Moldova, determinându-le să-și revadă propria poziție vis-à-vis de aderarea lor la structurile occidentale. În context, urmează a fi menționată intenția Moscovei de a influența situația politică internă din aceste două state, care este instabilă din cauza unor diferențe de poziții și disensiuni dintre diferite forțe politice.

În prezent industria gazului în Republica Moldova este dirijată din afară, fiind dependentă 100% de o singură piață de export – Federația Rusă, mai precis de un singur furnizor – S.A.R. „Gazprom”. Mai mult, toată industria gazului din țară este în mâinile acestui monopolist rusesc, R. Moldova pierzând controlul acestei ramuri de o importanță strategică [3]. În cele din urmă, problema aprovizionării cu gaze naturale a consumatorilor casnici și industriali din Republica Moldova a devenit o chestiune deosebit de sensibilă, fapt ce afectează direct securitatea energetică a țării noastre [5]. Situația delicată din sectorul energetic moldovenesc reprezintă un factor deosebit de grav, deoarece este deseori utilizat în diverse scenarii politice sau militare practicate de Kremlin. Politica tarifară sau blocarea sistemelor de alimentare cu gaze naturale creează numeroase „mine cu explozie întârziată” pentru stabilitatea și cursul democratic al Republicii Moldova, instituind dependențe periculoase pentru cursul modernizator al țării, luându-se în considerare situația economică și financiară a țării și capacitatea redusă de plată pentru resursa energetică importată.

Până în prezent problema prețului pentru gazul importat din Federația Rusă rămâne una sensibilă pentru Republica Moldova în urma revizuirii relațiilor companiei ruse Gazprom cu fostele republici sovietice, aceste schimbări cel mai dur fiind simțite de țările cu orientare pro-occidentală. În acest sens, atragem atenția la faptul că Gazprom-ul nu are semnate contracte de lungă durată care să stabilească prețul fix pentru resurse

energetice cu multe state ex-sovietice. Astfel, considerăm că în viitorul apropiat acestea nici nu vor fi semnate, din anumite raționamente politice și strategice.

Aceasta ne face să credem că Moscova va continua să folosească arma energetică pentru a influența cursul politic al țărilor slab dezvoltate care sunt 100% dependente de resursele energetice ruse, cum este și cazul Republicii Moldova, care este dependentă integral de importurile de gaze naturale din Rusia. Gazprom-ul dispune de 50% din acțiunile companiei Moldova-Gaz, care deține monopolul exclusiv la importul de gaze naturale din Federația Rusă. Restul acțiunilor sunt împărțite între Republica Moldova (cu 35,33%) și regiunea transnistreană (cu 13,44%). De altfel, regiunea separatistă transnistreană datorează Gazprom-ului aproape 3 miliarde USD, în timp ce acțiunile sale la Moldova-Gaz valorează aproximativ 15 milioane USD. Partea rusă consideră, însă, că datoriile regiunii separatiste transnistrene pentru gaze naturale revin oficial Republicii Moldova, chiar dacă aceasta nu-și poate exercita controlul constituțional asupra regiunii din stânga Nistrului. Federația Rusă și-a consolidat prezența economică în regiunea transnistreană, investitorii ruși preluând controlul asupra celor mai importante întreprinderi industriale [6].

Transnistria trebuie să recunoască faptul că existența continuă a datoriei – chiar dacă este o chestiune politică – creează un climat de insecuritate economică care umbrește viitorul întreprinderilor comerciale cruciale pentru viitoarea dezvoltare și progres al regiunii. Pentru a atrage mai multe investiții străine și a construi pe existenții pași spre integrare economică (la moment exportând mai mult spre UE și Vest decât spre țările din CSI), liderii transnistreni trebuie să demonstreze că și costurile pe care le suportă companiile lor pentru resursele energetice sunt transparente și previzibile.

În prezent, Republica Moldova este tot mai mult dependentă de resurse energetice și, prin urmare, în căutare de noi furnizori prin intermediul cărora să-și poată asigura cererea și securitatea. Proiectele actuale reflectă cu precădere interese alternative la proiectele promovate de Uniunea Europeană. Nu este neapărat nevoie de substituirea absolută a gazului rusesc. Arma cea mai eficientă împotriva acestui tip de dependență politică este crearea unei piețe în care să existe o competiție și în care țările să aibă opțiuni alternative. Statele care nu au de unde alege, atunci când vine vorba despre bunuri strategice, devin vulnerabile.

Este foarte important că în ultimii ani Europa a făcut pași însemnați pentru a schimba baza regulatorie și posibilitatea de a avea livrări competitive și alternative de gaz. O asemenea situație permite țărilor din Uniunea Europeană să renegocieze contractele cu Gazprom pentru a micșora prețul la gazele naturale. Provocarea pentru Republica Moldova reprezintă capacitatea de a se asocia și integra pe piața europeană, astfel încât să beneficieze de puterea care vine de pe urma asocierii cu o piață care are sute de mii de consumatori și funcționează în baza unor reguli transparente și clare. În cazul în care Republica Moldova va opera cu aceeași termeni, va avea acces la conexiuni de pe această piață și, în același timp, va reuși să aibă o relație contractuală, de durată, cu Federația Rusă.

În noile dimensiuni comensurabile cu cele europene, au început să se implementeze și noi mecanisme pentru asigurarea securității energetice din perspectiva lansării celui mai ambițios proiect de infrastructură energetică din ultimii ani. Guvernele de la Chișinău și București au inițiat construcția gazoductului Iași-Ungheni, un proiect susceptibil să reducă din dependența Republicii Moldova de importul de gaze naturale dintr-o singură sursă, adică din Federația Rusă. Prima etapă a proiectului prevede asigurarea cu gaze naturale românești doar a localităților din raionul Ungheni. Adevărata miză este, însă, extinderea gazoductului până în capitala țării, cu o capacitate de transport care să asigure integral consumul anual de gaze, cu excepția raioanelor din stânga Nistrului – aceasta a fost o încercare îndrăznească de ajustare la rigorile europene.

Gazoductul Iași-Ungheni este de o importanță majoră pentru Republica Moldova, întâi de toate pentru că reprezintă o posibilitate reală de a pune capăt dependenței complete față de Rusia. Este un semn salutar să vezi conducătorii Moldovei făcând acest pas, bineînțeles în strânsă cooperare cu România și partenerii europeni. Aceasta deoarece dependența de aprovizionarea continuă cu resurse energetice ruse aduce cu sine trei sectoare de risc.

✓ Primul este riscul fizic de întrerupere a aprovizionării cu gaz, care în cazul Moldovei nu este unul ipotetic. De exemplu, în iarna anilor 2005-2006 Gazprom-ul a întrerupt alimentarea, forțând centralele municipale de încălzire să-și sisteze activitatea din lipsă de surse energetice alternative.

✓ Cel de-al doilea este riscul economic care se referă la prețurile mari pe perioade lungi. Gazprom-ul susține că contractele sale de lungă durată sunt rezonabile și asigură „stabilitate”, dar, luând în considerare datoria neachitată a Transnistriei, bineînțeles că stabilitatea nu este un factor în relația energetică a celor două părți.

✓ Cel de-al treilea risc este cel politic. Gazprom-ul și entitățile sale asociate nu sunt întreprinderi comerciale tradiționale care să opereze în concordanță cu regulile pieței. În cazul Moldovei, vedem o politicizare a energiei în conflictul transnistrean, unde Moscova a insistat ca datoria regiunii separatiste, estimate la 4 miliarde de dolari americani, să fie achitată de Chișinău înainte ca orice reglementare finală să fie făcută.

Dacă este utilizat cu prudență, gazoductul – care va aproviziona Moldova cu 1,5 miliarde de metri cubi (bcm) anual, o cantitate aproximativ echivalentă cu consumul anual al Moldovei de pe malul drept (al Nistrului) – va reduce aceste riscuri. În același timp, acesta va lipsi Moscova de pârghiile valoroase pe care urma să le folosească atât în procesul de soluționare a conflictului, cât și în eforturi mai largi de a descuraja Chișinăul în procesul de formulare a unei politici externe de orientare euro-atlantică decât un așa-numit „vector Euroasiatic” care ar aduce țara mai aproape de Rusia.

Prin ultimele sale acțiuni Federația Rusă a dat de înțeles ca și-a schimbat strategia de politică externă, în special în planul politicii energetice atât în spațiul statelor ex-sovietice, cât și în relația cu ceilalți actori internaționali importanți. Rusia încearcă să-și consolideze această poziție atât în regiune, cât și la nivel internațional, transformând securitatea energetică într-un instrument de politică externă. Mijlocul prin care poate acționa în acest sens este compania Gazprom, un colos în domeniul energetic pe care președintele Putin l-a adus sub tutela statului. Mulți ani la rând am fost martori cum Federația Rusă își realizează aspirațiile geopolitice prin intermediul, de exemplu, al prețurilor la gazele naturale exportate în statele unde are interese.

Federația Rusă ar trebui să înțeleagă că diversificarea surselor energetice este cel mai înțelept lucru pe care îl poate face orice consumator din lume. Din aceasta deducem ca acțiunile Moscovei sunt drept o decizie politică, fiind considerate un răspuns-răzbunare politică față de semnarea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. S-a remarcat faptul că Rusia dorește menținerea Moldovei în sfera sa de influență, indiferent de preferințele Chișinăului. Rusia a reintrodus embargoul total asupra vinurilor din Republica Moldova, care continuă până în prezent. De asemenea, începând cu toamna lui 2013 mii de muncitori moldoveni au fost deportați de către Serviciul Federal de Migrație din Rusia, doar în primele câteva săptămâni din septembrie fiind deportați circa 3.500 de cetățeni ai Republicii Moldova [7].

Începând cu 21 iulie 2014, Rusia a interzis toate livrările de fructe din Republica Moldova [4]. Potrivit agenției Rosselkhoznadzor, decizia se bazează pe numeroase cazuri de încălcări în livrarea produselor. La doar câteva zile, Rusia a mai interzis importurile de conserve de fructe și legume, dar și cele de carne procesată din Republica Moldova [9].

În consecință, relațiile moldo-ruse iarăși au intrat într-o perioadă glacială, iar efectele acestei perioade încă se mai resimt. Federația Rusă trebuie să fie conștientă de faptul că piață se schimbă. Furnizorii se orientează spre noi piețe, consumatorii sunt în căutarea unor surse alternative de energie. De fapt, vom avea parte de o piață care va intersecta diverse continente, pentru că nu doar furnizorii se schimbă, ci mai ales pentru că lumea gazului natural nu depinde astăzi în exclusivitate de conducte și instalații. Astăzi avem surse de gaz lichefiat care aduce concurență pe piața energetică. Însă importantă este competiția care dezvoltă opțiuni și limitează din intenția furnizorilor de a-și folosi puterea energetică pentru interese geopolitice. Ne dorim ca lucrurile să deruleze în baza unor reguli clare de piață, în care geopolitica să fie lăsată la o parte, iar unele țări să nu-și poată folosi puterea energetică pentru a dicta politica altor țări.

Concluzii

În ceea ce privește Republica Moldova, țara noastră se află în situația în care poziția geografică, dar și cea geopolitică îi conferă o serie de oportunități, care ar trebui valorificate la adevărata lor valoare. Apărarea intereselor naționale ale Republicii Moldova pe plan regional și mondial, atenuarea amenințărilor interne și externe, cuantificarea modalităților eficiente de sporire a avantajelor competitive va reprezenta o prioritate a strategiei de dezvoltare socioeconomică pe termen mediu și lung.

În acest context, se propune abordarea complexă a securității energetice a Republicii Moldova, sub aspect sistemic, care include analiza factorilor politici, economici, sociali, instituționali etc. Ajustarea strategiilor și politicilor guvernamentale, concomitent cu ameliorarea mediului energetic, vor permite înlăturarea multor impedimente în sporirea securității energetice și, în consecință, exploatarea avantajelor competitive și oportunităților existente, sporirea competitivității, plasarea Republicii Moldova în integrarea regională și mondială pe noi poziții prin creșterea ofertei de noi produse competitive atât pe piața locală, cât și pe cea externă. Consolidarea securității energetice și ameliorarea competitivității pot deveni factori strategici în asigurarea unei dezvoltări economice durabile a Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. Apreciera generalului James L. Jones (Comandantul Suprem al Forțelor Aliate NATO în Europa) în National Security and critical infrastructures. În: *Monitorul de petrol și gaze*, 2007, nr.5 (63), p.48.
2. BALTAG, A. Securitatea energetică a Republicii Moldova. În: *Politici Publice* (Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”), 2009, nr.3, p.11.
3. Din capitalul statutar al întreprinderii moldo-ruse „Moldovagaz”, Gazprom deține 50%+1 din acțiuni, autoritățile din Transnistria – 14%, Guvernul Republicii Moldova – 35% din acțiuni.
4. *După fructe, Rusia interzice conservele din legume produse în Republica Moldova* // http://www.publika.md/dupa-fructe--rusia-interzice-conservele-din-legume-produse-in-republica-moldova_2016231.html (Accesat: 12.05.2015)
5. *Potrivit indicelui „The Energy Security Risk Index”, Republica Moldova a fost evaluată ca țară cu „risc extrem” de vulnerabilitate la securitatea energetică pe termen scurt.* Magazin economic „Economist”. Disponibil: <http://eco.md/article/7781/> (Accesat: 12.05.2015)
6. *R. Moldova și Federația Rusă: Parteneriat strategic versus Parteneriat realist, previzibil și viabil.* Disponibil: <http://www.timpul.md/articol/r-moldova-i-federatia-rusa-parteneriat-strategic-versus-parteneriat-realism-previzibil-si-viabil-32858.html> (Accesat: 12.05.2015)
7. *Rogozin recunoaște: Moscova a pus embargo din motive politice.* Disponibil: <http://unimedia.info/stiri/rogozin-recunoaste-moscova-a-pus-embargo-din-motive-politice-76279.html> (Accesat: 12.05.2015)
8. SILVESTRU, M. Disponibil: <http://eco.md/index.php/rss/item/2543-politica-agresiv%C4%83-a-autorit%C4%83%C5%A3ilor-de-la-kremlin-%C5%9Fi-pr%C4%83bu%C5%9Firea-economiei-ruse%C5%9Fti-ii> (Accesat: 12.05.2015)
9. *Un nou embargo. Moscova interzice importul de fructe din Republica Moldova. Reacția politicianilor.* Disponibil: <http://inprofunzime.md/stiri/politic/rusia-a-oprit-importul-de-fructe-din-republica-moldova-decizia---627531.html> (Accesat: 12.05.2015)
10. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php> (Accesat: 12.05.2015)

Prezentat la 10.06.2015

HISTORIOGRAPHY, THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF TERRORISM RESEARCH

Cristina EJOV

Moldova State University

In this article the author examines the theoretical, methodological and historiographical background of the terrorism phenomenon research. The author, also, makes an attempt to systematize the scientific literature on terrorism; theoretical and methodological approaches of the phenomenon are also defined. The author notes that, the phenomenon of terrorism is a multidimensional one. Terrorism is known to mankind since ancient times. For centuries it was used as illegal, but a sharp and effective tool in a political struggle. But at the end of the 20th and at the beginning of the 21st century, terrorism acquires the characteristics of an international phenomenon. Its goals and objectives, as well as its human constituent components cross the national boundaries and cultures and become an international phenomenon.

Key terms: *terrorism, international terrorism, terror, terrorism ideology, extremism, globalization, globalism.*

ISTORIOGRAFIA, BAZELE TEORETICO-CONCEPTUALE ȘI METODOLOGICE ÎN CERCETAREA TERORISMULUI

În articol sunt examinate bazele istoriografice, teoretico-conceptuale și metodologice ale cercetării fenomenului terorismului. De asemenea, autorul sistematizează literatura științifică axată pe această tematică și evidențiază abordările teoretico-metodologice în cercetarea fenomenului. Se menționează că fenomenul terorismului, între care și terorismul internațional, este multiaspectual și multifactorial. Terorismul este cunoscut omenirii încă din antichitate. De-a lungul secolelor, terorismul a fost folosit ca o armă ilegală, dar puternică și eficientă în lupta politică. Însă, anume la sfârșitul secolului XX și la începutul secolului XXI terorismul dobândește trăsăturile unui fenomen internațional. Scopurile și obiectivele, precum și componentele sale umane care îl coordonează, merg dincolo de hotarele naționale ale statelor și de culturi și transformă terorismul într-un fenomen internațional.

Cuvinte-cheie: *terorism, terorism internațional, teroare, ideologia terorismului, extremism, globalizare, globalism.*

The phenomenon of terrorism is a multidimensional one. Terrorism and problems of its political, legal, financial and other aspects are being analyzed by philosophers, historians, political scientists, sociologists, lawyers, internationalists, economists and by representatives of other sciences. This is determined by the specificity and uniqueness of the researched problem, which is requiring an inter-disciplinary approach. The contemporary Western and Russian scientists come to the conclusion that there is a necessity of «building and institutionalization of terrorology» [9, p.253] – a system of knowledge about terrorism and counter-terrorism activity.

Terrorism is known to humankind since ancient times. It was used for centuries as an illegal, but an incisive and effective tool in a political struggle. But it is only at the end of the 20th and beginning of the 21st century when terrorism acquires the characteristics of an international phenomenon.

The term terror was first time used by Aristotle to explain the means of influencing the crowds during a tragedy spectacle in the ancient Greek theatres; however terrorism became the object of the scientific thought during the French Revolution. M. Robespierre and J.-P. Marat laid the foundations of discussions about holding political power using fear, which is induced by terror itself. In 1798, the dictionary of the French Academy of Science, labeled it as «system of fear». In Great Britain, it acquired a rather different meaning: «reign through horror».

In the western and Russian scientific literature, the study of the problem of terrorism has a deep theoretical and empirical elaboration, despite that there are different opinions on its various interpretations. Still, there is no universal and recognized, by scientists and politicians, definition of terrorism. According to some authors there are around 100 to 200 different definitions of terrorism, and none of them is recognized as a classic definition [16, p.17]. The problem is, firstly, that there are different approaches for the definition of the term «terrorism», and secondly, in which cases would terrorism be qualified as «international».

Researchers analyze terrorism differently: some conclude from its wide representation as a «system of fear», others narrow it to the representation of the actions of religious fanatics and extremists. The difficulty in defining the term terrorism is that the phenomenon contains many layers and levels. Here we can refer to

the opinion of the English scientist W.Laqueur, author of many writings, dedicated to the analysis of this phenomenon, which indicate a presence in terrorism of an «accidental, and incomprehensible element» [26, p.169]. In the early '70's of the 20th century, was noted, that «there is missing an all recognized and adequate scientific theory on political violence and political terrorism». In one of the works of an American sociologist, D. Long, holder of an important function in the State Department, is noted that: «Despite the big society interest in it, there is still missing an all agreed version of what terrorism is...Still no scientist has managed to create an common theory of terrorism» [21, p.32].

Over the past years, little has changed. However, by the beginning of the 21st century Western literature on terrorism has become vast and varied, if scientific bibliographical list of works on terrorism in the 70's of the 20th century was of 26 names only, then today it includes more than 100 works [22, p.5].

Among the Western European and American researchers on issues of terrorism during the mid 70's to late 90's of 20th century should be noted the works of Y.Alexander, A.Schmid, B.Jenkins, W.Laqueur, M.Livingston, P.Wilkinson, M.Crenshaw, J.Simon, J.Bell, J.Dugard, and others, who laid the foundations of terrorology as a science and became the most cited authors. In these works, the scientists consider the general problems of international terrorism and its root causes, and distribution; also they analyze the state system to counter this phenomenon in the U.S.A., offer new tools for the prevention of terrorist acts, and consider the conditions of international cooperation in combating acts of international terrorism.

Great scientific interest for understanding the essence of terrorism is shown in the monograph of Walter Laqueur «Terrorism» (1977) and «The Age of Terrorism» (1987). In the earlier paper, the author criticized the attempts of many researchers of the period to define the concept of «terrorism». W.Laqueur urged the researchers to focus on the classification of types of terrorism. In the work «Age of Terrorism» he was trying to determine the characteristics of international terrorism, underlining, that the terrible living conditions and the pressure of the state are not at all the key causes for the emergence and growth of the «radical moods in a society».

It should also be noted the scientific input of Martha Crenshaw, professor of Wesleyan University and the work «Terrorism, Legitimacy and Power» (1983). In this study, the researcher besides the essence of the phenomenon of terrorism, has analyzed also the reasons why women become suicide-terrorists. Main motives would be the «desire to improve personal or family status», under pressure, and because of ideological considerations.

American political scientist Jeffrey Simon in his work «Terrorist Trap» (1994) attempted to trace the evolution of terrorism since ancient times. In his monograph, he noted that many acts of terrorism have their origin in ancient times. According to him, in those centuries a key motive for carrying out terrorist acts was the struggle for political power.

After the terrorist attacks of 11 September 2001 on the World Trade Center in New York, there is an unprecedented increase of interest from the scientific community to the problems linked with international terrorism, Islamism, religious extremism, Islamic fundamentalism and radicalism that marked an emergence of a number of works on these issues. Many of the researchers (B.Hoffman, N.Chomsky, P.Buchanan) push unconventional versions regarding the events of 11 September 2001, in particular, positions opposite to those of the representatives of the U.S. administration.

In the book «Terrorism - a look from inside» B. Hoffman analyzes separatist terrorism in the Middle East, the internationalization of this phenomenon, occurrences such as religion and terrorism, tactics, thinking and goals of modern terrorists [31].

American researcher J. L. Esposito in his book «The Islamic Threat: myth or reality» notes, that the basis for the revival of Islam is the calling for restoration of the Islamic identity in the struggle to «...be faithful on the straight path revealed by God» [2, p.32-33].

The work of the famous British scientist and oriental studies researcher Lewis B., «Islam and the West» (Oxford University Press, 1994), analyzes the origins of «muslim rage» that he sees through the paradigm of confrontation between Western and Eastern civilizations. "It's an irrational, but in historical terms it is an understandable reaction of an ancient rival, directed against the Judeo-Christian civilization, with its secularism and globalism, that is destroying traditional society".

Until the late '90's of the 20th century in the Russian historiography terrorism was virtually a closed topic, as it was believed that socialism destroys the conditions of the phenomenon. In spite of this, according to

some scholars in the study of terrorism, there can be distinguished two periods. The first phase covers the period from the late '60's to the early '90's of the XXth century and the second phase begins in 1992 and continues to the present [22, p.8]. The most serious development of the topic in the first phase were carried by E.Lyahov, L.Modzhoryan and N.Zhdanov.

The Russian researcher E.Lyahov published the first monograph which considers terrorism as a crime of an international dimension and explores the challenges of cooperation between states in the fight against international terrorism - «Problems of cooperation between states in the fight against international terrorism» (Moscow, 1979). Zhdanov was the first in the Soviet space to present his doctor thesis, which was devoted to the problems of terrorism - «Legal aspects of combating the terrorist acts with an international character» (Moscow, 1975).

At the second phase of the study of the problem of terrorism, there should be noted the work of S.Morozov, S.Grachev, E.Primakov, K.Salimov, K.Egorov, V.Lukin, and others.

Particularly, highlighted should be the monograph of K.Salimova «Modern problems of terrorism» (Moscow, 1999), in which the author reveals the legal obstacles to a common approach of CIS states to counter terrorism.

Among the numerous textbooks on terrorism particular focus should be on the analysis of the work edited by Professor V.Kykot «Terrorism. Struggles and problems of combating it» (Moscow, 2004). This book discusses the various approaches for establishing the essence of terrorism and its typology; there are presented the roots of terrorism; there is described the main stages in the development of this phenomenon abroad and in our country; it also analyzes the current challenges faced by the law enforcement organs of Russian Federation and other countries in the fight against terrorism. In the comparative analysis, there is used the regional, Russian and foreign experience of combating terrorism.

Of particular interest is the work, published under the editorship of A.Vozhenikov "International Terrorism: the struggle for geopolitical dominance" (Moscow, 2007). The authors are scientists and experts in the field of national security, counteraction against religious extremism and terrorism, they analyze in detail the concept and types of terrorism, the causes of international terrorism and the factors influencing its development in contemporary conditions, they also examine the international experience of combating terrorism by the state and by society. Geographically speaking, the work covers different regions of the world - Europe, the Near, Middle and Far East region, Central and South Asia and the Caucasus region. Particular attention is given to the fight against terrorism in Russia.

Among Russian Islamists researchers requiring special attention, should highlight the work of A.Ignatenko, I.Dobaeva, L.Vasiliev.

I regret to note that only in the last decade in the Moldovan political science terrorism has been explored as a specific phenomenon. In Republic of Moldova, at the present stage, the study of terrorism was mainly tackled in the institutional framework of the Academy of Sciences of Moldova, Moldova State University, in particular the Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences and the Faculty of Law, also under in the Information and Security Service of the Republic of Moldova. To be particularly noted the studies of: O.Balan, N.Pintilei, L.Dumneanu, M.Mutu, I.Richicinski (international-legal aspects of the problem); V.Juc, C.Zavtur, D.Ilasciuc, D.Antonova, D.Bat, M.Benchici, T.Busuncean (political aspects of the problem), I.Lisnik, A.Cenusa, G.Gladkii, V.Sili (criminal-legal aspects of the problem).

In Moldova, the first dissertation on terrorism was presented by I.Richicinschi in 2005 in the field of public international law. In this paper, the researcher analyzed the complex theoretical and scientific-practical issues related to the concept of international security and how terrorism crimes is a factor leading to its destabilization.

In addition, it should also be noted the dissertation research of V.Antonova "Political impact of international terrorism" (Chisinau, 2008), in it the author has studied the effect that the international terrorism has over the international relations.

The analysis of the western historiography, Russian and domestic specialty literature allows a comprehensive division of the famous scientific works devoted to the topic of terrorism into several groups. The first group includes work related to the study of political-psychological and moral aspects of the phenomenon, both in theoretical terms and in practical perspective. The most popular scientific developments in this area belong to I.Vanand, A.Schmid, P.Wilkinson, A.Andreescu, D.Nita, C.Delchea, A.Bedulescu, Z.Aruhov, N.Lazarev, D.Olshansky, L.Skvortsov, A.Kive, V.Fedorov, and others.

The second group is the study of international terrorism as an international-legal concept of a political nature. The most notable developments in this direction were made in the scientific works of Y.Alexander, F.Gross, J.Bell, G.Aradaivoaice, V.Kykot, E.Liakhova, L.Modzhoryan and others.

The third area addresses the issue of international terrorism, especially with focus on the criminal law and criminology points of view. The most extensive works in this direction have been carried S.Combs, I.Antonyan, V.Emelyanov, V.Vlasov, V.Petrishchev, V.Ustianov and others.

A qualitatively new stage in the study of the phenomenon of international terrorism came when it started to be regarded as a global problem of the modern world. Such an approach (the fourth group) is particularly characterized by, above all, such scientists as: M.Crenshaw, F.Falconi, A.Sette, K.Hirschmann, N.Tomescu, I.Budunescu A.Gusher, E.Kozhushko, E.Stepanova and others.

The fifth area is the least studied one. It examines international terrorism as a phenomenon and a consequence of the globalization process. In line with this approach of research deserve to be mentioned the works of W.Lafeber, V.Vasilenko, V.Vybornov, O.Zotov, S.Kazenkov and V.Kumachev, G.Mirsky and V.Maltseva and others.

As a sources base for study of the phenomenon of terrorism constitute also the official documents, which reflect the challenges and tasks of combating terrorism. Among these documents are to be counted the ones issued by international organizations, including the UN General Assembly, the UN Security Council resolutions, materials of antiterrorist centers, foreign counterterrorism programs, as well as laws and regulations of foreign countries, bilateral agreements between states and others.

As previously mentioned, in the international political - legal literature, there is no single definition of terrorism that would suit all participants in international relations, even though attempts have been made constantly. An important factor that holds the achievement of a unified approach to the definition of terrorism, and as a consequence, the development of an agreed joint international effort to combat it, is the extreme politicization of the assessments. So, for example, the Ad Hoc Committee on International Terrorism of the UN General Assembly, since 1972 is an intense activity in this area, but so far has not come with a definition suiting all the participants in international relations.

One of the first scientific definitions of terrorism has been given by the American historian J. Hardman in the article «Terrorism» published in the fourteenth volume of the "Encyclopedia of the Social Sciences" in 1934. By terrorism J.Hardman understood the method by which an organized group or party seeks to achieve its stated objectives primarily through the systematic use of violence. Terrorist acts are directed against people who represent personalities, agents or representatives of the authorities that are an obstacle for the achievement of the objectives of the group [19, p.24].

Foreign researchers P.Wilkinson and B.Hoffman define terrorism as the unlawful use or threat of use of violence against people, in order to force the government to meet political or ideological goals.

The well-known American scholar A.Schmid has analyzed more than 100 definitions of terrorism that were present in the scientific literature until 1983. He was studying the common grounds, hoping to eventually get a detailed definition of terrorism. Thanks to this empirical analysis, he found common elements to most of the definitions, and on the basis of 13 of them created his own definition of terrorism. He saw terrorism as a method of struggle, in which the victims serve as a symbolic purpose; terrorists are able to create a constant sense of fear through use of violence against normative behavior, which creates an audience based on these victims and ends-up in a change of attitudes and actions from the part of society [19, p.31].

In the writings of the foreign scientist J.E. Goodby, the author defines the role of political institutions in the occurrence of terrorism, which is formed from being influenced by many socio-political and economic processes [13]. The French scientist notes that terrorism is a crime that threatens the safety and security of people's lives, and that with its consequences terrorism "is brings harm to the human dignity".

The etymology of the term "terrorism" suggests that the roots of this concept grow out of the latin word "terror", which means fear. And indeed, a necessary element present in any terrorist act is scaring the political opponent or scaring the people who act as direct victims of terrorists.

The Romanian researcher G.Aradaivoaice regards terrorism as the systematic use of violence for political purposes against the governmental system of the country [4, p.33].

Some foreign researchers regard terrorism as certain type of social conflict. On this topic, as Y.Alexander noted, director of the Institute for the Study of International Terrorism, "terrorism - is the channel on which

is floating the dissatisfaction and impatience of the marginalized layers of a society. Terrorist means and methods solidify, "destabilize" the existing social structure" [1, p.4]. However, this definition does little to the notion and essence of terrorism itself.

Director of the Centre for Research in Political Science, "Rand Corporation" B. Jenkins proposed a definition of terrorism, which is often used by the security organs. It defines terrorism as the use or threat of use of force, aimed at achieving political change. This is a fairly simple definition, but it does not solve the problem of determining the problem.

If we consider terrorism as a socio-political phenomenon, then, in our opinion, the most successful is the definition proposed by the Russian jurist B.Petrishchev as it considers terrorism as a complex socio-political phenomenon: "terrorism - is the systematic, socially or politically motivated, ideologically justified use of violence or threat of use of it (violence), by which through the intimidation of individuals drives their behavior in a positive direction for terrorists, and helping to achieve the goals pursued by the terrorists" [28, p.11].

Also a noteworthy point of view is the one of the Russian researcher A.Kirichenko. The researcher believes that when giving a definition to the concept of "terrorism", it is necessary to pay attention to such important characteristics inherent to this phenomenon, such as: dangerous to society, its illegitimacy in the eyes of society, anonymity in preparation of actions and wide publicity of their carrying out and of their results, the presence of the inherent aim of terrorism, the nature of making the government to acts or not to act, and to intimidate the population [20, p.104].

The Moldovan researcher O.Balan, said that from a legal point of view, the phenomenon of terrorism has not received so far a universal definition, it is due to the fact that terrorism is a method of action; execution of some criminal activities using terror, violence, methods that are often confused with the crime itself [5, p.35].

It should be noted the inadequate definition of "terrorism" in the Law on Combating Terrorism of the Republic of Moldova. Article 1 of the Anti-terrorism law and Article 278 of the Criminal Code of the Republic of Moldova defines terrorism as "the commission of explosions, arson or other acts that endanger human life or cause significant property damage or provoking other socially dangerous consequences, to violate public security, terrorizing the population or influencing the decisions of public authorities or individuals, as well as the threat of such acts for the same purpose" [6, p.43]. In our opinion, in this formulation are mixed goals, motives, methods, techniques and results of specific terrorist acts.

To determine the phenomenon of terrorism is necessary to consider the relationship between the concepts of "terrorism" and "terror", which is the most complicated and confusing in the scientific literature, and depending on how researchers understand their link, it is possible to make contrasting conclusion.

The term "terror" translated from Latin means "fear, terror" and is defined as a policy of intimidation, suppression of political opponents through violent measures. A just remark by Ukrainian legal scholar V.Emelyanov, terror is usually associated with the activities of the government powers in certain periods of a state's existence (state terrorism) and is characterized by rigid and repressive activities of public authorities in relation to their political opponents inside the country (internal terror) and outside (external terror). External Terror is defined as "an aggressive or colonial policy of the state, aimed at the seizure of foreign territories, stealing of national wealth of enslaved peoples, trampling of basic human rights." Examples of external terror may be, according to V.Emelyanov, Mongol-Tatar attacks in Russia, the actions of Nazi Germany in the occupied territories, the activities of the colonial powers.

Internal state terror, Emelyanov, divides into judicial and non-judicial. Judicial terror lies in the prosecution of political opponents, and extrajudicial internal state terror can be expressed in the form of military terror, administrative and ideological terror. Internal military terror takes place when there is oppression of any armed opposition or civil unrest. Administrative terror consists in the excessive growth of the bureaucratic apparatus, and for ideological terror it is characteristic the enforcement of one ideology and the pursuit of all dissent [16, p.236-243].

Analogical points of view are expressed by the Belarusian researcher E.Kozhushko. He believes that, under terror should be understood the policy of repression by the state, based on the strength of its security institutions, and by terrorism is nothing but the violence that comes from the part of opposition groups. Weapons of terror are the repressions, and weapons of terrorism are its acts.

According to Russian political scientist Dmitry Olshansky, terror - is primarily "horror", that is, an emotional state, the emergence of it the terrorists carrying out terrorist acts try to achieve. An act of terrorism is

the means for terrorists, the use of it leads to real and potential victims of terror and of a state of horror. Terror is necessary for the terrorists' results after their terrorist actions are done. Taken together, the chain: terrorist - an act of terrorism – terror, makes terrorism a phenomenon as a whole [27, p.15-18].

In our view, terrorism and terror are two separate concepts. Terrorism is premeditated, politically motivated violence, in most cases it is carried out targeting third parties without connection to terrorist activities and their objectives, with the aim to compel the authorities or other structures to meet the requirements of terrorists. Terror is mass-scale acts of violence (physical, psychological or ideological), carried out by socio-political structures, that possess unlimited power over the social strata that is within their reach of action, in order to induce the masses to a specific behavior.

In order to define "international terrorism", there should be distinction between acts of international terrorism and terrorist acts of a domestic nature. But due to the differences of policy approaches countries of the world cannot agree on what terrorist act is an act of international terrorism.

In Title 18 of the US Code of Laws, there is recorded a detailed definition of international terrorism: "international terrorism is - (A) violent actions that pose a danger to human life; (B) an act committed with the intention to intimidate or coerce a civilian population; or to influence the policy of the government; as well as (C) the actions that take place in the extraterritorial jurisdiction of the United States or outside their national borders, but committed by criminals with the aim to intimidate or coerce the United States or the country where the offender is, or in the country where he tries to obtain political asylum".

In the same Code of laws but in title 22, is presented one of the most concise definitions of international terrorism, "terrorist acts that involve citizens or territory of more than one country" [11, p.18]. These definitions allow you to select the basic property of international terrorism - transnationality.

Military Encyclopedic Dictionary of 2001 contains the following definition of international terrorism: "International terrorism represents violent acts committed against persons or objects protected under international law. Used by extremist organizations as a way of political struggle, to exert pressure on various subjects of international activities, primarily over the government of one or other State" [12, p.640]. This dictionary treats international terrorism as a means of political struggle. But this definition is suitable for the determination and of the domestic terrorism as well, thus not carrying out demarcation between international terrorism and domestic terrorism. In our opinion, international terrorism touches interstate relations, global values and principles and is aimed at their destruction.

According to E.Lyahova, acts of international terrorism committed by an individual or group of individuals acting on their own or under the instructions of the state, and is directed against human values, protected not only by national, but also by international law [24, p.30]. Thus, the researcher talks about the existence of international state terrorism.

The Indian researcher S.Agraval, believes that the most successful is in a mixed definition of "international terrorism", including the general definition and the basic elements of this criminal act. In his opinion, the essential elements of international terrorism are: threat of violence or the use of violence itself, creating conditions of danger to innocent people or the general public, and the international nature of the crime. Consequently, S.Agraval points that terrorist acts, which to a certain extent affect international relations, do not actually threaten the subjects of international relations or of the international rule of law, but affect the people, the civilian population, which have no relation to the objectives of a terrorist acts [24, p.23].

International Criminal Police Organization (Interpol) in its guide on the fight against international terrorism indicates specific individual features of international terrorism: aims, declarations of terrorists, affecting several countries; beginning and ending of such a crime include several countries; means of such criminal activity comes from another country; damage is done to several countries or international organizations; victims of such crime are citizens of different countries or participants of events organized by international organizations [29, p.122].

So far, the analysis of different definitions of international terrorism we see as differing interpretations of the same concept. Summarizing the points of view of the most authoritative scholars of terrorism, *international terrorism can be defined as the use of state and of the non-state violence, or threats of violence aimed at undermining the foundations of international relations, threatening the peaceful coexistence of peoples and states, containing a senseless loss of life that is used to put pressure on various subjects international activities, and frightening of political, social and religious leaders.*

In our view, this definition combines the main characteristics of international terrorism.

Theoretical and methodological basis for the analysis of terrorism is an interdisciplinary approach in the study of terrorism, which was formed in the last decade based on the interaction of political science with other disciplines such as philosophy, sociology, law.

Despite a number of difficulties in defining terrorism, there are several methodological approaches to the problem these are: psychological, sociological, geopolitical, civilization and through the global system.

Psychological approach – is based on the study of personality and psychology of terrorist groups. Terrorist personality has always attracted the attention of researchers. Many scientists believe that it is necessary to study the psychology of terrorism and the problem of dealing with this phenomenon will thus get a reliable scientific basis. However, this has proven to be the most difficult and still not a solved problem. According to the Romanian researchers C.Delcea, A.Badulescu, psychology of terrorism explains the thinking, psychological and physical processes of terrorists, recruitment and selection of individuals in a terrorist organization, as well as the reasons for getting enrolled in a terrorist group [7, p.151].

The famous Russian psychologist S.Roschin offers three psychological models of personality of a terrorist. The first model - psycho-fanatic - a man who is guided by their beliefs (religious, ideological, political) and who believes that his actions, regardless of the results are useful to society, so he is able to make anything.

The second model is of a frustrated man, characterized by the inability of a person, for whatever reason, to achieve the vital goals for him, and this, according to S.Roshchin inevitably creates his tendency to aggressive actions.

The third model is of the man origination from flawed family. "Ill-treatment of parents towards the child, his social isolation, lack of good relations can lead to the formation of an embittered person with antisocial tendencies. Under certain conditions, people of such psychological makeup can easily become instruments of terrorist organizations" [27, p.120-121].

The Russian researcher D.Olshansky in the analysis of the individual terrorist, identified three most vivid versions of psychological syndromes personality characteristic of terrorists [27, p.145-153]:

1. "Zombie Syndrome". It manifests itself in constant combating over-reactive spirit widely developed through enmity with the total image of the opponents.

2. "Rambo syndrome". A key feature of this structure is being conscious of a "mission", voluntarily assigned with heavy, but at the same time noble altruistic duties.

3. "Kamikaze syndrome", which is manifested in the destruction of himself along with his victims in a terrorist act.

According to D.Olshansky, roots of terrorism lie not only in psychology, but more in the political, economic and other social relations. And people are engaging in terrorism, not only because of psychological abnormalities as but also for political, economic, ideological, religious and other reasons.

Also on the part of this approach is worthy the view of the Russian researcher on psychological characteristics of political extremism and terrorism M.Archakova. He identifies three categories of membership in a terrorist group.

The first category of the participants are the so-called "ideology" or "leaders". They, according to the scientist, "rarely shed others' peoples blood, to them the others' pain, suffering, and death is just an abstraction that allows them to keep the peace in obedience and achieve their goals." Representatives of this group are typically such from birth, they do not feel remorse and do not consider themselves sadistic.

The second category of members is the "administrators" or "managers", the "chiefs" of a smaller caliber. They usually are: good organizers, developers of activities and directions of the terrorist community, regional leaders, and experts in the field of recruitment, psychological treatment and on special training.

The third category of participants is the largest and most represented through ordinary participants, perpetrators of terrorist acts, trained fighters, or simply "the infantry." In this group you can meet people with sadistic feelings, that they were manifesting from early childhood, in the form of a desire to cause suffering to others [8, p.72-73].

Through the *sociological approach*, factors on which terrorism lays are the human conditions (violation of human rights, poverty, deprivation etc.).

Currently, about 1.3 billion people live in absolute poverty, nearly a billion people in the world are not engaged in productive labor, a billion is illiterate. Almost every third person in the world still does not use electricity. Approximately 1.5 billion people lack access to safe drinking water, 2 billion live in unsanitary

conditions, 840 million persons, including 200 million children starve or suffer from malnutrition. In poor countries each year die 14 million children from incurable diseases and 500 thousand women during childbirth process. Poverty, hunger, political instability and social crises lead to armed conflict and the growth of terrorism [30, p.117].

However, it should be noted that terrorist organizations exist at the moment and in the developed countries of the EU. For example, in the UK and Spain and therefore bind terrorism only with social causes is not quite true in terms of methodology.

Geopolitical approach – is based on an analysis of geopolitical processes in the contemporary world order, in order to identify the reasons for the growth of modern terrorism.

Geopolitical point of view is analyzed by Russian scientists S.Kasnikov and B.Kumachev, who believe that the growth of terrorism in the world, especially in the unstable regions, is indicator of a world order in transition. Destruction of the old global and regional structures of international security is accompanied by "loosening and the dismantling of public state structures". Across the globe, start to appear more geopolitical vacuums and gaps, especially with regards to power. Regions, where they appear, become objects of attention and application of action of international terrorism [17].

The essence of the changes that scientists talk about, is the shift from a bipolar to a unipolar world order. This brings changes in the distribution of power in the world. This contributes to the emergence and strengthening of terrorist groups in these regions.

Cornell University professor Walter LaFeber connects the escalation of international terrorism with the triumphalism of the United States, as one of the key actors in contemporary world politics. United States' foreign policy, considers W.LaFeber, catalyzed the effects of the contradictory development, and associated with increasing globalization and the emerging bifurcation structure of the world. Focusing on intra-national interests, the fallacy of cultural policies and foreign policy, which ignores the realities of democratic pluralism and the growing influence of non-governmental organizations, are marked characteristics of global triumphalism United States, which caused a more active life of international terrorism [3, p.8-9, 16-17].

Civilization approach is based on the study of ethnic and religious motives for terrorist activities.

The founder of the civilization approach to the study of terrorism is rightly considered the US Harvard professor, Samuel Huntington. In 1993 he proved the concept of the "clash of civilizations". Samuel Huntington believed that in the modern world, major conflicts will occur between nations and groups of different civilizations. It is, namely here, that along the fault lines between civilizations unfold the most important conflicts in which terrorism takes a more dominant role. About civilization, the researcher treats it as a certain cultural community and a general level of cultural identity of the people.

Samuel Huntington was convinced that international Islamic terrorism was the result of conflict between the Western and Islamic civilizations. The professor believed that "the main problem, which consists of the West - it is not Islamic fundamentalism - is Islam, a different civilization whose people are convinced of the superiority of their culture and disappointed by the fact that their power is much lower. The problem for Islam - is the West, a different civilization whose people is convinced of the universal nature of their culture and believes that their superior, although diminishing power leans on them a duty to spread this culture, throughout the world". According to Samuel Huntington, the confrontation between the West and Islamic countries is a "clash of civilizations".

Justifying the concept of civilization approach, the Russian scientist A. Gusher, Head of Strategic Development notes, that the current global situation on the planet is caused by the growth of the world's socio-economic and inter-civilization contradictions, confrontation between the developed North and lagging behind South. Countries of the "golden billion" try to impose their views on the rest of the world community and to make it following them, but the result is the opposite to the desired. There is a widening gap between rich and poor countries and peoples. According to A. Gusher, there is marginalization of the world, and the inevitable answer to all this is the increase in the marginal extremism and international terrorism, the fight against "infidels" [14, p.10]. This concept holds true in the current economic and political conditions of the development of inter-civilization relations. But it should be noted, that the religious factor, in these contradictions is not the dominant one, only in cases of direct confrontation it comes upfront.

Global-system approach identifies the causes of terrorism as caused by the processes of globalization. In line with this trend deserve to be mentioned research challenges of today's global society: the global problem

of survival of all mankind, the global security problem, creation of a system of international security, through the shift of many countries to the information society, the activities of TNCs, etc.

In its modern form globalization is characterized economic, social and political integration, which oppresses and levels-out huge masses of people, now not only within individual countries but also globally. The process of globalization to some extent has exacerbated gap between prosperous and poor countries. Now, in role of oppressed are not classes but countries as a whole. There is a growing global social stratification such as super-rich countries and super-poor countries, as globalization aims at further enriching the rich. The income level of 20% of the rich in the XIXth century exceeded the level of income of 20% of the poor by three times, and today, this figure has risen to 86%. As a result, the modern world became like a pyramid. At the top lies the most powerful economically, militarily and technologically power, which is the USA. Then there is a group of highly industrialized nations, below them the country of average income. The population of all these countries together, is about one-tenth of all human population, or the so-called "golden billion". Whereas, at the bottom of the pyramid - nine-tenths of human population, or the rest, "third world" [23].

The relationship between international terrorism and globalization is analyzed in the article of the Russian researcher O.Zotov "Globalization and international terrorism: the genetic relatedness." The scientist believes that globalization seriously affected the security of the entire world community. Its essence lies in the power struggle for the redistribution of power and property worldwide which is in the interests of a select few. Globalization is aimed at a global blurring of frontiers, erosion of states and conquering of foreign markets. Its ideals consist in unlimited ease and movement simplicity of raw materials, production, labor and capital with the aim to extract excessive profits with minimal costs. This order, according to O.Zotov is profitable for international terrorism. Namely globalization allows terrorists to easily infiltrate in any economic and state system, destroying it from within. With this point of view we can't agree since it's the modern globalized world that created additional ways to combat terrorism, namely legislative, various preventive measures that are promoted through the media ways [15, p.36].

The scientist also expresses the idea that the globalists' and terrorists' interests and goals are the same: profit and dominance. Organization of TNCs and local structures of organized crime and international terrorism do not differ much from each other: all are arranged to structure similar of a quasi-state, the role and function of the state. The essential difference between globalists and terrorists is that terrorism is characterized by ideological basis or religious basis. He also notes that to the modern world one characteristic is the dictate of terrorism, "the dictatorship of terror turns democracy into a fiction. Open terrorist dictatorship is fascism. "The current global fascism is a chameleon, whose product (global terrorism) is diverse and at first glance irrational. But the most important task of neo-fascism with a "human face" is the struggle for universal redistribution of sources of power and property, for "new beginning of accumulation"; this goal allows any means and crimes, including the most horrible" [15, p.38-39]. Western scholars and public figures are starting more widely to call the international terrorists as Nazis, comparing their ideas with fascism.

An interesting point of view on international terrorism is expressed by the American scholar Francis Fukuyama. In 2002, he introduced into scientific discussion such term as "islamofascism." He claimed that today's "clash of civilizations" - is not just a fight against terrorism or the fight against Islam as a religion or civilization, but rather a "struggle against Islamofascism", i.e. with a radically intolerant and anti-modern doctrine that rejects the values of western civilization, which has recently become widespread in many parts of the Islamic world [18, p.79].

Russian researcher V.Maltseva in her article "Terrorism in alternative conditions of globalization through American form" believes that globalization through the "American-form" gave birth to such a monstrous phenomenon as international terrorism. Expansion of the "zone of influence" of the United States in the world from a position of military strength, unleashes new "local wars", this not only solves, but rather aggravates the most important human problems. Benefiting from the globalization are the leading nations of the world, and the costs of its implementation lie mainly in developing countries, and on the vulnerable segments of the population [25, p.74].

Theoretical and methodological basis for the study of the phenomenon of terrorism are also general-scientific methods of studying of social-political phenomena and above all: *the historical approach*, which determines the specific characteristics inherent to terrorism through the different historical stages of its development; *political analysis*, with which you can identify the ideological foundations of international

terrorism and the factors contributing to the growth of terrorist activities; *comparative method* aims at mapping and analysis of the various definitions of terrorism parallel to international terrorism; *systematic approach* thanks to them were investigated the socio-political characteristics of international terrorism as a reflection and consequence of the tendencies and contradictions of the global development; *structural-functional method* is focused on the analysis of international cooperation and legal regulation in the fight against terrorism and tries to define elements of basis for terrorism policies; *institutional approach* is based on the analysis of social institutions (particularly the state ones) in the fight against terrorism; *diagnosis and forecasting* of social processes.

Bibliography:

1. ALEXANDER, Y., CARLTON, D., WILKINSON, P. *Terrorism: theory and practice*. Boulder: Westview press, 1979. 293 p.
2. ESPOSITO, J. *The Islamic Threat: Myth or Reality?* New York: Oxford University Press, 2 edition 1996. 320 p. ISBN-13: 978-0195102987
3. LA FEBER, W. The Post September 11 debate over empire, globalization, and fragmentation. In: *Political Science Quarterly*, 2002, vol.117, no1, p.8-9, 16-17.
4. ARĂDĂVOAICE, G. *Sfârșitul terorismului*. București: Antent, 2002. 216 p. ISBN: 973-636-000-8
5. BALAN, O. *Terorismul – crimă internațională*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998. 144 p. ISBN: 9975-9549-0-1
6. Codul penal al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, art.1012, p.2-61.
7. DELCEA, C., BĂDULESCU, A. *Terorismul. Studii și cercetări asupra fenomenului terorist*. Cluj-Napoca, 2008, 448 p.
8. АРЧАКОВ, М. Психологические особенности политического экстремизма. В: *Власть*, 2010, №12, с.71-74. ISSN 2071-5358
9. БАРЫШНИКОВ, С. Специально-научные основания построения системы знаний в террологии: принцип развития. В: *Мир науки, культуры, образования*, 2011, №4 (29), с.253-261. (Accesat: 22.01.2012) Disponibil: www.uni-altai.ru/engine/download.php?id=8394
10. БЕЛЬКОВ, О. Международный терроризм – слова и смыслы. В: *Власть*, 2002, №2, с.17-24. ISSN 2071-5358
11. ВЛАСОВ, И. *Зарубежное законодательство в борьбе с терроризмом*. Москва: Городец-издат, 2002. 141 с. ISBN: 5-9258-0048-6
12. *Военный энциклопедический словарь*: В 2-х томах. Москва: Воениздат, 2001. 863 с.
13. ГУДБИ, Дж. *Неразделенная Европа. Новая логика мира в российско-американских отношениях*. Москва: Международные отношения, 2000. 333 с. ISBN 5715309258
14. ГУШЕР, А. Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества. В: *Евразийский вестник*, 2000, №3. (Accesat: 12.09.2012) Disponibil: http://www.e-journal.ru/p_euro-st3-3.html
15. ЗОТОВ, О. Глобализация и международный терроризм: генетическое родство. В: *Терроризм – угроза человечеству в XXI веке*. Москва: Крафт +, 2003, с.36-48. ISBN 5-93675-054-X, 5-89282-216-8;
16. ЕМЕЛЬЯНОВ, В. *Терроризм и преступления с признаками терроризирования*. Санкт-Петербург: Пресс, 2002. 284 с. ISBN 5-94201-064-1
17. КАЗЕНКОВ, С., КУМАЧЕВ, В. *Международный терроризм в условиях переходного миропорядка: недооценка угрозы*. www.russ.ru./politics/articles/1999 (Accesat: 12.09.2006)
18. КАФТАН, В. Терминологическое противоборство вокруг концепта «терроризм». В: *Власть*, 2009, №4, с.77-80. ISSN 2071-5358
19. КИКОТЬБ, В. *Терроризм. Борьба и проблемы противодействия*. Москва: ЮНИТИ, 2004, 592 с. ISBN 5-238-00722-1
20. КИРИЧЕНКО, А. К вопросу о понятии терроризма. В: *Вестник Томского государственного университета*, 2010, № 332, с.103-106. ISSN 1998-8613
21. ЛАЗАРЕВ, Н. Терроризм как тип политического поведения. В: *Социологические исследования*, 1993, №8, с.32-36. ISSN 0132-1625
22. ЛАЗАРЕВ, Н. *Терроризм как социально-политическое явление: истоки, формы и динамика развития в современных условиях*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. Москва, 2007. (Accesat: 20.01.2012) Disponibil: sartraccs.ru/Disser/lazarev.pdf
23. ЛЯЩЕНКО, Л. Война с терроризмом: всерьез и надолго. В: *Красная Звезда*, 29 октября, 2002.
24. ЛЯХОВ, Е. *Терроризм и межгосударственные отношения*. Москва: Международные отношения, 1991. 213 с. ISBN 5-7133-0321-7

25. МАЛЫЦЕВА, В. Терроризм в альтернативных условиях глобализации «по-американски». В: *Власть*, 2007, №1, с.74-78. ISSN 2071-5358
26. НОВИКОВА, Г. Сильная стратегия слабых. Террор в конце XX века. В: *Полис*, 2000, №1, с.169-172. ISSN 0321-2017
27. ОЛЫШАНСКИЙ, Д. *Психология терроризма*. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 286 с. ISBN 5-94723-102-6
28. ПЕТРИЦЕВ, В. *Заметки о терроризме*. Москва: УРСС, 2001. 288 с. ISBN 5-8360-0045-X
29. САМОВИЧ, Ю. О понятии "международный терроризм". В: *Вестник Томского государственного университета*, 2012, № 361, с.120-123. ISSN 1998-8613
30. СУМБАТЯН, Ю. Проблемы современной цивилизации. В: *Социально-гуманитарные знания*, 2003, №4, с.111-119. ISSN0869-8120

Prezentat la 25.06.2015

INTERNAL FACTORS AND GEOPOLITICAL ASPECTS OF THE ARAB SPRING

Timur LUCHIN, Cristina EJOV

Moldova State University

In this article authors comprehensively analyze the internal factors and the geopolitical aspects of the Arab Spring. This phenomenon has seen the removal of numerous political regimes in its way, and it has had great impact on the political situation and democratic governance in the Arab world in particular, and the world in general. We highlight zone of interests, systems of alliance and regional geopolitical flashpoints in general, and the role of the U.S. as "prima player" in the region in particular. The Arab Spring led to regime change and democratic reforms, but, at the same time, its "furious power" has set fire to the civil war, social unrest and prolonged political crises.

Key terms: Arab Spring, revolution, political crisis, conflict factors, geopolitical flashpoints, regional security, U.S. foreign policy.

FACTORII INTERNI ȘI ASPECTELE GEOPOLITICE ALE PRIMĂVERII ARABE

În acest articol sunt analizate temeinic factorii interni și aspectele geopolitice ale Primăverii Arabe. În calea sa, fenomenul în cauză a eliminat numeroase regimuri politice și a avut un impact considerabil asupra situației politice și guvernării democratice în statele lumii arabe, efectele căruia s-au resimțit și pe plan global. Sunt determinate zonele de interese, sistemele de alianță și punctele geopolitice fierbinți pe plan regional, dar și rolul SUA în calitate de „prima player” în regiune. Primăvara Arabă a determinat schimbarea regimurilor politice și demararea reformelor democratice, dar, în același timp, ea și-a manifestat furia într-un mod „agresiv” – prin război civil, tulburări sociale și crize politice de durată.

Cuvinte-cheie: Primăvara Arabă, revoluție, criză politică, factori de conflict, puncte geopolitice fierbinți, securitate regională, politică externă a SUA.

The political turmoil in North Africa and the Middle East by the end of 2010 and at the beginning of 2011 was not unexpected, but its scale, dynamics and intensity really surprised, moreover, it startled the international community. The series of protests and demonstrations called the "Arab Spring" have affected in different ways all Arab states, especially, with major changes for Tunisia, Egypt, Libya, Yemen, Bahrain, Syria, and minor changes, but with distinctive lines for Morocco and Jordan. The term "Arab Spring" is an allusion to the revolutionary movements of 1848, which is sometimes referred to the "Springtime of Nations" or the "European spring". First it was used by Foreign Policy's Marc Lynch on 6 January 2011 in a post titled "Obama's Arab Spring". Then, the term was adopted by journalists, activists and experts in the political sciences. In mainstream literature, the Arab Spring is umbrella term for: Arab Awakening, Arab revolutions, Arab upheavals, Arab revolts, pro-democracy and sociopolitical uprising. The violent reaction to the Arab Spring was, in particular, the deaths of anti-government protesters in Bahrain, Egypt, Tunisia and Yemen, and the huge military actions under the form of civil war in Libya and Syria. The Arab Spring has seen the removal of numerous political regimes in its way, and it has had great impacts on the political situation and democratic governance in the Arab world in particular, and the world in general. The causes varied from country to country but mostly were determined by domestic problems.

It has long been known that the academic specialists on the Arab world have pointed out on the economic problems and an inevitable social explosion in the Arab countries. In the years before the conflict, at least, the socio-economic parameters were not in favor of stabilization and success of a number of Arab countries. We have determined two basic interpretations of this situation. On the one hand is the nature of the state and its inactivity, and on the other hand – the "half step" in matter of socio-economic reforms during the mid-1990s. The detailed analysis of the broader demographic, economic and social trends in the Middle East and North Africa (MENA) region reveals the critical situation of population since the 1990s. According to the Burke Chair Analytic Survey (2013), the unequal distribution of wealth and the income fluctuation have created instability in the MENA region [4, p.7]. By the 2000 years, the MENA countries registered lowest rates of per capita income and wealth. For instance, in Egypt per capita GDP was \$1,51 and per capita wealth constituted \$3,66 USD [4, p.9]. The data reveals the critical situation in Yemen, Syria, Morocco, Iran, Algeria, Jordan, and Tunisia – less than \$3 per capita GDP, while the oil rich gulf countries registered GDP per capita

rations far higher. By comparing 2000 and 2012, we could see that the Arab countries in the Levant and North Africa not grew at a much greater rate of GDP per capita: Algeria – \$5,40; Egypt – \$3,18; Jordan – \$4,95; Morocco – \$2,92; Syria – \$3,28; Tunisia – \$4,23; Yemen – \$1,49 [4, p.9]. The income spectrum is correlated with key social problems like youth bulge, employment, ability to marry, housing, etc.

The second complicated factor in this respect is demographic pressure which threatens the stability of many Arab countries. This factor is coupled to another one, not so dynamic, but essential – severe shortage of land suitable for cultivation, especially in North Africa countries. The population of the Arab Region approximately tripled between 1970 and 2010, ascending from 128 million to 359 million [10, p.9]. The massive population growth in the conditions when the poverty and the economic decline are particular features of many Arab countries has created the critical situation for their national governments. Commonly, it means the inhibition of the state ability to offer a productive employment, especially for young people. Rapid population growth has created the additional pressure on natural resources (e. g. water, energy) – while 50 percent of the Arab population is rural [17, p.3] and the agriculture is their primary and vital economic activity, and also on public resources, such as education and health.

The region as a whole has one of the highest labor force growth rates in the world, exceeds 3% per year. The number of working-age population (15-64) in total has increased from 51% in 1970 to 62.45% by 2010 and it is expected to grow gradually at 66% in the year 2040 [17, p.39]. Before the global financial crisis, which started unfolding in September 2008, the youth unemployment registered high rates in the Arab countries, namely: Arab region – 22%, North Africa – 24%, and Middle East – 18% [7, p.48]. Rapid population growth, especially among young people, and accompanied by poverty and unemployment, resulting in falling public trust in the political regimes.

According to mainstream literature, the link between the state (regime) weakness and social conflict is composed by two important reasons. The first one is socio-economic. Accordingly, the consequences of the youth bulge and its critical situation is manifested by: (a) major lag in jobs and lack of real careers, marriage and housing; (b) breakdown in education and its irrelevance for socio-economic demands; (c) dissatisfaction with income spectrum of large percentage of educated youths; (d) total corruption, nepotism and favoritism for/of clan's elite. Therefore, the "youth bulge phenomenon" affected many Arab states and produced the unprecedented pressure on their national governments. This demographic phenomenon and theory appears in 2005, according to which, a peak in the number of persons aged 15-24 in the population is associated with a high risk of political violence [18, p.5].

The second reason of the social conflict, and therefore, the appearance of revolutionary situation, could be determined by the political situation in MENA countries. On the one hand is concentration of power in the hands of authoritarian ruler, which is accompanied with violation of constitutional norms regarding the presidential terms and the nature of the transfer of power. At the other end – the neglecting of public opinion, human rights violation, and absence of participatory democracy. Generally, it means the political exclusion and persecution of any political opposition. Therefore, the decades of oppressive and authoritarian political system in Tunisia, Libya, Egypt, etc. have generated a simmering dissatisfaction among the population. All these processes, except the political one, are identified as dynamic factors that characterized the conflict situation in the MENA region and date back to the early 1990s.

Against this background of worsening socio-economic and political situation in the Arab countries, in which the major determinants and factors are poverty, demographic pressure, unemployment and issues of democracy and political exclusion, have appeared the global financial crisis in 2008. In fact, the Arab countries entered the crisis with some pre-existing revival of their economies, but this situation did not influence the consequences of crisis, which were following:

- negative effects on labor migration – slow remittances from abroad, especially from the Arab Gulf Cooperation Countries (GCC) and returning of migrant workers to their countries of origin [7, p.26];
- increasing social tensions – high rates of unemployment and difficulties in entering the labor market for young people and women [7, p. 27].
- declining investment in public services – education, health, protection and care;
- economic stagnation – GDP rates (annual %) has decreased from 2008 until 2009. For instance: Egypt – from 7.2% to 4.6%, Bahrain – from 6.2% to 2.5%, Tunisia – from 4.7% to 3.6%, Libya – from 3.8% to 2.1%, etc. [21]. According to data analysis (see Table nr.1), the second phase of economic decline was registered in 2011.

Table 1

The GDP growth (annual %) in the MENA countries, 2008-2013

Country Name	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Algeria	2	1,59998	3,600169	2,800018	3,299991	2,8
Bahrain	6,245128	2,539772	4,334407	2,100184	3,588705	5,337539
Egypt, Arab Rep.	7,156284	4,6736	5,147235	1,764572	2,2262	2,10092
Iraq	6,608865	5,80974	5,53789	10,21409	10,292	4,211745
Jordan	7,232408	5,476581	2,33683	2,560809	2,651595	2,828819
Kuwait	2,479844	-7,0761	-2,3706	10,21001	8,307395	No data
Lebanon	9,098077	10,30091	7,996086	2,004586	2,2	0,900212
Libya	3,8	2,1	5,002725	-62,0765	104,4845	-10,879
Morocco	5,587056	4,758347	3,642975	4,985647	2,669166	4,381458
Oman	8,199696	6,112454	4,802852	0,876368	5,763414	No data
Qatar	17,66303	11,95755	16,73156	13,02141	6,039976	6,321519
Saudi Arabia	8,42718	1,829176	7,434453	8,569886	5,81289	3,950025
Tunisia	4,736813	3,608145	3,249399	-0,5083	4,661335	2,521341
United Arab Emirates	3,191839	-5,24293	1,63542	4,885317	4,677925	5,19998
Yemen, Rep.	4,014389	4,134838	3,317465	-15,0884	2,469879	4,155706

Note: *GDP is the sum of gross value added by all resident producers in the economy plus any product taxes and minus any subsidies not included in the value of the products.

Source: World Bank national accounts data and OECD National Accounts data files. Compiled data from Catalog Source World Development Indicators for 2008-2013.

These consequences are combined with high food prices which have led to food insecurity among the poor people in some Arab countries, particularly for Yemen, Egypt and Algeria and, with distinctive and profound features for Jordan and Sudan. All these countries are sensitive for food price increases. In the first year of global crisis, a wave of small bread riots began in Jordan, Morocco, Algeria, Lebanon, Syria, and Yemen. Their national governments responded by a series of measures, including raising wages and increasing subsidies in order to mitigate this critical situation. On 6 April 2008 the big protest has started in Egypt, in which has been enrolled tens of thousands of students, textile workers and many unemployed and poor people [3]. This huge protest marked the creation of "April 6 Movement" named after the Al-Mahalla al-Kubra uprising. At this stage, regardless of the reasons behind the social revolts in many Arab countries, the social mobilization of different groups tended to be more organized, and it was conditioned by the synergy of the aforementioned conflict factors. This phase point can be taken as a starting point for assessing the impacts of such demonstrations.

The economic crisis in Arab countries in some ways continued in 2010, and therefore, the amplification of the gap between government and ordinary people. As a matter of fact, many Arab countries did not have a comprehensive response inside their economies for this major challenge. In the next year, the record high food prices were registered by World Bank [19] and UN's Food and Agriculture Organization (FAO) [20]. The lower social order in Arab countries was disrupted into mass antigovernment protests by flash trigger – self-immolation of Tunisian fruit vendor, which was happened in December 2010. This event produced a series of unprecedented political demonstrations in Tunisia. Thereafter, the protests led to a wave of violent unrest abroad. By using social media, TV channels and news media as means, protestors mobilized fellow citizens to organize mass protests. All Arab countries remained affected by the winds of change in matter of sociopolitical uprising.

By analyzing data on several important indicators of socio-economic development of many MENA states in the period before the economic crisis, we see that: the socio-economic development and modernization

process by the 2000 and after was significantly lower. Moreover, global economic crisis reveals that the economy of many Arab countries was in "dire straits". The statistical indicators along with other factors confirm certain theses of linkage between state weakness and the creation of the social conflict and the revolutionary situation as well. According to this analysis and the bottom-up approach, we could propose the follow assumption: widespread unrest in 2011 arose from population's perceived failure of system, which was unable to provide full food security and stability.

As a region with extremely high geo-economic and geopolitical importance – greatest hydrocarbons supplier in the world, the MENA region is affected by the policies of regional and extra-regional actors, such as: Turkey, Iran, Saudi Arabia, the United States, and the European Union. Another aspect represents the geostrategic significance of MENA's transportation routes, especially Strait of Hormuz and Suez Canal. By holding and controlling both geostrategic points, the external actors have access to energy suppliers and to transportation corridors as well. Therefore, the situation on the world markets and energy security directly depends on the stability of the situation in the Arab world. From a certain geopolitical perspective, we could identify the main problematic areas, or, let us name these points – geopolitical flashpoints, as well as the implications (e.g. geo-economic, geopolitical, and geostrategic interests) of number of external and regional actors.

Iraq (commonly along with Afghanistan) represents a rich hydrocarbons supplier by global reserves, as well as a permanent source of sectarian tensions, instability, unrest and violence against civilians and armed forces. In 2009, the basic Iraq's GDP growth came from sales of energy resources, and entered in the top of 10 world suppliers along with Kuwait, Libya, Oman, Saudi Arabia, etc [22, p.77]. By ethnicity and religion, Iraq has the following structure: Arab – 75-80%, Kurdish and others – 20-25%; Muslim – 97% (Shia 60%-65% and Sunni 32%-37%), and Christian or other – 3% [4, p.63]. The majority of Shia-led government is located in the Southern part of Iraq and it is supported by Iranian clerical state. The withdrawal of U.S. troops from Iraq was completed in 2011. From 2014 onwards, the large part of Northern Iraq being under the administrative and military control of jihadist group of the Islamic State in Iraq and Levant. This terrorist organization is using the large-scale armed activities and the terrorist attacks to obtain vital territory and resources. The series of attack led by the U.S. and its allies on ISIS have failed to destroy definitely this organization and its members. Therefore, Iraq becomes for U.S. a great geo-economic and geostrategic pivot of the global war on terrorism. At the same time, three reasons make Iraq to be important for EU: 1) Democracy – even though the Iraq's society is most complex by ethnicity and religion, the state has the potential to become the biggest pluralistic democracy in the Arab world; 2) Energy resources – make this state to be a potential supplier for Nabucco pipeline; and 3) Regional context or geopolitical environment – positioning in the complex region, Iraq can use its leverage to improve security and stability regionally as well as its influence on Iran [13, p.66].

Middle East (commonly along with North Africa) is a very complex region according to various profiles of political regime, ethnicity, religion and language. The Greater Middle East includes a huge territory of Northern Africa, Western Sahara, Levant, Persian Gulf, Arabia, Southern Caucasus and Central Asia. The region as a whole economically is focused on petroleum producing. The petroleum industry (e.g. oil, gas, and gas/condensate) is located in two broad costal belts: 1) the line of Gulf of Oman, including Gulf of Tigris and Euphrates valley of Iran and Iraq; 2) other lines along Southern Mediterranean coast from Egypt to Algeria [1, p.24]. On political accounts, the Middle East is very turbulent region with great potential of explosion into intra-state conflict, i.e. ethnical, religion, ideological, and also inter-state conflict, especially on border/territorial issues.

Against this background of general and particular issues of the Greater Middle East, the U.S. has formulated its foreign policy according to its own geo-economic and security interests and also taking into considerations its international engagements. Moreover, the U.S. Middle East Policy Agenda contains multiple policies to address all these challenges. At the same time, Israel is the main ally of the U.S. in the Middle East. Tendency to provide full security for Israel represents the constant policy of the U.S. In the same way, the U.S. maintains its military presence in Persian Gulf, being a unique guarantor of security in this region. For the EU, the proxy arena of relations is the southern Mediterranean region. The main directions in the Euro-Mediterranean relations include: the security cooperation and democracy promotion, the stable partnership on the regional level, migration issues, the industrial and communication activities, etc. [2, p.204].

Iran and its nuclear issue is a special point in the International Community Agenda, especially in the matter of collective security and energy resources access. Iran is a large country of South-Western Asia,

which geographically comprises the Middle East – from coastlines on the Arabic Gulf, and the Gulf of Oman to the Caspian Sea. This country along with Russian Federation, Saudi Arabia and Qatar, has huge proved reserves of natural gas and oil in the world. Without reserves in the Caspian Sea, was estimated that Iran holds nearly 10% of the world's crude oil reserves and 13% of OPEC reserves [8]. By ethnicity and religion, Iran is predominantly Persian-Muslim (Shia) country. Since the 1979 Islamic revolution, Iran promotes exclusivist clerical or Islamic based vision on the domestic policy and also in its foreign affairs.

The Sunni-Shia conflict in the Middle East is manifested by confrontation between two geopolitical centers: 1) Iran as a Shia hegemonic state in the region and its three Shia allies: Iraq (predominantly southern part), Syria and Lebanon; and 2) Saudi Arabia along with Egypt – as two basic pillars of Sunnism in the Arab world. Some states and regions such as Bahrain, Yemen and southern part of Iraq became a proxy arena for an intense Saudi-Iranian struggle for geopolitical interests and domination. Regarding to Iran's nuclear issue, the U.S. has placed it into the security section agenda with wide involvement of international community. Regionally, this issue has two important aspects: (1) Iran's progress toward weapons capability and (2) Israel's strategic calculus. In this respect, by using diplomatic engagement, economic sanction and political pressure, the U.S. government tends to disrupt progress in the Iranian nuclear program. Israel perceives this nuclear program like an imminent existential threat and projects the preemptive military strike against Iran [9, p.9]. For Saudi Arabia, the emergence of nuclear Iran is perceived like a fear that Tehran's foreign policies will become more interventionist and expansionist, especially towards most vulnerable Saudi's allies like Bahrain and Yemen. Getting restrictive policy toward Iran and its isolation by using sanctions (containment policy) means to supporting the Saudi Arabia leadership and maintaining Israel as a unique nuclear power in the region.

This very complex and dynamic situation in the MENA region has been shattered by revolutionary movements under the flags of democracy, rule of law, social equity, political rights, etc. In either case, the socio-political uprising, known as a dynamic-revolutionary and wide-spread process, has produced the significant geopolitical reconfiguration of interests, powers and security mechanisms in the MENA region. By August 2012, governments have been overthrown in four countries, namely: Tunisia, Egypt, Libya and Yemen. Tunisian President Zine El Abidine Ben Ali has left the country in January 2011 in the conditions of general demonstrations of his fellow citizens. In Egypt, President Hosni Mubarak has been resigned in February 2011 as result of the Tahrir Square protest movements. Libyan leader Muammar Gaddafi had suffered the tragic fate ending: from civil war in Libya to international military intervention led by the U.S., and finally, his killing by rebels on 20 October 2011. Yemeni President Ali Abdullah Saleh resigned after massive domestic revolts and his successor Abdal-Rabah Mansour Al-Hadi formally replaced him in February 2012. In some ways, the protests in Syria have repeated the Libyan scenario, but with one distinctive feature – Syrian President remained in power and still alive. The U.S. decision to intervene militarily by translating the Syrian problem into security approached dilemma was stopped by counter initiative of Russian Federation to ensure the distraction of the Syrian chemical weapons. But, the Syrian case still remains unsolved and it constitutes the critical flashpoint for regional stability in the Middle East. Below, we will examine in detail the Syrian comprehensive issue.

At the same time, the Arab Spring was effectively marked by counter measures of the Arab Gulf Cooperation Countries (GCC) led by Saudi Arabia. As a regional Arab leader, Saudi Arabia promotes distinctive lines of foreign policy aimed at gaining geo-strategic influence and dominance upon Sunni states by maintaining unchanged their political regimes. For instance, the protests of Shia population in Bahrain were put down with help of the military intervention of Saudi armed forces [14, p.10].

According to the revolutionary transformation process inside the country and taking into consideration the external influences and interests of U.S. and Saudi Arabia, the Arab countries could be divided into three main categories: 1) states which successful displacement of authoritarian regime: Tunisia, Egypt and Libya; 2) restrained states with potential igniting of the rebellion, such as: Yemen, Syria, Bahrain and Iraq; and 3) states which have implemented partial reforms in order to annihilate demonstrations: Jordan and Morocco, and with some distinctive lines – Saudi Arabia. Even though the Arab revolutions displaced such authoritarian rulers and the movement for democracy and rule of law reached its peak, the fundamental transformations in the society did not take place. They cover three traditional phases of crisis analysis, i.e. (a) the pre-crisis phase; (b) the crisis phase, and (c) the post crisis phase, but, without significant transformations inside. Some countries did not able to manage the process of transformation from the democratic transition to the democratic

consolidation. As things turned out, they have fallen into violence and political instability, which generated a political crisis for long time. For instance, the revolution in Egypt has brought to power the Islamist organization Muslim Brotherhood. In 2013, after one military coup d'état was established the interim secular military government and the Muslim Brotherhood was declared a terrorist organization. The repression campaign against its supporters has culminated into mass trial in April 2014, in which more than 680 people were sentenced to death [12]. According to the Failed States Index scores of Fund for Peace (FFP) for 2011-2014 years, at least five MENA countries are considered chronic unstable taking into consideration their socio-economic and political indicators with designated ranks of "very high warning" to "alert", and even more – "high alert" (see Table nr.2).

Table 2

Annual ranking (Failed States Index scores) of MENA countries based on their levels on stability and the pressures that they face, 2011-2014

Level of stability	2011	2012	2013	2014
Very High Alert	No one	No one	No one	No one
*High Alert	Iraq (9) Yemen (13)	Yemen (8) Iraq (9)	Yemen (6) Iraq (11)	Yemen (8) Iraq (13) Syria (15)
*Alert	Iran (35)	Syria (23) Egypt (31)	Syria (21) Egypt (34)	Egypt (31)
*Very High Warning	Lebanon (43) Egypt (45) Syria (49)	Iran (34) Lebanon (45) Libya (50)	Iran (37) Lebanon (46) Libya (54)	Libya (41) Iran (44) Lebanon (46)
High Warning	Algeria (81) Morocco (87) Saudi Arabia (93) Jordan (95) Tunisia (108)	Algeria (77) Morocco (87) Jordan (90) Tunisia (94) Saudi Arabia (100)	Algeria (73) Tunisia (83) Jordan (87) Morocco (93) Saudi Arabia (102)	Algeria (71) Tunisia (78) Jordan (83) Morocco (92) Saudi Arabia (96)
Warning	Libya (111)	Bahrain (125)	Bahrain (124)	Bahrain (120)
Less Stable	Kuwait (128) Bahrain (129) United Arab Emirates (138)	Kuwait (128) Oman (137)	Kuwait (127) Oman (136)	Kuwait (127) Oman (135)
Stable	Qatar (139) Oman (141)	United Arab Emirates (140) Qatar (142)	United Arab Emirates (142) Qatar (143)	Qatar (139) United Arab Emirates (143)

Note: *The Index is based on The Fund for Peace's proprietary Conflict Assessment Software Tool (CAST) analytical platform.

Source: The Fund for Peace (FFP). Compiled data from Failed States Index (FSI) for 2011-2014.

At the level of international relations and regional security, the Arab spring has opened regionally based issues. Generally, the Arab Spring has had great impacts on the political situation and democratic governance in the Arab countries through anti-government oriented protests. However, among ways chosen by the Arab governments in order to mitigate tensions and social unrest were repressions and armed violence. By using such responses against protesters have been produced genocides, crimes, and tortures. In particular it refers to Libya and Syria. In the new and changing environment, as a result of the events of the Arab Spring, the security question in the Middle East has been replaced into enlarged international agenda. The main focus is on three basic points, namely:

- Non-proliferation of weapons of mass destruction (nuclear, biological and chemical) in the Middle East. Undermining this regime is an imminent threat for regional security. Especially after Syrian chemical attack against civilians in the Ghouta Area of Damascus on 21 August 2013 [15, p.1].

- Fighting against terrorist organizations in the context of its attempts to exploit the revolutionary situation in some affected countries. It refers specifically to following Arab countries: Libya, Tunisia, and Yemen.
- Stopping uncontrolled arm spreading to militants in the revolutionary countries, which could pose imminent risks to regional security. It related specifically to lose munitions from Libyan stock and the threat of terrorists to obtaining Man-Portable Air Defense System (MANPADS) [5].

Between 2013 and 2014, the U.S. foreign policy towards MENA region remains often-varied and multi-vectoral. On 24 September 2013, President Barak Obama used his speech before the UN General Assembly to specify the U.S. multilateral management approaches to the Arab crises. The main five goals of U.S. foreign policy and military engagement in the MENA region are:

1. "The United States of America is prepared to use all elements of our power, including military force, to secure these core interests in the region; 2. We will confront external aggression against our allies and partners, as we did in the Gulf War; 3. We will ensure the free flow of energy from the region to the world. Although America is steadily reducing our own dependence on imported oil, the world still depends upon the region's energy supply, and a severe disruption could destabilize the entire global economy; 4. We will dismantle terrorist networks that threaten our people. Wherever possible, we will build the capacity of our partners; respect the sovereignty of nations, and work to address the root causes of terror. But when its necessary to defend the United States against terrorist attacks, we will take direct action; 5. And finally, we will not tolerate the development or use of weapons of mass destruction. Just as we consider the use of chemical weapons in Syria to be a threat to our own national security, we reject the development of nuclear weapons that could trigger a nuclear arms race in the region, and undermine the global non-proliferation regime" [11].

The Syrian issue is most complex; moreover the country has become a battleground of rival interests on international scale. It includes: (1) ongoing Arab uprising in the Syrian territory and the governmental brutal military responses; (2) Syrian civil war at large scale; (3) chemical attack against civilians in the Ghouta District of Damascus; and (4) ISIS emergence on Syrian territory since 2014. As a part of Shia Axis-led by Iran, Syrian government acts against any pro-democracy movements, which could remove Shia-based political regime. After Ghouta chemical attack, military intervention led by France, the UK and U.S. was prevented by a bilateral framework agreement reached between Russia and the U.S. in Geneva on 14 September 2013 [6]. According to this agreement, Syria accepted to relinquish its full chemical warfare capacity by June 2014. Moreover, Syrian government adopted the decision to accede to the Chemical Weapons Convention (CMC). This decision saved the authoritarian regime led by Bashar al-Assad, but, at the same time, it has disbalanced Syria at the regional level towards the Israeli performances in detaining the weapons of mass destruction. Therefore, from geopolitical point of view, the U.S. allies like Israel and Saudi Arabia have obtained the geo-strategic advantages through loosening Syria, which is one of Iran's strategical allies. The emergence of ISIS in the Middle East is perceived by the U.S. as an enemy No. 1 that must be destroyed by means of military forces. In this respect, the U.S. government had conducted many airstrikes against ISIS targets in Northern Iraq, destroying armed vehicles, machine gun encampments and military camps. Although the U.S. government enacted a series of measures against ISIS, it did not cooperate with Syrian regime to attack ISIS. Iran along with Syria is designated by the U.S. Secretary of State to have repeatedly provided support for international terrorism and therefore, their isolation in the region is perceived naturally by the U.S. [16].

The explanation for the genesis of the Arab Spring is most commonly drawn from internal factors, thereafter the geopolitical interests, and by cases the foreign implications. The research puzzle is what are the main internal factors and driving forces of the Arab revolutions which led to the social unrest and prolonged political crises in many Arab countries. We have determined the socio-economic and political factors. Thus, the major determinants and factors that triggered off the Arab revolutions in MENA countries were corruption, poverty, human rights violation and political issues. The "contagion" began in the end of 2010 with the fall of Tunisian president Zine el Abidine Ben Ali. Then, the revolution has led to the removing of two long-standing dictators, a civil war in one country and serious violence coupled with severe instability in at least three others. The Arab Spring has produced the significant geopolitical reconfiguration of interests, powers and security mechanisms in the MENA region. The U.S. has its own interests in the region which are combined with efforts to be a significant and impactful conflict manager. From this perspective, the political crises in the Arab world (2010-2014) were a great challenge for American global leadership. During the Arab political crises, the U.S. government had faced multiple problems on regional level, including the most sensitive security issues.

Bibliography:

1. ANDERSON, D., ANDERSON, E. *An Atlas of Middle Eastern Affairs*. New York: Routledge, 2nd ed., 2014. 328 p. ISBN 978-0-415-68095-0
2. BARRINHA, A. Pressing the Reset Button in Euro-Mediterranean Security Relations? In: *Journal of Contemporary European Research*, 2013, nr.9 (1), p.203-214. ISSN 1815-347X
3. CIEZADLO, A. Let them eat bread. How food subsidies prevent (and provoke) revolutions in the Middle East. In: *Foreign Affairs*, 2011, March 23. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: <http://www.foreignaffairs.com/articles/67672/annia-ciezadlo/let-them-eat-bread>
4. CORDESMAN, A., COUGHLIN-SCHULTE, CH., YAROSH, N. *The Underlying Causes of Stability and Unrest in the Middle East and North Africa: An Analytic Survey*. Center for Strategic and International Studies, 4th Edition, 2013. 97 p. [Accesat: 15.05.2015] Disponibil: http://csis.org/files/publication/130821_MENA_Stability.pdf
5. *Country Reports on Terrorism 2011*. Chapter 2. *Country Reports: Middle East and North Africa Overview*. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195544.htm>
6. Framework for Elimination of Syrian Chemical Weapons. U.S. Department of State. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: <http://www.state.gov/t/pa/prs/ps/2013/09/214247.htm>
7. *The global financial, economic and social crisis and the Arab countries: A review of the evidence and policies for employment creation and social protection*. International Labour Organization, 2009. 86 p. ISBN 978-92-2-122838-7
8. *Independent Statistics and Analysis of the U.S. Energy Information Administration*. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: <http://www.eia.gov/countries/index.cfm?view=reserves#allcountries>
9. LYNCH, M. *Upheaval: U.S. policy toward Iran in a changing Middle East*. Washington: Center for a New American Security, 2011. 40 p. [Accesat 10.05.2015] Disponibil: http://www.cnas.org/files/documents/publications/CNAS_Upheaval_Lynch.pdf
10. MIRKIN, B. *Arab human development report. Population Levels, Trends and Policies in the Arab Region: Challenges and Opportunities*. UN Development Programme, 2010. 41 p. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: <http://www.arab-hdr.org/publications/other/ahdrps/paper01-en.pdf>
11. Obama Outlines Five Tenants for U.S. Foreign Policy in Middle East. In: *National Journal*, 2013, September 24. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: <http://www.nationaljournal.com/national-security/obama-outlines-five-tenants-for-u-s-foreign-policy-in-middle-east-20130924>
12. *Political executions in Egypt*. New York Times, April 28, 2014. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: http://www.nytimes.com/2014/04/29/opinion/political-executions-in-egypt.html?_r=0
13. RIEGL, M., LANDOVSKY, J. *Strategic and geopolitical issues in the contemporary world*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013. 371 p. ISBN 1-4438-4822-0.
14. ROZSA, E., ABU-DALBOUH, W., AL-WAHISHI, and others. *The Arab Spring. Its impact on the Regional and on the Middle East Conference*. Frankfurt: Academic Peace Orchestra Middle East. Policy Brief No. 9/10. August 2012. 20 p. [Accesat 15.05.2015] Disponibil: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/09609.pdf>
15. *Report on the alleged Use of Chemical Weapons in the Ghouta area of Damascus on 21 August 2013*, 41 p. [Accesat: 15.05.2015] Disponibil: http://www.un.org/disarmament/content/slideshow/Secretary_General_Report_of_CW_Investigation.pdf
16. *Sates sponsors of terrorism*. U.S. Department of State. [Accesat 15.05.2015] Disponibil: <http://www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm>
17. UNDP, *Arab Development challenges Report*, United Nations Development Programme, Regional Centre for Arab States. Cairo: World Trade Centre Boulac, 2011. 172 p. [Accesat: 15.05.2015] Disponibil: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/UNDP-ADCR_En-2012.pdf
18. URDAL, H. A clash of generations? Youth bulges and political violence. In: *Population Division Expert Paper*, 2012, no.1. New York: United Nations, 2012. 20 p. [Accesat: 15.05.2015] Disponibil: http://www.un.org/esa/population/publications/expertpapers/Urdal_Expert%20Paper.pdf
19. World Bank Highlights Significant Food Price Rises. The Kaiser Family Foundation, February 16, 2011. [Accesat 15.05.2015] Disponibil: <http://kff.org/news-summary/world-bank-highlights-significant-food-price-rises/>
20. *World food prices reach new historic peak*. Food and Agriculture Organization. [Accesat: 15.05.2015] Disponibil: <http://www.fao.org/news/story/en/item/50519/icode/>
21. *World Bank national accounts data*. OECD National Accounts data files. Catalog Source World Development Indicators. Graph of GDP growth (annual %) for Egypt, Bahrain, Tunisia and Libya. [Accesat: 17.05.2015] Disponibil: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/EG-BH-TN-LY?display=graph>
22. ПОДЦЕРОБ, А. Арабские страны в системе международных отношений. В: *Вестник Московского Университета*, 2011. Серия 25, №1, с.76-97. ISSN 2076-7404

Prezentat la 26.08.2015

INTERNAL DIMENSION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND GEORGIA'S EUROPEAN INTEGRATION PROCESS: ACHIEVEMENTS AND DIFFICULTIES*

Cristina MORARI

Universitatea de Stat din Moldova

Republic of Moldova and Georgia have signed the Association Agreement with European Union and are firmly directed to obtain the prospect of EU membership. This article seeks to realize an analysis of internal dimension of European integration process of these two countries and namely focuses on the study of key priorities, tasks, problems and difficulties that Moldova and Georgia meet in order to reach the domestic readiness for realization of their European aspirations. The research was supported by FP7 Marie Curie IRSES programme.

Keywords: *European integration, domestic readiness, European aspirations, reform process, policies, Association Agreement, prospects.*

DIMENSIUNEA INTERNĂ A PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI GEORGIEI: REALIZĂRI ȘI DIFICULTĂȚI

Republica Moldova și Georgia au semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană și acum sunt orientate spre a obține perspective de a deveni state membre ale comunității europene. În articolul de față se analizează dimensiunea internă a procesului de integrare europeană a acestor două state și atenția se focusează, în special, pe cercetarea priorităților-cheie, a sarcinilor pe care le au și a problemelor și dificultăților cu care se confruntă Moldova și Georgia în vederea pregătirii lor interne pentru realizarea aspirațiilor europene. Cercetarea a fost realizată în cadrul Programului FP7 Marie Curie IRSES.

Cuvinte-cheie: *integrare europeană, pregătire internă, aspirații europene, proces de reforme, politici, Acord de Asociere, perspective.*

The European integration is a complex and multidimensional process that involves considerable efforts at both, domestic and foreign levels that are interdependent. European integration as the main objective of a state foreign policy supposes the adaptation of the whole domestic system to the European standards. This happens due to the fact that European integration process does not limit only to declarations, official meeting and progress evaluation in different domains, but includes significant changes in public and economic structures. In other words, there could not be a sphere of political, economic, social and cultural life that will not require reforms in the spirit of the European standards. Moreover, at domestic level the European integration process should be realized not only by the Government, public and administrative institutions, but also by civic society and population itself. In this way, Republic of Moldova and Georgia, two states with European aspirations, connect their reform process to the Copenhagen criteria fulfillment. Hence, the advance of both states on their way to the EU membership largely depends on the level of domestic readiness and accomplishment of the European Union's requirements.

Republic of Moldova and Georgia engaged in bilateral and multilateral cooperation with the European Union after achieving their independence. With time, European integration and developing towards Europe has become a priority for both states. Thus, in the Activity Program of the Government of the Republic of Moldova "European Integration: Freedom, Democracy, Welfare" that provides a framework for Moldovan governance policies for 2011-2014, European integration is declared as fundamental priority of the domestic and foreign policies of the country and that the most efficient way to achieve political, economic and social modernization of the country is to responsibly implement the commitments deriving from the European course, as European integration means, above all, positive internal transformation of the country [1, p.5]. In order to achieve this goal were traced a range of priority actions through which can be underlined the involvement of the whole society, all the political forces and relevant foreign actors in the efforts to turn the Republic of Moldova into a European state with real prospects of joining the European Union; promotion of European values and standards in all areas; creation of adequate conditions for political and economic integration in the

* "This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme". **Acronym:** EU-PREACC **Grant Agreement Number:** PIRSES-GA-2012-318911

Project period: 01.03.2013-28.02.2017

EU by signing the Association Agreement and achievement of the free movement of Moldovan citizens in the European Union and implement the provisions of the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement with the European Union; improvement of the legal and institutional framework supporting European integration; development and implementation of strategies of communication (internal and external) on European integration issues with the civil society, EU actors and international ones etc. [1, p.48]. However, taking into consideration that the part regarding European integration was included in the section dedicated to foreign policy, denotes that it is perceived mainly as a task of external policy and less as a domestic one. The same can be noticed in case of Georgia. In its Government program "*For Strong, Democratic, United Georgia*" the determination to join the European Union, Euro-Atlantic orientation and integration with NATO are the stated priorities of the country's foreign policy. It is underlined that fulfillment of the conditions, which hamper the ongoing negotiations with the European Union for the purpose of association, will be accelerated [13, p.5]. However, there is indicated the need of harmonization of the legislation with European legislation in the most domestic policies.

In general, the Georgian government has clearly defined pro-European ideas, underline Troitiño David and Chochia Archil, it clearly sees the European Union as a main partner and future destination for the country. Cooperation with the European Union is a priority and Tbilisi is trying to show its commitment to the cooperation. Georgia understands that the European Union would mean a huge modernization for the country, development in such fields as human rights protection, social mobility, environmental protection and domestic politics. The government advertises among the people the idea that being closer to the European Union, or in the best-case scenario, joining the Union, would mean a huge development for the country and would stand for its absolute and total modernization [29, p.92]. Indeed, through the framework of the main agreements with European Union (Partnership and Cooperation Agreement, Action Plan Georgia-EU, Eastern Partnership, Mobility Partnership, Association Agreement), Georgia had realized important domestic changes dealing with economic development, poverty reduction, energy sector, agriculture, human rights etc.

As the process of European integration of Georgia has deepened, it became clear that it is not only a task of foreign policy. This fact made it necessary to move the focal point in EU policy-making away from the Ministry of Foreign Affairs towards other ministries and units. The Georgian legislation enumerates several institutions dealing with EU affairs [24, p.3]. It is about some important bodies that coordinate and implement the adjustment of Georgian state to European standards. First of all should be mentioned the foundation in 2004 of the *Office of the State Minister on European and Euro-Atlantic Integration (European Integration Office)*, which is the central coordinating institution in charge of the overall coordination and monitoring of European integration. The main functions of the European Integration Office consist of coordination of activities on the European integration of the Government of Georgia, ministries and other state agencies; assistance to approximation of Georgian legislation to the EU Law; coordination of the EU assistance and programmes [22]. It has two main departments, European Integration Coordination Department and EU Programmes Coordination Department. These structures are focused respectively on coordination of activities on the European integration of the Government of Georgia, ministries and other state agencies; assistance to approximation of Georgian legislation to the EU Law; implementation of the EU-Georgia Association Agreement; assistance and coordination of the cooperation in the framework of the EU's Eastern Partnership including the coordination and the monitoring of the EaP Multilateral and Bilateral Road Maps; assistance of the approximation of Georgia and EU political, business and non-governmental circles etc. [22].

Another important entity is presented by the *Georgia's EU Integration Commission*, also created in 2004. The Commission is chaired by the Prime Minister of Georgia. The Office of the State Minister on European and Euro-Atlantic Integration is in charge to deal secretariat's tasks of this Commission. The Commission's tasks are as follows: facilitate a process of Georgian integration into the European Union and coordinate the line ministries' activities in this regards; prepare the recommendations and proposals for the Government of Georgia facilitating effective cooperation of Georgia with European Union and its Member States in the political, economic, cultural, legal and other fields: support implementation of the signed agreements with European community and discuss ongoing implementation process; facilitate harmonization of Georgian legislation with the EU *acquis communautaire*; discuss information on the implementation of the recommendations of the EU-Georgia Cooperation Council, Committee and Subcommittees etc. [14]. At the lower, expert level there is a working group of European Integration Commission - an interministerial deputy minister's

level working group. Next, an important role plays the *Parliamentary Committee on Integration into Europe* that focuses on the law approximation field. It also has a function of supervision of governmental activities in the field of general process of the EU-integration of Georgia [24, p.6]. Also, the Committee became main engine within the parliament for initiating the bills regarding approximation to EU law. In its initiations the committee followed mostly the areas established by the *National Program of Harmonization*, although it sometimes afforded to propose more than it was stated in the National Program [17, p.24]. In general, Georgian National Program of Harmonization is considered as crucial internal mechanism of approximation process and presents by itself a concrete lists of concrete EU legal acts with which convergence of relevant Georgian acts should be achieved [17, p.18].

The efforts of all of these structures are directed to preparation of the country for its European aspirations accomplishment. Indeed, the reform process is realized mainly in accordance with EU conditionality and is based on the objectives established within the framework of signed agreements and cooperation mechanisms. But, there are national mechanisms too. So, here is worth to mention the *Strategic "10-Point Plan" for Modernization and Employment* of the Government of Georgia, for the 2011–2015 years. According to the document, the ten points that should be accomplished for Georgian state development are: macroeconomic stability; improvement of current account balance; creation/maintenance of favorable investment and business environment; formation as a regional and logistic hub; improvement of infrastructure; development of agriculture; improvement of the education system; fine-tuning social policy; establishment of an affordable, high-quality healthcare system; and finally, urban and regional development [26, p.3]. As a result, Georgian government expects to achieve some good outcomes. Through these there can be underlined that due to the GDP growth by 2015 Georgia shall become, by classification of the World Bank, a "high-middle income country" and the export of goods, service and tourism should increase twice by 2015 against 2010 level, on average – by 15-20% per annum [26, p.3].

In general, Georgia on its European way copes with the difficulties that are characteristic to Moldova too. These are corruption, reform of judiciary system, human rights, economic development, and territorial problems. After the Rose Revolution of 2004, there were carried out reforms that attempted to westernize the country. There were registered some success. So, Georgia has demonstrated good capability for combating corruption and organized crime. By 2006, such petty corruption had been virtually eradicated while the Interior Ministry has made great strides to boost its transparency and efficiency. Crime rates dropped, and, in a dramatic shift, the police have become one of the most trusted public institutions in the country. Georgia's reformed police and public administration, as well as drastically reduced crime rates, have helped make state services more efficient and available to all citizens [20, p.10]. However, according to Georgian researchers, the low level of trust in the judiciary continues to be a matter of concern. Also, the extremely high conviction rate and the failure of the legal system to prosecute or even pursue many high profile political cases raises worries over judicial independence. There were carried out reforms in the police service, including the introduction of human-rights training programs as part of the police training curriculum [16, p.98]. At its turn, the European Commission has identified poverty reduction and employment and social policies as the major future challenges for Georgia [16, p.105]. In 2014, the UN high commissioner for human rights remarked that judiciary situation in Georgia has improved and "acquittal rates were becoming more realistic", and that judges had grown used to being "more independent both from the executive and from the prosecutors [28, p.11]. But the new regime has also been criticized for politically motivated prosecution of United National Movement members. Both domestic and international observers are alarmed. In this context is presented the statement of the President of the European Commission José Manuel Barroso, who underlines that situations of selective justice should be avoided, as they could harm the country's image abroad and weaken the rule of law [28, p.11]. Meanwhile, services were improved: the Ministry of Justice and other agencies created a single-window system to facilitate public services. In 2011 the new concept of public service halls was rolled out, in which the services of various state agencies were unified, including civil and public registries, national archives and the notary chamber. Citizens could now obtain any document or register a change of property in minutes, all at one location, and without corruption [27, p.26].

In general, 2013 was appreciated by the Prime Minister Irakli Garibashvili, as a year full of various memorable events and achievements in Georgia. Georgian democracy is proceeding to the next stage of democratic consolidation. October Presidential elections have been widely praised by international observers

as free and fair. It was elaborated the National Human Rights Strategy. Also, a new Labor Code is fully in line with the ILO standards and the Government finalized the work on the 2020 Strategy for Socio-Economic Development, which aims to ensure a long-term, sustainable and inclusive economic growth in Georgia [12, p.2].

Thus, Georgia has taken concrete steps domestically to facilitate European integration and NATO membership. The parliamentary elections in 2012 and presidential election in 2013 allowed for a democratic transfer of power under the rule of law. While the current Georgian administration has been less visible on the international stage compared to the previous administration, it has taken the leadership role in the GUAM Organization for Democracy and Economic Development and the Organization for Economic Co-operation and Development, and focused on domestic concerns such as improving social and economic situation in the country. The government has instituted constitutional reforms such as a system of internal checks and balances, enhancing the role of parliament and the courts. It is also implementing programmes to inform Georgians about the benefits and drawbacks of association with the EU and other political initiatives [31, p.2].

At the moment, Georgia is going to implement the Association Agreement with European Union. The Government of Georgia recognizes that the Association Agreement does not guarantee membership in the European Union. However, they also think that the new framework document foresees approximation with European Union and its legislation on such high levels that effective implementation of this process that makes Georgia's modernization according to the European norms irreversible. In this context, European Union and Georgia have adopted the *EU-Georgia Association Agenda* that establishes a set of jointly agreed priorities for the period of 2014-2016, with a view to preparing for the implementation of the Association Agreement, including the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). This Association Agenda will be applied from the moment of its adoption, for an initial period of three years which may be extended by mutual agreement. From the start of its application, it will replace the existing EU-Georgia European Neighborhood Policy Action Plan of 2006. It incorporates political elements, including political dialogue, reforms to strengthen democratic institutions, the rule of law, independence of the judiciary, and respect for human rights, cooperation on foreign and security policy as well as peaceful conflict resolution, and cooperation on Justice, Freedom, and Security. The Association Agenda also encompasses economic and trade elements, including a dedicated DCFTA chapter and cooperation in a number of sectors such as energy, transport, employment and social policy [7]. Another task of Georgia is to obtain the visa regime liberalization with the European Union. In order to achieve this goal, Georgian government works to implement the Action Plan that consists of four blocks: document security, including biometrics; integrated border management, migration management, asylum; public order and security; and external relations and fundamental rights. Even if there are some problems, generally, the European Commission considers that Georgia has made very good progress in the implementation of the Action Plan benchmarks. The legislative and policy framework required by benchmarks on document security, including biometrics, and benchmarks concerning integrated border management is already at an advanced stage of fulfillment. There is a good progress relating to migration management, asylum, public order and security too [8].

However, in the words of Liana Fix, the Association Agreement signing it is just the beginning of another long term period of reforms and the main challenge for the West is keeping Georgia on the European track. Georgia remains in a vulnerable position; in this regard, the signing of the Association Agreement constitutes no watershed. Moreover, although Tbilisi's determination to continue the path of Euro-Atlantic integration is strong, Euroskepticism is likely to gain a stronger foothold. Disappointment about low economic benefits, a lack of security guarantees, and the inherent contradiction between Georgian "traditional values" and the European Union's liberal normative agenda bear the danger of engendering disillusionment with the European dream [10, p.6]. The survey about Knowledge and Attitudes towards Europe in Georgia commissioned by Eurasia Partnership Foundation looks at the results of three waves of surveys conducted in 2009, 2011 and 2013, and attempts to identify trends and highlight changes in both knowledge and attitudes of the population of Georgia. According to it there is noticed that declarative support for European Union integration remains very strong in Georgia, with overwhelming majority of Georgians ready to vote for joining the European Union, if a referendum were to be held tomorrow. This said, only 13% think that the country is ready to join the European Union and only about a third of the respondents think the majority of the European Union citizens would like Georgia to join the European Union. Also, Georgians expect that the EU membership would bring increased national security, better chances of restoring territorial integrity, and improved economic

situation. This means that Georgians see the EU membership as a way to address some of the most pressing issues facing the country. At the same time, both Georgians and minorities are under-informed about the European Union and, specifically, about the European Union's role in Georgia. While Georgians appear to have slightly more knowledge about the EU than they did in previous years, minorities display a striking lack of awareness [18, p.4].

Although there is a kind of risk of Euroscepticism, according to the latest polls, the large majority of the population (65 percent in April 2014, down from 68 percent in November 2013) supports EU membership for Georgia. [10, p.4]. It should be mentioned here the fact that, according to Cappucci Marianna, Georgians claim their "Europeanness" and believe they have the right to join the European institutions much more than other countries such as Turkey and Moldova. Georgians consider themselves as Europeans at least from three different points of view:

- from a geographical standpoint, if we place the border between Europe and Asia on the pass of Surami, about the 70% of Georgian territory would fall into Europe;
- from a religious point of view Georgia developed into one of the major Christian states and cultural centers. Georgia is a Christian nation since, although surrounded by Muslim states, except for Armenia;
- from an historical and cultural perspective, in Georgia are located the old territories of Iberia and Colchis (the latter linked to the myth of the Argonauts and the Golden Fleece), which in ancient times belonged to – or at least, in the case of easternmost territories, were strongly influenced for commercial and cultural reasons by - Magna Grecia (cradle of European culture and civilization) and, later, the Byzantine Empire [4, p.117].

Thus, in order to improve the knowledge of the population regarding the European integration process of the country the Georgian government elaborated and adopted the *EU Integration Communication and Information Strategy* for the period of 2014-2017. This Strategy attempts to raise the awareness on European Union- Georgia cooperation as well as on the opportunities, challenges and obligations of the integration process. Moreover, the strategy envisages the active involvement of representatives of the business sector, public administration, civil society and the media in the process. In addition, the Action Plan of the Strategy for 2014 stipulates the dissemination of information concerning the European integration process in the European Union member states, which in its turn will contribute to the visibility and popularization of Georgia abroad. This is considered to be an unprecedented initiative among Eastern Partnership countries [11, p.33].

In the case of the Republic of Moldova, how it was mentioned above, the European integration process was seen from the start mostly as the task of foreign policy, choosing to intensify the contacts with European Union and transmit some messages in this direction. So, this mission first belonged to the *European Integration Department*, a Ministry of Foreign Affairs subdivision that has been created in 2003, in order to consolidate the powers of national institutions in their activities and initiative in regard to integration of the republic into the European community, as well as to promote the strategy of Moldova's accession to the European Union. Simultaneously with the establishment of the European Integration Department, the Government called on ministries and departments to establish European integration subdivisions subordinated to them [23, p.23]. Later, in 2005 the Ministry of Foreign Affairs has been added the words 'and European Integration', showing in that way the determination of the country to follow the European way. However, awareness of the European integration path of the Republic of Moldova developed slowly. An important moment constituted the formation of the *National Commission for European Integration* in 2002. It consisted of 30 members who represented mostly the Government, but included also a limited number of MPs and representatives of local government, and non-governmental sector. Following the Presidential Decree, the commission was established to pursue two major goals: draft the *Strategy of European Integration of the Republic of Moldova* and submit it for Parliament's approval and draft and approve the plan of actions designed to facilitate the Strategy of European Integration of the Republic of Moldova and coordination of its further implementation [23, p.22]. As result, only in 2005 was adopted the *Strategy of European Integration of the Republic of Moldova* and it comprises almost all problems that country copes with and from which solution the European integration depends on. Being an internal document, the Strategy aimed to prepare the country to join with European community. At the same time, how underlines Vasilescu Gr., this document is too big, having around 611 pages and do not contain certain provisions regarding the deadlines and who is responsible for its implementation. Moreover, this document cannot be finding on the official government web pages,

just on those of non-governmental organizations [30, p.250]. In this way, unfortunately, this document remains just at the level of intention without any practical outcomes.

In course of time, it became obvious that all actions linked to European integration should be connected with the domestic reform process. So, the *National Commission for European Integration* was gathered once again in a new composition. One of its first actions was the adoption of an Action Plan regarding the modernization and Europeanization of the Republic of Moldova. Later, this Action Plan became the truly guidelines for reform process realization in five important domains and namely independence of justice, freedom of mass-media, human rights protection, corruption fighting and improvement of the investment environment [6, p.3]. Also, since 2009 activates the *Governmental Commission for European Integration of the Republic of Moldova*, which assures the coordination of realization of commitments that come from the documents and agreements between Moldova and European Union. The Commission is headed by the Prime-Minister and it mostly consists of ministers. There can be invited to the Commission's work, if it is necessary, representatives of civic society [15].

Speaking about the other domestic documents that are focused on the country's development, there should be mentioned the *National Development Strategy "Moldova 2020"*, through which the government of the Republic of Moldova engaged to implement of a long-term strategic vision regarding the development of the Republic of Moldova in accordance with its preparation for European integration. The strategy proposes seven solutions for economic growth and poverty reduction. So, the document focuses on: aligning the education system to labor market needs in order to enhance labor productivity and increase employment in the economy; increasing public investment in the national and local road infrastructure, in order to reduce transportation costs and increase the speed of access; reducing financing costs by increasing competition in the financial sector and developing risk management tools; improving the business climate, promoting competition policies, streamlining the regulatory framework and applying information technologies in public services for businesses and citizens; reducing energy consumption by increasing energy efficiency and using renewable energy sources; ensuring financial sustainability of the pension system in order to secure an appropriate rate of wage replacement; and increasing the quality and efficiency of justice and fighting corruption in order to ensure an equitable access to public goods for all citizens [21, p.8].

At the same time, a range of governmental documents as *Agenda for European Integration of 2009 and Implementation Tool- Key measures until June 2011* that focuses on the European integration process of the country and can be found on the official page of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova, present detailed plans of actions in the fields that require reforms, such as consolidation of state of law, public administration reform, adjustment of Moldova's policies to the *acquis communautaire*, human rights protection, justice and corruption, improvement of investment environment, improvement of social policies etc.

Anyway, corruption remains Moldova's gravest problem and the government's greatest challenge. The main strategic document which coordinates efforts in the area of anti-corruption in the Republic of Moldova is the National Anti-corruption Strategy 2011-2015. The central authority specialized in combating corruption in Moldova is the National Anti-corruption Center (NAC). The NAC was initially established in 2002 as the Centre for Combating Economic Crime and Corruption (CCEC) but since then it was restructured several times. In 2012 the CCEC was renamed into the NAC which focuses on corruption while the economic crimes not related to corruption have been transferred to the Ministry of Interior and the Customs authority. This reform was among priority requirements for the visa liberalization process with the European Union [25, p.11]. Another strategic document with direct implication on the fight against corruption in Moldova is the Strategy for Justice Sector Reform 2011-2016 (SJSR). This strategy is structured on seven pillars, each of which reflects the most pressing problems of the sector. One of the specific goals of the SJSR is to promote and implement the principle of zero tolerance for corruption events in the justice sector. The SJSR is accompanied by the Action Plan which lists the actions to be taken and implementation costs. In the framework of this strategy the Moldovan Parliament amended and adopted numerous laws which preliminary relate to judiciary sector such as the laws on courts organization, status of a judge, judges' selection and career, judicial disciplinary process, integrity checks for the judges, judge's communication with third parties etc. [25, p.11].

Thus, the domestic reform process in the Republic of Moldova should be firmly continued in order to achieve good results necessary for county's development as well as for the advance in Moldova – European

Union relationship. Due to its realizations, Moldova, being considered the leader of good scores among Eastern Partnership countries, was able to obtain the liberalization of visa regime and, along with Georgia and Ukraine, to sign the Association Agreement with European Union. At the moment, implementation of Association Agreement and possibility of EU membership application constitutes the main mission of the government. In this direction, was elaborated the draft of *National Plan of Association Agreement Implementation* for the period of 2014-2016. European Union at its turn supports key reforms in the Republic of Moldova. So, the European Commission has announced a new annual support package for the Republic of Moldova to help public institutions, citizens and the business community to seize the benefits and opportunities of the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area with the European Union. The EU annual support package provides €101 million of bilateral allocation to Moldova and it is directed to two actions. First, is the support to Public Finance Policy Reforms in Moldova (€37 million) that is to assist the Ministry of Finance, the Parliament and the Supreme Audit Institution of Moldova in the process of enhancing good governance, effective fiscal policy, transparent and accountable public finance policy and strengthened public financial management systems. Second action regards the European Neighborhood Programme for Agriculture and Rural Development (ENPARD) Moldova – Support to Agriculture and Rural Development (€64 million) that is to enhance rural development through improved policy dialogue, governance and service delivery meeting the needs of private farmers while increasing the competitiveness of the agriculture sector [9].

Indeed, the signing of the Association Agreement is surely an important step, but it should also prod Moldovan government to accept the responsibility of continuing to work on reform. Also, an important domestic task is to continue to work with population, informing it about all European integration and Moldova–European Union issues. As states Coadă Ludmila, Moldova's political environment and society remain heavily polarized, with right-wing and center-right parties advocating for European integration, left-wing parties against it, and only half of Moldova's citizens supporting the nation's accession to the European Union. Nonetheless, Moldova's European course appears to be taking root. The approximately 50 percent of people supporting European integration appear to be the more active segment of the population [5, p.20]. In this context are relevant the results of latest research presented by Barometer of Public Opinion for April 2014, which shows that in Moldova society is divided into two groups, 35% are oriented to the European Union and 38% to the Custom Union. However, in the case of national referendum regarding the accession of the Republic of Moldova to European Union, 44% of population would vote for it [2, p.59]. In this way, it is necessary to improve the knowledge and understanding of Moldova citizens about the European path of the Republic of Moldova. Usually, the low familiarization of population with European Union is a result of a vision that accession to the European community is seen as the responsibility of the government, not the society's one. There is a lack of a strategic framework in this direction too. In 2007, the Department for European Integration within the Ministry of Foreign Affairs elaborated the *Strategy of Communication* in order to create an informational system about the European Union in Moldova and to make Moldova better known within European community. At domestic level it provided a range of activities as sociological studies, consolidation of press services of the central public institutions, trainings for the public servants, journalists, professors, informational campaigns etc. [3, p.2]. Unfortunately, this strategy was abolished in 2012 and there is no one new elaborated. Recently was presented an initiative of representatives of civil society of the Republic of Moldova to launch the Civil Society Platform „Pro Europe” that is open to all those who share the European values and ideals and aims to consolidate the European integration choice and to contribute to the democratic development of the Moldovan society, to the promotion of European values, to the understanding of economic, social, democratic and political benefits that brings the European integration.

Thus, studying the domestic dimension of European integration of both, Republic of Moldova and Georgia, it becomes obvious that only with consensus and common efforts of government, civil society and all citizens there could be resolved the problems that impede European integration of the countries. At moment, after Association Agreement signing, Moldova and Georgia are motivated to continue their pro-European course. The European integration process is seen as capable of generating solutions to unresolved problems and to produce positive transformation. Thus both countries should concentrate on the reforms they already promised the European Union in order to advance their relationship with the European Union.

Bibliography:

1. *Activity Program of the Government of the Republic of Moldova "European Integration: Freedom, Democracy, Welfare", 2011-2014*. 2011. [Accesat: 02.06.2015] Disponibil: <http://www.gov.md/doc.php?l=ro&idc=445&id=3729>
2. *Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova Martie-Aprilie 2014*. 2014. [Accesat: 13.05.2015] Disponibil: http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_prima_parte_final-rg.pdf
3. BUȘCANEANU, S. *Strategia de comunicare cu privire la integrarea europeană a Republicii Moldova*, in *Policy Brief*, 2008, nr.1 [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/policy-briefs/policy-brief-1-scierm.pdf>
4. CAPPUCCI, M. Making an European country in the Caucasus: the Georgian experience In: *Revista Română de Geografie Politică*, November 2013, no.2, p.113-128. ISSN 1454-2749
5. COADA, L. The Vilnius Summit and Beyond can Moldova progress in its relations with the EU? In: *The Vilnius Moment, PONARS Eurasia Policy Perspectives*, Washington, DC March 2014, p.19-23 [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-perspectives-pdf/The%20Vilnius%20Moment_PONARS%20Eurasia_March%202014.pdf
6. CRISTAL O. Chișinăul a prezentat Comisiei Europene o foaie de parcurs. In: *Moldova Suverană*, 29 mai 2008, nr.84 (477)
7. *EU and Georgia adopt Association Agenda*, Brussels, 26 June 2014. [Accesat: 30.05.2015] Disponibil: http://www.eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140626_05_en.pdf
8. *European Commission Report, First Progress Report on the implementation by Georgia of the Action Plan on Visa Liberalisation*, Brussels, 15.11.2013. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131115_1st_progress_report_on_the_implementation_by_georgia_of_the_apvl_en.pdf
9. *European Union supports key reforms in the Republic of Moldova*, Press Release, Brussels, 29 July 2014. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-886_en.htm
10. FIX, L. Georgia Knocking on Europe's Door. Russia, Georgia, and the EU Association Agreement. In: *DGAPkompakt*, June 2014, no10, p.2-7. ISSN 2198-5936
11. GABETSADZE, I. *Awareness-raising on European Integration Process-Conceptual Approach*, in *Georgia's European Way*. 2014. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: <http://issuu.com/georgiatodaygroup/docs/evropa>
12. GARIBASHVILI, I. *EU-Georgia relations from Vilnius to Riga – priorities and challenges, Speech by PM Irakli Garibashvili at the Egmont Royal Institute for International Relations*, 2014. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: <http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2014/01/140204-Garibashvili.pdf>
13. *Georgia Government program "For Strong, democratic, United Georgia"*, 2012. [Accesat: 25.05.2015] Disponibil: http://www.government.gov.ge/files/41_35183_108931_4.pdf
14. *Government Commission of Georgia on EU Integration*, 2014. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: <http://www.eu.natoinfo.ge/en/page/evrokavshirshi-integraciis-samtavrobo-komisia>
15. *Hotărârea Guvernului privind aprobarea componenței nominale a Comisiei guvernamentale pentru integrare europeană a Republicii Moldova*, nr.169 din 13.11.2009. [Accesat: 30.05.2015] Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=332727>
16. KHIDASHELI, T. *Georgia's European Way*. 2011. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: http://library.fes.de/pdf-files/ipp/2011-3/09_khidasheli.pdf
17. KHUTSISHVILI, S. *The Process of Approximation of Georgian legislation to EU Law*, 2013. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: www.etd.ceu.hu/2013/khutsishvili_shalva.pdf
18. *Knowledge and Attitudes towards the EU in Georgia Changes and Trends 2009 – 2013*, 2013. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: http://www.epfound.ge/files/eu_survey_report_2013_final_eng.pdf
19. KRZYSZTOF, S. The Performance of South Caucasus Countries(Georgia, Armenia, Azerbaijan) in Terms of EU Integration: The Case of Deep and Comprehensive Free Trade Agreements (DCFTA). In: *EU Integration Issues - Visegrad Countries and the South Caucasus*, Caucasian Institute for Economic and Social Research, Tbilisi, 2013, p.111-123. ISBN 978-9941-0-5535-5
20. MARAT, E. *Reforming the police in post-soviet states: Georgia and Kyrgyzstan*, 2013. [Accesat 22.05.2015] Disponibil: http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2013/ssi_marat.htm
21. *National Development Strategy "Moldova 2020"*, 2012. [Accesat: 05.05.2015] Disponibil: <http://www.gov.md/libview.php?l=en&id=4957&idc=447>
22. *Office of the State Minister on European and Euro-Atlantic Integration*, 2014. [Accesat: 22.05.2015] Disponibil: <http://www.eu-nato.gov.ge/en/structure/activities>
23. OSOIAN, I. *The Europeanization of executive governance in Moldova and Ukraine: the weakness of political conditionality?* 2007. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: http://www.ipp.md/public/files/Publicatii/2008/Ion_Osoian_Europeanisation.pdf

24. ROBAKIDZE, G. *Adaptation of state administration during the process of European integration*, 2007. [Accesat: 10.05.2015] Disponibil: <http://www.isp.org.pl/files/530888950139692001202130084.pdf>
25. SAMARDZIJA, V., BUTKOVIC, H. Speeding up Moldova's EU Integration Process through Progress in the field of anticorruption. Lessons learned from Croatia. In: *Policy Memo*, 54, July 2014. [Accesat: 25.05.2015] Disponibil: <http://www.crpe.ro/en/wp-content/uploads/2014/07/CRPE-Policy-Memo-54-Anticorruption-study-IRMO1.pdf>
26. *Strategic "10-Point Plan" of the Government of Georgia for Modernization and Employment*. 2014. [Accesat 25.05.2015] Disponibil: http://gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=238&info_id=33228
27. SVANTE, C. *Getting Georgia right*, 2013 [Accesat: 25.05.2015] Disponibil: http://www.martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/getting_georgia_right_-_website.pdf
28. TKESHELASHVILI, E. *Justice: A Botched Reform?* In: *Revolutionary Tactics: Insights from Police and Justice Reform in Georgia, Transition Forum.*, 2014. [Accesat: 25.05.2015] Disponibil: http://li.com/docs/default-source/default-document-library/georgia_transitions_a4_2014web.pdf?sfvrsn=6
29. TROITIÑO, D., CHOCHIA, A. Georgia and the European Union from the Mediterranean Perspective. In: *Baltic Journal of European Studies*, Tallinn University of Technology, 2012, vol.2, no.1 (11), p.81-102. ISSN 2228-0588
30. VASILESCU, G. Strategii de integrare europeană pentru Republica Moldova. În: *Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective: St. Intern.* / Coord. V.Teosa ș.a. Chișinău: CEP USM, 2011, p.255-263. ISSN 1857-1336
31. ZALKALIANI, D. *Georgian Foreign Policy in a New Era*. 2014. [Accesat: 25.05.2015] Disponibil: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/home/chatham/public_html/sites/default/files/20140318GeorgianForeignPolicyZalkaliani.pdf

Prezentat la 29.06.2015

INFRAȚIUNEA DE HULIGANISM (art.287 CP RM):**ANALIZĂ DE DREPT PENAL***Sergiu BRÎNZA**Universitatea de Stat din Moldova*

În cadrul studiului de față se relevă că lipsa sau prezența scopului de cupiditate este acel criteriu care permite delimitarea infracțiunii de huliganism (care presupune luarea ilegală și gratuită din motive huliganice a bunurilor străine) de infracțiunile prevăzute la art.186-188, 190-192 CP RM. De asemenea, se ajunge la concluzia că întotdeauna infracțiunea prevăzută la art.287 CP RM presupune ipostaze cu implicații publice. Dar numai în unele cazuri această infracțiune este săvârșită în locuri publice. Se argumentează că omorul intenționat, ca și vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății, pot să reprezinte violența care este aplicată tocmai în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice. În acest caz, calificarea trebuie făcută conform art.145, 151 sau 152 CP RM și art.354 „Huliganismul nu prea grav” din Codul contravențional. În cazuri de acest gen, nu este admisibilă aplicarea răspunderii în baza art.145, 151 sau 152 și art.287 CP RM.

Cuvinte-cheie: *huliganism, ordine publică, violență, amenințare, opunere de rezistență, cinism, obrăznicie deosebită, armă, alte obiecte folosite pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății.*

THE OFFENCE OF HOOLIGANISM (art.287 PC RM): A PENAL LAW ANALYSIS

In this study it is revealed that the absence or presence of the cupidity purpose is the criterion that allows the delimitation of the offence of hooliganism (which involves the illegal and gratuitous taking of foreign goods because of hooligan motives) from the offences referred to at art.186-188, 190-192 PC RM. It is also concluded that the offence referred to at art.287 PC RM always implies situations with public implications. But only in some cases the offence actually is committed in public places. It is argued that the deliberate murder, as well as the intentional grave or ordinary battery or health harm may represent the violence that is applied because of the gross violation of public order. In this case, the classification must be made under art.145, 151 or 152 PC RM and art.354 "Average hooliganism" of the Contravention Code. At this level, the application of penal liability under art.145, 151 or 152 and art.287 PC RM is not permissible.

Keywords: *hooliganism, public order, violence, threat, resisting, cynicism, outrageous insolence, weapon, other objects used to commit battery or health harm.*

În Republica Moldova, numărul de cazuri de huliganism înregistrate în ultimii ani se cifrează la: 792 – în anul 2006; 754 – în anul 2007; 731 – în anul 2008; 732 – în anul 2009; 901 – în anul 2010; 1076 – în anul 2011; 1203 – în anul 2012; 1323 – în anul 2013 [1].

În context, ne raliem punctului de vedere exprimat de L.A. Esina: pe fondul transformărilor radicale din economie și din alte domenii sociale, asigurarea ordinii publice comportă o semnificație aparte în planul reformării politicii penale. Constituind unul din elementele pe care se sprijină întreaga ordine de drept, ordinea publică îndeplinește un rol important în funcționarea normală a statului modern. Printre infracțiunile care aduc atingere ordinii publice se distinge cea de huliganism [2].

Desconsiderarea deplină a ordinii publice o demonstrează dorința făptuitorului de a profita de un pretext neînsemnat pentru răfuiala cu victima. În frecvente cazuri, pretextul pentru săvârșirea infracțiunii din motive huliganice este, în genere, aproape imposibil de identificat. Aceasta deoarece un astfel de pretext este în totală necorespondere cu fapta comisă și cu urmările produse de aceasta. Care sunt celelalte trăsături ale motivelor huliganice? Acestea sunt: capacitatea de actualizare fulminantă și spontană; ușurința cu care e săvârșită infracțiunea; reacția neadecvată a făptuitorului; făptuitorului îi aduce satisfacție însuși faptul comiterii infracțiunii. În cazul infracțiunii de huliganism, aceste trăsături specifice ale motivelor huliganice se concretizează în: lipsa evidentă de respect față de societate și normele etice general acceptate; conduita făptuitorului care reprezintă o provocare manifestă a ordinii publice; conduita făptuitorului condiționată de dorința de a se contrapune altor membri ai societății și de a-și demonstra sentimentul de desconsiderare a acestora.

Pentru toate acestea, se prezintă ca oportună incriminarea, la art.287 CP RM, a faptei de huliganism.

Obiectul juridic generic al infracțiunii de huliganism îl formează relațiile sociale cu privire la securitatea publică și ordinea publică.

În opinia lui E.V. Samaniuk, pe care o sprijinim, atât securitatea publică, cât și ordinea publică au la bază necesitatea stabilirii unei orânduiri sociale care să corespundă necesităților cetățenilor și ale societății în

ansamblu. Gradul de liniște și satisfacție publică depinde într-o mare măsură de gradul de siguranță personală și publică, care, la rândul său, depinde de ordinea socială pe care o menține statul. Construirea și consolidarea societății civile este legată cu necesitate de impactul pe care ilegalitățile (inclusiv infracțiunile) îl exercită asupra ordinii sociale. Și viceversa: impactul pe care ilegalitățile îl exercită asupra ordinii sociale este mai mult sau mai puțin pronunțat în funcție de gradul de maturitate a societății civile. Nu în ultimul rând, perfecționarea continuă și funcționarea netulburată a întregului sistem de ordine socială depinde de cât de rezultativă este activitatea acelor autorități ale statului care au în atribuții apărarea securității publice și a ordinii publice [3].

Securitatea publică și ordinea publică sunt interconținuate și strâns legate reciproc. Or, securitatea publică este starea de fapt creată de normele de drept, destinată să asigure colectivității cele mai prielnice condiții de conviețuire, astfel încât interesele membrilor colectivității să fie puse la adăpost de orice pericol. Deci, securitatea publică privește colectivitatea în ansamblul ei (*ut universi*), spre deosebire de securitatea personală, care vizează indivizii luați în parte (*ut singuli*). Când legea penală incriminează anumite fapte care aduc atingere securității publice, prin aceasta se reacționează contra unui pericol de natură să producă efecte colective, adică să atingă interesele unui număr indeterminat, mai mult sau mai puțin important, de indivizi. Normele care incriminează fapte contra securității publice apără interesele nu ale unei persoane aparte expuse pericolului. Ele apără interesele unui număr neconcretizat de persoane. Nu este neapărat ca numărul acestor persoane să fie foarte mare. Important este ca acestea să fie privite sub un unghi depersonalizat, doar ca parte a colectivității, a mulțimii, a publicului.

La rândul său, ordinea publică reprezintă segmentul ordinii de drept, reprezentând valoarea socială care s-a format ca urmare a respectării normelor de drept, având ca obiectiv menținerea liniștii și moralității publice, a stimei reciproce, a comportamentului adecvat al cetățenilor în ipostaze cu implicații publice, cu respectul decenței în cuvinte, fapte și atitudini. Se mai poate susține că ordinea publică constituie ordinea politică, economică și socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme și măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta și se traduce prin funcționarea normală a aparatului de stat, menținerea liniștii cetățenilor și respectarea drepturilor acestora.

Obiectul juridic special al infracțiunii de huliganism are un caracter simplu în cazul în care această infracțiune se exprimă în acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită. În acest caz, obiectul juridic special îl constituie relațiile sociale cu privire la ordinea publică, apărute împotriva infracțiunii de huliganism.

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM are un caracter complex în ipoteza în care această infracțiune se exprimă în acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice. În ipoteza în cauză, **obiectul juridic principal** îl constituie relațiile sociale cu privire la ordinea publică, apărute împotriva infracțiunii de huliganism; **obiectul juridic secundar** îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică (morală) a persoanei.

În continuare, vom identifica răspunsul la următoarea întrebare: pot oare avea calitatea de obiect juridic secundar al infracțiunii de huliganism relațiile sociale cu privire la posesia asupra bunurilor sau relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor?

În opinia lui G.B. Junușova, relațiile sociale cu privire la proprietate pot să constituie obiectul juridic secundar al infracțiunii de huliganism [4]. Deși indirect, această teză este susținută în doctrina penală autohtonă [5].

În opinia noastră, dacă bunurile au fost luate ilegal și gratuit din motive huliganice, pentru a șicana victima, și nu pentru a le trece în stăpânirea definitivă a făptuitorului, atunci calificarea se va face numai conform art.287 CP RM.¹ În acest caz, luarea ilegală și gratuită a bunurilor străine apare ca modalitate faptică fie a încălcării grosolane a ordinii publice și a exprimării vădite a lipsei de respect față de societate, fie a cinismului sau obrăzniciei deosebite. În același timp, întrucât lipsește unul din semnele constitutive ale sustragerii – scopul de cupiditate – nu pot fi aplicate și normele care prevăd răspunderea pentru infracțiunile săvârșite prin sustragere.

Pe de altă parte, dacă în timpul comiterii actului de huliganism sunt sustrate bunuri (anume sustrate, dar nu luate din motive huliganice), atunci calificarea trebuie făcută conform regulii stabilite la art.114 CP RM: în baza art.287 și a unuia din art.186, 187, 188 etc. din Codul penal. Deoarece scopul de cupiditate excede componența infracțiunii de huliganism, vom fi în prezența unui concurs de infracțiuni: infracțiunea de huliganism și infracțiunea săvârșită prin sustragere.

¹ Bineînțeles, această acțiune de luare trebuie să fie săvârșită în prezența condițiilor descrise în art.287 CP RM, pentru a putea forma infracțiunea de huliganism.

Astfel, de exemplu, într-un caz, *Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a decis că acțiunile lui S.V. și T.A. urmează a fi calificate în baza alin.2 art.218 și pct.1) alin.2 art.121 CP RM din 1961 (pentru huliganismul agravat și tâlhăria săvârșită în urma înțelegerii prelabile de către un grup de persoane). Cei doi au fost puși sub învinuire pentru aceea că, la 12.01.1999, continuându-și acțiunile infracționale, urmărind scopul de sustragere și acționând în comun, au cerut de la D.A. și B.I. bani și scurtele în valoare de 510 lei. Auzind refuzul victimelor, nu le-au permis să coboare din tren la stația Căușeni. Apoi le-au scos pe platforma vagonului, le-au atacat prin lovituri și le-au amenințat cu aruncarea din tren, începând să le deposedeze de scurte. Victimele D.A. și B.I. se apărau activ și au căzut din tren prin ușa deschisă a vagonului [6]. Este de remarcat că, sintetizând trăsăturile celor săvârșite, instanța supremă a folosit formula „huliganism care a trecut în tâlhărie”. Este o formulă deloc reușită. Ea s-ar potrivi situației când intenția inițială de a săvârși infracțiunea de huliganism se transformă în intenția supravinită de a săvârși una din infracțiunile specificate la art.188 CP RM. Însă, formula reprodușă mai sus nu poate desemna concursul dintre infracțiunea de huliganism și una dintre infracțiunile prevăzute la art.188 CP RM: infracțiunea de huliganism și-a păstrat toate caracteristicile și nu s-a transformat în una dintre infracțiunile specificate la art.188 CP RM; oricare dintre infracțiunile prevăzute la art.188 CP RM (care se caracterizează, *inter alia*, prin scopul de sustragere) depășește limitele componenței de infracțiune specificate la art.287 CP RM. Deci, cele două infracțiuni necesită calificare distinctă.*

În concluzie, lipsa sau prezența scopului de cupiditate este acel criteriu care permite delimitarea infracțiunii de huliganism (care presupune luarea ilegală și gratuită din motive huliganice a bunurilor străine) de infracțiunile prevăzute la art.186-188, 190-192 CP RM.

Obiectul material al infracțiunii specificate la art.287 CP RM îl reprezintă corpul persoanei sau bunurile mobile ori imobile.

Numai reprezentantul autorităților sau o altă persoană, care curmă actele huliganice, poate fi *victima* infracțiunii de huliganism, în cazul opunerii de rezistență violentă. Prin „reprezentant al autorităților” înțelegem persoana care: are dreptul de a realiza pe linia de serviciu acțiuni care generează consecințele juridice obligatorii pentru toți cetățenii sau pentru o mare parte a acestora; are atribuții de autoritate în raport cu persoanele din afara sistemului organizațional din care face parte acest reprezentant al autorității.

Prin „altă persoană care curmă actele huliganice” trebuie de înțeles persoana care contracarează activ huliganismul, încercând să impună în mod silit încetarea activității infracționale sau să rețină făptuitorul, ori să realizeze alte fapte active. Nu se are în vedere persoana care se limitează doar la o observație, revoltă sau la o altă formă pasivă a atitudinii de neacceptare a manifestărilor huliganice.

Latura obiectivă a infracțiunii specificate la art.287 CP RM constă în fapta prejudiciabilă exprimată fie în acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, fie în acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită.

Reiese că fapta prejudiciabilă examinată cunoaște patru modalități normative cu caracter alternativ:

- 1) acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor;
- 2) acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor;
- 3) acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice;
- 4) acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită.

Referitor la aspectul care este comun pentru primele trei modalități normative enunțate *supra*, consemnăm că, prin „acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică” se înțelege fapta săvârșită în public, îndreptată împotriva ordinii publice, care se concretizează în acostarea jignitoare a persoanelor, în alte acțiuni similare ce încalcă normele etice, tulbură ordinea publică și liniștea persoanelor.

În context, nu putem trece cu vederea unul dintre stereotipurile ce țin de calificarea faptei în baza art.287 CP RM: „huliganismul este o infracțiune care poate fi săvârșită numai într-un loc public”.

Astfel, într-o speță, *acțiunile lui R.V. au fost recalificate de la alin.2 art.218 CP RM din 1961 la alin.2 art.100 CP RM din 1961, deoarece „infracțiunea a fost săvârșită la periferia localității, într-un loc pustiu, la o oră târzie și, prin urmare, condamnatul prin acțiunile sale nu a putut încălca ordinea publică” [7].* Într-o altă speță, *Colegiul penal al Curții de Apel a considerat eronată achitarea lui P.A. pentru fapta prevăzută la alin.3 art.218 CP RM din 1961, inclusiv din motiv că „a avut loc nu în casă, ci în curte” [8].* În fine, într-o speță mai recentă, nu poate să nu nedumerească următoarea motivare conținută într-o decizie a Colegiului

penal al Curții Supreme de Justiție: „Potrivit actelor din dosar, C.V. l-a lovit pe pătimit după ce acela l-a lovit pe el, și nu în loc public, ci în spatele discobarului..., și nu în prezența altor persoane. Adică, nu a încălcat ordinea publică și nu a avut această intenție” [9].

Nici din art.287 CP RM, nici din art.218 CP RM din 1961 nu se desprinde că infracțiunea de huliganism este comisă neapărat într-un loc public.

De aceea, suntem de acord cu opinia că infracțiunea de huliganism poate fi săvârșită chiar și într-un apartament [10]. De asemenea, considerăm justă părerea, potrivit căreia comiterea infracțiunii de huliganism într-un loc public nu este o caracteristică obligatorie a acestei infracțiuni; obligatoriu este modul public al infracțiunii de huliganism: fie actele huliganice sunt săvârșite în prezența unor persoane, fie rezultatul actelor huliganice devine inevitabil cunoscut altor persoane [11].

Într-adevăr, în cele mai frecvente cazuri, infracțiunea de huliganism este comisă în locuri publice (străzi, piețe, plaje, cafenele, restaurante, cinematografe, mijloace de transport în comun etc.). Însă, această infracțiune poate fi săvârșită și în locuri care nu au un caracter public (apartamente, sedii de întreprinderi, terenuri private, mijloace de transport personal etc.).

Huliganismul reprezintă o faptă săvârșită în public, însă nu neapărat într-un loc public. Or, conform lit.c) și e) art.131 CP RM, fapta se consideră a fi săvârșită în public și atunci când este comisă: într-un loc inaccesibil publicului, cu intenția însă ca fapta să fie auzită sau văzută, dacă aceasta s-a produs față de două sau mai multe persoane; prin orice mijloace recurgând la care făptuitorul își dădea seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului.

De cele mai dese ori, infracțiunea de huliganism este comisă în prezența altor persoane, având rolul de victime sau martori. Nu este însă exclusă posibilitatea săvârșirii huliganismului în absența unor persoane străine. Totuși, este important ca, în astfel de cazuri, făptuitorul să recurgă la asemenea mijloace care să facă posibilă ajungerea informației despre faptă la cunoștința publicului (de exemplu, afișarea unor texte sau a unor imagini cu caracter ofensator în timpul nopții într-un loc public care este pustiu la moment).

Din cele menționate rezultă cu claritate că întotdeauna infracțiunea prevăzută la art.287 CP RM presupune ipostaze cu implicații publice. Dar numai în unele cazuri această infracțiune este săvârșită în locuri publice.

În altă privință, în *prima* din modalitățile sale normative, fapta prejudiciabilă specificată la art.287 CP RM presupune aplicarea violenței asupra persoanelor.

În sensul art.287 CP RM, prin „violență” se are în vedere violența soldată fie cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie cu leziuni corporale care nu presupun nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă.

Este posibil ca omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății să reprezinte violența care este aplicată tocmai în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice. În acest caz, calificarea trebuie făcută conform art.145, 151 sau 152 CP RM și art.354 „Huliganismul nu prea grav” din Codul contravențional. În cazurile de acest gen nu este admisibilă aplicarea răspunderii în baza art.145, 151 sau 152 și art.287 CP RM. Or, principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte interzice tragerea de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă [12].² În cazurile de acest gen violența este cea pe care o desemnăm prin sintagma „aceeași faptă”.

² Este adevărat că una dintre modalitățile normative ale faptei prejudiciabile prevăzute la art.287 CP RM o reprezintă acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor. În acest caz, infracțiunea de huliganism adoptă forma unei infracțiuni complexe: acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică reprezintă acțiunea principală din cadrul acestei infracțiuni complexe; aplicarea violenței asupra persoanelor constituie acțiunea adiacentă din cadrul respectivei infracțiuni complexe. Așa cum am menționat mai sus, în sensul art.287 CP RM, prin „violență” se are în vedere violența soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății ori violența soldată cu leziuni corporale care nu presupun nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă. În ipoteza în care acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică sunt însoțite de o violență mai gravă, ele nu mai pot reprezenta o parte a infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. Aceste acțiuni trebuie percepute distinct, alcătuind fapta prevăzută la art.354 din Codul contravențional. La fel, trebuie percepută distinct violența mai gravă (adică, omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății), care însoțește acțiunile ce încalcă grosolan ordinea publică. Fiind aplicată o singură dată, violența nu poate fi luată în calcul de două ori la calificare: prima dată, ca expresie a infracțiunii specificate la art.145, 151 sau 152 CP RM; a doua dată, ca parte a infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. O asemenea calificare prin concurs pur și simplu lipsește de conținut violența privită ca parte a infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. Sancționarea dublă pentru aceeași violență este inadmisibilă. Din aceste considerente, nu putem fi de acord cu soluția de calificare din următoarea speță: *I.A. a fost condamnat conform art.27, alin.(1) art.145 și alin.(3) art.287 CP RM. În fapt, la 01.11.2011, aproximativ la ora 23.00, acesta se afla pe str. Vasile Alecsandri, or. Cricova, mun. Chișinău. Încălcând grosolan ordinea publică, din intenții huliganice, I.A. a încercat să-i aplice o lovitură lui G.N. în regiunea toracelui. Victima s-a ferit de lovitură. Cu toate acestea, cuțitul i-a atins gâtul. În rezultat, i-au fost cauzate leziuni corporale în lipsa unui prejudiciu pentru sănătate**.

* Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30.01.2014. Dosarul nr.4-1re-62/14. www.csj.md

În cazuri de altă natură, infracțiunea de huliganism poate fi urmată de infracțiunea de omor intenționat ori de vătămarea intenționată gravă or medie a integrității corporale sau a sănătății. În aceste condiții, se atestă prezența concursului real de infracțiuni, iar calificarea se face conform art.287, pe de o parte, și art.145, 151 sau 152 CP RM, pe de altă parte. Prezentăm un exemplu de acest gen: *B.V. a fost condamnat în baza alin.(1) art.145 și alin.(3) art.287 CP RM. În fapt, la 17.06.2010, aproximativ la ora 18.00, acesta se afla la o stână din preajma satului Crihana Veche, raionul Cahul. Încălcând grosolan ordinea publică, B.V. i-a aplicat lui Gh.D. o lovitură cu un cuțit de bucătărie în piept. În rezultat, victima a suferit vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. În aceeași zi și în același loc, aproximativ la ora 21.30, B.V. i-a aplicat lui Gh.D. o lovitură cu o coasă în piept. În rezultat, victima a decedat pe loc [13].*

În altă ordine de idei, în cea de-a doua din modalitățile sale normative, fapta prejudiciabilă prevăzută la art.287 CP RM presupune amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor.

Amenințarea cu aplicarea violenței presupune că victimei i se provoacă sentimentul de teamă de a fi supusă violenței, dacă nu se va conforma voinței făptuitorului. Totodată, amenințarea cu aplicarea violenței trebuie să aibă un caracter real. Cu alte cuvinte, trebuie să existe anumite premise obiective, astfel încât victima să se teamă de realizarea amenințării (de exemplu, victima cunoaște cu certitudine cazuri de realizare în trecut a unor astfel de amenințări ale făptuitorului). De asemenea, este necesar ca victima, reieșind din circumstanțele concrete de expunere a amenințării, să perceapă ca fiind considerabilă verosimilitatea realizării amenințării. În ipoteza dată, nu este necesară calificarea suplimentară conform art.155 CP RM. În caz contrar, va fi încălcat principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte. De această dată, amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este cea pe care o desemnăm prin sintagma „aceeași faptă”.

În alt registru, în cea de-a treia din modalitățile sale, fapta prejudiciabilă specificată la art.287 CP RM presupune opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

Într-un alt context, consemnăm că infracțiunea de huliganism trebuie delimitată de anumite fapte nepenale. În primul rând, ne referim la anumite fapte prevăzute de Codul contravențional: huliganismul nu prea grav (art.354); tulburarea liniștii (art.357); tragerea din armă de foc în locuri publice, în locuri rezervate pentru tragere, în locuri rezervate, dar cu încălcarea modului stabilit (art.363) etc.

Nu va fi deplasat să afirmăm că toate aceste fapte sunt acțiuni intenționate care încalcă grosolan ordinea publică. Iar aceasta apropie contravențiile exemplificate de infracțiunea de huliganism. Pentru că, atunci când are un caracter complex, infracțiunea de huliganism include – ca acțiune principală – încălcarea grosolană a ordinii publice.

Însă, există și o deosebire substanțială dintre contravențiile consemnate mai sus și infracțiunea de huliganism: ele nu presupun și prezența unei acțiuni adiacente (așa cum o presupune infracțiunea de huliganism, când are un caracter complex), acțiune exprimată, alternativ, în: 1) aplicarea violenței asupra persoanelor; 2) amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor; 3) opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

Pe cale de consecință, se va aplica art.287 CP RM, și nu art.354, 357 sau 363 din Codul contravențional, dacă făptuitorul nu se limitează doar la: acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce încalcă normele morale, tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice; tulburarea liniștii în timpul nopții, de la ora 22 până la ora 7, inclusiv prin cântare cu voce ridicată, semnalizare acustică, folosire cu intensitate auditivă a aparatului audiovizual în locuințe sau în locuri publice, alte acțiuni similare; tragerea din armă de foc în locuri publice, în locuri rezervate pentru tragere, în locuri rezervate, dar cu încălcarea modului stabilit. Făptuitorul mai recurge la aplicarea violenței, la amenințarea cu aplicarea violenței sau la opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice. Bineînțeles, făptuitorul recurge la aceasta în contextul aceleiași intenții. În acest fel, fapta pe care o comite depășește gradul de pericol social al unei contravenții, atingând gradul de pericol social al unei infracțiuni.

În altă privință, cea de-a patra modalitate a faptei prejudiciabile prevăzute la art.287 CP RM se exprimă în acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită.

Se pare că în practica judiciară nu întotdeauna se înțelege că acțiunile, care prin conținutul lor se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită, constituie anume o modalitate normativă de sine stătătoare în alcătuirea infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. Nu un apendice al celorlalte trei modalități normative ale infracțiunii de huliganism.

O asemenea impresie o lasă analiza formulărilor din următoarele spețe: la 29.09.2002, în jurul orei 23.00, B.A. și G.S., fiind în stare de ebrietate alcoolică, încalcând grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, i-au bătut cu pumnii pe S.N., G.C. și D.T., cauzându-le vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Fapta respectivă a fost calificată în baza lit.b) alin.(2) art.287 CP RM, ca acțiuni intenționate care încalcă grosolan ordinea publică și exprimă o vădită lipsă de respect față de societate, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor, săvârșite de două persoane, acțiuni care prin conținutul lor se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită [14]; • la 13.12.2000, ora 18.00, în catul Bășcalia, raionul Basarabeasca, C.V. împreună cu C.P. l-au bătut cu un băț pe D.V., cauzându-i vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Fapta lui C.V. a fost calificată potrivit alin.3 art.218 CP RM din 1961, ca acțiuni intenționate care încalcă brutal ordinea publică și exprimă o vădită lipsă de respect față de societate, care prin conținutul lor se deosebesc printr-o deosebită obrăznicie și sunt săvârșite cu aplicarea unui obiect special acomodată pentru vătămarea integrității corporale [15]; • D.G. a fost învinuit, în temeiul alin.2 art.218 CP RM din 1961, pentru că la 26.12.2000, aproximativ la ora 18.00, fiind în stare de ebrietate la domiciliul lui C.P., unde se aflau mai mulți oaspeți, încalcând brutal ordinea publică, printr-un cinism excepțional, cu o deosebită cruzime a lovit-o pe P.M. cu pumnii și picioarele în diferite părți ale corpului [16].

Nici din art.287 CP RM, nici din art. 218 CP RM din 1961 nu rezultă în niciun fel că acțiunile, care prin conținutul lor se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită, ar fi un apendice al celorlalte modalități normative ale infracțiunii de huliganism. Tocmai de aceea, este curios: în care temei s-a reușit stabilirea prezenței în cele comise de făptuitorii, din cele trei cazuri consemnate mai sus, a acțiunilor care prin conținutul lor se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită?

În ce ne privește, considerăm că prin „acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” trebuie de înțeles violarea demonstrativă a normelor etice general acceptate (de exemplu, batjocorirea bolnavilor, a persoanelor în etate sau neajutate; întreruperea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor sau organizațiilor etc.).

Acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită trebuie deosebite de acțiunile care formează contravenția de huliganism nu prea grav (art.354 din Codul contravențional). Amploarea acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită atinge asemenea cote încât produce nu indignarea izolată a unei persoane, nu un comentariu negativ particular. Este vorba de o manifestare care provoacă indignarea sau revolta unei colectivități de persoane care asistă la fapta săvârșită sau iau cunoștință despre aceasta. Pentru a atinge gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, acțiunile respective trebuie să producă o rezonanță socială considerabilă, revoltând la maxim opinia publică, tulburând pentru mult timp buna desfășurare a relațiilor interumane, devenind subiect de scandal în numeroase publicații de presă etc.

Din sensul art.287 CP RM reiese că nu se cere ca acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită să fie însoțite de: aplicarea violenței asupra persoanelor; amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor; opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

Chiar și așa, ținem să recunoaștem că este prea fragilă linia de demarcație dintre acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită (ca modalitate normativă a infracțiunii de huliganism), pe de o parte, și contravenția de huliganism nu prea grav, pe de altă parte. Din aceste considerente, recomandăm celor abilitați cu calificarea infracțiunilor, atunci când au îndoieli greu de înlăturat în stabilirea respectivei linii de demarcație, să se călăuzească de principiul „*in dubio pro reo*”. În alți termeni, le sugerăm să trateze îndoielile în favoarea făptuitorului, aplicând răspunderea conform art.164 „Huliganismul nu prea grav” din Codul cu privire la contravențiile administrative, nu potrivit art.287 CP RM.

În alt registru, vom identifica răspunsul la următoarea întrebare: care este criteriul de delimitare dintre infracțiunea de huliganism și una din infracțiunile specificate la art.197 (cu excepția alin.(3)) din Codul penal? Formulăm această întrebare pentru că, de exemplu, în opinia lui L.S. Aistova, distrugerea sau deteriorarea bunurilor poate fi cuprinsă de latura obiectivă a infracțiunii de huliganism [17].

Analizând această opinie, este cazul să menționăm că, explicit, concluzia exprimată de către L.S. Aistova nu rezultă din dispoziția art.287 CP RM. Nu rezultă, din moment ce în această dispoziție nu este utilizată sintagma de genul „distrugerea sau deteriorarea bunurilor”, „distrugerea bunurilor”, „deteriorarea bunurilor”,

„degradarea bunurilor”, „pieirea animalelor” etc. Așa cum este utilizată, de exemplu, în art.136, lit.e) alin.(2) art.189, art.193, alin.(4) art.218, art.221, 222, lit.c) art.223, lit.c), d) alin.(4) art.224, lit.b) alin.(1) art.225, lit.b) alin.(1) art.226, art.227, lit.a), b) art.228, art.229, 230, 232, lit.b), c) alin.(3) art.257, art.268, 270, lit.c) alin.(2) art.275 sau altele din Codul penal.

Totuși, putem privi distrugerea sau deteriorarea bunurilor ca pe o posibilă manifestare fie a încălcării grosolane a ordinii publice și a exprimării unei vădite lipse de respect față de societate, fie a cinismului sau obrăzniciei deosebite. De aceea, putem afirma că, implicit, concluzia exprimată de către L.S. Aistova reiese din dispoziția art.287 CP RM.

Aceasta se confirmă prin practica judiciară referitoare la aplicarea răspunderii penale pentru infracțiunea de huliganism. De exemplu, într-o speță, *S.A. a fost condamnat conform alin.(1) art.287 CP RM, pentru că, la 13.01.2006, la ora 19.00, aflându-se, în stare de ebrietate, în magazinul din comuna Cruzești a municipiului Chișinău, din motive huliganice i-a înjurat pe L.C. și S.M., iar cu piciorul a stricat sticla vitrinei, cauzând un prejudiciu de 150 de lei* [18]. Într-un alt caz, *J.V. și J.Gh. au fost învinuiți în baza lit.b) alin.(2) art.287 CP RM (pentru huliganismul săvârșit de două sau mai multe persoane). În fapt, la 23.07.2006, aproximativ la ora 23.00, cei doi, fiind în stare de ebrietate, au pătruns cu automobilul condus de J.V. pe teritoriul căminului cultural din satul Năpădeni, raionul Ungheni. În acest local avea loc discoteca, iar făptuitorii au urcat intenționat cu automobilul pe scările căminului cultural, deteriorând parțial a treia scară. Continuându-și acțiunile, J.V. a parcat automobilul paralel cu pragul căminului cultural, s-a apropiat de un grup de persoane ce se aflau în fața acestui local și i-a aplicat o lovitură cu pumnul în piept lui A.V. Ultimul, dorind să evite conflictul, a încercat să plece de la fața locului. Însă, ajungându-l din urmă, J.V. și J.Gh. l-au apucat de haine, rupându-i mâneca stângă a tricoului în care era îmbrăcat. Luând o furcă din automobil, J.Gh. s-a apropiat de A.V. și i-a aplicat câteva lovituri în piept. În rezultat, lui A.V. i-au fost cauzate leziuni corporale, fără a i se aduce prejudiciu sănătății* [19]. Într-o altă speță, *la 24.06.2003, între orele 3.00 și 5.30, în barul „Cuptorul fermecat” din municipiul Bălți, în urma unui schimb de replici, C.S. a stricat trei scaune și cu bucăți din ele l-a lovit pe N.A., cauzându-i dureri fizice. Astfel, a fost cauzat un prejudiciu de 1146,5 lei, incluzând valoarea celor trei scaune deteriorate (1050 lei). Drept urmare, C.S. a fost condamnat conform alin.(1) art.287 CP RM* [20].

Privitor la aceste trei cazuri din practica judiciară, se poate susține că relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor constituie obiectul juridic secundar al infracțiunii de huliganism. De asemenea, se poate afirma că fapta de distrugere sau deteriorare a bunurilor ca și cum s-a dizolvat în amalgamul infracțiunii de huliganism. Prin prisma acestor constatări, putem oare postula că fapta specificată la alin.(1) sau (2) art.197 CP RM ar putea fi absorbită de infracțiunea de huliganism?

Regula este că infracțiunea absorbantă (cum este, în cazul nostru, infracțiunea de huliganism) nu poate avea un grad prejudiciabil mai redus decât cel al infracțiunii absorbite. Comparând sancțiunile stabilite în alin.(1) și (2) art.197 și art.287 CP RM, se poate susține că infracțiunea de huliganism poate absorbi distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor descrisă la alin.(1) art.197 CP RM. Cât privește distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor descrisă la alin.(2) art.197 CP RM, aceasta ar putea fi absorbită doar de infracțiunea prevăzută la alin.(3) art.287 CP RM.

Condiția esențială este ca distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor să reprezinte o manifestare a încălcării grosolane a ordinii publice și a exprimării unei vădite lipse de respect față de societate, ori a cinismului sau obrăzniciei deosebite. Această condiție nu este prezentă în următorul caz: *S.V. a fost condamnat în baza art.145 și 197 CP RM. În fapt, la 24.08.2007, acesta se afla pe str. Aron Pumnul, mun. Chișinău. Fiind în stare de ebrietate, din motive huliganice, S.V. i-a aplicat vecinei sale multiple lovituri. În rezultat, victima a decedat. În continuare, pentru a ascunde urmele infracțiunii, S.V. a incendiat casa victimei, părăsind locul faptei* [21]. În acest caz, suntem în prezența unui concurs de infracțiuni cu conexitate consecvențională.³ Respectiva consecvență denotă că distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor urmează infracțiunii săvârșite din motive huliganice. Anume urmează, nu ca și cum se dizolvă în amalgamul acestei infracțiuni. În speța descrisă, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor este nu o expresie a motivelor huliganice. Această faptă este o obiectivizare a scopului de a ascunde o altă infracțiune.

³ În opinia lui M.A. Hotca, concursul este cu conexitate consecvențională, dacă cea de-a doua infracțiune care îl compune a fost săvârșită pentru ascunderea primei infracțiuni*.

* M.A. Hotca. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007, p.383.

Infracțiunea specificată la art.287 CP RM este o infracțiune formală. Ea se consideră consumată din momentul realizării fie a acțiunilor care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, fie a acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită.

Latura subiectivă a infracțiunii de huliganism se caracterizează, în primul rând, prin intenție directă. Motivele acestei infracțiuni sunt motive huliganice.

Motivele huliganice sunt inerente în cazul infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. Cu această ocazie, nu este de prisos să amintim că oricare infracțiune are la bază un motiv.⁴

De aceea, este de neînțeles formularea pe care o putem găsi în unele hotărâri cu caracter penal, dedicate aplicării răspunderii pentru infracțiunea de huliganism: *la 12.12.2005, aproximativ la ora 02.00, D.V. se afla împreună cu G.V., B.M. și D.S. în curtea casei lui V.Z. din satul Taraclia de Salcie, raionul Cahul. Fiind în stare de ebrietate alcoolică, din motive huliganice, încalcând grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, manifestând o obrăznicie deosebită, exprimându-se cu cuvinte necenzurate în adresa lui I.T., fără motiv (sublinierea ne aparține – n.a.), i-a aplicat acestuia multiple lovituri cu pumnii și picioarele în diferite părți ale corpului, cauzându-i astfel leziuni corporale fără cauzare de prejudiciu sănătății [22]; • La 12.10.2002, între orele 1.00 și 4.00, inițial în incinta barului „Ginta Latină”, iar ulterior în preajma lui, într-un loc public, S.Iu., militar prin contract, împreună cu subalternii săi și o persoană neidentificată, acționând în grup și intenționat, fără niciun motiv (sublinierea ne aparține – n.a.), au inițiat o bătaie, în care, la indicația ofițerilor S. și B., au participat și subalternii F., B., L. și D., acționând cu băteile cu care erau înarmați. În urma violențelor aplicate au fost cauzate: lui R.O – vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății, lui A.J., N.V., V.R., A.B. și E.H. – vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății, iar lui E.B. și I.B. – dureri fizice [23]; • La 13.12.2000, ora 18.00, în satul Bașcalia, raionul Basarabeasca, C.V., fără motive (sublinierea ne aparține – n.a.), repetat l-a bătut pe D.V., cauzându-i vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății [24]; • La 26.12.2000, aproximativ la ora 18.00, D.G., aflându-se, în stare de ebrietate, la domiciliul lui C.P., unde erau mai mulți oaspeți, fără niciun motiv (sublinierea ne aparține – n.a.), din motive huliganice, l-a lovit pe Ț.G. cu pumnii în față, pricinuiindu-i dureri fizice. După aceasta, la fel fără niciun motiv (sublinierea ne aparține – n.a.), încalcând brutal ordinea publică, printr-un cinism excepțional, cu o deosebită cruzime a lovit-o pe P.M. cu pumnii și picioarele în diferite părți ale corpului [25].*

În rezultatul analizei acestor exemple se creează impresia că nu toți practicienii sesizează diferența dintre motivul infracțiunii și pretextul de a comite infracțiunea. Și cu totul paradoxal este când se afirmă că infracțiunea de huliganism este săvârșită fără niciun motiv.

În această ordine de idei, nu putem să nu ne raliem poziției lui G.B. Junușova: „Nu poate fi admisă posibilitatea de a raporta huliganismul la infracțiunile săvârșite fără motiv. Or, nu există conduită umană care să nu fie motivată. Deși motivul nu este indicat în textul legii penale ca semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii de huliganism, el decurge din însăși esența acestei infracțiuni. Căci conținutul noțiunii „motive huliganice” îl exprimă dorința de demonstrare a forței brutale, de contrapunere societății, de manifestare a teribilismului etc.” [26].

Unii practicieni (și nu numai) s-ar putea opune, considerând că „teoretizările” noastre nu prea au conotații practico-aplicative. Aplicativitatea adnotărilor și explicațiilor noastre își are sursa în lipsa unor limite precise ale componentei de infracțiune descrise în art.287 CP RM. Cu drept cuvânt, N.Ivanov consemnează că articolul, care stabilește răspunderea pentru infracțiunea de huliganism, „a devenit un fenomen fără precedent” care „absoarbe” aproape toate infracțiunile ce prezintă dificultăți în practica de calificare. Termenul „huligan” a devenit simbolul oricărei fapte delicvențiale, concentrând în sine semnificația universală a termenului „hoț”, specific etapei anterioare de dezvoltare a relațiilor sociale” [27].

Drept urmare, cei abilitați cu aplicarea legii penale ar trebui să înțeleagă: stabilirea motivului infracțiunii se impune în fiecare caz concret, ca un element necesar pentru calificarea faptei, chiar dacă legiuitorul nu

⁴ În context, este oportun a-l cita pe C.Bulai: „Prezența mobilului (adică, a motivului – n.a.) în săvârșirea oricărei infracțiuni este un indiciu al normalității psihice a făptuitorului, de unde concluzia că lipsa unui mobil sau motiv comprehensibil constituie un indiciu de anormalitate psihică ce impune o examinare atentă a responsabilității subiectului”.*

* C.Bulai. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: ALL Beck, 1997, p.192.

circumstanțiază expres care este acel motiv. Cunoașterea motivului infracțiunii servește totdeauna la determinarea pericolozității făptuitorului și la stabilirea măsurii de apărare socială adecvată acestei pericolozități. Este deci o sarcină permanentă a organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești de a stabili motivul în fiecare caz de infracțiune (inclusiv, în fiecare caz de infracțiune de huliganism).

După această digresiune absolut necesară, consemnăm că în teoria dreptului penal s-a manifestat un interes deosebit față de definirea noțiunii „motive huliganice”. Deși respectă în principiu aceeași axă conceptuală, autorii acestor definiții privesc uneori nuanțat anumite aspecte semantice care le caracterizează.

De exemplu, după N.I. Zagorodnikov, motivele huliganice sunt condiționate de teribilism, necuviință, grava lipsă de respect față de societate, care cel mai adesea se exprimă sub formă de reacție neadecvată a făptuitorului (de exemplu, aplicarea unor lovituri în legătură cu aceea că victima a refuzat să ofere făptuitorului un foc) [28].

În opinia lui A.V. Naumov, prin „motive huliganice” trebuie de înțeles acele imbolduri care-și au suportul în năzuința făptuitorului de a încălca grav ordinea publică, de a-și exprima lipsa de respect față de societate [29]. Considerăm această definiție mai puțin reușită decât precedentă, lipsindu-i caracteristica „exprimată sub formă de reacție neadecvată a făptuitorului”.

Prezintă interes punctul de vedere al lui B.S. Volkov care consideră că motivele huliganice atestă că făptuitorului îi aduce satisfacție însăși fapta infracțională, însăși încălcarea ordinii publice, însăși comportamentul lui antisocial [30]. Într-adevăr, motivele huliganice par a fi lipsite de sens, provoacă suspiciuni în privința responsabilității subiectului, sunt dispensate de necesitate. În acest sens, nu putem fi de acord cu I.M. Antonean care neagă în genere oportunitatea operării cu noțiunea „motive huliganice”, considerând că, în respectiva ipoteză, există o năzuință isterizată a făptuitorului de a-și proteja ființarea, de a se afirma în calitate de ființă socială și biologică [31]. Considerăm că autoafirmarea poate reprezenta o fațetă a motivelor huliganice, dar nici pe departe nu epuizează conținutul acestora. În afară de aceasta, trebuie de accentuat că, ghidându-se de motive huliganice, făptuitorul nu încearcă să-și asigure protecția. Aceasta pentru că nu există o situație-premisă, când victima să-i fi adus vreo atingere intereselor lui. În realitate, făptuitorul obține satisfacție din însuși faptul comiterii infracțiunii.

B.V. Voljenkin consideră că esența motivelor huliganice constă în atitudinea profund disprețuitoare a făptuitorului față de întreaga societate, față de ordinea publică, în dorința lui de a se confrunta cu opinia publică, cu normele etice, de a-și etala sfidarea celor din jur, „superioritatea” lui, de a-și manifesta bravura euforică specifică ebrietății, forța brutală etc. [32]. În linii generale, această poziție nu se deosebește mult de cea enunțată de A.V. Naumov, pe care am reprodus-o mai sus. În același timp, atragem atenția că, de una singură, împrejurarea că infracțiunea e comisă de o persoană aflată în stare de ebrietate nu este de ajuns pentru a atesta motivele huliganice. Bravura euforică specifică ebrietății poate fi un indiciu al motivelor huliganice, unul din multele, însă nu se identifică cu acestea.

N.I. Korjanski definește noțiunea „motive huliganice” în felul următor: năzuința de autoafirmare, de auto-exprimare a personalității unui om prost educat, cu o cultură scăzută, caracterizat printr-un egoism nestăpânit [33]. Făcând abstracție de trăsăturile deja evidențiate de I.M. Antonean, pe care le-am examinat critic mai sus, remarcăm portretul sociopsihologic al celui care, în opinia lui N.I. Korjanski, manifestă motive huliganice. Considerăm că o astfel de abordare lombrosiană nu este tocmai reușită pentru a descoperi înțelesul noțiunii „motive huliganice”. Nu putem exclude cu totul că și persoanele în general culte, cu o bună educație și având un *ego* mai puțin „inflamant”, să poată comite în anumite împrejurări infracțiunea de huliganism.

Într-o altă opinie, I.M. Antonean consideră că motivele huliganice se exprimă în năzuința făptuitorului de a se manifesta ostentativ, de a-și etala desconsiderarea față de societate, față de alți oameni, față de legi și regulile conviețuirii sociale [34]. În raport cu pozițiile susținute mai sus, elementul de noutate îl constituie poate doar modul ostentativ, care, în opinia lui I.M. Antonean, este inerent motivelor huliganice. Într-adevăr, în unele cazuri, făptuitorul, predispus „să facă spectacol”, își pune în valoare în mod provocator însușirile lui antisociale, dorind să impresioneze martorii oculari. Dar dacă, la momentul săvârșirii faptei, în acel loc nu era prezentă nicio altă persoană (cu excepția făptuitorului (făptuitorilor) și a victimei (victimelor)), înseamnă oare în mod automat că prezența motivelor huliganice este de neconceput?

Considerăm că ostentația este un semn facultativ, și nu indispensabil, al motivelor huliganice. Cu această ocazie, reiterăm: huliganismul reprezintă o faptă săvârșită în public, însă nu neapărat într-un loc public. Or, conform lit.c) și e) art.131 CP RM, fapta se consideră a fi săvârșită în public și atunci când e comisă: într-un

loc inaccesibil publicului, cu intenția însă ca fapta să fie auzită sau văzută, dacă aceasta s-a produs față de două sau mai multe persoane; prin orice mijloace recurgând la care făptuitorul își dădea seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului.

Despre un alt semn facultativ al motivelor huliganice ne vorbește L.A. Andreeva: „Nu rareori, la baza motivelor huliganice se află frustrarea, determinată de lipsa de satisfacere cel mai adesea a necesităților antisociale ale făptuitorului” [35]. Totuși, așa cum se va putea vedea *infra*, nu întotdeauna lipsa de satisfacere a nevoilor destructive ale făptuitorului se află la baza motivelor huliganice.

Însă, aceasta nu înseamnă că agreăm opinia oarecum unilaterală a lui S.V. Borodin, care susține că motivele huliganice sunt întotdeauna lipsite de orice necesitate: ele decurg întru totul din egoismul dezământat, legat de sfidarea persoanei și disprețul față de demnitatea umană, de atitudinea indolentă față de interesele sociale, de nesocotirea legilor și a normelor de conduită [36].

S.L. Rubiștein este de părere că, într-o activitate volitivă complexă (așa cum este de altfel și infracțiunea), se pot distinge următoarele patru etape de bază: 1) apariția imboldului și formularea prealabilă a scopului; 2) analizarea și confruntarea motivelor; 3) luarea hotărârii; 4) executarea. Actul volitiv începe cu apariția unui imbold, exprimat într-o năzuință. Pe măsură ce se conștientizează scopul, năzuința se transformă în dorință. Apariția dorinței presupune o anumită experiență, prin al cărei intermediu persoana cunoaște care obiect poate să-i satisfacă necesitatea [37]. Așa cum am putut vedea anterior, expresia „motive huliganice” desemnează un anume motiv. De aceea, chiar dacă activitatea volitivă într-o infracțiune săvârșită din motive huliganice decurge comparativ mai repede, aceasta nu înseamnă că subiectul unei asemenea infracțiuni nu va delimita care obiect al cunoașterii îi va putea satisface necesitățile.

În viziunea lui A.N. Popov, motivele huliganice constituie motivele care derivă din egoismul și agresivitatea persoanei, generând dorința acesteia – fără niciun pretext sau profitând de un pretext nesemnificativ – să se răfuiească cu victima [38]. Valoarea explicativă a acestei definiții nu poate fi tăgăduită, deoarece pune accentul pe iraționalitatea conduitei făptuitorului⁵, care condiționează manifestarea motivelor huliganice. Prin excelență, lipsa vreunui pretext sau lipsa de semnificație a pretextului de care se profită este o notă cromatică anume a motivelor huliganice.

Făcând o sinteză a punctelor de vedere exprimate *supra*, considerăm că trebuie deosebite trei varietăți ale motivelor huliganice: 1) motivele huliganice, ca motiv „emoțional”; 2) motivele huliganice, ca motiv „rațional”; 3) motivele huliganice propriu-zise.

În *prima* ipoteză, o emoție negativă este cea care condiționează apariția motivelor huliganice. Lipsa unui scop rațional este însoțită de o izbucnire emoțională aparent nemotivată: această reacție emoțională fie este lipsită de vreun pretext, fie are la bază un pretext neînsemnat. Atunci când pretextul lipsește, la baza motivelor huliganice se află o ostilitate nepersonificată: fără vreo cauză evidentă, făptuitorul suferă o iritare care își găsește decompensarea care se îndreaptă împotriva unei persoane întâmplătoare. Nu este exclus ca la baza motivelor huliganice să se afle o ostilitate personificată. În acest caz, iritarea (care este provocată de o anume persoană) este revărsată de către făptuitor asupra unei persoane străine, care nu are nicio legătură cu prima persoană. În fine, când există un pretext neînsemnat pentru a declanșa reacția emoțională a făptuitorului, ostilitatea este personificată, găsindu-și expresia în infracțiunea îndreptată contra persoanei care a provocat sentimentul de ostilitate. Aceasta deși pretextul respectiv este total disproportionat în raport cu reacția făptuitorului, obiectivizată în comiterea infracțiunii.

În cea de-a doua ipoteză enunțată mai sus – când motivele huliganice adoptă forma motivului „rațional” – putem distinge două situații. În prima din ele, făptuitorul dorește să-și atingă scopul printr-un procedeu care este nepotrivit pentru aceasta din cauza unor caracteristici ale sale. În cea de-a doua situație, se atestă de asemenea un defect de raționament, însă de altă natură: făptuitorul are posibilitatea reală să-și satisfacă necesitățile pe o cale conformă cu legea, dar alege un procedeu antisocial pentru a-și atinge scopul; făptuitorul își atinge scopul lipsit de semnificație pe o cale caracterizată printr-o nepotrivire flagrantă.

În fine, în cea de-a treia ipoteză consemnată mai sus, motivele huliganice propriu-zise se manifestă prin teribilism, frondă, autoafirmare. Unii autori consideră, neîntemeiat, că doar la această ipoteză s-ar reduce conținutul noțiunii „motive huliganice” [39]. Considerăm că o atare echivalare nu ar fi în pas cu realitățile sociale. În același timp, consemnăm că a suferit modificări calitative profilul motivelor huliganice propriu-zise. Astfel,

⁵ A nu se confunda iraționalitatea conduitei făptuitorului cu iresponsabilitatea făptuitorului.

de exemplu, capătă proporții fenomenul săvârșirii diverselor infracțiuni din amuzament, pentru distracție, când procesul săvârșirii infracțiunii este înregistrat (de cele mai dese ori, cu ajutorul camerelor video încorporate în telefoanele mobile), pentru ca ulterior imaginile înregistrate să fie afișate în rețeaua Internet.

Din definițiile noțiunii „motive huliganice” deducem că trăsăturile caracterizante ale acestor motive sunt: capacitatea de actualizare fulminantă și spontană; ușurința cu care este săvârșită infracțiunea; reacția neadecvată a făptuitorului; făptuitorului îi aduce satisfacție însăși fapta comiterii infracțiunii; lipsa unui pretext pentru săvârșirea infracțiunii sau prezența unui pretext nesemnificativ pentru a o săvârși.

Din această perspectivă, accentuăm: una dintre condițiile necesare (nu și suficiente) pentru aplicarea răspunderii conform art.287 CP RM este ca inițiator al încăierării sau al certeii să fie nu victima, dar făptuitorul; făptuitorul să provoace conflictul pentru a se răfui cu victima. Totodată, motivele huliganice trebuie să fie condiționate de năzuința făptuitorului de a se opune celor din jur, de a-și demonstra atitudinea sfidătoare față de ei. De aceea, vor fi calificate conform articolelor corespunzătoare din Capitolul II din Partea Specială a Codului penal acele acțiuni care sunt condiționate de înțelegerea eronată de către făptuitor a obligațiilor de serviciu sau obștești, de năzuința făptuitorului de a se răzbuna având la bază relațiile de ostilitate dintre acesta și victimă, de alte motive personale, care n-au la bază năzuința făptuitorului de a se opune celor din jur, de a-și demonstra atitudinea sfidătoare față de ei.

În cele ce urmează, vom prezenta argumentele în susținerea acestor afirmații ale noastre.

Astfel, într-o speță se relevă: *„Din actele dosarului rezultă: conflictul de scurtă durată a apărut la domiciliul lui C.P. în timpul când un grup de persoane consumau băuturi spirtoase și erau în stare de ebrietate, nu din inițiativa inculpatului, ci în urma relațiilor cu caracter personal (sublinierea ne aparține – n.a.) dintre soția inculpatului și părțile vătămate, în privința datoriei bănești în sumă de 12 lei ... În actele dosarului nu există date care ar demonstra că a fost grav încălcată ordinea publică și că prin acțiunile inculpatului s-a manifestat un cinism excepțional și o deosebită obrăznicie”* [40].

În acest mod, implicit, se stabilește că nu interesul material stă la baza săvârșirii infracțiunii exemplificate. Prin metoda excluderii, am putea presupune că motivele huliganice reprezintă motivul în cazul analizat. Or, fapta nu poate fi calificată ca infracțiune săvârșită din interes material, dacă câștigul material apare doar ca ocazie pentru săvârșirea infracțiunii din motive huliganice. Suma datoriei de doar 12 lei ne poate determina să avem o asemenea supoziție. Și totuși, la o analiză mai atentă, se poate constata că, în speța examinată, nu motivele huliganice constituie adevăratul motiv al infracțiunii. Adevăratul motiv îl reprezintă răzbunarea condiționată de nedorința victimei de a executa, față de făptuitor, obligațiunile patrimoniale.

Aceasta ne-o demonstrează locuțiunea pe care am subliniat-o în exemplul reprodus de noi. Să o comparăm cu opinia aparținându-i lui A.N. Popov, care se referă la un context apropiat, cel al unei infracțiuni săvârșite din motive huliganice: *„În exemplu, victima a fost inițiatorul bătăii, în al cărei proces a fost omorâtă. Această împrejurare exclude calificarea omorului ca fiind săvârșit din motive huliganice, deoarece făptuitorul a fost atras în conflict în pofida dorinței sale; el nu a acționat din năzuința de a se contrapune celor din jur”* [41].

Astfel, una din condițiile necesare (nu și suficiente) pentru aplicarea răspunderii conform art.287 CP RM este ca inițiator al încăierării sau al certeii să fie nu victima, dar făptuitorul; făptuitorul să provoace conflictul pentru a se răfui cu victima.

Această concluzie se confirmă de următoarea speță: *la 05.03.2000, aproximativ la ora 20.00, Ș.Al. și R.G., fiind în stare de ebrietate, împreună cu Ș.A., S.I., R.T. și R.I, în barul „E.” din satul Răuțel, raionul Fălești, din motive huliganice au bătut mai multe persoane cu bâte de lemn, bară de metal și sticlă. Astfel, au fost cauzate: lui B.A., P.G. și P.V. – vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății; lui G.M. – vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății. Fapta a fost calificată conform alin.3 art.218 CP RM din 1961, ca huliganism săvârșit cu aplicarea sau încercarea aplicării armei de foc sau cuțitelor, boxurilor sau altor arme albe, precum și a altor obiecte, special adaptate pentru vătămarea integrității corporale.*

În apelul lor, cei șase inculpați și apărătorul lor au motivat că cele săvârșite nu pot fi calificate ca huliganism, deoarece „a avut loc o bătaie reciprocă în urma căreia au suferit leziuni corporale atât victimele, cât și inculpatul R.G.; inculpații nu au avut intenția de a încălca ordinea publică”. Instanța de apel a constatat că, la 05.03.2000, anterior producerii conflictului, în același bar „E.”, inculpații R.G. și Ș.Al. au fost bătuți de G.M., B.A. și P.I. Drept urmare, inculpații, fiind între ei rude apropiate, influențați de acest eveniment, au venit în bar și, în baza relațiilor reciproce ostile, urmărind scopul de a se răzbuna pentru suferințele fizice și morale, au cauzat intenționat leziuni corporale părților vătămate.

Instanța de recurs a reiterat aceeași constatare, stabilind în faptele celor vinovați fie contravenția administrativă, fie infracțiunea de vătămare intenționată mai puțin gravă a integrității corporale. În urma recursului în anulare, declarat de Procurorul General, Plenul Curții Supreme de Justiție a stabilit că instanța de fond a calificat corect cele săvârșite conform alin.3 art.218 CP RM din 1961. Or, la momentul când inculpații Ș.Al. și R.G. au intrat pentru prima dată în bar, între ei și părțile vătămate nu existau relații ostile. Ele au devenit ostile doar după ce părțile vătămate au încercat să-i calmeze pe cei doi, să le curme actele huliganice, astfel încăierându-se în bătaie [42].

Astfel, instanța supremă a apreciat corect cele săvârșite în bar ca pe o faptă alcătuită din câteva episoade identice, având la bază o intenție unică. Nu au existat relații de ostilitate între făptuitori și victime până la începerea executării acestei fapte. Și, așa cum s-a putut constata, inițiatorii conflictului au fost făptuitorii, reacționând disproporționat la observațiile făcute de victime. Aceasta, dar și alte împrejurări (de exemplu, deteriorarea încăperii barului, exprimată într-un prejudiciu de circa 8123 de lei) demonstrează intenția făptuitorilor de a încălca ordinea publică.

Într-un alt caz, *T.V. a fost condamnat în baza alin.3 art.218 CP RM din 1961, pentru că la 10.12.1997, aproximativ la ora 22.00, în satul Vărzărești, raionul Nisporeni, lângă brutărie, încălcând ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, cu deosebită impertinență, a tras trei focuri de armă, apoi l-a lovit cu arma în față pe paznicul brutăriei P.G., cauzându-i vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății. În rezultatul contestării, cauza a ajuns în Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție. În decizia sa, acesta stabilește: „Concluziile ... că T.V. s-a aflat în relații ostile cu D.C. care ar fi putut provoca conflictul ... sunt niște concluzii care nu au legătură directă cu fapta imputată lui T.V.” [43].*

Suntem de acord că astfel de concluzii, conținute în contestațiile celor care nu au fost de acord cu sentința instanței de fond, n-au legătură cu fapta săvârșită de T.V. Ar fi avut relevanță un eventual conflict anterior dintre el și victima P.G. Existența unor relații de ostilitate, anterioare săvârșirii infracțiunii, dintre T.V. și un oarecare D.C., nu poate avea niciun impact asupra calificării celor săvârșite ca huliganism.

Dezvoltând ideea, vom apela la opinia lui G.B. Junușova: „Noțiunea „motive huliganice” necesită elucidare în funcție de circumstanțele concrete ale faptei. Prin „motive huliganice” trebuie de înțeles motivul condiționat de dorința făptuitorului de a se opune celor din jur, de a-și demonstra atitudinea sfidătoare față de ei. Tocmai în funcție de conținutul motivului, infracțiunea de huliganism trebuie delimitată de infracțiunile contra persoanei. Dacă acțiunile făptuitorului sunt determinate de motive personale, cele săvârșite trebuie calificate ca infracțiuni contra persoanei” [44].

În acest context, sunt ilustrative următoarele spețe: *A.S. a fost pus sub învinuire în baza alin.3 art.218 CP RM din 1961, pentru că, la 13.01.1997, aproximativ la ora 21.00, fiind în stare de ebrietate alcoolică, în stradă, în apropierea Casei de cultură din satul Meleşeni, raionul Călărași, din motive huliganice, cu un foarfece, l-a lovit de două ori în cap pe B.N., cauzându-i vătămare intenționată mai puțin gravă a integrității corporale. Totuși, instanța de fond l-a condamnat pe A.S. nu conform alin.3 art.218 CP RM din 1961, dar potrivit alin.1 art.96 CP RM din 1961 (adică, pentru vătămare intenționată mai puțin gravă a integrității corporale). Iată punctul de vedere al Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție privitor la această condamnare: „Instanța de fond a motivat just reîncadrarea acțiunilor lui A.S. în baza alin.1 art.96 CP RM din 1961, deoarece nu s-a constatat că el a avut intenția de a încălca ordinea publică. S-a constatat că A.S. nu a participat la bătaie de la început. Mai întâi el a fost lovit, și numai după aceasta l-a lovit pe B.N. și S.S.” [45]; • Instanța de fond l-a condamnat pe O.A. conform alin.3 art.218 CP RM din 1961 pentru că, la 12.08.1989, aflându-se în câmp, din motive huliganice, a împușcat în câțiva motocicliști care treceau prin apropiere. În rezultat, unul din ei a suferit o vătămare mai puțin gravă a integrității corporale, iar altul a suferit o vătămare ușoară a integrității corporale. Însă, Colegiul penal al Judecătoriei Supreme a RSS Moldova a recalificat fapta lui O.A. în baza alin.1 art.96 CP RM din 1961. Considerentele invocate de instanța superioară sunt: „După cum a explicat O.A., el și colegii lui se aflau la lucru, păzeau harbușăria. Împușcătura a efectuat-o crezând că pătimiții au pătruns în harbușărie. Deci, acțiunile întreprinse de O.A. au fost îndreptate spre a curma presupusul furt. Faptul că pătimiții nu au pătruns în harbușărie nu are însemnătate juridică, deoarece condamnatul considera că acționează în interesele pazei bunurilor obștești” [46].*

Din ultimul exemplu rezultă că noțiunea de motiv personal (specificată de G.B. Junușova în punctul de vedere citat mai sus), noțiune care trebuie deosebită de noțiunea „motive huliganice”, nu se reduce la noțiunea de motiv de răzbunare, având la bază relațiile de ostilitate dintre făptuitor și victimă. Or, ca motiv personal poate fi considerată, de exemplu, înțelegerea denaturată de către făptuitor a obligațiilor sale de serviciu sau obștești.

În alt registru, consemnăm că, alături de motivele huliganice pot coexista, în subsidiar, alte motive. Se are în vedere, de exemplu, motivul de ură socială, rasială, națională, religioasă, ideologică sau politică.

Atunci când infracțiunea de huliganism are la bază un asemenea motiv subsidiar, ea se consideră a avea atât calitatea de infracțiune, cât și calitatea de activitate extremistă. Aceasta o confirmă prevederea de la lit.a) art.1 al Legii privind contracararea activității extremiste, potrivit căreia se consideră activitate extremistă activitatea asociației obștești sau religioase, a mijlocului de informare în masă sau a unei alte organizații ori a persoanei fizice în vederea planificării, organizării, pregătirii sau îndeplinirii unor acțiuni orientate spre comiterea faptelor de huliganism pe motive de ură sau vrajbă ideologică, politică, rasială, națională sau religioasă, precum și pe motive de ură sau vrajbă față de vreun grup social.

Subiectul infracțiunii specificate la art.287 CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani (în ipoteza consemnată la alin.(1)) sau de 14 ani (în ipoteza prevăzută la alin.(2) și (3)).

În vederea interpretării prevederilor *alin.(2) art.287 CP RM*, facem trimitere la explicațiile privind circumstanțele agravante similare, prezentate anterior.

Cât privește agravanta consemnată la *alin.(3) art.287 CP RM*, agravarea răspunderii penale este condiționată de calitatea agravantă a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii: 1) armă; 2) alte obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății.

Cât privește *prima* categorie a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii, în conformitate cu alin.(1) art.129 CP RM, prin „arme” înțelegem „instrumentele, piesele sau dispozitivele astfel declarate prin dispozițiile legale”. Asemenea dispoziții legale se conțin în Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă. Excepții constituie armele care nu sunt utilizabile în vederea vătămării integrității corporale sau sănătății (de exemplu: arma dezactivată⁶; arma de recuzită⁷; armă de panoplie⁸; arma inutilizabilă⁹ etc.). Asemenea excepții reies din dispoziția de la alin.(3) art.287 CP RM.

În corespundere cu art.2 al Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, conform destinației lor, armele se clasifică în: 1) arme militare – arme destinate uzului militar, orice alte arme din dotarea organelor apărării naționale, securității statului și ordinii publice, precum și a unităților aflate în subordonarea acestora, înființate prin acte normative; 2) arme civile – arme, dispozitive, mijloace materiale proprietate privată sau de stat destinate (adaptate) uzului civil, apte din punct de vedere tehnic pentru vătămarea sau imobilizarea unei persoane ori a unui animal, pentru practicarea sportului sau a vânătorii, pentru autoapărare, apărare și pază a bunurilor și valorilor sau pentru imitarea proprietăților lor de luptă.

Potrivit aceluiași articol, din punctul de vedere al destinației, clasificarea armelor civile este următoarea: 1) armă de apărare și pază – arma de foc scurtă, recunoscută în condițiile prevăzute de lege, destinată pentru apărarea vieții, integrității și libertății persoanelor fizice, precum și a bunurilor aparținând persoanelor fizice sau juridice; 2) armă de autoapărare – arma letală și neletală scurtă (cu excepția armei cu aer comprimat), recunoscută în condițiile legii, special confecționată pentru a împrăștia gaze nocive, iritante, de neutralizare sau proiectile din cauciuc sau glonț, în scop de autoapărare; 3) armă de aruncare – arma destinată pentru nimicirea cu proiectile a obiectivelor la distanță, a căror mișcare orientată se obține folosind forța musculară a omului sau forța unui dispozitiv special adaptat; 4) armă de asomare – arma utilitară, folosită pentru imobilizarea animalelor prin supunerea acestora la un șoc mecanic în scopul sacrificării ulterioare; 5) armă de colecție – arma destinată a fi piesă de muzeu, precum și arme aflate sau nu în stare de funcționare ce constituie rarități sau care au valoare istorică, documentară, științifică sau artistică; 6) armă de semnalizare – arma destinată numai pentru transmiterea de semnale luminoase, fumigene sau acustice; 7) armă de tir (sportivă) –

⁶ Conform art.2 al Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, armă dezactivată constituie arma devenită definitiv nefuncțională ca urmare a modificării și transformării ei în mod ireversibil de către un armurier licențiat în domeniul reparației armelor.

⁷ Potrivit aceluiași articol, armă de recuzită este arma special confecționată, fabricată sau devenită inofensivă ca urmare a modificării ei de către un armurier licențiat în domeniul reparației armelor, utilizată în activitatea instituțiilor specializate în domeniul artistic (cinematografice sau cultural-artistice).

⁸ În corespundere cu art.2 al Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, armă de panoplie reprezintă arma de foc devenită nefuncțională ca urmare a dezactivării ei sau datorită gradului avansat de deteriorare, atestat de către un armurier licențiat în condițiile legii.

⁹ Conform aceluiași articol, armă inutilizabilă constituie arma deteriorată a cărei uzură depășește 50% și care are unul sau mai multe defecte evidente, atestate, conform reglementărilor tehnice, de către organul competent sau de către armurier.

arma destinată practicării tirului sportiv, omologată sau recunoscută în condițiile legii; 8) armă de vânătoare – arma destinată practicării vânătorului, cu una sau mai multe țevi, care folosește muniții cu glonț și/sau cu alice, omologată sau recunoscută în condițiile legii; 9) armă cu destinație industrială – arma de foc utilitară, semi-automată, destinată unui scop industrial de uz civil, care are aparența unei arme de foc automate; 10) armă cu tranchilizante – arma utilitară, destinată imobilizării animalelor prin injectarea de substanțe tranchilizante; 11) armă utilitară – arma destinată să asigure desfășurarea corespunzătoare a unor activități în domeniile industrie, agricultură, piscicultură, în domeniul medico-veterinar, al protecției mediului și protecției împotriva dăunătorilor, precum și să asigure desfășurarea de către organizațiile specializate de pază a activităților de pază a obiectivelor, bunurilor și valorilor sau a transportului unor valori importante; 12) armă veche – arma letală produsă înainte de anul 1877 sau reproducere a acesteia pentru a fi păstrată în colecții; 13) dispozitiv electroșoc – mijlocul special de autoapărare a cărui încărcătură electrică de tensiune înaltă paralizează organismul omului și al animalelor pentru o perioadă redusă de timp; 14) spray cu gaze lacrimogene sau iritante – mijlocul special de autoapărare conținând gaz lichefiat cu proprietatea de iritare sau de paralizare temporară.

În conformitate cu art.2 al Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, din punctul de vedere al construcției lor, armele se clasifică în: 1) armă albă cu lamă – arma care întrunește următoarele criterii: lama care fie face corp comun cu mânerul, fie echipată cu un sistem ce-i permite să facă corp comun cu mânerul; are tăiș dublu pe toată lungimea sa; lungimea depășește 15 cm; lățimea este mai mare sau egală cu 0,4 cm; mânerul este prevăzut cu gardă; 2) armă cu aer comprimat sau cu gaze sub presiune (pneumatică) – arma care, pentru aruncarea proiectilului, folosește forța de expansiune a aerului comprimat sau a gazelor sub presiune aflate într-o butelie-recipient; 3) armă cu gaze – arma concepută sau adaptată, prin care substanța nocivă gazoasă, lichidă ori în o altă stare (iritantă sau lacrimogenă), încorporată în proiectilul ei, este transportată până la țintă cu ajutorul forței de expansiune dirijată a gazelor provenite prin detonarea unei capse ori prin arderea unei încărcături, ori prin intermediul altor agenți propulsori; 4) armă cu țevă ghintuită – arma a cărei țevă este prevăzută, pe toată lungimea suprafeței interioare a canalului, cu șanțuri omogene spiralate (ghinturi) pentru a imprima proiectilului o mișcare de rotație pentru menținerea stabilității acestuia pe traiectoria de zbor; 5) armă cu țeava lisă – arma a cărei țevă este netedă pe cel puțin două treimi din toată lungimea interioară a canalului, începând de la camera cartușului; 6) armă de foc automată – arma de foc care, după fiecare cartuș tras, se reîncarcă automat și trage o serie de mai multe cartușe prin apăsare continuă pe trăgaci; 7) armă de foc cu o singură lovitură – arma de foc fără încărcător, care este încărcată înaintea fiecărei trageri prin introducerea manuală a cartușului în cameră sau într-un spațiu prevăzut în acest scop situat la intrarea în țevă; 8) armă de foc cu repetiție – arma de foc care, după fiecare foc tras, se reîncarcă manual prin introducerea pe țevă a unui cartuș preluat din încărcător prin intermediul unui mecanism; 9) armă de foc lungă – arma de foc a cărei lungime a țevii sau lungime totală depășește dimensiunile maxime ale armelor de foc scurte, stabilite de această lege; 10) armă de foc scurtă – arma de foc a cărei țevă nu depășește 30 cm sau a cărei lungime totală nu depășește 60 cm; 11) armă de foc semiautomată – arma de foc care, după fiecare cartuș tras, se reîncarcă automat, dar nu poate trage o serie de mai multe cartușe prin apăsare continuă pe trăgaci.

Potrivit aceluiași articol și anexei nr.1 la Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, sub aspectul statutului lor de legalitate, armele se clasifică în: 1) arme de foc interzise – armele din categoria A, conform anexei nr.1 la respectiva lege, a căror procurare, deținere, port și folosire sunt interzise persoanelor fizice și juridice; 2) arme de foc supuse autorizării – armele din categoria B, conform anexei nr.1 la Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă; 3) arme care fac obiectul declarării – armele din categoria C, conform anexei nr.1 la respectiva lege; 4) alte arme nesupuse autorizării – armele din categoria D, conform anexei nr.1 la Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă.

Nu în ultimul rând, în corespundere cu art.2 al Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, din punctul de vedere al letalității lor, armele se clasifică în: 1) arme letale – armele specificate la lit.a)-l) și n) din categoria B a anexei nr.1 la Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, prin a căror utilizare se poate cauza moartea ori rănirea gravă a persoanelor; 2) arme neletale – armele specificate la lit.m) din categoria B și la categoria C ale anexei nr.1 la numita lege, care au scop utilitar sau care sunt destinate pentru agrement ori autoapărare, confecționate astfel încât, utilizate fiind, să nu se cauzeze moartea persoanelor.

Oricare din aceste tipuri de arme pot fi aplicate ca mijloace de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM. Or, legiuitorul nu a stabilit nicio limitare a tipurilor de arme ce pot fi aplicate la comiterea infracțiunii în cauză. Contează doar ca armele să fie utilizabile în vederea vătămării integrității corporale sau sănătății.

În cazurile necesare, este important ca în raportul de expertiză criminalistică să fie specificat dacă obiectul aplicat la comiterea infracțiunii reprezintă sau nu o armă. În prezența unor temeieri suficiente, acțiunile persoanei, care a aplicat arma în procesul săvârșirii infracțiunii în cauză, pot fi calificate suplimentar conform art.290 CP RM.

Cât privește cea de-a doua categorie a mijloacelor de comitere a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.290 CP RM – alte obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății – pot fi deosebite patru tipuri de asemenea obiecte:

1) obiectele care nu sunt destinate după construcție pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, însă care comportă pericol pentru aceste valori sociale, datorită calităților vulnerante ce sunt specifice acestor obiecte în anumite circumstanțe (cioburi dintr-o sticlă spartă, bucăți din mobilă sfărâmată, ștachete smulse din gard, armătură metalică ascuțită la vârf etc.);

2) obiectele care sunt destinate după construcție pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, însă nu îndeplinesc toate rigorile pentru a fi considerate arme, care comportă pericol pentru integritatea corporală sau sănătatea victimei, datorită calităților vulnerante ce sunt specifice acestor obiecte în anumite circumstanțe (de exemplu, armele de foc dezactivate, de panoplie, de recuzită, inutilizabile etc., pe care făptuitorul le folosește, de exemplu, pentru a-i aplica victimei o lovitură în cap);

3) obiectele destinate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății (de exemplu, bastonul de cauciuc, grenadă etc.);

4) armele, în cazul în care făptuitorul utilizează calitățile vulnerante „neconstructive” ale acestora, care comportă pericol pentru integritatea corporală sau sănătatea victimei (de exemplu, aplicarea loviturii cu patul puștii sau cu mânerul armei albe).

În alt context, în vederea interpretării și aplicării corecte a alin.(3) art.287 CP RM, apare ca deosebit de importantă identificarea înțelesului noțiunii „aplicarea sau încercarea aplicării”, noțiune pe care legiuitorul o folosește în privința mijloacelor de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM.

În acest sens, ca exemple de aplicare a armei, precum și a obiectelor aplicate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, consemnăm: 1) efectuarea unei împușcături asupra țintei; 2) lovirea victimei cu arma albă; 3) aplicarea directă a armei de autoapărare; 4) demonstrarea armei în scopul înfricoșării; 5) sprijinirea cuțitului de gâtul victimei; 6) agitarea pumnului cu boxul îmbrăcat; 7) tragerea focului de armă pe deasupra capului victimei sau în imediata apropiere de picioarele victimei etc.

Calificarea conform alin.(3) art.287 CP RM se face și atunci când făptuitorul doar a încercat să aplice arma sau obiectele aplicate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății. În astfel de cazuri, făptuitorul nu reușește să aplice obiectele nominalizate mai sus, din cauze independente de voința lui, deși creează un pericol real pentru integritatea corporală sau sănătatea victimei.

Atunci când spunem că făptuitorul nu reușește să aplice obiectele corespunzătoare, avem în vedere oricare din următoarele situații: 1) eroare asupra mijlocului de săvârșire a infracțiunii; 2) *aberratio ictus*.

De asemenea, accentuăm că, luând în considerare gradul de intensitate a violenței aplicate în contextul infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM, ca urmare a încercării de a aplica mijloacele de săvârșire a huliganismului prevăzut la alin.(3) art.287 CP RM, se poate crea un pericol real pentru integritatea corporală sau sănătatea victimei. Nu pentru viața sau sănătatea victimei.

Un astfel de pericol se creează nu ca urmare a unei amenințări. Deci, nu ca urmare a unei influențări psihice. Pericolul real pentru integritatea corporală sau sănătatea victimei se creează ca urmare a unei neizbutite influențări fizice asupra victimei.

Dintr-o altă perspectivă, demonstrarea mijloacelor de săvârșire a huliganismului, în scopul înfricoșării, constituie un exemplu de aplicare a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM. Și nu de intenție de aplicare a unor asemenea mijloace. Nu trebuie de uitat că acțiunea adiacentă în cazul infracțiunii de huliganism se poate exprima nu doar în aplicarea violenței. Ea se poate exprima și în amenințarea cu violența. De unde concluzia că alin.(3) art.287 CP RM trebuie aplicat și atunci când amenințarea cu violența este o manifestare a aplicării sau a încercării de aplicare a armei sau a obiectelor pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății.

Amenințarea pe calea demonstrării mijloacelor de săvârșire a huliganismului, ca și oricare altă amenințare cu relevanță penală, trebuie să aibă un caracter real. Nu unul imaginar, nu unul de glumă, lipsit de seriozitate. De asemenea, pentru aplicarea răspunderii penale conform alin.(3) art.287 CP RM nu este suficient ca făptuitorul să aibă asupra sa, în timpul săvârșirii huliganismului, mijlocul corespunzător de săvârșire a infracțiunii. Este necesar ca acesta să fie aplicat (sau să se încerce aplicarea lui) în vederea anihilării victimei. Anihilării pe calea influențării psihice.

Într-un alt context, nu mai puțin importantă se conturează a fi soluționarea corectă a problemei privind excesul de autor, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM.

Dacă, în timpul săvârșirii infracțiunii de huliganism, unul dintre participanți aplică sau încearcă să aplice arma sau obiectele aplicate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, fără știrea celorlalți participanți, atunci răspunderea conform alin.(3) art.287 CP RM o poartă numai persoana care a comis excesul de autor.

Astfel, drept exces de autor trebuie considerată nu doar săvârșirea de către autor a unei infracțiuni care nu este cuprinsă de intenția altor persoane participante la infracțiune. Ca exces de autor trebuie considerată și comiterea de către autor a unor acțiuni, care nu sunt cuprinse de intenția altor persoane participante, însă în contextul infracțiunii comise în comun. În această situație, se atestă nu excesul cantitativ de autor (când una din persoanele participante la infracțiune săvârșește un număr mai mare de infracțiuni), dar excesul calitativ de autor (când una din persoanele participante la infracțiune săvârșește aceeași infracțiune, dar într-o formă mai gravă).

De exemplu, într-o speță, *judecând recursul, Colegiul penal al Curții de Apel a stabilit: I.S., M.S., V.B. și A.S. au fost condamnați conform alin.3 art.218 și alin.2 art.95 CP RM din 1961 pentru că, la 14.02.1997, au comis un act de huliganism față de C.P., cauzându-i leziuni corporale în urma cărora ultimul a decedat. După cum reiese din materialele cauzei, moartea lui C.P. a survenit în rezultatul unei traume cranio-cerebrale, provocate de către V.B. cu o țeavă de metal. Totodată, în cauză n-au fost prezentate probe care ar dovedi că între făptuitori a fost o înțelegere prealabilă de a folosi țeava de metal la comiterea infracțiunii. S-a stabilit de asemenea că I.S., M.S. și A.S i-au provocat lui C.P. leziuni corporale mai puțin grave în regiunea pieptului și spinării. Pornind de la aceste circumstanțe, Colegiul penal al Curții de Apel a conchis că, dacă, în timpul săvârșirii actelor huliganice, unul dintre participanți la infracțiune a folosit un obiect special adaptat pentru cauzarea vătămării integrității corporale sau a sănătății, fără știrea altor participanți la infracțiune, atunci răspunderea conform alin.3 art.218 CP RM din 1961 o poartă numai persoana care a aplicat obiectul respectiv pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății [47].*

Din cele menționate reiese că, dacă s-a atestat fie înțelegerea prealabilă a două sau mai multor persoane de a aplica în procesul de săvârșire a huliganismului mijloacele de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM, fie cunoașterea prealabilă de către persoanele participante la infracțiunea de huliganism despre prezența la una din ele a unor astfel de mijloace (iar persoanele participante cel puțin admit posibilitatea aplicării lor în procesul de săvârșire a huliganismului), atunci acțiunile tuturor persoanelor participante la infracțiune urmează a fi calificate potrivit alin.(3) art.287 CP RM.

Însă, să nu uităm că, în conjunctura infracțiunii de huliganism, între persoanele participante poate exista nu doar înțelegere prealabilă (preordinată), dar și înțelegere spontană. De aceea, atunci când persoanele participante la săvârșirea infracțiunii de huliganism nu cunoșteau în prealabil despre prezența la una din ele a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM, însă, aflând despre prezența acestora în procesul aplicării lor, continuau să coopereze cu persoana care le aplică, acțiunile tuturor persoanelor participante trebuie calificate în conformitate cu alin.(3) art.287 CP RM.

Considerăm această opinie fundamentată științific: până la consumarea infracțiunii de huliganism, intenția persoanelor participante continuă să fie unică. Caracterul unic al intenției nu suferă schimbări nici atunci când, în procesul executării infracțiunii de huliganism, persoanele neinițiate în prealabil află despre prezența mijloacelor de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM. Deoarece nu refuză să coopereze cu persoana care aplică aceste mijloace, ajungem la concluzia că intenția lor inițială de a săvârși infracțiunea prevăzută la lit.b) alin.(2) art.287 CP RM – huliganismul săvârșit de două sau mai multe persoane – suferă o transformare. În urma acesteia, ea devine intenție supravinită de a săvârși infracțiunea prevăzută la alin.(3) art.287 CP RM. Intenția infracțională suferă anume transformare, și nu schimbare. Tocmai de aceea își păstrează caracterul unic în raport cu toate persoanele participante la infracțiunea de huliganism.

Bibliografie:

1. Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2007. http://mai.gov.md/tabel_2007; Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2008. http://mai.gov.md/tab_stat2008; Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2009. <http://mai.gov.md/content/4459>; Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2010. <http://mai.gov.md/content/6945>; Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2011. <http://mai.gov.md/content/11047>; Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2012. <http://mai.gov.md/content/21556>; Informația operativă privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2013. <http://mai.gov.md/content/26521>
2. ЕСИНА, Л.А. *Квалификация хулиганства и иных преступлений, совершенных из хулиганских побуждений: уголовно-правовые и криминологические аспекты*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2010, с.3.
3. САМАНЮК, Э.В. О соотношении понятий «общественная безопасность» и «общественный порядок». În: *Молодой ученый*, 2014, № 3, с.671-675.
4. ЖУНУШОВА, Г.Б. *Уголовная ответственность за хулиганство по законодательству Кыргызской Республики*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Бишкек, 2006, с.9, 13.
5. *A se vedea*, de exemplu: BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, с.400.
6. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1r/a-40/02 din 16.04.2002. Moldlex
7. Hotărârea Prezidiului Judecătoriei Supreme din 26.02.1987. Moldlex
8. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel nr.1r-21/98 din 17.02.1998. În: Curtea de Apel. Culegere de practică judiciară (august 1996-aprilie 1999). Chișinău: Garuda-Art, 1999, p.171-173.
9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1ra-548/05 din 11.10.2005. Moldlex
10. КАУСЫЛГАЗЫ, Ж. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика хулиганских действий по законодательству Монголии*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2008, с.18.
11. ЖУНУШОВА, Г.Б. *Уголовная ответственность за хулиганство по законодательству Кыргызской Республики*, с.14.
12. МУБАРАКШИН, Р.Г. Принципы квалификации преступлений. În: *Вестник ТИСБИ*, 2006, № 1, с.34-38.
13. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22.10.2013. Dosarul nr.4-1re-212/13. www.csj.md
14. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.4-1re-74/05 din 31.10.2005. Moldlex
15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1ca-100/02 din 30.04.2002. Moldlex
16. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1r/a-165/01 din 11.12.2001. Moldlex
17. АИСТОВА, Л.С. *Квалификация хулиганства*. Санкт-Петербург: Юридический институт Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 1998, с.21.
18. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-820/06 din 10.10.2006. Moldlex
19. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-653/07 din 23.10.2007. Moldlex
20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.1ra-371/04 din 22.06.2004. Moldlex
21. Procuratura Generală. Comunicat de presă. www.procuratura.md/md/com/1211/1/2481/
22. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1ra-1180/06 din 26.12.2006. Moldlex
23. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.4-1re-64/05 din 26.09.2005. Moldlex
24. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1ca-100/02 din 30.04.2002. Moldlex
25. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1r/a-165/01 din 11.12.2001. Moldlex
26. ЖУНУШОВА, Г.Б. *Уголовная ответственность за хулиганство по законодательству Кыргызской Республики*, с.10.
27. ИВАНОВ, Н. Хулиганство: проблемы квалификации. În: *Российская юстиция*, 1996, № 8, с.31-33.
28. ЗАГОРОДНИКОВ, Н.И. *Преступления против жизни*. Москва: Госюриздат, 1961, с.127-128.
29. НАУМОВ, А.В. *Мотивы убийств*. Волгоград: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1969, с.51.
30. ВОЛКОВ, Б.С. *Мотив и квалификация преступлений*. Казань: Издательство Казанского университета, 1969, с.146.
31. АНТОНЯН, Ю.М. *Психология убийства*. Москва: Юристъ, 2000, с.270.
32. ВОЛЖЕНКИН, Б.В., ПИТЕРЦЕВ, С.К., ШИМАНОВСКИЙ В.В. *Расследование дел о хулиганстве*. Ленинград: Институт усовершенствования следственных работников, 1979, с.8.

33. КОРЖАНСКИЙ, Н.И. *Квалификация хулиганства*. Волгоград: ВСШ МВД, 1989, с.7.
34. АНТОНЯН, Ю.М. *Убийство ради убийства*. Москва: Щит-М, 1998, с.269.
35. АНДРЕЕВА, Л.А. *Квалификация убийств, совершенных при отягчающих обстоятельствах*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 1998, с.32.
36. БОРОДИН, С.В. *Преступления против жизни*. Москва: Юристь, 1999, с.144.
37. РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Основы общей психологии*. Москва: Учпедгиз, 1940, с.431, 432.
38. ПОПОВ, А.Н. *Убийства при отягчающих обстоятельствах*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2003, с.862.
39. БАЖАНОВ, М.А., ТКАЧЕНКО, В.И. *Квалификация хулиганства по советскому уголовному праву: În: Советское государство и право*, 1958, № 4, с.134.
40. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1r/a-165/01 din 11.12.2001. Moldlex
41. ПОПОВ, А.Н. *Убийства при отягчающих обстоятельствах*, с.866.
42. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.4-1r/a-10/02 din 24.06.2002. Moldlex
43. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1r/a-223/99 din 26.10.1999. Moldlex
44. ЖУНУШОВА, Г.Б. *Уголовная ответственность за хулиганство по законодательству Кыргызской Республики*, с.16.
45. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1r/e-100/99 din 22.04.1999. Moldlex
46. Decizia Colegiului penal al Judecătoriei Supreme nr.2k-885/90 din 19.04.1990. Moldlex
47. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel nr.1r-162/99 din 04.03.1999. În: *Curtea de Apel. Culegere de practică judiciară* (august 1996-aprilie 1999). Chișinău: Garuda-Art, 1999, p.175-176.

Prezentat la 14.02.2015

FALSUL ÎN ACTE PUBLICE (art.332 CP RM): ASPECTE DE DREPT PENAL**Sergiu BRÎNZA, Vitalie STATI, Ruslan POPOV****Universitatea de Stat din Moldova,***Universitatea de Studii Europene din Moldova, Procuratura sectorului Ciocana, mun. Chișinău*

În prezentul articol, obiectul de cercetare îl reprezintă elementele constitutive și circumstanțele agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.332 CP RM. În acest scop, se demonstrează că art.332 CP RM stabilește răspunderea pentru două infracțiuni de sine stătătoare. De asemenea, este analizată oportunitatea incriminării la art.332 CP RM a faptelor reunite sub denumirea marginală de fals în acte publice. Sunt definite noțiunile care desemnează obiectul material și produsul infracțiunilor specificate la art.332 CP RM. În continuare, sunt examinate particularitățile ce marchează conținutul laturii obiective a acestor infracțiuni. În contextul investigării laturii subiective a infracțiunilor prevăzute la art.332 CP RM, se analizează noțiunile „interes material” și „alte interese personale”. În legătură cu examinarea calității speciale a subiectului infracțiunilor în cauză, este identificat semantismul noțiunilor „persoană publică” și „persoană cu funcție de demnitate publică”. Aspectele teoretice analizate sunt ilustrate prin exemple relevante din practica judiciară, ceea ce potențează semnificația teoretică și valoarea aplicativă a prezentului studiu.

Cuvinte-cheie: *fals în acte publice, documente oficiale, înscrierea unor date vădit false, falsificare, interes material, alte interese personale, persoană publică, persoană cu funcție de demnitate publică.*

FORGERY OF PUBLIC DOCUMENTS (art.332 PC RM): ASPECTS OF PENAL LAW

In this article, the research object is the constituent elements and the aggravating circumstances of the offences provided by art.332 PC RM. To this end, it is demonstrated that art.332 PC RM establishes the penal liability for two absolutely offences. It is also analyzed the appropriateness of infringing at art.332 PC RM the acts reunited under the marginal name of forgery of public documents. There are also defined the notions designating the material object and the consequences of the offences specified at art.332 PC RM. Next are examined the peculiarities marking the content of the objective side of these offences. In the context of investigating the subjective side of the offences set forth at art.332 PC RM, there are analyzed the concepts “material interest” and “other personal interests”. In connection with the examination of the special quality of the subject of the offences in question, there is identified the semantics of the notions “public figure” and “dignitary”. The analyzed theoretical aspects are illustrated through relevant examples from judicial practice; this enhances the theoretical importance and practical value of the study.

Keywords: *forgery of public documents, official documents, the registration of obviously false data, forgery, material interest, other personal interests, public figure, dignitary.*

În art.332 CP RM, sub aceeași denumire marginală de fals în acte publice sunt reunite două variante-tip de infracțiuni¹ și o singură variantă agravată de infracțiune.

La concret, prima variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(1) art.332 CP RM, constă în înscrierea de către o persoană publică, în documentele oficiale a unor date vădit false, precum și falsificarea unor astfel de documente, dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, specificată la lit.b) alin.(2) art.332 CP RM, se exprimă în înscrierea de către o persoană cu funcție de demnitate publică, în documentele oficiale a unor date vădit false, precum și falsificarea unor astfel de documente, dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale.

Varianta agravată de infracțiune, consemnată la lit.c) alin.(2) art.332 CP RM, presupune că infracțiunea prevăzută la alineatul (1) este săvârșită în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale.

¹ Accentuăm că art.332 CP RM stabilește răspunderea pentru două infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs.

Explicația constă în următoarele: calitatea specială de persoană cu funcție de demnitate publică, ce caracterizează subiectul infracțiunii în ipoteza consemnată la lit.b) alin.(2) art.332 CP RM, nu se poate suprapune calității speciale de persoană publică, ce caracterizează subiectul infracțiunii în ipoteza consemnată la alin.(1) art.332 CP RM. Nu este posibil ca făptuitorul să aibă concomitent atât calitatea specială de persoană publică, cât și calitatea specială de persoană cu funcție de demnitate publică. Aceste două calități speciale ale subiectului infracțiunii se exclud reciproc și nu pot fi complementare una față de cealaltă.

În structura generală a infracționalității, este în creștere numărul faptelor infracționale legate de falsificarea documentelor oficiale. În același timp, odată cu dezvoltarea progresului tehnico-științific, se diversifică iminent procedeele de falsificare a documentelor oficiale, privite ca mijloace de fixare a informației oficiale. Astfel de fenomene au următoarele cauze: proliferarea tot mai amplă a tehnicii de calcul și a celei de copiere-multiplicare; atenuarea controlului asupra activității organelor și persoanelor care emit documente oficiale; insuficiența sau lipsa de performanță a tehnicii criminalistice destinate descoperirii falsurilor etc. Din aceeași gamă de cauze face parte discordanța sistemică a actelor normative în materie, dar și lipsa unei unități terminologice în cadrul legislației și a unei abordări unitare a creației legislative în sfera circulației documentelor oficiale, cauze care duc inevitabil la deficiențe în procesul de aplicare a răspunderii penale pentru infracțiunile legate de falsificarea documentelor oficiale.

Între timp, așa cum afirmă just G.V. Juravliova, legii penale îi revine un rol important în reglementarea răspunderii pentru ilegalitățile ce presupun falsul în acte publice. Gradul sporit de pericol social al acestor ilegalități justifică aplicarea mijloacelor juridico-penale. Or, înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false, ca și falsificarea unor astfel de documente, provoacă perturbații în activitatea entităților publice, precum și înlesnește considerabil comiterea altor infracțiuni, care pot fi mai grave decât cele reunite sub denumirea marginală de fals în acte publice [20]. Opinii similare exprimă și alți autori [19]. În aceste condiții, considerăm oportună incriminarea la art.332 CP RM a faptelor reunite sub denumirea marginală de fals în acte publice.

Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal (inclusiv al infracțiunilor specificate la art.332 CP RM) îl constituie relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică.

Buna desfășurare a activității în sfera publică reprezintă valoarea socială fundamentală apărută împotriva infracțiunilor specificate în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. În această ordine de idei, menționăm că art.7 al Convenției ONU împotriva corupției, adoptate la New York la 31.10.2003 [8], se numește „Sectorul public”. Acest articol vine să completeze art.12 „Sectorul privat” din aceeași Convenție, astfel sugerându-se că dezvoltarea și promovarea parteneriatului strategic între sectorul public și sectorul privat urmărește scopul consolidării democrației participative, prin facilitarea comunicării și participării părților interesate la identificarea și realizarea priorităților strategice de dezvoltare la toate etapele și crearea cadrului și capacităților instituționale de asigurare a implicării plene a părților interesate în procesul de luare a deciziilor. Raportată la coordonatele Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, această distincție între sectorul public și sectorul privat este respectată prin diferențierea faptelor incriminate în Capitolul XV „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică”, în raport cu faptele incriminate în Capitolul XVI „Infracțiuni de corupție în sectorul privat”.

După această notă de clarificare, este cazul să răspundem la întrebarea: care este înțelesul noțiunii „activitate în sfera publică”?

Răspunsul la această întrebare ni-l oferă C.Timofei: „Este vorba despre activitatea desfășurată de persoanele publice, persoanele cu funcție de demnitate publică, persoanele publice străine și de funcționarii internaționali, în sensul art.123 și 123¹ CP RM. Or, tocmai aceasta rezultă din interpretarea sistemică a art.123, 123¹, 324-329, 330¹ și 332 CP RM².”

În niciun caz nu este vorba despre activitatea desfășurată de persoanele care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală. O asemenea activitate reprezintă valoarea socială fundamentală apărută împotriva infracțiunilor specificate în Capitolul XVI „Infracțiuni de corupție în sectorul privat” al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

De asemenea, nu ar mai fi corect să afirmăm că relațiile sociale cu privire la activitatea de serviciu într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor sunt cele care formează obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolului XV al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Or, nu activitatea desfășurată de persoanele cu funcție de răspundere (mai bine zis, nu doar această activitate) constituie valoarea socială fundamentală apărută împotriva infracțiunilor în cauză.

La fel, nu ar fi corect să susținem că numai relațiile sociale cu privire la serviciul public sunt cele care formează obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului

² Luând în considerare textul în vigoare al legii penale, completăm această listă cu articolul 330² CP RM.

penal al Republicii Moldova. Aceasta deoarece, în conformitate cu art.2 al Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 04.07.2008 [9], serviciu public este activitatea de interes public, organizată și desfășurată de către o autoritate publică. Or, este valabilă în continuare teza pe care am enunțat-o mai sus: nu este admisibil să considerăm că entitățile – în care se desfășoară activitatea constituind valoarea socială fundamentală, care reprezintă obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova – s-ar reduce numai la autoritățile publice" [17].

Viața socială a pus dintotdeauna multiple probleme, îndeosebi de ordin administrativ. Comunitatea umană n-ar fi avut acces la progres dacă nu și-ar fi creat un întreg organism social, căruia i-a dat viabilitate prin personalul investit în diversitatea de funcții statornicite de-a lungul timpului. Satisfacerea nevoilor cotidiene ale colectivității, a nevoilor omului care trăiește într-o grupare organizată rămâne finalitatea esențială și singura justificare a activității în sfera publică.

Tocmai activitatea în sfera publică constituie mijlocul prin care se realizează funcțiile specifice ale statului și ale organizațiilor publice internaționale ori supranaționale. În sens organic, această activitate semnifică nu doar un tip de organizare, o structură de administrare, dar și un ansamblu de agenți și de mijloace materiale, alocate în vederea îndeplinirii unui interes specific sau a unor scopuri specifice, care se realizează în sfera publică. Satisfacerea nevoilor sociale în interes public are loc prin intermediul sferei publice, având ca scop stabilirea direcțiilor principale ale politicii interne și externe a statului, stabilirea cadrului legislativ necesar, aducerea la îndeplinire a legilor sau prestarea, în limitele legii, a serviciilor publice ca mecanism de realizare a sarcinilor statului. Prin intermediul sferei publice se aduce la executare obligația, de natură juridică, a celor care guvernează într-o anumită țară de a asigura neîntrerupt desfășurarea unor preocupări. Puterea guvernanților se poate menține ca una durabilă numai dacă cei guvernați vor avea certitudinea că deținătorii puterii le fac serviciile de care au nevoie, că lor le este profitabilă activitatea acestora. Masa guvernanților a avut întotdeauna certitudinea că deținătorii puterii nu ar putea să le impună în mod legitim supunere decât prin prestare de servicii și numai în măsura în care sunt prestate. Într-o manieră similară activitatea în sfera publică este exercitată de către organizațiile publice internaționale ori supranaționale.

Activitatea în sfera publică se realizează prin intermediul unui personal calificat. De aceea, este necesar ca acest personal să-și îndeplinească corect și conștiincios îndatoririle de serviciu și nu să și le exercite în mod abuziv sau neglijent, să nu facă din executarea acestor îndatoriri o sursă de venituri necuvenite. Persoanele publice, persoanele cu funcție de demnitate publică, persoanele publice străine și funcționarii internaționali sunt titularii unor principii legale și ai unor reguli obligatorii provenite din localizarea lor specifică în structura ierarhică a statului sau a unei organizații publice internaționale ori supranaționale. Această localizare se concretizează într-o profesie care abordează drepturile fundamentale ale cetățenilor. Reglementările legale ale personalului angajat în cadrul unor entități publice nu presupun numai stabilirea relației dintre angajator și angajați, așa cum se aplică legislația muncii personalului contractual. Aceste reglementări intenționează, pe de o parte, să protejeze personalul angajat în sfera publică în a-și exercita rolul lor special și, pe de altă parte, să întărească standardele profesionale în virtutea situațiilor specifice cu care acest personal se confruntă în activitatea lui. De asemenea, reglementările menționate sunt necesare pentru asigurarea unui control intern și extern suficient asupra activității în sfera publică, dar mai ales asigură un sistem juridic independent, performatant, capabil să redreseze efectiv acțiunile și deciziile administrative. Aceasta se solicită nu doar pentru impunerea certitudinii legale și a seriozității administrației publice, ci și pentru asigurarea protecției drepturilor individuale și a legitimității solicitărilor.

Atât faptele de încălcare a îndatoririlor de serviciu, săvârșite de personalul calificat reprezentând sfera publică, cât și faptele comise de alte persoane, ce pot condiționa asemenea încălcări, pot prejudicia grav, prin consecințele lor, activitatea în sfera publică. Prezentând un grad sporit de pericol pentru societate, acestea au fost incriminate și incluse de legiuitor în categoria infracțiunilor contra bunei desfășurări a activității în sfera publică.

Astfel, se poate afirma că fiecare dintre infracțiunile prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal, indiferent de consecințele lor directe, produce în sfera intereselor statale, obștești sau individuale anumite efecte distructive, întotdeauna fiind afectată încrederea față de autoritatea entităților publice. În același rând, are loc discreditarea acesteia în opinia publică, se știrbește respectul de care entitățile publice trebuie să se bucure și fără de care este de neconceput o activitate eficientă a acestora. Dar, principalul, prin

săvârșirea unor astfel de infracțiuni se știrbește convingerea publică în supremația legii, aplicate și protejate de către persoanele publice, persoanele cu funcție de demnitate publică, persoanele publice străine și funcționarii internaționali, a legii care, în principiu, este foarte strictă și exigentă, însă care, în realitate, poate fi ușor eludată și încălcată.

Acest punct de vedere se bazează pe faptul că însuși scopul existenței entităților publice se explică prin necesitatea imperioasă de a asigura exercitarea în condițiile legii a drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, „respectarea și ocrotirea persoanei constituind o îndatorire primordială a statului” (alin.(1) art.16 din Constituție). Deci, fiind învestite cu un mandat corespunzător din partea cetățenilor, entitățile publice sunt obligate să-și îndeplinească atribuțiile care le-au fost încredințate în strictă conformitate cu prevederile legale, vectorul acțiunii lor fiind îndreptat spre protejarea intereselor cetățenilor. Însă, în cazul în care sunt comise infracțiunile prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal, este distorsionată însăși esența activității acestor entități, sunt periclitate drepturile și interesele persoanelor și, drept consecință, știrbită autoritatea statului sau a organizației publice internaționale ori supranaționale.

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.332 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică, care este condiționată de încrederea publică în autenticitatea documentelor oficiale.

Obiectul material sau **imaterial** al acestei infracțiuni îl reprezintă documentul oficial autentic (în ipoteza înscrierii în documentele oficiale a unor date vădit false sau în ipoteza falsificării documentelor oficiale, presupunând modificarea conținutului unor documente oficiale autentice, nu însă introducerea în asemenea documente a constatărilor sau mențiunilor false) sau materia primă utilizată în vederea falsificării documentului oficial (în ipoteza falsificării documentelor oficiale presupunând contrafacerea acestora). Totodată, *produsul* infracțiunii în cauză îl constituie documentul oficial fals.

În general, prin „document” se are în vedere entitatea care se particularizează prin următoarele caracteristici: 1) formează un tot unitar între suportul material sau electronic și informația fixată pe el; 2) informația pe care o poartă documentul se exprimă sub formă de text, înregistrare audio, imagine sau oricare altă formă care permite perceperea și identificarea univocă a informației în mod direct sau cu ajutorul unor mijloace tehnico-instrumentale ori programate; 3) destinația lui este de a fi transmis în timp și spațiu; 4) funcția lui este de a informa și a proba; 5) este întocmit de subiecți competenți; 6) este dotat cu mențiuni de formă și format determinate [14].

Totodată, prin „document oficial” trebuie de înțeles documentul care: 1) conține informații care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept; 2) atestă fapte având relevanță juridică; 3) circulă în cadrul unui sistem de înregistrare, evidență strictă și control al circulației [15].

Prin „document oficial” trebuie să se înțeleagă, inclusiv, documentul electronic purtător de informații oficiale; în cazul falsificării documentului electronic oficial, este posibilă aplicarea art.332 CP RM.

În corespundere cu art.2 al Legii privind semnătura electronică și documentul electronic, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 27.06.2014 [12], document electronic reprezintă informația în formă electronică, creată, structurată, prelucrată, păstrată și/sau transmisă prin intermediul computerului sau al altor dispozitive electronice, semnată cu semnătură electronică în conformitate cu prezenta lege.

Documente oficiale sunt considerate: 1) pașaportul; 2) alte acte de identitate; 3) permisul de conducere a mijlocului de transport; 4) livretul militar; 5) pașaportul tehnic asupra mijlocului de transport; 6) polița de asigurare medicală; 7) legitimația de pensionare; 8) legitimația de veteran; 9) carnetul de muncă; 10) diploma de absolvire a unei instituții de învățământ; 11) titlul executoriu; 12) copia sentinței etc. Nu este greu de remarcat elementul comun pentru aceste documente: ele toate sunt eliberate de anumite autorități publice.

Însă, noțiunea „document oficial” se referă nu doar la documentele eliberate de autoritățile publice, dar și la documentele prezentate autorităților publice.

Trebuie de menționat că, în primul rând, documentele care emană de la particulari trebuie considerate documente oficiale atunci când asemenea documente sunt supuse procedurii publice de autentificare a documentelor create. Tocmai această procedură conferă documentului un caracter oficial, adică un caracter de drept public. Se are în vedere, de exemplu, procura eliberată de către o persoană fizică altor persoane fizice sau unor persoane juridice, autentificată de notar sau de persoana cu funcție de răspundere abilitată. De asemenea, în cazul documentelor care emană de la particulari, ce au fost autentificate conform legii, nu are relevanță

locul unde se afla documentul în momentul falsificării sale: la sediul unei persoane juridice de drept public sau la domiciliul particularului de la care emană documentul. Indiferent de localizarea sa, odată ce a parcurs procedura autentificării, documentul nu-și poate pierde calitatea de document oficial.

În al doilea rând, documentele care emană de la particulari trebuie considerate documente oficiale atunci când asemenea documente sunt primite oficial de persoana juridică de drept public, după care se află la dispoziția acestei persoane în legătură cu soluționarea problemei reprezentând obiectul de referință al documentelor primite (de exemplu, plângerea sau denunțul cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni depuse la poliție).

Dezvoltând ideile enunțate mai sus, consemnăm: nu este admisibilă interpretarea extensivă a noțiunii „document oficial”. În context, nu putem să nu reproducem argumentele prezentate într-o speță: „*Document oficial este documentul care conține informație oficială. Conform alin.(1) art.6 al Legii privind accesul la informație, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 11.05.2000 [9], informații oficiale sunt considerate toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept. Astfel, document oficial este documentul care conține informații care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de către organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept, care atestă fapte având relevanță juridică, care circulă în cadrul unui sistem de înregistrare, evidență strictă și control al circulației. Circuitul documentului în cadrul unui sistem de înregistrare, evidență strictă și control al circulației trebuie considerat trăsătura indispensabilă a documentului oficial. Această trăsătură reprezintă o diferență specifică, ce permite distingerea documentului oficial în raport cu documentul care nu are caracter oficial... Referitor la documentele emise de către particulari, sunt evidențiate următoarele caracteristici: 1) documentele care emană de la particulari trebuie considerate oficiale atunci când asemenea documente sunt legate de procedura publică de autentificare, legată de crearea documentelor. Tocmai această procedură conferă documentului un caracter oficial, adică un caracter de drept public; 2) documentele care emană de la particulari trebuie considerate documente oficiale atunci când asemenea documente sunt primite oficial de persoana juridică de drept public, după care se află la dispoziția acestei persoane în legătură cu soluționarea problemei reprezentând teme de referință al documentelor primite. Demersul semnat de către inculpat nu are niciuna din caracteristicile sus-menționate” [6].*

Argumente similare sunt prezentate într-o altă speță: „*Caracterul oficial al documentului se poate atesta și atunci când acesta nu emană în mod obligatoriu de la o autoritate publică. În acest sens, Plenul Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, prin decizia Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014, s-a expus asupra recursului în interesul legii, unde a statuat că documentele care emană de la particulari se consideră documente oficiale atunci când asemenea documente sunt supuse procedurii publice de autentificare a documentelor create ori sunt primite oficial de persoana juridică de drept public, după care se află la dispoziția acestei persoane în legătură cu soluționarea problemei reprezentând obiectul de referință al documentelor primite. Din cele reflectate mai sus și din materialele speței, Colegiul penal lărgit constată că procesul-verbal nr.4 al Adunării generale anuale a Asociației unice al Holdingului „M.” SRL din 05.07.2007-17.07.2007 nu emană de la un organ sau o persoană oficială, iar în calitate de document privat acesta nu a fost pus la dispoziția organelor sau a persoanelor oficiale în condițiile legii” [7].*

În altă privință, nu este necesar ca o cerere sau un alt document, ce provine de la o persoană fizică, pentru a-l considera document oficial, neapărat să fie întocmit pe o imprimată tipizată (având o mențiune cu privire la imprimare). Document oficial poate fi și o cerere simplă neavând la bază o cerere-model sau având la bază un model de cerere (formular) multiplicat, fără ca acel model să aibă vreo mențiune cu privire la imprimare. Unui asemenea document caracter oficial îi va conferi primirea lui de către persoana juridică de drept public, în vederea soluționării problemei corespunzătoare. Iar existența sau lipsa unei imprimare tipizate, ca suport al documentului, trebuie considerată cu totul irelevantă.

Precizăm că noțiunea „document oficial”, utilizată în alin.(1) art.332 CP RM, are o întindere mai mare decât noțiunea „document oficial care acordă drepturi sau eliberează de obligații” din art.361 CP RM. Aceasta pentru că prima noțiune nu e restrânsă prin adaosul „care acordă drepturi sau eliberează de obligații” ce marchează cea de-a doua noțiune. De aceea, nu oricare document oficial acordă drepturi sau eliberează de obligații. În alin.(1) art.332 CP RM, prin „document oficial” se au în vedere și acele documente oficiale care nu

acordă drepturi, nici nu eliberează de obligații. Însă, chiar și în această ipoteză documentele oficiale își păstrează calitatea de a produce consecințe juridice.

Latura obiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.332 CP RM constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de înscriere în documentele oficiale a unor date vădit false ori de falsificare a unor astfel de documente.

Deducem că modalitățile normative cu caracter alternativ ale acțiunii prejudiciabile analizate sunt: 1) înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false; 2) falsificarea documentelor oficiale.

Prima din aceste modalități presupune introducerea în documentele oficiale autentice a constatărilor sau mențiunilor false. Cea de-a *doua* modalitate presupune fie contrafacerea documentelor oficiale (adică, confecționarea documentelor oficiale false), fie modificarea conținutului unor documente oficiale autentice, nu însă introducerea în asemenea documente a constatărilor sau mențiunilor false.

Referindu-se la esența juridică a faptei prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.332 CP RM, A.Reșetnicov menționează că aceasta cuprinde elemente atât ale falsului intelectual, cât și ale falsului material. Atunci când făptuitorul înscrie în documente oficiale date vădit false are loc falsul intelectual. În această ipoteză, documentul oficial este aparent legal. Totuși, în realitate, el este fals, pentru că așa a fost conceput de către făptuitorul care l-a emis. În cazul în care făptuitorul falsului în acte publice falsifică documente oficiale, el contraface documentele oficiale sau le modifică conținutul. Adică, alterarea adevărului se produce în materialitatea lui. Deci, se atestă falsul material [13].

Atât înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false, cât și falsificarea documentelor oficiale presupun o denaturare a adevărului în documentele oficiale. Într-o speță din practica judiciară se argumentează de ce nu poate fi considerat denaturat adevărul în documentul oficial: *conform convingerii făptuitorului, la momentul reținerii victimei, aceasta nu s-a supus cerințelor legitime ale colaboratorului de poliție. Procesul-verbal în cauză conține această informație, care a fost confirmată prin rapoartele întocmite personal și anexate la materialul administrativ. Faptul că, ulterior, instanța de judecată, examinând materialul administrativ, a constatat că săvârșirea contravențiilor prevăzute la alin.(1) art.174 și la alin.(1) art.164 din Codul cu privire la contravențiile administrative nu s-a confirmat, nu poate fi apreciat ca o falsificare a actelor publice, în sensul alin.(1) art.332 CP RM* [5].

În altă ordine de idei, consemnăm că atât înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false, cât și falsificarea documentelor oficiale nu pot fi considerate forme ale înșelăciunii. Aceasta deoarece informațiile false rezultând din înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false sau din falsificarea documentelor oficiale încă nu au ajuns la destinația persoanei care urmează a fi înșelată. Cu alte cuvinte, deși în documentele oficiale falsificate adevărul a fost denaturat, această denaturare a adevărului încă nu s-a reușit a fi aplicată în vederea lezării drepturilor și intereselor vreunei persoane.

Nu înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false, nici falsificarea documentelor oficiale, ci folosirea documentelor false poate fi considerată formă a înșelăciunii. Înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false, ca și falsificarea documentelor oficiale, nu se identifică cu folosirea documentelor oficiale false. Aceasta din urmă este o faptă derivată în raport cu înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false sau cu falsificarea documentelor oficiale.

Folosirea documentelor oficiale falsificate nu intră sub incidența dispoziției de la alin.(1) art.332 CP RM. Drept urmare, dacă, de exemplu, o persoană publică (care are și calitatea de persoană cu funcție de răspundere) își folosește situația de serviciu săvârșind sustragerea, utilizând în acest scop un document fals pe care însă l-a falsificat altcineva, poate fi aplicată numai prevederea de la lit.d) alin.(2) art.190 CP RM. În același caz, nu se justifică calificarea suplimentară conform alin.(1) art.332 CP RM, pentru că astfel subiectul ar fi tras la răspundere pentru fapta altuia.

Infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.332 CP RM este o infracțiune formală. Ea se consideră consumată din momentul înscrierii în documentele oficiale a unor date vădit false ori al falsificării unor astfel de documente.

Procurarea materialelor necesare în vederea înscrierii în documentele oficiale a unor date vădit false ori a falsificării unor astfel de documente trebuie calificată ca pregătire la infracțiunea specificată la alin.(1) art.332 CP RM. Ca tentativă la această infracțiune trebuie calificată acțiunea îndreptată nemijlocit spre realizarea înscrierii în documentele oficiale a unor date vădit false ori a falsificării unor astfel de documente, dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, acesta nu reușește să înscrie în documentele oficiale date vădit false ori să falsifice astfel de documente.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.332 CP RM se caracterizează prin intenție directă.

Accentuăm: prima dintre modalitățile normative ale acțiunii prejudiciabile specificate la alin.(1) art.332 CP RM presupune înscrierea în documentele oficiale a unor date vădit false. Cu alte cuvinte, este necesar ca, la momentul înscrierii în documentele oficiale a unor date false, făptuitorul să manifeste bună știință, certitudine cu privire la falsitatea datelor înscrise în respectivele documente. Această condiție lipsește în cazul în care făptuitorul doar presupune că datele, pe care le înscrie în documentele oficiale, sunt false; deci, lipsește temeiul aplicării răspunderii conform alin.(1) art.332 CP RM.

În alt registru, motivul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.332 CP RM are un caracter special. După caz, acesta se exprimă în: 1) interesul material; 2) alte interese personale.

Interesul material constituie motivul generat de necesitatea făptuitorului de a-și spori activul patrimonial (de a obține sau de a reține un câștig material) sau de a-și micșora pasivul patrimonial (de a se elibera de cheltuieli materiale). Din formularea „din interes material sau din alte interese personale”, utilizată la alin.(1) art.332 CP RM, reiese că, în contextul infracțiunii prevăzute la această normă, interesul material poate fi doar personal. Aceasta înseamnă că, pentru calificarea faptei în baza alin.(1) art.332 CP RM, interesul material trebuie să fie generat de necesitatea făptuitorului: 1) de a obține un câștig material pentru sine; 2) de a-și reține un câștig material; 3) de a se elibera de cheltuieli materiale. Alin.(1) art.332 CP RM nu este aplicabil în cazul în care interesul material este generat de necesitatea făptuitorului de a asigura un câștig material unor terțe persoane (de a obține sau reține un câștig material pentru ele ori de a le elibera de cheltuieli materiale).

În alt registru, în legătură cu interpretarea noțiunii „alte interese personale”, consemnăm că, în acord cu art.2 al Legii cu privire la conflictul de interese, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 15.02.2008 [10], interesul personal constituie orice interes, material sau nematerial, al persoanelor prevăzute la art.3 al acestei legi care rezultă din necesitățile sau intențiile personale ale acestora, din activități care altfel pot fi legitime în calitate de persoană privată, din relațiile lor cu persoane apropiate sau persoane juridice, indiferent de tipul de proprietate, din relațiile sau afiliațiile personale cu partide politice, cu organizații necomerciale și cu organizații internaționale, precum și care rezultă din preferințele sau angajamentele acestora.

Am recurs la această definiție din considerentul că nu există o interpretare legislativă mai potrivită a noțiunii „interes personal”. În acest context, este de menționat că interpretarea sistemică este cea care reprezintă interpretarea normei prin corelare cu altele care fac parte din același sistem [1]. Considerăm că art.332 CP RM face parte din sistemul din care fac parte și normele care alcătuiesc Legea cu privire la conflictul de interese. Implicit, aceasta reiese din principiile stabilite la articolul 4 al acestei legi: a) slujirea interesului public cu imparțialitate și obiectivitate; b) asigurarea transparenței și controlului public al activității; c) responsabilitatea individuală și exemplul personal.

Cu toate acestea, definiția formulată în art.2 al Legii cu privire la conflictul de interese necesită adaptare, astfel încât să corespundă formatului infracțiunii specificate la alin.(1) art.332 CP RM.

Drept urmare, considerăm că, în sensul alin.(1) art.332 CP RM, prin „alte interese personale” se are în vedere interesele nemateriale ale făptuitorului, care rezultă din necesitățile sau intențiile personale ale acestora. În principal, se are în vedere năzuința obținerii de către făptuitor a unor avantaje nepatrimoniale.

În acest context, considerăm juste argumentele privind lipsa unui asemenea motiv într-o speță judiciară: „*Colegiul penal al Curții de Apel Cahul, la fel ca și prima instanță, consideră că este inconsistent argumentul procurorului, precum că interesul personal al inculpatului B.N. s-ar fi manifestat în tendința acestuia de a ascunde propria incompetență în capacitatea de asigurare cu cadre a instituției de învățământ conduse. O astfel de tendință, chiar dacă ar fi existat, nu ar putea fi combinată cu interesul personal, așa cum ascunderea incapacității nu echivalează neapărat cu obținerea unui beneficiu personal, fără a fi explicat eventualul beneficiu*” [4].

Mai este de menționat că sintagma „alte interese personale”, utilizată la alin.(1) art.332 CP RM, trebuie interpretată sistemic luând în considerare sintagma „în alte interese personale sau în interesul terților, direct ori indirect”, folosită la alin.(1) art.335 CP RM. În concluzie, alte interese personale (în sensul art.332 CP RM) urmează a fi deosebite de interesul terților. Acest din urmă interes nu este al făptuitorului. Este interesul acelor persoane în a căror favoare făptuitorul comite infracțiunea.

În această ordine de idei, prezentăm un exemplu din practica judiciară, care suscită îndoieli privind temeiul atestării interesului personal ca motiv al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.332 CP RM: *M.D. a fost învinuită de comiterea infracțiunii specificate la alin.(1) art.332 CP RM. În fapt, aceasta îndeplinea funcția de secretară a Consiliului sătesc C., raionul Ocnîța. La ședința Consiliului din 12.12.2008 a fost pusă în*

discuție chestiunea privind structura statelor de personal ale primăriei respective pentru anul 2009. În urma discuțiilor s-a ajuns la concluzia că statele de personal nu vor mai include unitatea de arhivist. Fiind pusă la vot, decizia privind statele de personal a fost aprobată. Ulterior, M.D. a modificat decizia în cauză, prin introducerea unității de arhivist în statele de personal. Ea a fost ghidată de interesul personal, și anume: era cointerесată să-l ajute pe tatăl său, M.D., care până atunci a exercitat funcția de arhivist al primăriei satului C., raionul Ocnіța [3]. Luând în considerare explicațiile privind înțelesul sintagmei „alte interese personale” (pe care le-am oferit *supra*), considerăm că în speța prezentată mai sus infracțiunea este săvârșită nu în interes personal, ci în interesul unui terț, acesta fiind tatăl făptuitoarei. Din aceste considerente, lipsea temeiul aplicării alin.(1) art.332 CP RM.

Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) art.332 CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii faptei a atins vârsta de 16 ani. De asemenea, subiectul infracțiunii în cauză are calitatea specială de persoană publică.

Din alin.(2) art.123 CP RM, prin „persoană publică” se înțelege: funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

Analizând definiția noțiunii „persoană publică” din alin.(2) art.123 CP RM, deducem că aceasta este o definiție exhaustivă, nu una exemplificativă. În alți termeni, nu există nicio altă categorie de persoane publice în afara celor nominalizate în respectiva definiție. În acest fel, categoriile de persoane publice, care epuizează în întregime semantismul noțiunii „persoană publică” în sensul alin.(2) art.123 CP RM, sunt: 1) funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); 2) angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; 3) angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; 4) persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

În legătură cu unele din aceste categorii de persoane publice, se impun anumite precizări:

1) noțiunea „funcționar public” (care este o noțiune de factură extrapenală) este subsecventă față de noțiunea „persoană publică” utilizată în legea penală;

2) sintagma „funcționar public cu statut special”, utilizată în alin.(2) art.123 CP RM, nu întotdeauna desemnează un funcționar public în sensul strict al legii. În realitate, în unele cazuri, această sintagmă se referă la persoane care se asimilează unui funcționar public și care dețin grade speciale sau militare;

3) personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul care desfășoară activități auxiliare) nu se consideră persoane publice în sensul dispoziției de la alin.(2) art.123 CP RM;

4) în sensul alin.(2) art.123 CP RM, persoane autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sunt acele persoane care prestează servicii notariale. Nu există alte persoane care să fie autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice;

5) nu există nicio îndoială că auditorul, avocatul și persoanele care prestează servicii notariale sunt persoane publice în sensul alin.(2) art.123 CP RM;

6) în sensul alin.(2) art.123 CP RM, sunt persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public: auditorul; avocatul; executorul judecătoresc; expertul judiciar; interpretul și traducătorul antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, de notari, avocați sau de executorii judecătorești; mediatorul; medicul, privit ca liber-profesionist; mandatarul autorizat etc. Nu este exclus să existe și alte persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public, persoane care să intre sub incidența noțiunii de la alin.(2) art.123 CP RM. Important este să existe o confirmare în textul unui act normativ că astfel de persoane îndeplinesc cumulativ următoarele două condiții: a) sunt autorizate sau investite de stat să-și desfășoare activitățile; b) activitățile pe care le desfășoară sunt activități de interes public;

7) reprezentantul statului în societățile comerciale cu cotă de participare a statului este o persoană publică, făcând parte din categoria de persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public.

În alt registru, în ce privește coraportul dintre cele două noțiuni utilizate în legea penală – noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” și noțiunea „persoană publică” – considerăm că, *de lege lata*, situația este de felul următor: noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin.(1) art.123 CP RM, și noțiunea „persoană publică”, definită în alin.(2) art.123 CP RM, se află într-o relație de tip „parte-întreg”. Așa cum e concepută în alin.(2) art.123 CP RM, noțiunea „persoană publică” este într-atât de cuprinzătoare, încât nu considerăm că există vreun exemplu când persoana are statut de persoană cu funcție de răspundere, dar nu are statutul de persoană publică. Să nu uităm că în pct.27 al Raportului explicativ la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția [2] se explică: „Definind noțiunea „agent public”, autorii proiectului Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția au urmărit să acopere toate categoriile posibile de agenți publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea actelor de corupție în sectorul public”. Considerăm că, în mod similar, în cazul definirii noțiunii „persoană publică” din alin.(2) art.123 CP RM, intenția legiuitorului moldovean a fost cea de a acoperi toate categoriile posibile de funcționari publici și de persoane asimilate funcționarilor publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea faptelor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM.

Într-un alt context, în principal, calitatea specială a subiectului este ceea ce deosebește infracțiunea prevăzută la *lit.b) alin.(2) art.332 CP RM* de infracțiunea specificată la alin.(1) art.332 CP RM. Astfel, infracțiunea prevăzută la *lit.b) alin.(2) art.332 CP RM* este săvârșită de o persoană cu funcție de demnitate publică.

Din alin.(3) art.123 CP RM deducem că este persoană cu funcție de demnitate publică: 1) persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, în condițiile legii; 2) persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale.

Potrivit art.2 al Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 16.07.2010 [11], funcțiile de demnitate publică se instituie în temeiul actelor emise de Parlament, de Președintele Republicii Moldova și de Guvern, în limitele competenței lor, stabilite de Constituție și de alte legi; funcția de demnitate publică este o funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile legii; demnitarii sunt persoane care exercită funcții de demnitate publică în temeiul Constituției, al prezentei legi și al altor acte legislative.

Se poate observa că definiția noțiunii de persoană cu funcție de demnitate publică din alin.(3) art.123 CP RM nu vine decât să dezvolte prevederile art.2 al Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică.

În același timp, nu putem să nu observăm că o conotație importantă a noțiunii de persoană cu funcție de demnitate publică transpare din art.2 al Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public: funcție de demnitate publică – funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct în urma alegerilor organizate sau, indirect, prin numire în condițiile legii; funcție publică – ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică; funcționar public – persoană fizică numită, în condițiile prezentei legi, într-o funcție publică.

Implicit, din acest text de lege reiese că între noțiunea „persoană cu funcție de demnitate publică” și noțiunea „funcționar public” există o relație de tip „parte-întreg”.

În altă privință, atenționăm că în anexa la Legea cu privire la funcțiile de demnitate publică sunt menționate persoane cu funcții de demnitate publică care nu sunt consemnate în alin.(3) art.123 CP RM. Considerăm că, în prezența unor astfel de divergențe de ordin legislativ, prioritate are accepțiunea de persoană cu funcție de demnitate publică din alin.(3) art.123 CP RM. Cu alte cuvinte, în contextul legii penale, prin „persoană cu funcție de demnitate publică” trebuie de înțeles numai acea persoană cu funcție de demnitate publică care îndeplinește condițiile stabilite la alin.(3) art.123 CP RM.

Sub un alt aspect, subliniem: nici persoana publică străină, nici funcționarul internațional nu pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.332 CP RM. Aceasta întrucât sfera de incidență a noțiunilor „persoană publică străină” și „funcționar internațional” nu se intersectează cu sfera de incidență a noțiunilor „persoană publică” și „persoană cu funcție de demnitate publică”. Cu atât mai puțin, persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală nu poate fi subiect al infracțiunilor specificate la art.332 CP RM.

În prezența unor temeieri suficiente, art.361 CP RM este aplicabil în cazul falsificării³ – de către persoana publică străină, funcționarul internațional sau persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală – a unor documente oficiale. Precizăm că art.361 CP RM se aplică în ipoteza confecționării documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. Însă, acest articol nu poate fi aplicat în următoarele două ipoteze: 1) modificarea conținutului unor documente oficiale autentice, care acordă drepturi sau eliberează de obligații; 2) înscrierea unor date vădit false în documentele oficiale autentice, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. În opinia lui A.Reșetnicov, pe care o susținem, dacă art.361 CP RM s-ar aplica în aceste două ipoteze, s-ar admite o interpretare extensivă defavorabilă, pentru că art.361 CP RM ar fi aplicat în situații pe care legiuitorul nu le are în vedere [16].

Finalmente, cu privire la circumstanța agravantă consemnată la *lit.c) alin.(2) art.332 CP RM* – „în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale” – precizăm doar că infracțiunea poate fi săvârșită în interesul unei organizații criminale atât de către un membru al acesteia (din proprie inițiativă sau la însărcinarea organizației respective), cât și de către o persoană care nu este membru al organizației criminale (la însărcinarea acesteia). Aceleași principii pot fi aplicate la interpretarea noțiunii „în interesul unui grup criminal organizat”.

Bibliografie:

1. BOROI, A., GORUNESCU, M., POPESCU, M. *Dicționar de drept penal*. București: ALL Beck, 2004, p.211.
2. Criminal Law Convention on Corruption. Explanatory Report.
<http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/173.htm>
3. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 22.01.2013. Dosarul nr.1ra-6/13. www.csj.md
4. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 16.07.2013. Dosarul nr.1ra-444/13. www.csj.md
5. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 02.08.2013. Dosarul nr.1ra-544/13. www.csj.md
6. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 08.04.2014. Dosarul nr.1ra-498/14. www.csj.md
7. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 06.05.2014. Dosarul nr.1ra-509/14. www.csj.md
8. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.88-90.
9. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.230-232.
10. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.94-96.
11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.194-196.
12. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.174-177.
13. REȘETNICOV, A. Răspunderea pentru falsificarea documentelor în legislațiile penale ale unor state din Estul Europei. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.11, p.34-38.
14. REȘETNICOV, A. Caracteristicile noțiunii de document. Conotații juridico-penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.1, p.37-41.
15. REȘETNICOV, A. Accepțiunea juridico-penală a noțiunii „document oficial”. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.2, p.35-42.
16. REȘETNICOV, A. Precizări privind înțelesul noțiunii „falsificarea documentelor”. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.5, p.22-29.
17. TIMOFEI, C. *Răspunderea penală pentru traficul de influență*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.153-154.
18. United Nations Convention against Corruption.
http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/signing/Convention-e.pdf
19. ГЕККИЕВ, Т.Р. Об основаниях установления уголовно-правового запрета на служебный подлог. В: *Актуальные проблемы современной науки – новому поколению*. Международная научная конференция (Ставрополь, 28 апреля 2014 г.), с.56-59; КАРПЕНКО, М.И., МОСКАЛЕНКО, О.М. Кримінальна відповідальність за службове підроблення, передбачене ст. 366 Кримінального кодексу України. В: *Юридична наука*, 2012, № 9, с.28-38.
20. ЖУРАВЛЕВА, Г.В. *Уголовная ответственность за служебный подлог*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007, с.3.

Prezentat la 09.07.2015

³ Noțiunea „falsificarea documentelor”, utilizată în art.332 CP RM, este o noțiune generică în raport cu noțiunea „confecționarea documentelor false”, folosită în art.361 CP RM. Amintim că prin „falsificarea documentelor” trebuie de înțeles oricare din următoarele acțiuni: 1) confecționarea documentelor false; 2) modificarea conținutului unor documente autentice.

PRINCIPIILE EXECUTĂRII SILITE ȘI PARTICIPANȚII LA EXECUTAREA SILITĂ

Anatolie BĂNĂRESCU

Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești

Acest studiu este consacrat analizei principiilor executării silite care sunt bazele normativ-diriguitoare ce caracterizează conținutul și obiectivul executării silite. Aceste principii necesită a fi respectate și de ele trebuie să țină cont subiecții antrenați în procesul de executare silită.

Cuvinte-cheie: *principiul legalității, principiul egalității, principiul disponibilității, limba procedurii de executare, independența și imparțialitatea executorului judecătoresc.*

PRINCIPALS OF FORCED EXECUTION AND THE PARTICIPANTS TO THE FORCED EXECUTION PROCEDURE

This research tends to make an analysis of the enforcement principles which are the guiding normative bases that characterize the content and the purpose of enforcement, which must be respected and which the subjects involved in the process of enforcement must take into account.

Keywords: *the principle of legality, the principle of equality, the principle of availability, the language of the bailiff's procedure of execution, independence and impartiality.*

Executarea silită este totalitatea de raporturi juridice ce apar cu ocazia satisfacerii efective a pretențiilor părții victorioase în proces. Dar, niciun raport juridic nu poate fi conceput în lipsa părților acestuia. Deci, executarea silită presupune activitatea concurentă a mai multor subiecți. Printre subiecții care au un rol esențial în procedura de executare silită îi putem menționa, în primul rând, pe creditorul urmăritor, care urmărește să-și realizeze dreptul recunoscut prin dispozitivul hotărârii a cărei executare se cere ori printr-un alt titlu executoriu, și, în al doilea rând, debitorul urmărit, acel subiect, care prin același titlu executoriu a fost obligat să predea un bun, să plătească o creanță etc.

Deci, participanții de bază și indispensabili executării silite sunt părțile [2, p.194]. Părți în procedura de executare sunt: *creditorul și debitorul*. Creditor este persoana fizică sau juridică în al cărei interes a fost emis documentul executoriu. În cazul în care sumele se încasează în beneficiul statului, calitatea de creditor o exercită Ministerul Finanțelor prin intermediul organelor fiscale teritoriale. Debitor este persoana fizică sau juridică obligată, prin documentul executoriu, să efectueze anumite acțiuni ori să se abțină de la efectuarea lor. Codul de executare al Republicii Moldova prevede expres, la art.44, drepturile și obligațiile specifice ale părților. Potrivit acestui text de lege, creditorul urmăritor și debitorul urmărit sunt în drept: a) să ia cunoștință de materialele procedurii de executare; b) să facă extrase și copii de pe materialele procedurii de executare; c) să depună cereri și demersuri; d) să participe la actele de executare; e) să-și prezinte argumentele și considerentele asupra tuturor chestiunilor; f) să dea executorului judecătoresc explicații verbale și scrise; g) să facă obiecții împotriva cererilor, argumentelor și considerentelor celorlalți participanți la procedura de executare; h) să solicite recuzarea executorului judecătoresc; i) să încheie tranzacții; j) să se expună asupra apartenenței și valorii bunurilor urmărite; k) să conteste actele executorului judecătoresc; l) să exercite alte drepturi prevăzute de legislație. Aceste drepturi trebuiesc coroborate cu acele drepturi ce derivă din principiul disponibilității. Unul din drepturile specifice fazei de executare silită este posibilitatea exercitării unei contestații la executare, așa cum este denumită de doctrina română, sau contestarea actelor executorului judecătoresc, precum se uzează în legislația execuțională a țării noastre. Acest drept poate fi exercitat de oricare dintre părți, dar și de către terții care se consideră lezați prin actele de executare silită.

Vorbind despre drepturile părților, nu trebuie să trecem cu vederea obligațiile acestora. În tot cursul executării silite, creditorul și debitorul pot conveni, sub supravegherea executorului judecătoresc, ca executarea să se efectueze, total sau parțial, numai asupra veniturilor bănești ale debitorului sau ca stingerea obligației să se facă în alt mod permis de lege. Debitorul este obligat să execute documentul executoriu, să declare în scris, pe propria răspundere, executorului judecătoresc, la solicitarea acestuia, toate veniturile, drepturile de creanță deținute și bunurile sale, inclusiv cele care se află în proprietate comună pe cote-părți, în devălmășie sau care sunt gajate, precum și locul aflării lor. Aceeași obligație revine și conducătorilor, contabililor și fondatorilor persoanei juridice debitor. Nerespectarea acestei obligații atrage răspunderea prevăzută de lege. Debitorul ale cărui bunuri au fost sechestrate anterior este obligat să aducă la cunoștință executorului judecătoresc

toresc care sechestrează aceleași bunuri existența sechestrului anterior și organul (persoana) care l-a aplicat, predând executorului o copie de pe procesul-verbal de sechestru. Creditorul este obligat să acorde executorului judecătoresc sprijin efectiv pentru aducerea la îndeplinire a executării silite, punându-i la dispoziție și mijloacele necesare în acest scop. Părțile sunt obligate să respecte întocmai cerințele legislației privind executarea.

În faza executării silite părțile trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca și în faza judecătii, respectiv să aibă capacitate de folosință și de exercițiu, calitate procesuală și interes născut și actual în declanșarea și întreținerea procesului de executare silită.

La executarea silită pot participa mai mulți creditori și debitori, coparticiparea procesuală fiind admisă și la această fază a procesului civil. Nicio dispoziție legală nu împiedică ca mai mulți creditori să acționeze împotriva aceluiași debitor. Coparticiparea procesuală pasivă nu se poate realiza în această fază procesuală, pe motiv că urmărirea are un caracter individual, în sensul că ea se răsfrânge, în principiu, numai asupra patrimoniului debitorului [1, p.56]. Prin urmare, procedura executării silite va trebui realizată față de fiecare debitor în parte. Explicația soluției respective este dată de caracterul patrimonial, individual al executării silite.

În cazul ieșirii uneia dintre părți din procedura de executare (decesul persoanei fizice, dizolvarea persoanei juridice sau reorganizarea ei, cesiunea de creanță, preluarea datoriei), instanța de judecată examinează cererea privind înlocuirea acestei părți cu succesorul ei în drepturi în conformitate cu art.70 din Codul de procedură civilă. Toate actele săvârșite în cadrul procedurii de executare până la înlocuirea părții în procedura de executare cu succesorul ei în drepturi sunt obligatorii pentru acesta din urmă în măsura în care actele ar fi fost obligatorii pentru partea care a fost înlocuită. Succesiunea în drepturi este posibilă în orice fază a procedurii de executare. Încheierea privind admiterea succesiunii de drepturi poate fi atacată cu recurs. Este absolut firesc ca principiul, potrivit căruia calitatea de creditor sau de debitor se poate transmite, în cursul urmăririi, în condițiile legii, să fie consacrat în materie de executare silită. Transmiterea calității procesuale se poate produce ca urmare a modificărilor calitative sau cantitative ale raportului material litigios supus executării silite. Printre temeiurile în baza cărora se dispune succesiunea în drepturi putem menționa decesul persoanei fizice, lichidarea persoanei juridice, reorganizarea persoanei juridice, cesiunea de creanță, novația, preluarea datoriei, subrogația etc. Executarea silită poate fi promovată și de către creditorul urmăritorului, pe calea acțiunii oblice, în condițiile art.599 din Codul civil.

În cadrul procedurii execuționale, legea îi recunoaște creditorului, în principiu, aceleași drepturi ca și în cursul judecătii. De asemenea, în cadrul acestei faze procesuale creditorul poate uza de atributele disponibilității procesuale, renunțând la executare, solicitând suspendarea acesteia etc. O particularitate ce trebuie subliniată vizează dreptul creditorului de a-și alege bunurile pe care dorește să le urmărească în cazul executării silite indirecte, ceea ce implică, în ultimă instanță, și alegerea modalității de executare. În exercitarea acestui drept al creditorului există și unele limite ce sunt impuse de lege din considerente umanitare sau de protecție a debitorului. Astfel, anumite bunuri ale debitorului sunt exceptate de la urmărire sau pot fi urmărite numai în anumite condiții. Pe de altă parte, tot ca o expresie a principiului disponibilității, trebuie să arătăm că executarea silită se declanșează, în principiu, numai la cererea expresă a creditorului. De la această regulă există și unele excepții, în sensul că executarea trebuie ordonată din oficiu de instanța de fond. Așa este cazul sumelor datorate cu titlu de obligație de întreținere sau alocație pentru copii, precum și cazul sumelor datorate cu titlu de despăgubiri pentru repararea pagubelor cauzate prin moarte, prin vătămarea integrității corporale sau a sănătății, dacă executarea se face asupra salariului sau asupra altor venituri periodice cunoscute realizate de debitor.

Debitorul este, așa cum am arătat, persoana împotriva căreia se înlăptuiește executarea silită. Întreaga avere mobilă și imobilă a debitorului poate constitui, în principiu, obiect al executării silite. Moștenitorii debitorilor pot fi și ei urmăriți, întrucât se subrogă în drepturile autorilor lor. Totuși, unele distincții se impun a fi făcute. Astfel, moștenitorii universali și cu titlu universal răspund cu bunurile lor de toate datoriile și sarcinile succesiunii. Pentru a evita o atare răspundere, moștenitorii au posibilitatea de a accepta succesiunea sub beneficiu de inventar, situație în care vor răspunde numai în limita bunurilor culese din moștenire. Moștenitorul cu titlu particular va putea fi însă urmărit numai în legătură cu bunul dobândit și doar dacă obligația a luat naștere în legătură cu acel bun.

Actele de executare silită îndeplinite până la momentul transmiterii calității procesuale vor produce efecte și față de succesorii în drepturi ai creditorului, respectiv ai debitorului. Cu alte cuvinte, transmiterea drepturilor și obligațiilor ce formează conținutul raportului juridic se realizează în condițiile existente la data acestei transmisiuni.

Un alt subiect indispensabil executării silite este executorul judecătoresc – persoană fizică investită de stat cu competența de a îndeplini activități de interes public prevăzute de Legea cu privire la executorii judecătorești și de alte legi. În exercitarea atribuțiilor de serviciu, executorul judecătoresc este exponentul puterii de

stat. Doar executorul judecătoresc licențiat și investit în condițiile Legii cu privire la executorii judecătorești poate efectua executarea silită.

Urmează de precizat că și instanța de executare este de neînlocuit în cadrul oricărui proces de executare. Potrivit Codului de executare, instanța de executare (în lege o asemenea formulare nu se întâlnește) soluționează cererile cu privire la încuviințarea executării silite, eliberează titluri executorii, soluționează contestațiile împotriva acțiunilor executorului judecătoresc, precum și toate incidentele apărute în cursul executării silite.

La executarea silită participă și alte categorii de persoane. Potrivit art.42 din Codul de executare, participanți la procedura de executare sunt: părțile, creditorii intervenienți, reprezentanții, specialiștii, experții, interpreții și martorii asistenți.

În legătură cu creditorii intervenienți, putem menționa că, până la data fixată de executorul judecătoresc pentru vânzarea bunurilor asupra cărora dețin drepturi reale, creditorii debitorului, garanți prin dreptul de ipotecă sau de gaj, pot să intervină în condițiile Codului de executare în procedura de executare silită aflată în curs, iar după depunerea sau consemnarea sumelor realizate din vânzare la contul executorului judecătoresc pot să participe la distribuirea acestora, potrivit dispozițiilor legii execuționale.

Ne vom referi pe scurt și la așa-numiții auxiliari ai procedurii de executare silită. Procedura de executare se efectuează în limba de stat. În cadrul procedurii de executare, părțile pot beneficia de serviciile unui interpret. Interpret poate fi persoana autorizată pentru această activitate în modul prevăzut de lege. Cheltuielile pentru atragerea traducătorului sau a interpretului le suportă participantul care a solicitat atragerea. Executorul judecătoresc avertizează în scris interpretul asupra răspunderii pe care o poartă în conformitate cu prevederile Codului penal. Prezența martorului asistent este obligatorie la pătrunderea în locuință, în încăpere, în depozit, în alt local, la cercetarea lor, la sechestrarea și la ridicarea bunurilor debitorului, dacă legea nu prevede altfel. La latitudinea executorului judecătoresc, pot fi invitați martori asistenți și în alte cazuri. Nu este necesară prezența martorilor asistenți în cazul în care debitorul consimte efectuarea acțiunilor executorului judecătoresc. Martor asistent poate fi persoana cu capacitate de exercițiu deplină care nu este interesată de săvârșirea actelor de executare, nu se află în relații de rudenie cu părțile în procedura de executare și nu este supusă controlului din partea lor. Drepturile și obligațiile martorilor asistenți sunt stabilite de legea de executare. Astfel, martorul asistent trebuie să ateste faptul, conținutul și rezultatele actelor de executare la care a asistat. El este îndreptățit să știe pentru săvârșirea căror acte de executare este invitat, să facă observații în legătură cu actele efectuate. Observațiile martorului asistent se consemnează în proces-verbal de către executorul judecătoresc sau personal de către fiecare martor asistent. Înainte de a începe derularea actelor de executare la care urmează să participe martori asistenți, executorul judecătoresc le va explica drepturile și obligațiile lor. Martorului asistent i se păstrează salariul mediu la locul său de muncă pe toată durata lipsei în legătură cu participarea la actele de executare, iar dacă nu lucrează, i se poate plăti o remunerație achitată în avans de către creditor cu încasarea ulterioară de la debitor, în cuantumul stabilit de Guvern.

Pentru lămurirea problemelor ce apar în cadrul actelor de executare, executorul judecătoresc poate dispune, din oficiu ori la cererea debitorului sau a creditorului, participarea la procedura de executare a unui sau a mai multor specialiști, după caz. În calitate de specialist poate participa persoana care posedă cunoștințele necesare în domeniul respectiv, nu este interesată de rezultatele actelor care se efectuează și nu se află în raporturi de rudenie cu participanții la procesul de executare. Specialistul face concluzii verbale sau scrise.

Pentru elucidarea unor aspecte din domeniul științei, artei, tehnicii, al meșteșugurilor artisanale și din alte domenii, aspecte care au apărut în procesul de executare și care cer cunoștințe speciale, executorul judecătoresc poate dispune, din oficiu ori la cererea debitorului sau a creditorului, efectuarea unei expertize. În calitate de expert poate fi numită persoana care dispune de cunoștințe speciale, nu este interesată de rezultatele actelor pe care le efectuează și nu se află în raporturi de rudenie cu părțile în procedura de executare. Efectuarea expertizei poate fi încredințată lucrătorilor din organele oficiale de expertiză judiciară sau unor persoane particulare care corespund cerințelor înaintate față de expert.

În concluzie putem menționa că cercul participanților la procedura de executare silită nu se rezumă doar la părți – creditorul urmărit și debitorul urmărit – și la executorul judecătoresc, ci mai presupune participarea instanței de executare, iar în caz de necesitate și a traducătorului, specialistului, expertului, martorilor.

Bibliografie:

1. CIOBANU, V., BOROI, G. *Drept procesual civil. Curs selectiv pentru licență*. București: C.H. Beck, 2005, p.56. 621 p.
2. ZILBERSTEIN, S., CIOBANU, V.M. *Drept procesual civil. Executare silită*. București: Lumina LEX, 1996, p.194. 254 p.

Prezentat la 19.05.2015

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE

Olga BURUIANĂ, Stela BOTNARU

Universitatea de Stat din Moldova

După adoptarea noului Cod penal în 2002, Republica Moldova a fost printre statele care au adăugat ca subiect al răspunderii penale pe lângă persoana fizică și persoana juridică. Răspunderea penală a persoanelor juridice este o încercare a organelor de drept din țara noastră ce se confruntă cu o entitate complexă, care este o realitate juridică. Spre regret, la stabilirea răspunderii persoanei juridice organele de drept se confruntă cu unele probleme la faza de urmărire penală, și anume: fuziunea, divizarea, lichidarea și reducerea capitalului social – modalități prin care persoana juridică se poate eschiva de la răspundere penală. Pentru ca această nouă instituție de drept penal să-și poată demonstra utilitatea, este necesar să existe măsuri care să prevină eschivarea de la răspundere penală.

Cuvinte-cheie: persoană juridică, răspundere penală, Cod penal, subiect al responsabilității penale, urmărire penală, măsuri preventive, administrator, reprezentant legal.

CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL PERSON

After the adoption of the new Criminal Code in 2002, Moldova has been among the states that have added the subject of criminal liability under the natural and legal person. Criminal liability of legal persons is an attempt to law enforcement agencies in our country that facing with a complex entity that is a legal reality. Unfortunately liability legal person experiencing some problems at the prosecution stage, namely the merger, division, liquidation and reduction of capital, what are some ways in which the legal person may dodge. For this new institution of criminal law to demonstrate its usefulness is necessary to have preventive measures that will prevent any evasion from criminal liability.

Keywords: legal person, criminal liability Criminal Code, subject to of criminal responsibility, prosecution, preventive measures, administrator, legal representative.

Dreptul penal moldav, ca și cel francez, englez, american, olandez, recunoaște răspunderea penală a persoanei juridice. După multe abordări doctrinare contrare, dar și după adoptarea, în 2002, a noului Cod penal, Republica Moldova a trecut în rândul statelor ce au adăugat ca subiect al răspunderii penale pe lângă persoana fizică și persoana juridică. Răspunderea persoanei juridice este una specială cu trăsături distincte, deoarece nu se încadrează în componența de infracțiune specifică persoanei fizice, ci se supune unor reguli proprii, aparte de cele aplicabile persoanei fizice. În același timp, ea este constrânsă de aceleași rigori, fiind subordonată respectării principiilor fundamentale ale dreptului penal. Iar pentru că persoana juridică nu este una autonomă, ea depinzând de voința persoanei fizice, până astăzi mulți nu recunosc necesitatea și calitatea acestei „ficțiuni” juridice de subiect al responsabilității penale.

Pentru incriminarea persoanei juridice se va ține cont de prevederea de la alin.(3) art.21 din Codul penal al Republicii Moldova: „Persoana juridică, cu excepția autorităților publice, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală dacă există una din următoarele condiții:

- persoana juridică este vinovată de neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a dispozițiilor directe ale legii, ce stabilesc îndatoriri sau interdicții pentru efectuarea unei anumite activități;
- persoana juridică este vinovată de efectuarea unei activități ce nu corespunde actelor de constituire sau scopurilor declarate;
- fapta care cauzează sau creează pericolul cauzării de daune în proporții considerabile persoanei, societății sau statului a fost săvârșită în interesul acestei persoane juridice sau a fost admisă, sancționată, aprobată, utilizată de organul sau persoana împuternicită cu funcții de conducere a persoanei juridice respective”.

Persoanele juridice sunt colectivități ce au personalitate juridică, susceptibile de a fi titulare de drepturi și obligații. Personalitatea juridică este obținută în momentul înregistrării de stat și dispăre odată ce este radiată din registrul respectiv. Modul de înființare, funcționare, modificare și radiere sunt prevăzute de Codul civil și de actele normative în vigoare. Grupările care nu au personalitate juridică nu pot răspunde penal.

De menționat că acum foarte mulți doctrinari recunosc că persoana juridică reprezintă o realitate juridică incontestabilă, o entitate dotată cu voință și conștiință proprie. Dar, în doctrină s-au consolidat de-a lungul timpului două teorii opuse, și anume: una afirmativă sau realistă, în care se susține necesitatea recunoașterii persoanei juridice ca fiind subiect al dreptului penal. Argumentele acestei teorii se bazează pe noile realități

sociale și pe creșterea ratei criminalității în rândul persoanelor juridice. Conform acestei teorii, persoana juridică reprezintă o forță socială ce se poate manifesta și prin comiterea de infracțiuni, aceste acte ilicite se comit fiind consimțite de toți membrii colectivității sau cel puțin cu voința organului de conducere. Teza cealaltă, și anume – cea negativă, presupune că persoana juridică nu poate fi subiect activ al unei infracțiuni și se bazează pe teoria ficțiunii, potrivit căreia persoanele juridice nu au o existență proprie, ci sunt o creație a persoanei fizice bazată pe niște norme legale, deci ele nu pot săvârși infracțiuni. Unele dintre argumentele acestei teorii sunt: persoana juridică nu poate gândi și avea intenție, intenție au persoanele ce o compun; la fel, nu se poate concepe ca o sancțiune penală să o suporte întreaga colectivitate, atunci când o parte din membrii săi sunt nevinovați, deoarece nu au fost consultați și nu au participat la săvârșirea infracțiunii. Conform principiului individualizării răspunderii penale, o persoană nu poate fi supusă de două ori urmării penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă, dar, în cazul nostru, fondatorul persoanei juridice va fi tras la răspundere penală ca persoană fizică, însă va suporta și sancțiunile pentru persoana juridică ce este în proprietatea sa. Deci, după cum prevede această teorie, persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunii, deoarece nu are voință, iar intenția este cea a persoanei fizice. Referitor la aplicabilitatea pedepselor, unii autori consideră că este vorba despre o interpretare restrictivă și unilaterală a principiului individualizării pedepselor, el fiind susceptibil de multiple interpretări [3]. Regimul răspunderii penale a persoanelor juridice este conform principiilor constituționale și nu contravine nici principiului privind personalitatea pedepselor, nici celui de egalitate în fața legii.

În acest context, este de precizat că răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit, în orice mod, la săvârșirea aceleiași infracțiuni [1]. Desigur, nu oricărei persoane fizice având o legătură cu persoana juridică îi poate fi angajată răspunderea. Așadar, pot atrage această răspundere actele comise de organe, reprezentanți, dar și de mandatar ori persoane care nu lucrează în mod oficial pentru entitatea respectivă, dar care acționează sub autoritatea acesteia ori de ale căror acte persoana juridică a beneficiat, după cum poate fi angajată răspunderea penală a persoanei juridice pentru infracțiunile săvârșite de administratorul de fapt. Din acest punct de vedere, se constată că primele dosare din România care au avut persoane juridice drept inculpați au avut în vedere angajarea răspunderii penale a entităților în cauză de către persoane fizice care aveau calitatea de organ al acestora (mai exact, de către administratorii societăților comerciale respective) [4]. Considerăm răspunderea penală a persoanei juridice ca fiind o răspundere principală, de sine stătătoare, independentă de eventuala răspundere pentru aceeași faptă a persoanei fizice. Altfel spus, răspunderea penală a persoanei juridice nu are caracter subsidiar față de răspunderea penală a persoanei fizice ce a comis fapta și nu este dependentă de constatarea vinovăției persoanei fizice care a comis fapta în realizarea obiectului de activitate, în interesul sau în numele persoanei juridice. Deci, în lipsa unor criterii legale și doctrine exacte de delimitare a vinovăției proprii a persoanei juridice considerăm că vinovăția persoanei juridice se raportează la atitudinea organelor sale. Astfel, când fapta este săvârșită de organele persoanei juridice vinovăția acestora este vinovăția persoanei juridice. Când fapta este săvârșită de reprezentanți legali sau mandatar, vinovăția persoanei juridice se raportează de asemenea la atitudinea organelor persoanei juridice, dacă acestea au avut cunoștință, au îndemnat sau consimțit la săvârșirea faptei. Reiterând, pentru a fi trasă la răspundere penală, infracțiunea trebuie să fie comisă în folosul și din numele persoanei juridice de către un organ reprezentativ sau o persoană cu funcție de conducere.

În ultimele decenii s-a observat un val în sistemele de drept public prin care s-a acceptat prima teorie, a realității, și persoana juridică a fost inclusă ca subiect al infracțiuni. Astfel, se evidențiază trei modele: australian, american și britanic, instituite după lungi dezbateri în doctrină și cazuri practice în care persoana juridică era de facto vinovată, dar nu exista un temei juridic pentru a o urmări penal și nici pentru a o sancționa. Spre exemplu, în Marea Britanie mai întâi erau intentate procese penale pentru omor din imprudență, fără ca să se bucure de succes, și abia în 1994 a fost condamnată pentru această infracțiune prima persoană juridică [7].

După 1 martie 1994 în Codul penal francez au fost recunoscute ca subiecți ai dreptului penal persoanele juridice ce pot fi în calitate de autori sau complici [5]. În Codul penal al Franței se prevede că poate fi subiect al responsabilității penale persoana juridică privată și publică, în afară de stat; în Codul nostru penal autoritățile publice sunt o excepție, ele nefiind supuse răspunderii penale [6]. În Codul penal francez (art.121-2), autoritățile publice locale și instituțiile publice nu pot fi urmărite penal decât pentru infracțiunile comise în exercițiul activităților susceptibile de a face obiectul activităților cu care pot fi însărcinate alte persoane private sau publice [8]. În dreptul penal francez o autoritate publică poate fi trasă la răspundere penală și pentru, spre

exemplu, infracțiuni ecologice, ceea ce reprezintă un imbold pentru doctrinarii români care cer lărgirea ariei în care se aplică răspunderea penală a persoanei juridice și a cercului de persoane. În doctrină se regăsește opinia, conform căreia autoritățile publice ce acționează în calitate de deținător de construcții sau vehicule ori în calitate de angajator să fie pedepsite pentru nerespectarea regulilor privitoare la securitatea muncii, în ipoteza în care se produc anumite accidente [2]. Motivul acestor dispute teoretice mai este și precedentul judiciar din Marea Britanie ce recunoaște pedepsirea autorităților publice în cazul în care nu respectă regulile privitoare la securitatea muncii. În Republica Moldova este prematur să se pună în discuție lărgirea cercului de persoane juridice ce pot fi subiecți ai dreptului penal, deoarece încă nu există o pregătire instituțională și a organelor de drept pentru a demonstra vinovăția lor; drept un alt motiv mai poate servi, spre regret, și numărul infim de hotărâri judecătorești irevocabile ce au declarat vinovată o persoană juridică. Deci, deoarece această instituție a fost introdusă relativ recent în legislația noastră, ne confruntăm cu un decalaj foarte mare de cazuri în care subiect al infracțiunii este persoana juridică și numărul de hotărâri definitive: în anul 2014 au fost inițiate 52 de cauze penale de acest fel, dar nu a fost dată nicio hotărâre definitivă și irevocabilă. Acest nou subiect al dreptului penal se confruntă nu doar cu scepticismul unora dintre doctrinari, dar și cu unele probleme la etapa urmăririi penale, și anume: fuzionarea, divizarea, lichidarea și reducerea capitalului social, ce sunt niște mijloace prin care persoana juridică se eschivează de la răspunderea penală. De exemplu, în cazul în care o persoană juridică absorbită printr-o operațiune de fuziune a comis o infracțiune, persoana juridică absorbantă nu poate fi urmarită penal, deoarece fuziunea nu permite transmiterea responsabilității penale. Sau: în cazul urmăririi penale, persoana juridică face operațiuni patrimoniale menite să micșoreze radical capitalul social pentru a nu răspunde cu tot patrimoniul, sau chiar pentru a intra în insolabilitate. Astfel, este mult mai ușor pentru ea să evite în cele mai multe cazuri pierderi materiale duble și chiar exorbitante, căci sancțiunea materială pentru o persoană juridică este mult mai impunătoare comparativ cu cea aplicabilă persoanei fizice. Sau: în unele cazuri, persoana juridică se poate reorganiza în întreprindere individuală, astfel evitând orice problemă, căci întreprinderea individuală nu răspunde penal. Deci, este o lacuna în legislație și o cale pentru persoana juridică care a comis o infracțiune de a evita răspunderea penală. Iar existența în legislația Republicii Moldova a unor lacune ce permit astfel de modalități de evitare a răspunderii penale duc la ineficiența acestei noi instituții care este necesară. Ea nu trebuie să figureze în Cod doar pentru a satisface niște așteptări, ci trebuie să-și demonstreze utilitatea și importanța, la fel ca în alte state.

Pentru a împiedica aceste practici, propunem ca în Codul de procedură penală să fie inclus un articol, la Capitolul 7, prin care să se stipuleze un șir de măsuri preventive. Conform prevederilor acestui articol, judecătorul, în cursul urmăririi penale, la propunerea procurorului sau instanța, în cursul judecății, poate dispune, dacă există motive temeinice ce justifică presupunerea rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, una sau mai multe dintre următoarele măsuri preventive:

- a) suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare a persoanei juridice;
- b) suspendarea fuziunii, divizării sau reducerii capitalului social al persoanei juridice;
- c) interzicerea unor operațiuni patrimoniale specifice, susceptibile de a antrena diminuarea semnificativă a activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice;
- d) interzicerea de a încheia anumite acte juridice, stabilite de organul judiciar;
- e) interzicerea de a desfășura activități de natura celor în exercițiu sau cu ocazia cărora a fost comisă infracțiunea.

Aceste măsuri preventive propuse de noi ar trebui să fie dispuse pe o perioadă de cel mult 60 de zile, cu posibilitatea prelungirii, dacă se mențin temeiurile care au determinat luarea acestora, fiecare prelungire neputând depăși 60 de zile. Firește, aceste măsuri preventive pot fi revocate la cerere sau chiar din oficiu, când nu mai există temeiuri ce să justifice menținerea lor. Persoana juridică ar trebui să fie obligată să comunice organului judiciar, în termen de 24 de ore, intenția de fuziune, divizare, dizolvare, reorganizare, lichidare sau reducere a capitalului social. Neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întârziere a obligațiilor menționate mai sus vor fi sancționate conform legii. Deci, după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și până la executarea pedepselor aplicate persoanei juridice nu poate fi inițiată fuziunea, divizarea, reducerea capitalului social, dizolvarea sau lichidarea acesteia. De menționat că, în cazul lichidării (echivalent cu pedeapsa capitală pentru persoana juridică), procesul de lichidare se va urmări în detaliu, conform legii.

Firește, este greu să ne obișnuim că o entitate colectivă fără voință proprie poate suporta sancțiuni penale, posibil din cauză că nu sunt clar prevăzute în Codul penal în vigoare toate criteriile de angajare a răspunderii

penale, rămânând deschise diverse întrebări referitor la persoana juridică, și anume: răspunderea întreprinderii individuale. Nici în Codul de procedură penală nu sunt prevăzute măsuri pentru păstrarea pe timpul urmăririi penale a tuturor componentelor de bază intacte. Răspunderea penală a persoanei juridice trebuie să reprezinte un instrument suplimentar, prin care pot fi apărate drepturile și interesele legitime ale persoanelor, precum și valorile fundamentale ale societății în ansamblu. Persoana juridică este o construcție juridică, necesară și utilă în era globalizării și a tehnologiilor în care trăim. Dincolo de disputele doctrinare care, se pare, nu reușesc să țină cont de toate aspectele pe care ea le implică, persoana juridică a fost și este concepută pentru a răspunde nevoilor practice și răspunde penal, fundamentat în principal pe aceleași rațiuni de utilitate, concepțiile teoretice fiind nevoite să cedeze în favoarea celor pragmatice.

Bibliografie:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat la 18.04.2002, în vigoare din 12.06.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. COSTIN (POP), D.M. *Răspunderea persoanei juridice în dreptul penal român*: Rezumatul tezei de doctorat. Coordonator științific: prof.univ.dr. MITRACHE, C. București, 2010. *A se vedea*: <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2010Noiembrie/Costin%20Dorina%20Maria%20%20Raspunderea%20Persoanei%20Juridice%20in%20Dreptul%20Penal%20Roman/REZUMAT%20TEZA-%20COSTIN%20DORINA%20MARIA.pdf> [Accesat: 10.03.2015].
3. GROSU, V. Persoana juridică și problematica subiectului în dreptul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.3/32.
4. ILIE, A-R. *Angajarea răspunderii penale a persoanei juridice*: Rezumatul tezei de doctorat / Coordonator științific: Prof. univ. dr. CIOCLEI, V. București, 2011. *A se vedea*: <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2011Noiembrie/Ilie%20Andra%20Roxana%20%20Angajarea%20raspunderii%20Openale%20a%20persoanei%20juridice/Rezumat%20teza%20Andra%20Roxana%20Ilie.pdf> [Accesat: 10.03.2015]
5. LEZERGES, Ch. *La participation criminelle, Réflexion sur le nouveau Code pénale*. Pédone, 1995, p.11.
6. PĂVĂLEANU, V. Răspunderea penală a persoanei juridice în România și în dreptul comparat. În: *Revista de Drept Penal*, 2013, nr.2.
7. SLAPPER, G. A corporate killing. In: *New Law Journal*, 1994, no.2, p.1735.
8. STEFANI, G., LEVASSEUR, G., BOULOC, B. *Droit pénal général*. Paris: Dalloz, 2003, p.271.

Prezentat la 12.03.2015

VARIETĂȚILE MĂSURILOR DE ASIGURARE A ACȚIUNII CIVILE ȘI EFECTELE ACESTORA

Veaceslav BOTNARI

Universitatea de Stat din Moldova

Măsurile de asigurare a acțiunii civile constau dintr-o serie de acțiuni procesuale aplicate de instanță, al căror scop este asigurarea executării unei hotărâri judecătorești definitive. Diferite măsuri de asigurare oferă protecție împotriva diferitelor acțiuni nelegitime ale pârâtului, motiv din care este foarte important ca măsurile de asigurare să fie aplicate luându-se în considerare circumstanțele cauzei concrete.

Cuvinte-cheie: drepturi civile, măsuri de asigurare a acțiunii civile, interdicție, suspendare, hotărâre, executare, instanță.

VARIETIES OF INTERIM MEASURES OF A CIVIL LAWSUIT AND THEIR EFFECTS

Provisional remedies in civil lawsuits consists from a number of procedural measures with the purpose of safeguarding the effective enforceability of a judgment if the plaintiff's claims are recognised eventually. Different interim measures offers protection against different unlawful action of a plaintiff, that's why there is very important to set the proper interim measure for the specific case.

Keywords: civil rights, provisional remedies in civil lawsuits, interdiction, suspension, judgement, enforcement, trial.

Instituția asigurării acțiunii are drept scop garantarea executării unei hotărâri definitive într-o anumită pricină civilă. Hotărârea judecătorească și modul de executare a acesteia sunt condiționate de acțiunea civilă adusă în fața instanței, iar mai exact – de obiectul acesteia. Măsurile de asigurare urmează să fie în concordanță cu obiectul acțiunii. În consecință, instanța va aplica diferite măsuri de asigurare a acțiunii sau o combinație din câteva măsuri de asigurare, în dependență de pricina concretă, cu condiția ca acestea să corespundă obiectului acțiunii și să favorizeze atingerea scopului – garantarea executării efective a unei hotărâri definitive. În mod similar s-a expus și legiuitorul în art.175 alin.(2) CPC. Constatăm, în acest fel, că legiuitorul nu a prevăzut exhaustiv și limitativ măsurile de asigurare a acțiunii ce pot fi solicitate de părți și, respectiv, aplicate de instanță. La aceeași concluzie au ajuns și autorii Manualului judecătorului pentru cauzele civile: „...măsurile de asigurare a acțiunii sunt prevăzute nelimitativ în Codul de procedură civilă, precum și în legi speciale. Caracterul nelimitativ rezultă cert din art.175 alin.(2) CPC....” [9, p.165].

Norma de la alin.(2) art.175 CPC, apreciată în coroborare cu alin.(1) din același articol, precum și cu alte norme legale care reglementează modalități de asigurare a acțiunii, ne permit să identificăm două mari categorii de măsuri de asigurare, în dependență de faptul dacă sunt sau nu prevăzute expres de lege. Făcând analogie cu clasificarea contractelor civile, putem denumi cele două categorii după cum urmează: a) numite – care sunt prevăzute de lege (precum cele de la art.175 alin.(1) CPC) și b) nenumite – care nu sunt prevăzute de lege (dar pot fi aplicate prin prisma art.175 alin.(2) CPC ca fiind alte măsuri de asigurare).

În mod identic cu legiuitorul moldav s-a expus și legiuitorul rus, în art.140 coroborat cu art.139 din Codul de procedură civilă al Federației Ruse.

Legislația României, însă, nu permite să identificăm categoriile menționate mai sus. Noul Cod de procedură civilă al României, în Titlul IV „Măsuri asiguratorii și provizorii”, indică exhaustiv trei măsuri asiguratorii: sechestrul judiciar, sechestrul asigurator, poprirea asiguratorie. În acest fel, instanțele românești sunt lipsite de posibilitatea aplicării unor alte măsuri de asigurare.

Vorbind despre legislația comunitară, autorul autohton Adelina Bîcu relevă trei categorii de măsuri de asigurare: măsuri de conservare, măsuri provizorii, executare provizorie [3].

În continuare vom supune analizei măsurile de asigurare a acțiunii din fiecare dintre cele două categorii specifice legislației autohtone.

I. Măsuri numite de asigurare a acțiunii (prevăzute de acte normative)

În această categorie putem evidenția următoarele măsuri de asigurare:

a) aplicarea sechestrului pe bunurile sau pe sumele de bani ale pârâtului, inclusiv pe cele care se află la alte persoane – măsură de asigurare prevăzută la art.175 alin.(1) lit.a) CPC, fiind una dintre cele mai răspândite măsuri de asigurare a acțiunii [9, p.167] solicitate de părți, dar care nu rareori este eronat solicitată

și, din păcate, admisă de către instanță. Omniprezența acestei măsuri de asigurare în practica judiciară este paralel marcată de o reglementare extrem de sumară în legislația autohtonă, după cum a constat și M.Dascălău încă în anul 2003: „*la moment ... mai curând ne-ar interesa definiția sechestrului în contextul legislației de procedură civilă înnoită...*”, pentru ca ulterior să constate că „*...legislația (procesual civilă – V.B.) utilizează noțiunea de sechestrul fără a-i da definiția...*” [6]. Într-o altă publicație, același autor menționează că „*jurisprudența autohtonă a fost lipsită de acele elemente simple, cu ajutorul cărora principiile și regulile de drept ale sechestrului primesc formularea materială a punerii lui în aplicare*” [7].

Analizând această măsură de asigurare, constatăm existența unei definiții oferite sechestrului de legislația civilă, la art.1186 CC, unde se explică că „*sechestrul este depozitul în baza căruia persoanele remit un bun în litigiu unui terț, care se obligă să-l restituie, după terminarea procesului, celui care are drept asupra lui*”. În această ipostază sechestrul se manifestă ca fiind un contract civil ce apare și se execută prin acordul de voință al părților, ceea ce nu corespunde particularităților unei măsuri de asigurare a acțiunii, care apare în pofida voinței unei părți și care *volens-nolens* urmează a fi executată. În continuare, art.1111 CC prevede că „*sechestrul poate fi instituit și de instanța de judecată. În acest caz el este supus regulilor stabilite de Codul de procedură civilă, precum și de prezentul capitol, în măsura în care nu sunt incompatibile.*” Constatăm însă că Codul de procedură civilă nu conține o definiție a sechestrului și a efectelor acestuia. În această situație ar trebui să afirmăm că aplicabilă este definiția de la art.1186 CC, însă aceasta nu corespunde cu efectele pe care le produce măsura de asigurare „sechestrul” aplicată de instanța de judecată în Republica Moldova. Menționăm că, aplicând sechestrul în calitate de măsură de asigurare a acțiunii civile, instanțele naționale, dar și solicitanții acestei măsuri au în vedere interdicția modificării proprietarului bunurilor (uneori și a stării bunurilor), dar nu vizează obligativitatea de a transmite aceste bunuri spre păstrare unor terțe persoane.

În conformitate cu art.178 CPC, executarea măsurilor de asigurare, inclusiv a sechestrului, se face de executorul judecătoresc în baza titlului executoriu. Astfel, considerăm de cuviință să facem o scurtă incursiune și în prevederile Codului de executare al Republicii Moldova, care la art.115-118 prevede modalitatea de sechestrare a bunurilor. Relevant se prezintă a fi art.115 alin.(1), care prevede: „*Sechestrarea bunurilor constă în întocmirea unui proces-verbal în condițiile art.118*”. La art.118 alin.(2) legiuitorul prevede că „*în procesul-verbal de sechestr se enumeră obiectele și documentele sechestrate, indicându-se numărul, măsura, greutatea lor, genul, elementele de individualizare, gradul de uzură și, pe cât este posibil, valoarea lor. În cazul valorilor mobiliare, se indică numărul, emitentul, prețul nominal și alte date cunoscute la momentul sechestrării lor*”, iar în alin.(3) din același articol se menționează că „*procesul-verbal de sechestrare și/sau de ridicare a bunurilor se aduce la cunoștință tuturor persoanelor care participă la efectuarea acestor acte procesuale*”. Din normele legale citate rezultă că sechestrul ar consta în întocmirea unui proces-verbal în care se enumeră anumite bunuri. Totuși, nici o asemenea definiție nu ar fi una care să justifice sechestrul ca măsură de asigurare a acțiunii. Considerăm oportun să prezentăm în acest context și conținutul art.115 alin.(8) din Codul de executare, care prevede: „*Despre aplicarea sechestrului asupra bunurilor supuse înregistrării de stat executorul judecătoresc informează neîntârziat organele care efectuează înregistrarea de stat pentru a se face în registrul respectiv o mențiune cu privire la interdicția de înstrăinare a bunului sau de aplicare a sechestrului.*” Din această prevedere reiese că efectul aplicării sechestrului constă în inserarea unei mențiuni în registrul de stat fie cu privire la interdicția de înstrăinare, fie cu privire la aplicarea sechestrului. Observăm că este vorba despre acțiuni alternative, aplicarea uneia fiind suficientă. În această situație pot fi trasate două soluții: 1) mențiunea despre sechestr este diferită de interdicția de înstrăinare sau 2) sechestrul și interdicția de înstrăinare sunt sinonime. După cum am menționat anterior, practica aplicării instituției sechestrului presupune, în primul rând, interdicția de înstrăinare; totuși, în această situație nu este clar de ce a fost necesară dublarea inserată de legiuitor. M.Dascălău relevă în studiile sale [4-7] că nu este diferită situația nici în Federația Rusă, unde la fel există un deficit de reglementare a noțiunii și a efectelor sechestrului ca măsură de asigurare a acțiunii.

În continuare vom prezenta prevederile Noului Cod de procedură civilă al României, care oferă o noțiune destul de completă și clară a instituției sechestrului ca măsură de asigurare a acțiunii. Preventiv vom preciza că legislația română face distincție între două tipuri de sechestr: sechestrul judiciar și sechestrul asigurator. Astfel, primul tip de sechestr este reglementat la art.971 din Codul de procedură civilă al României, care prevede: „*Sechestrul judiciar constă în indisponibilizarea bunurilor ce formează obiectul litigiului sau, în condițiile legii, a altor bunuri, prin încredințarea pazei acestora unui administrator sechestr*”. După cum este lesne de observat, în legislația română sechestrul judiciar, ca măsură de asigurare, coincide cu noțiunea de sechestrul oferită de Codul civil al Republicii Moldova la art.1186 coroborat cu art.1111. Cel de-al doilea

tip de sechestrul – sechestrul asigurator – este reglementat în art.951 din Codul de procedură civilă al României care prevede că „*sechestrul asigurator constă în indisponibilizarea bunurilor mobile sau/și imobile urmărite ale debitorului aflate în posesia acestuia sau a unui terț, în scopul valorificării lor în momentul în care creditorul unei sume de bani va obține un titlu executoriu.*” Această noțiune, la rândul său, coincide cu sechestrul ca măsură de asigurare a acțiunii utilizată de facto în Republica Moldova. În același context dorim să menționăm că primul tip de sechestrul se aplică atunci când este vorba despre revendicarea unui bun anume, iar în cazul celui de-al doilea tip bunul este privit doar ca un mijloc de stingere a unei alte obligații. Anume din acest motiv în primul caz bunul se transmite spre păstrare unei terțe persoane, iar în cel de-al doilea caz doar se interzice înstrăinarea, pentru ca ulterior acesta să poată fi valorificat de executorul judecătoresc în contul stingerii obligației.

Revenind la legislația națională, dorim să prezentăm modalitatea de aplicare a măsurii de asigurare sub formă de sechestrul.

Astfel, conform art.176 alin.(2) CPC și art.27 alin.(4) din Codul de executare, sechestrul urmează a fi aplicat în limita revendicărilor din acțiune. În Hotărârea Plenului CSJ nr.32 din 24.10.2003 (pct.7), precum și în Manualul judecătorului pentru examinarea pricinilor civile [9, p.167] se explică că la calcularea valorii totale a bunurilor asupra cărora se aplică sechestrul se va ține cont și de taxa de stat, a cărei mărime se va include în valoarea bunurilor respective. Aceeași Hotărâre a Plenului CSJ indică la pct.11-18 că pot fi urmărite oricare bunuri ale persoanei aflate în circuit civil, inclusiv cele aflate în proprietate comună, cu excepțiile stabilite la art.89 din Codul de executare și de anexa nr.2 a Hotărârii de Guvern nr.1538 din 27.11.2002. La pct.22 din aceeași hotărâre explicativă, făcându-se trimitere la art.119 alin.(7) din Codul fiscal, se menționează că nu pot fi urmărite nici bunurile sechestrate de autoritatea fiscală. În linii generale, susținem poziția expusă de CSJ în punctele menționate, dar considerăm necesar să aducem la cunoștință că nu va putea fi urmărită partea socială a persoanei în cooperativa de consum. Or, conform art.90 alin.(2) lit.b) din Legea privind cooperarea de consum, care este o normă specială în comparație cu art.177 CC, „*părțile sociale nu pot fi utilizate pentru plata datoriilor personale ale membrilor cooperatori...*”.

În continuare, legislația procesual civilă indică, la art.176 alin.(1) CPC, ordinea de aplicare a sechestrului asupra bunurilor persoanelor fizice cu statut de întreprinzător și ale organizațiilor. Atragem atenția că această normă vizează doar persoanele juridice și persoanele fizice cu statut de întreprinzător. Considerăm această ordine ca fiind una imperativă atât pentru instanță, cât și pentru executor. Totuși, admitem situația când solicitantul și instanța nu cunosc despre existența tuturor bunurilor debitorului. În acest caz instanța va aplica sechestrul asupra bunurilor indicate de solicitant sau, dacă acesta nu indică un anumit bun, se poate aplica sechestrul pe bunurile debitorului fără a le indica expres. Considerăm posibil ca persoana în privința căreia se solicită aplicarea sechestrului să indice un alt bun asupra căruia cu prioritate se aplică sechestrul, iar instanța va fi obligată să aplice sechestrul asupra bunului indicat, și doar dacă acesta nu acoperă valoarea acțiunii să porceadă la aplicarea sechestrului asupra altor bunuri pentru valoarea rămasă. Executorul va aplica sechestrul asupra bunului indicat în încheierea de aplicare a măsurii de asigurare, iar dacă nu a fost indicat un asemenea bun, va identifica singur bunurile persoanei și va aplica sechestrul în ordinea prevăzută de art.27 alin.(4) din Codul de executare și de art.176 alin.(1) CPC – adică, va respecta limita valorii acțiunii și ordinea de aplicare a sechestrului.

În privința persoanelor fizice care nu au statut de întreprinzător, CPC nu indică o anumită ordine de aplicare a sechestrului. În hotărârea explicativă dedicată aplicării măsurilor de asigurare a acțiunii civile CSJ nu se expune referitor la acest aspect. Autorii Manualului judecătorului pentru examinarea pricinilor civile [9, p.167] consideră că ordinea va fi cea expusă la art.90 din Codul de executare al RM, în virtutea faptului că anume această ordine va fi urmată de executor la faza executării hotărârii judecătorești și îi oferă un anumit grad de protecție din partea unor eventuale abuzuri ale executorului judecătoresc. Dat fiind faptul că în art.90 din Codul de executare se reglementează faza executării unei hotărâri judecătorești, rezultă că instanța va aplica acest articol prin analogie. Considerăm că pot exista argumente *pro* și *contra* acestei poziții, dar, indiferent de soluția adoptată, suntem reticenți în a afirma că instanța va fi obligată să urmeze o anumită ordine de aplicare a sechestrului în privința persoanelor fizice care nu au statut de întreprinzător, întrucât o asemenea ordine nu este expres indicată de legiuitor.

După aplicarea măsurii de asigurare sub formă de sechestrul, instanța va elibera persoanei interesate un titlu executoriu, iar în cazul în care obiect al sechestrului a fost un bun supus înscrierii într-un registru de stat, în conformitate cu art.176 aln.(3) CPC, instanța va înștiința organul care înregistrează bunul sau dreptul asupra lui;

b) interzicerea pârâtului de a săvârși anumite acte – măsură de asigurare prevăzută de art.175 alin.(1) lit.b) CPC. Dorim să atragem atenția asupra faptului că măsurile de asigurare aplicabile în temeiul acestei norme se referă doar la pârât și nu la terțe persoane, pentru care legiuitorul a rezervat o altă prevedere legală.

După cum vom vedea în continuare, legislația prevede și o serie de interdicții cu privire la anumite acțiuni concrete, motiv din care considerăm că sub incidența acestei litere vor cădea acele interdicții care nu sunt prevăzute în mod expres de lege. Drept exemplu de așa interdicție ar fi interzicerea de a continua anumite lucrări de construcție sau, altfel spus, suspendarea lucrărilor de construcție. O asemenea măsură ar putea fi îndreptățită atunci când sunt contestate autorizațiile ce permit desfășurarea lucrărilor de construcție. Autorul autohton Adelina Bîcu menționează că la această categorie se atribuie interdicția de a transporta produsul finit de la depozit, interdicția de a tipări o operă literară, interdicția de a transmite copilul altor persoane sau la o instituție cu regim staționar [2, p.263]. Aceeași sursă indică la această categorie și interdicția de a înstrăina un bun imobil. În ceea ce ne privește, considerăm că această din urmă interdicție ar fi mai curând caracteristică sechestrului ca o categorie specifică a măsurilor de asigurare, care este prevăzută de lege.

În Hotărârea Plenului CSJ nr.32 din 24.10.2003 se menționează, la pct.19¹, alte câteva măsuri care cad sub incidența art.175 alin.(1) lit.b) CPC și *ar fi aplicabile pentru protecția împotriva violenței în familie, în cauzele privind decăderea din drepturile părintești, cererea referitoare la desfacerea adopției etc. Aceste măsuri sunt: interdicția de a vizita locul de muncă și de trai al victimei; obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei; obligarea de a nu contacta cu victima și copiii acesteia ș.a.*

Autorii din Federația Rusă [11, p.205] indică și alte interdicții aplicabile în temeiul acestei norme de drept: interdicția de a se instala cu traiul pe o anumită suprafață locativă, interdicția de a strămuta peretele despărțitor între două încăperi locative, interdicția de a efectua modificări în planul unui apartament ș.a.;

c) interzicerea altor persoane de a săvârși anumite acte în privința obiectului în litigiu, inclusiv transmiterea de bunuri către pârât sau îndeplinirea unor alte obligații față de el – măsură de asigurare a acțiunii prevăzută la art.175 alin.(1) lit.c) CPC. Observăm că în această măsură legiuitorul utilizează verbul „a interzice” și nu „a obliga”. Datorită faptului că aplicarea măsurilor de asigurare reprezintă îngrădirea anumitor libertăți, iar uneori și drepturi, acestea trebuie realizate în strictă corespundere cu normele legale. Astfel, considerăm că nu este posibilă interpretarea extensivă a normelor juridice în defavoarea persoanelor, cu atât mai mult cu cât terțele persoane nu participă la examinarea litigiului și nici nu pot contesta măsura de asigurare.

Hotărârea Plenului CSJ nr.32 oferă la pct.20 exemple de măsuri ce ar putea fi aplicate în temeiul acestei norme;

d) suspendarea vânzării bunurilor sechestrate în cazul intentării unei acțiuni de ridicare a sechestrului de pe ele (radierea din actul de inventar) – măsură de asigurare prevăzută la art.175 alin.(1) lit.d) CPC. Observăm că, spre deosebire de anterioarele măsuri de asigurare, aceasta prevede expres pentru care categorii de cauze se va aplica. Această măsură de asigurare a acțiunii este adresată executorului judecătoresc, și anume: pentru a stopa acțiunile acestuia de vânzare a bunurilor sechestrate. Menționăm că în conformitate cu art.164 alin.(1) din Codul de executare, *dacă o altă persoană consideră că sechestrul a fost aplicat pe bunurile ce îi aparțin cu titlu de proprietate, ea poate intenta în procedură contencioasă o acțiune de ridicare a sechestrului.* Astfel, putem afirma că este justificat, inclusiv, scopul asigurării acțiunii, și anume: de a asigura executarea hotărârii; or, este de la sine înțeles că executorul judecătoresc are posibilitatea și chiar va înstrăina bunurile pe care s-a aplicat sechestrul pentru a executa documentul executoriu pe care îl deține. Odată vândute bunurile, admiterea acțiunii nu l-ar mai repune în drepturi pe reclamant. Astfel, considerăm că această măsură de asigurare a acțiunii este obligatoriu de aplicat în condițiile expuse la art.175 alin.(1) lit.d) CPC. Într-un mod similar s-a expus și CSJ (pct.28 din Hotărârea Plenului nr.32 din 2003);

e) suspendarea urmăririi, întemeiată pe un document executoriu, contestat de către debitor pe cale judiciară – măsură de asigurare prevăzută la art.175 alin.(1) lit.e) CPC. Ca și precedentă, această măsură de asigurare este adresată executorului judecătoresc și are drept scop stoparea acțiunilor acestuia. Cu toate că în conținutul normei date este indicat că trebuie să fie contestat documentul executoriu, considerăm că normei urmează a fi aplicată interpretarea extensivă și să admitem ca temei de aplicare a măsurii respective și contestarea hotărârii care a stat la baza emiterii documentului executoriu. O asemenea concluzie este argumentată în special în situația când suntem în prezența unor hotărâri cu executare imediată, conform art.256 CPC. În ceea ce privește interpretarea literală a acestei norme juridice, Plenul CSJ explică, în Hotărârea nr.32 din 24.10.2003, că debitorul ar putea să conteste direct așa documente executorii precum *ordonanța judecăto-*

rească, dispoziția incaso trezorerială, hotărârea instanței de contencios administrativ și alte documente executorii prevăzute la art.11 din Codul de executare al RM. Vrem să atragem atenția că lista documentelor executorii de la art.11 din Codul de executare nu este exhaustivă, existând și alte documente executorii prevăzute în lege, precum cel de la art.60 alin.(1¹) din Codul de executare;

f) suspendarea executării actului administrativ contestat – măsură de asigurare prevăzută la alin.(1) art.21 al Legii contenciosului administrativ, care se va aplica doar în litigiile de contencios administrativ. Spre deosebire de alte măsuri de asigurare a acțiunii, aceasta poate fi dispusă și din oficiu de către instanță, așa cum se prevede la alin.(2) art.21 al Legii contenciosului administrativ. Prin suspendarea executării actului administrativ trebuie să înțelegem încetarea producerii oricăror efecte ale actului respectiv pentru perioada aplicării măsurii de asigurare. O asemenea măsură de asigurare ar putea fi eficientă în ușurarea semnificativă, iar uneori chiar în evitarea imposibilității executării hotărârii în caz de admitere a acțiunii.

În pct.47 din Hotărârea Plenului CSJ nr.10 din 30.10.2009 se menționează că *instanța nu poate dispune suspendarea actului administrativ dacă acesta a fost executat*. Considerăm justă și oportună o asemenea mențiune; or, ar fi absurd să fie suspendată acțiunea unui act administrativ, dacă acesta deja s-a consumat, și-a produs efectele, iar pe viitor chiar și în lipsa unor măsuri de asigurare nu s-ar mai realiza careva acțiuni în temeiul actului respectiv. În privința actului care deja a fost executat, în caz de anulare va opera efectul *restitutio in integrum*; astfel, posibil ar fi oportun să fie luate alte măsuri de asigurare care ar asigura executarea de facto a acestui efect. Recomandarea CSJ nr.5 din 01.11.2012 stabilește că nu poate fi asigurată acțiunea în contencios administrativ în care se solicită anularea actului de concediere prin suspendarea actului de concediere, motivând că această măsură de asigurare nu corespunde scopului asigurării și că ar avea aceeași finalitate ca și admiterea acțiunii, și anume – reîncadrarea reclamantului în unitatea pârâtului. Considerăm justificată o asemenea poziție și ne alăturăm celor expuse de CSJ în recomandarea citată *supra*;

g) numirea unui administrator provizoriu și obligarea debitorului ca în perioada de observație deciziile privind gestionarea patrimoniului să fie luate doar cu acordul prealabil al administratorului provizoriu – măsură de asigurare prevăzută la art.24 alin.(2) lit.a) al Legii insolvenței din 2012. Această măsură de asigurare este una specifică pentru procedura de insolvență, existând și în ediția precedentă a Legii insolvenței, din 2001. Spre deosebire de modalitatea de aplicare a altor măsuri de asigurare în cadrul acțiunii civile, în procedura de insolvență măsurile de asigurare se aplică din oficiu în momentul primirii spre examinare a cererii introductive.

În cadrul procedurii insolvenței, nu este necesar să fie probată imposibilitatea executării ulterioare a hotărârii etc. Scopul acestei măsuri de asigurare este: 1) de a contribui la corecta constatare a stării de insolvență/solvență – prin prezentarea raportului prevăzut la art.27 alin.(1) al Legii insolvenței și 2) de a contribui la păstrarea intactă a masei debitoare prin înlăturarea parțială a debitorului de la gestionarea propriului patrimoniu și prin oferirea unor prerogative specifice de inventariere și gestiune a patrimoniului debitorului ce posibil va intra în masa debitoare. La numirea administratorului provizoriu acesta *solicită de la debitor prezentarea informației și actelor contabile, documentelor privind activitatea economică, predarea ștampilei întreprinderii...* [1, p.238,239];

h) înlăturarea debitorului de la gestionarea patrimoniului – măsură de asigurare prevăzută la art.24 alin.(2) lit.b) al Legii insolvenței. Aplicarea acestei măsuri de asigurare, spre deosebire de numirea administratorului provizoriu, se realizează doar în cazuri justificate și are ca scop înlăturarea totală a debitorului de la gestionarea propriului patrimoniu. Adoptarea acestei măsuri de asigurare se realizează doar atunci când debitorul a dat dovadă de rea-credință sau de acțiuni nechibzuite, care evident au micșorat sau vor micșora valoarea patrimoniului său;

i) punerea sub sechestru a bunurilor debitorului și corespondența lui comercială – măsură de asigurare prevăzută la art.24 alin.(2) lit.c) al Legii insolvenței. Aplicarea sechestrului asupra bunurilor debitorului în cadrul procedurii de insolvență corespunde cu aplicarea sechestrului în acțiunea civilă, de aceea vom face trimitere la lit.a) de mai sus. În ceea ce privește sechestrarea corespondenței comerciale a debitorului, dorim să menționăm că aceasta la fel este un bun al debitorului, însă, datorită faptului că reprezintă o categorie deosebită apărută prin art.32 din Constituția Republicii Moldova, aceasta a fost menționată distinct. Suntem de părere că prin aplicarea sechestrului asupra corespondenței debitorului s-a dorit ca aceasta să fie ridicată (primită) și citită de către administratorul provizoriu, el urmând să gestioneze patrimoniul primit, inclusiv să continue anumite relații comerciale în conformitate cu art.23 alin.(2) al Legii insolvenței;

j) suspendă urmărirea individuală ale creditorilor și executările silite asupra bunurilor debitorului, precum și curgerea prescripției dreptului de a cere executarea silită a creanțelor acestora contra debitorului – măsură de asigurare prevăzută la art.24 alin.(2) lit.d) al Legii insolvenței. Observăm că în această normă juridică sunt indicate două măsuri de asigurare: 1) suspendă urmărirea individuală ale creditorilor și executările silite asupra bunurilor debitorului și 2) suspendă curgerea prescripției dreptului de a cere executarea silită a creanțelor creditorilor contra debitorului. Considerăm însă că aceste două măsuri sunt complementare și nu pot fi aplicate decât împreună; probabil, anume din acest considerent legiuitorul le-a indicat ca fiind o singură măsură de asigurare.

Astfel, prin prima măsură de asigurare se are în vedere încetarea temporară a oricăror acțiuni ale oricăror creditori ai debitorului presupus insolvent, care doresc să-și încaseze creanțele în mod individual, în afara procedurii de insolvență, fie că este vorba de o procedură contencioasă de încasare a sumei/transmitere a bunului, fie de o procedură de executare.

Ce-a de-a doua măsură de asigurare vine să asigure drepturile creditorilor ca urmare a aplicării primei măsuri. Astfel, dacă prin prima măsură aceștia nu pot urmări bunurile debitorului presupus insolvent, există riscul ca ei să piardă termenul de prescripție – fie pentru adresarea în instanța judecătorească, fie pentru punerea la executare a titlului executoriu. Pentru a evita asemenea situație, instanța aplică această a doua măsură de asigurare și suspendă curgerea termenului de prescripție a dreptului de a cere executarea silită a creanțelor contra debitorului. Rămâne incert de ce legiuitorul a menționat doar suspendarea termenului de a cere executarea silită și nu a inclus suspendarea termenului de a se adresa cu acțiune civilă;

k) pune sub interdicție înstrăinarea de către debitor a bunurilor sale ori decide ca acestea să poată fi înstrăinate doar cu învoirea expresă a administratorului provizoriu – măsură de asigurare prevăzută la art.24 alin.(2) lit.e) al Legii insolvenței. Cu toate că această măsură de asigurare a acțiunii pare similară cu cea de la lit.a) și b) din același alineat, ea diferă prin aceea că, potrivit lit.a) și b), debitorul se înlătură de la gestiunea patrimoniului – adică, se limitează folosința și posesiunea, pe când în prezenta măsură de asigurare a acțiunii se limitează înstrăinarea – adică, dispoziția asupra bunurilor. După cum observăm, spre deosebire de măsura de la lit.b), aceasta se aplică din oficiu, în orice situație, și nu neapărat fiind justificată de acțiunile de rea-credință ale debitorului sau de alte evenimente;

l) suspendarea curgerii dobânzilor, a majorărilor sau a penalităților de orice fel sau a oricăror alte cheltuieli aferente creanțelor născute anterior perioadei de observație – măsură de asigurare prevăzută la art.24 alin.(5) al Legii insolvenței. Ca și celelalte măsuri prevăzute în Legea insolvenței, prezenta măsură este îndreptată spre menținerea posibilității cât mai ridicate a debitorului de a satisface creanțele creditorilor săi. Acest scop este realizat atât prin intermediul conservării masei debitoare, cât și prin conservarea masei creditoare în sensul neadmiterii creșterii acesteia, ultima fiind posibilă anume prin aplicarea acestei măsuri de asigurare;

m) ridicarea totală sau parțială a dreptului debitorului de a administra întreprinderea – măsură de asigurare prevăzută la art.25 alin.(2) și (3) al Legii insolvenței. Această măsură de asigurare se aseamănă cu cea prevăzută la art.24 alin.(2) lit.b) al Legii insolvenței, dar este una mai largă și presupune interdicții suplimentare aplicate debitorului. Astfel, prin înlăturare de la administrarea întreprinderii se are în vedere, inclusiv, interdicția de a se adresa cu cereri și plângeri către diferite organe de stat sau private sau de a se înainta acțiuni și de a participa în ședințe de judecată în interesul întreprinderii. În alin.(2) art.25 al Legii insolvenței se stabilește că debitorul va fi înlăturat de la administrarea întreprinderii doar (1) *având ca justificare pierderile continue din patrimoniul acestuia sau (2) lipsa probabilității de realizare a unui plan rațional de activitate a întreprinderii și/sau eschivarea acestuia de la executarea atribuțiilor sale*;

n) interdicția de a răspândi informația contestată – măsură de asigurare prevăzută la art.22 alin.(3) lit.a) al Legii privind libertatea de exprimare. Măsura de asigurare a acțiunii sub forma interdicției de a răspândi informația contestată este una specifică litigiilor cu privire la libertatea de exprimare, în care reclamantul fie contestă veridicitatea informației contestate, fie are alte temeiuri de a contesta răspândirea acesteia. Necesitatea aplicării acestei măsuri de asigurare pare evidentă; or, odată răspândită informația, aceasta poate cauza prejudicii onoarei, demnității, reputației profesionale, fie vieții private și de familie a reclamantului. Acestea sunt niște categorii personal-nepatrimoniale, iar ulterioara despăgubire, deși reprezintă un echivalent al suferințelor pricinuite, nu vor repune reclamantul în situația anterioară, în cazul admiterii acțiunii acestuia;

o) aplicarea sechestrului pe tirajul care conține informația contestată – măsură de asigurare prevăzută la art.22 alin.(3) lit.b) al Legii privind libertatea de exprimare. Se aplică în privința unor instituții mass-media.

Considerăm că prin această măsură de asigurare partea care o solicită, dar și instanța, doresc ca efect interdicția de a comercializa tirajul ce conține informația contestată. Justificarea aplicării unei asemenea măsuri este identică cu cea prezentată la analiza anterioarei măsuri de asigurare a acțiunii;

p) interdicția de a distruge înregistrările audio și video – măsură de asigurare prevăzută la art.22 alin.(3) lit.c) al Legii privind libertatea de exprimare. În contrast cu ultimele două măsuri de asigurare prezentate, aceasta urmărește scopul conservării anumitor informații aflate în format audio sau video. Necesitatea aplicării unei asemenea măsuri ar putea apărea în cazul unui litigiu ce vizează drepturile asupra unei informații al cărei suport material se află la pârât, fie în cazul revendicării suportului pe care se află informația respectivă; or, interesul revendicării suportului pe care se află informația derivă anume din faptul aflării pe el a informației;

q) interdicția de a efectua anumite acțiuni care ar putea încălca dreptul de autor sau drepturile conexe sau care ar continua încălcarea acestor drepturi, sau depunerea unor garanții prin care ar putea fi despăgubit titularul dreptului de autor – măsură de asigurare prevăzută la art.59 alin.(1) lit.a) al Legii privind dreptul de autor și drepturile conexe. Potrivit acestei măsuri de asigurare, persoana în privința căreia este aplicată urmează, după caz, să nu întreprindă nicio acțiune care ar putea să încălce dreptul de autor al reclamantului sau să stopeze orice acțiune care ar continua încălcarea dreptului de autor al reclamantului, sau să depună garanții pentru despăgubirea persoanei care se va constata că este titular al dreptului de autor. În primul rând, observăm că este vorba despre un șir de măsuri distincte, dar care se aplică alternativ. La fel trebuie să atragem atenția că prima dintre măsurile alternative poate fi aplicată doar dacă nu s-a produs încă o încălcare a dreptului. Dacă aceasta s-a produs, atunci putem vorbi despre acțiuni care ar stopa încălcarea în continuare. Dacă din materialele prezentate instanța va considera că nu există suficiente probe pentru ca reclamantul să fie considerat titular al dreptului de autor, atunci aceasta ar putea să nu interzică pârâtului anumite acțiuni, ci doar să-l oblige la depunerea unei sume de bani, prin care va putea fi despăgubit reclamantul dacă acțiunea acestuia va fi admisă. Considerăm că este obligația instanței să determine care anume măsură este necesar de a fi aplicată, reieșind din faptele și materialele de care a luat cunoștință;

r) să interzică anumite acțiuni unui intermediar ale cărui servicii sunt utilizate de o terță persoană care încalcă dreptul de autor, drepturile conexe sau alte drepturi protejate de prezenta lege, inclusiv în privința intermediarilor ale căror calculatoare și servicii de telecomunicații sunt utilizate de o terță persoană care comite o astfel de încălcare – măsură de asigurare prevăzută la art.59 alin.(1) lit.b) al Legii privind dreptul de autor și drepturile conexe. Prezenta măsură de asigurare trebuie aplicată coordonat cu cea prevăzută la lit.a) din același articol. Astfel, considerăm că, la fel, este vorba despre trei măsuri de asigurare alternative, schimbându-se doar persoana care va urma să execute măsurile de asigurare. Aplicarea interdicțiilor față de intermediari, care sunt terțe persoane în litigiul dintre persoanele care dispută dreptul asupra unei opere, este justificată de faptul că încălcarea se produce cu ajutorul serviciilor intermediarului. Exemplu ar putea servi acțiunea cu privire la încălcarea dreptului de autor în privința unei opere plasate pe o anumită pagină de internet. Astfel, deși pârâtul este proprietarul paginii de internet, menținerea funcțională a adresei de internet respective se datorează persoanei care asigură hosting-ul paginii, precum și prestatorului serviciilor de internet. Cu concursul acestora, accesul vizitatorilor pe pagina de internet ar putea fi suspendat sau definitiv blocat, încetându-se, în acest fel, încălcările cuprinse în sesizare;

s) sechestrarea sau confiscarea bunurilor presupuse că încalcă dreptul de autor, drepturile conexe sau alte drepturi protejate de prezenta lege, în scop de prevenire a introducerii sau răspândirii acestora în rețelele de comerț – măsură de asigurare prevăzută la art.59 alin.(1) lit.c) al Legii privind dreptul de autor și drepturile conexe. Este necesar să atragem atenția că și în prezentul caz este vorba de două măsuri alternative: 1) aplicarea sechestrului sau 2) confiscarea. În opinia noastră, sechestrul în cadrul prezentei măsuri de asigurare este similar sechestrului asupra tirajului (art.22 alin.(3) lit.b) al Legii privind libertatea de exprimare), aplicat corespunzător. Însă, în ceea ce privește confiscarea, pot apărea anumite deficiențe. Nici legislația procesual civilă, nici Legea privind libertatea de exprimare nu definesc noțiunea de confiscare ca măsură de asigurare a acțiunii. Codul penal al Republicii Moldova explică, la art.106 alin.(1), noțiunea de confiscare specială: „confiscarea specială constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor (inclusiv a valorilor valutare) utilizate la săvârșirea infracțiunilor sau rezultate din infracțiuni.” Însă, considerăm această măsură inaplicabilă, fapt indicat expres în alin.(3) din același articol – *Confiscarea specială se aplică persoanelor care au comis fapte prevăzute de prezentul cod* (Codul penal – V.B.). Mai mult ca atât, conform art.46 alin.(4) din Constituția Republicii Moldova, *pot fi confiscate, în condițiile legii, bunurile*

destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni sau contravenții; iar conform alin.(3) *averea dobândită licit (fapt ce se prezumă) nu poate fi confiscată*. Observăm că averea dobândită ilicit poate fi confiscată doar în cazul existenței unei contravenții sau infracțiuni. În acest context, putem considera că confiscarea, ca măsură de asigurare a acțiunii civile, are un alt sens decât cel prezentat în Codul penal; în caz contrar, aceasta ar contravine art.46 alin.(4) și (3) din Constituție. Dacă considerăm confiscarea ca fiind o măsură distinctă, atunci aceasta ar putea semnifica trecerea cu titlu gratuit a bunurilor presupuse că încalcă drepturile de autor în folosul statului sau al unei alte persoane. În acest caz, o asemenea măsură ar putea fi rațională atunci când este vorba despre o serie de bunuri contrafăcute, care simulează o anumită asemănare cu bunurile originale și care riscă să fie răspândite în rețeaua de comerț. Totuși, deoarece nu există o definiție și un mod de aplicare clar, această măsură va fi una dificil de aplicat;

t) blocarea conturilor bancare – măsură de asigurare prevăzută la: art.64 alin.(1) lit.c) al Legii privind protecția desenelor și modelelor industriale; art.68 alin.(1) lit.c) al Legii privind protecția mărcilor; art.78 alin.(1) lit.c) al Legii privind protecția soiurilor de plante, nr.39 din 29.02.2008; art.80 al Legii privind protecția invențiilor; art.54 alin.(1) lit.c) al Legii privind protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate. Această măsură de asigurare poate crea confuzii cu cea de aplicare a sechestrului pe conturile bancare. În acest sens, punem în evidență explicația oferită în pct.21 din Hotărârea Plenului CSJ nr.32 din 24.10.2003 și atragem atenția asupra faptului că în cazul blocării conturilor bancare are loc stoparea definitivă a oricăror operațiuni cu conturile bancare respective și, utilizând expresia folosită de CSJ, va fi *paralizată activitatea economico-financiară a debitorului*;

u) prezentarea documentelor bancare, financiare sau comerciale – măsură de asigurare prevăzută la: art.64 alin.(1) lit.c) al Legii privind protecția desenelor și modelelor industriale; art.68 alin.1 lit.c) al Legii privind protecția mărcilor; art.78 alin.(1) lit.c) al Legii privind protecția soiurilor de plante; art.80 al Legii privind protecția invențiilor; art.54 alin.(1) lit.c) al Legii privind protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate. Dispunerea obligației de prezentare, în calitate de măsură de asigurare a acțiunii, este într-o oarecare măsură incertă, dat fiind faptul că nu este clar ce anume s-ar obține prin aplicarea acesteia, decât informația despre persoana vizată. Mai mult ca atât, măsura de asigurare are un caracter nedeterminat; or, nu este clar care anume documente bancare, financiare sau comerciale ar putea fi necesare instanței. În același timp, poate genera dificultăți suplimentare de examinare a fondului cauzei ori va trebui examinată chestiunea cu privire la asigurarea secretului comercial. Revenind la esența aplicării măsurilor de asigurare, acestea ar trebui să asigure executarea unei viitoare hotărâri.

II. Măsuri nenumite de asigurare a acțiunii (nu sunt prevăzute expres de acte normative)

După cum am menționat, măsurile de asigurare a acțiunii sunt prevăzute nelimitativ, ceea ce permite părților să solicite, și instanței să aplice, o varietate nedefinită de măsuri de asigurare care ar contribui la realizarea scopului propus – asigurarea executării unei hotărâri definitive. Aceste măsuri de asigurare a acțiunii se vor aplica în temeiul art.175 alin.(2) CPC, și anume: cu referire la sintagma „instanța poate aplica și alte măsuri de asigurare a acțiunii dacă...”. La fel trebuie să atenționăm că pentru a considera o măsură de asigurare a acțiunii ca fiind nenumită, este necesar ca aceasta să nu poată fi aplicată în temeiul unor alte norme precum cea de la art.175 alin.(1) lit.b) sau c). Această condiție face mai dificilă identificarea unor asemenea măsuri de asigurare, cel puțin din perspectiva faptului că dispozițiile de la alin.(1) lit.b) și c) art.175 au o formulare generală, care include în sine posibilitatea aplicării unor diverse măsuri de asigurare a acțiunii, așa cum am arătat mai sus.

În urma studierii practicii judiciare, dar și a doctrinei de specialitate, vom scoate în evidență o serie de măsuri de asigurare, care, în opinia noastră, pot fi aplicate doar în temeiul art.175 alin.(2) CPC și care fac parte din categoria măsurilor de asigurare nenumite:

a) obligarea părților de a depozita bunurile în anumite condiții și/sau pe o anumită adresă – reprezintă o măsură de asigurare aplicată de Curtea de Apel Chișinău în dosarul SRL „Vitasistem” împotriva Biroului Vamal Chișinău [8]. Această măsură a fost aplicată concomitent cu aplicarea sechestrului asupra bunurilor. În motivarea cererii de aplicare a măsurii de asigurare s-a indicat că bunurile asupra cărora s-a aplicat sechestrul și care la moment sunt depozitate în depozitul Biroului Vamal reprezintă preparate medicamentoase folosite pentru anestezia locală în stomatologie, care necesită a fi plasate sub un regim special de depozitare, în anumite condiții de temperatură. Aplicarea acestei măsuri de asigurare a fost contestată de Biroul Vamal Chișinău, însă a fost menținută de CSJ cu trimitere la argumentele invocate de solicitantul măsurii de asigurare;

b) obligarea de a nu crea obstacole, impedimente – a fost aplicată în calitate de măsură de asigurare a acțiunii în pricina civilă CCL-206 către Direcția construcții capitale a Consiliului mun. Chișinău și SA „Ago-

dacia" [10]. Fiind atacată, această măsură a fost anulată din motiv că era identică cu solicitarea reclamantului în acțiune și, deci, prin aplicarea măsurii de asigurare instanța practic a soluționat fondul. Totuși, după cum reiese din sursa citată, nu s-a opus nicio obiecție referitor la dreptul instanței de a aplica o asemenea măsură în general. În calitate de exemplu am putea oferi speța în care reclamantul solicită recunoașterea dreptului de servitute de trecere. Dacă reclamantul nu ar putea trece spre terenul său, atunci acesta este efectiv lipsit de dreptul de a se folosi de bunul său, deci este o ingerință în dreptul de proprietate. Considerăm că pe parcursul examinării cauzei s-ar putea institui măsură de asigurare sub forma obligării părâtului de a nu crea reclamantului impedimente să treacă spre terenul său. În opinia noastră, neaplicarea acestei măsuri de asigurare ar face imposibilă repunerea totală în drepturi a reclamantului chiar dacă s-ar admite acțiunea; or, acesta nu a putut folosi bunul său pe perioada litigiului, fiindcă nu a putut beneficia de servitutea pe care, după cum s-a dovedit, a avut-o;

c) suspendarea contractului civil – este o altă măsură de asigurare a acțiunii, care nu este prevăzută de legislație. După efecte, este similară cu măsura prevăzută în Legea contenciosului administrativ, dar este diferită după obiect. Astfel, dacă în privința măsurii prevăzute în Legea contenciosului administrativ este vorba de suspendarea unui **act administrativ**, atunci în acest caz este vorba de suspendarea efectelor unui **contract civil**. O asemenea măsură ar fi justificată atunci când se contestă valabilitatea contractului. Este de la sine înțeles că pe parcursul examinării litigiului contractul s-ar putea executa de o anumită parte interesată. În privința anumitor contracte executate definitiv, anularea nu ar mai avea vreun impact real. Spre exemplu, dacă în temeiul unui contract de locațiune cu termen determinat locatarul a beneficiat de bunul luat în locațiune, atunci anularea acestuia nu va mai produce vreun efect; or, locatarul oricum va trebui să achite valoarea chiriei. În acest caz, anularea contractului nu ar restabili părțile în poziția anterioară și va diminua din eficiența hotărârii judecătorești de anulare a contractului, care, în ideal, ar trebui să fie de *restitutio in integrum*. Dacă însă efectele contractului vor fi suspendate, atunci actul nul nu va produce niciun efect, iar hotărârea de anulare a contractului va avea efecte maxime, și anume: nu a admis niciun efect în temeiul contractului nul.

Așadar, părțile și instanța, în dependență de circumstanțele concrete ale pricinii, pot considera de cuviință să aplice oricare măsuri de asigurare pe care le-ar considera necesare în vederea asigurării executării unei hotărâri definitive și, în acest sens, enumerarea făcută pe parcursul prezentului studiu nu poate fi exhaustivă și definitivă.

Bibliografie:

1. BARBĂ V., MACOVEI, Gh. Procedura de declarare a insolvabilității. În: *Manualul judecătorului pentru cauzele civile* / Coord. M.Poalelungi, E.Belei, I. Sîrcu, 2013.
2. BĂCU, A. *Drept Procesual Civil. Partea generală*. Chișinău 2013, p.263.
3. BĂCU, A. Instituția măsurilor de asigurare a acțiunii civile în contextul reglementărilor actuale. În: *Legea și Viața*, 2012, nr.11.
4. DASCĂLĂU, M. Conceptul dialectic în configurația caracterelor juridice ale sechestrului. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr.4.
5. DASCĂLĂU, M. Natura juridică a institutului de sechestrul în reflecția legislației contravenționale. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr.8.
6. DASCĂLĂU, M. Aspecte noi referitoare la regimul juridic al sechestrului. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr.9.
7. DASCĂLĂU, M. Sinteză de practică bibliografică în definitivarea noțiunii de sechestrul. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, nr.12.
8. Decizia CSJ , nr.3r-210/10 din 20.01.2010, în cauza civilă SRL „Vitasistem” împotriva Biroului Vamal Chișinău [Accesat: 28.05.2015] Disponibil http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_old.php
9. FILINCOVA, S., BELEI, E. Asigurarea acțiunii. În: *Manualul judecătorului pentru cauzele civile* / Coord. M.Poalelungi, E.Belei, I.Sîrcu, 2013.
10. Nota informativă a Curții Supreme de Justiție privind unele întrebări ce apar în practică la aplicarea de către instanțele judecătorești a măsurilor de asigurare, definește măsurile de asigurare [Accesat: 15.05.2013] Disponibil: <http://www.csj.md/admin/uploads/Privind%20aplicarea%20m%C4%83surilor%20de%20asigurare.doc>
11. *Гражданский процесс: Учебник. 3-е изд. / Под ред. М.К. Треушникова. Москва: ООО Городец, 2000.*

Prezentat la 29.05.2015

**FUNDAMENTAREA CARACTERULUI CAUZATOR AL INAȚIUNII
ÎN BAZA APLICĂRII TEORIEI DEOSEBIRII CATEGORIEI CAUZALITĂȚII,
A CONSTRUCȚIEI TEORETICE A LEGĂTURII CAUZALE ȘI A
MECANISMULUI CAUZĂRII EMPIRICE**

Igor CIOBANU, Narciza NEDELUCU

Universitatea de Stat din Moldova

Acest articol vine în calitate de replică la opiniile adepților acauzalității inacțiunii. Prin urmare, este combătută afirmația celor din urmă, legată de suficiența neîndeplinirii obligațiunii obiective de a acționa pentru fundamentarea răspunderii penale pentru inacțiune. Argumentarea acauzalității inacțiunii nu se poate, în genere, baza pe trimiterile la temeiul răspunderii penale. Este demonstrat faptul că legătura causală este un semn obligatoriu al laturii obiective a oricărei componente materiale de infracțiune.

Negarea caracterului cauzator al inacțiunii de către aceiași adepți ai acauzalității inacțiunii este ușor combătută prin teoria deosebiri categoriei cauzalității, a construcției teoretice a legăturii cauzale și a mecanismului cauzării empirice.

De menționat că terminologia utilizată în prezentul articol este aplicată pentru prima dată în domeniul determinismului cauzalității (cum ar fi noțiunile generale ale teoriilor și termenii acestora). În aceeași ordine de idei, în cadrul studiului de față se face o abatere de la regulă, și anume: sunt delimitate, în calitate de obiecte de sine stătătoare de studiu, categoria cauzalității și diferitele noțiuni propuse legăturii cauzale (precum: construcția teoretică și mecanismul cauzării empirice).

Cuvinte-cheie: *latura obiectivă a infracțiunii, inacțiune, acauzalitatea inacțiunii, cauzalitate, caracter cauzator al inacțiunii, legătură causală, mecanismul cauzării empirice.*

STRENGTHENING THE CAUSATIVE NATURE OF THE INACTION THROUGH THE APPLICATION OF THE THEORY WITH REGARD TO THE CAUSALITY CATEGORY DISTINCTION, THE THEORETICAL CONSTRUCTION OF THE CAUSAL LINK AND THE MECHANISM OF EMPIRICAL CAUSATION

This article comes as a response to the opinions of the followers of acausality of inaction. It is therefore refuted their allegation that the failure to fulfill the objective obligation to act is sufficient to enable the penal liability for inaction. Pleading for the acausality of inaction can't be done, in general, whilst also making references to the basis of penal liability. It is shown that the causal link is an obligatory sign of the objective side of any material component of the offence.

The denial of the causative nature of inaction by the same followers of acausality of inaction is easily countered through the theory with regard to the causality category distinction, the theoretical construction of the causal link and the mechanism of empirical causation.

It is very important to note that this article introduces the terminology used in the study applied for the first time in the field of determinism of causality (the general notions of the theories and their concepts are applied for the first time). In the same time, within the study is made a deviation from the rule and as a result are delineated as independent objects of study, the causality category and the different notions advanced to the causal link (such as: the theoretical construction and the mechanism of empirical causation).

Keywords: *the objective side of the offence, inaction, acausality of inaction, causality, the causative nature of inaction; causal link; the mechanism of empirical causation.*

După cum reiese din opiniile adepților acauzalității inacțiunii, soluționarea pozitivă a chestiunii referitoare la caracterul cauzator al inacțiunii în genere nu este necesară, deoarece răspunderea penală pentru inacțiune este fundamentată, în măsură suficientă, prin prezența obligațiunii neîndeplinite de a acționa. „Legătura causală în cazul inacțiunii lipsește, iar răspunderea survine nemijlocit pentru inacțiune, pentru neîndeplinirea obligațiunii, dar nu pentru cauzare” [3, p.218]. Întâlnim și varianta ce prevede „oprirea cercetării”: putem nega (în scopuri, la prima vedere, pragmatice) legătura causală generată de inacțiune: dacă inacțiunea corespunde semnelor fixate în legea penală, respectiv, nu există necesitatea de a pune întrebarea dacă rezultatul a survenit din cauza inacțiunii acestei persoane sau dacă rezultatul a survenit datorită acțiunii altei persoane, sau, în genere, de la orice altceva – toate acestea nu sunt importante. Lucrurile, însă, nu stau chiar așa: de exemplu, dacă o anumită consecință socialmente periculoasă a survenit în rezultatul acțiunii unei terțe persoane,

atunci apar mai multe variante și alternative de apreciere, din punctul de vedere al dreptului penal, a persoanei aflate în stare de inacțiune. Există și varianta ce prevede „cercetarea consecutivă”: putem nega, nepragmatic, nu doar posibilitatea inacțiunii de a avea caracter cauzator, dar chiar și însăși ideea cauzării prin inacțiune (trecerea pe poziții interdeteministe consecutive în situația dată nu se observă).

Tuturor acestor prevederi și expuneri le putem înainta un spectru de replici.

Regula caracterului universal, unica aplicabilă fără excepție față de toate faptele infracționale, constă în aceea că temeiul răspunderii penale o constituie prezența în fapta persoanei a tuturor semnelor componente de infracțiune. Nu există careva temeiuri suplimentare independente, neatribuite la elementele componente generale sau concrete de infracțiune, care ar putea deveni temei al răspunderii penale – aceasta este contrar legii și nu corespunde dogmelor de drept penal. Științei dreptului penal îi este cunoscută discuția din anii '50 ai secolului trecut cu privire la legătura cauzală și vinovăție ca temeiuri (premise) ale răspunderii penale [5, p.5; 1, p.4], care s-a finalizat cu recunoașterea necondiționată a faptului că temei al răspunderii penale este nu un oarecare element al faptei, vinovăția, legătura cauzală sau pericolozitatea socială, ci anume prezența exclusivă în fapta subiectului a tuturor semnelor componente de infracțiune prevăzute de Codul penal. De aceea, argumentarea acauzalității inacțiunii nu se poate, în genere, baza pe trimiterea la „temeiul răspunderii penale”. Legătura cauzală nu constituie nici temei independent al răspunderii penale, nici element independent al componente de infracțiune. Legătura cauzală este un semn al laturii obiective a componente de infracțiune, de aceea întrebarea: „Este suficientă oare prezența obligațiunii neexecutate de a acționa pentru învinuirea în săvârșirea inacțiunii infracționale?” (așa cum aceasta o fac adepții acauzalității inacțiunii) este pusă incorect. Formularea necesară, cu luarea în considerare a prezenței tuturor semnelor componente în faptă ca temei al răspunderii penale, se prezintă ca adecvată în felul următor: „Este oare legătura cauzală semn obligatoriu al laturii obiective a componente de infracțiune, unde fapta este exprimată în formă de inacțiune?” Da, legătura cauzală este un semn obligatoriu al laturii obiective a oricărei componente materiale de infracțiune, exprimând legătura dintre faptă ca proces de atentare a subiectului asupra obiectului și consecințele infracționale ca rezultat al atentării asupra obiectului. Categoria obiectului inacțiunii, în genere, constituie cea mai importantă verigă de legătură dintre faptă și consecințele socialmente periculoase, și lipsa legăturii cauzale în latura obiectivă a componente de infracțiune o viciază, discreditează. Potrivit regulii generale, aceasta are ca rezultat recunoașterea lipsei în fapta persoanei a componente de infracțiune, iar în unele cazuri poate duce chiar la tragerea nefundamentată la răspundere penală.

În așa fel, adepții acauzalității inacțiunii, realizând cercetările pe terenul temeiurilor răspunderii penale și negând necesitatea afirmării caracterului cauzator al inacțiunii, subminează nemijlocit temeliile răspunderii penale. Drept rezultat, așa concluzii nu pot fi recunoscute ca fiind corecte. Astfel, este combătută prima afirmație a adepților acauzalității inacțiunii, legată de suficiența neîndeplinirii obligațiunii obiective de a acționa pentru fundamentarea răspunderii penale pentru inacțiune.

Cea de a doua afirmație este exprimată prin aceea că în cazul inacțiunii în genere este negată însăși posibilitatea *cauzalității*, deoarece „nici nu poate fi vorba despre legătură cauzală în lipsa acțiunii”. Această afirmație, prin care se neagă caracterul cauzator al inacțiunii, este ușor combătută prin teoria deosebirii categoriei cauzalității, a construcției teoretice a legăturii cauzale și a mecanismului cauzării empirice. În cele ce urmează vom verifica aplicabilitatea acestor noțiuni ale determinismului cauzal în privința inacțiunii.

Vom menționa cu titlu de observație: terminologia investigațiilor realizate până acum în domeniul determinismului cauzal sub aspect de drept penal se deosebește de terminologia utilizată în cadrul studiului nostru (noțiunile generale ale teoriilor și termenii acestora sunt introduși pentru prima dată). De regulă, nu sunt delimitate, în calitate de obiecte de sine stătătoare de studiu, nici categoria cauzalității, nici diferitele noțiuni propuse legăturii cauzale (în sens larg și îngust, precum: construcția teoretică și mecanismul cauzării empirice). Părtașii acauzalității inacțiunii indică asupra lipsei legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune, în același sens în care indică și asupra lipsei cauzalității în cazul inacțiunii. Totodată, utilizarea noțiunilor vizate în calitate de sinonime în cea mai mare parte blochează calea pentru careva investigații științifice ulterioare.

Categoria cauzalității și inacțiunea. Putem oare vorbi că categoria de cauzalitate „nu lucrează” atunci când fapta infracțională este exprimată prin inacțiune? Pentru verificarea aplicabilității calităților categoriei cauzalității față de inacțiune ca formă a comportamentului infracțional vom aminti, succint, rezultatele anterior obținute. Categoria cauzalității constituie o normă generală a realității obiective. Inițial, categoria cauzalității

există independent și impune reguli de evoluție și dezvoltare a proceselor obiectiv exprimate. În realitatea obiectivă nu există fenomene interdeterminate și în limitele unei determinativități depline a fiecărui fenomen putem considera și fundamentarea cauzală ca o varietate a determinativității. În orice caz, dacă fapta sau fenomenul nu au existat în genere, apoi apariția lor întotdeauna va fi determinată în mod genetic. Fiecare fenomen (faptă) își are suma cauzelor sale și generează suma propriilor efecte. Sarcinile științei constau în a reflecta corect procesele obiective și în a selecta legile științifice anume în baza acestui temei. În așa fel, plasarea formelor inactive ale comportamentului criminal după limitele determinismului, inclusiv ale determinismului cauzal, afectează schema generală a percepției realității obiective și distruge integritatea științifică a percepției lumii înconjurătoare.

Din aceste considerente nu putem vorbi că, în privința inacțiunii, ca formă a comportamentului infracțional în componența laturii obiective a infracțiunii, nu acționează categoria cauzalității. Iată cum putem ilustra această constatare: „Juristul este nevoit să se ghideze nu doar de adevărul și de veridicitatea special juridică; el se supune, de asemenea, adevărilor de o calitate mult mai înaltă” [4, p.28]; Mai mult decât atât: „Principiul juridic indică asupra a ceea ce trebuie să existe, iar legea (științifică) indică asupra a ceea ce există în virtutea calităților persoanei, societății și ale lumii înconjurătoare. Principiul juridic constituie produsul activității umane; legea (științifică) este plasată deasupra acesteia. Principiul juridic poate fi afectat, încălcat de către persoană; încălcarea legii științifice este dincolo de forțele și posibilitățile persoanei. Principiul juridic poate fi supus criticii, în timp ce critica legii științifice este lipsită de sens” [ibidem, p.26].

În așa fel, categoria cauzalității este prezentă în inacțiune ca într-una din reflectările existenței lumii materiale; de aceea a nega prezența cauzalității în componențele de infracțiune săvârșite prin inacțiune ar însemna să proclamăm o serie întreagă de procese globale obiective care nu se subordonează noțiunii de cauzalitate și, ca rezultat, sunt în general nedeterminate. Care legi științifice pot fi atunci aplicate în privința proceselor de așa gen, dacă temei pentru constituirea legii științifice este determinarea dură obiectivă în una din reflectările sale? Dacă aplicăm aceste concepte cu referire la doctrina dreptului penal, rezultă că dacă în componența materială cu inacțiune în cadrul laturii obiective este negată legătura cauzală, atunci lipsesc temeiurile pentru a învinui infractorul referitor la consecințele survenite și, respectiv, pentru a-l trage pe cel vinovat la răspundere penală (prezența unei obligațiuni neîndeplinite de a acționa nu substituie, nu înlocuiește prin sine latura obiectivă a componenței de infracțiune, ci constituie doar esența inacțiunii penale). Negarea cauzalității în cazul inacțiunii ca formă a faptei duce la negarea legăturii dintre faptă și consecință; dacă această legătură este neesențială, urmează ca toate componențele cu inacțiune să fie formulate în calitate de componente formale de infracțiune. Să utilizăm în acest sens modelul omorului prin inacțiune. Răspunderea penală survine în baza art.145 și 146 din Codul penal al Republicii Moldova, componența cărora este materială, iar, fiind formulate ca formale, se schimbă însăși noțiunea de omor. Acestea sunt consecințele îndepărtate, „de perspectivă” ale negării categoriei cauzalității în componențele de infracțiune săvârșite prin inacțiune.

Momentele expuse indică asupra faptului că categoria de cauzalitate, ca una din categoriile fundamentale ale lumii înconjurătoare, este prezentă în componențele cu inacțiune, exact așa cum și în componențele cu acțiune în cadrul laturii obiective.

Mecanismul cauzării empirice și inacțiunea. Conform afirmațiilor (în viziunea noastră, corecte) ale savantului B.H. Кудрявцев, principala întrebare privind răspunderea pentru inacțiunea ilegală „constă în faptul dacă cauzează inacțiunea un rezultat dăunător și, în legătură cu aceasta, dacă constituie prezența legăturii cauzale dintre inacțiune și rezultat condiția necesară a răspunderii materiale, administrative și penale sau fundamentarea obiectivă a răspunderii pentru inacțiune urmează a fi căutată în altă parte?” [2, p.28]. În continuare, B.H. Кудрявцев menționează: „Până a soluționa întrebările juridice, urmează să determinăm natura fizică a inacțiunii și mecanismul legăturii ei cu consecințele infracționale” [ibidem]. Exact în așa mod, fără divizarea metodologică indicată a noțiunilor natural-firești ale legăturii cauzale și a construcției juridico-penale a legăturii cauzale, *de facto*, se propune a examina legătura cauzală în mod separat în dependență de aceste două sensuri diferite ale ei. Această poziție dispune de o valoare euristică și gnoseologică.

În albia celor expuse anterior, noțiunea *mecanismul cauzării empirice*, luat la general, precum și *mecanismul cauzării empirice*, strict determinat, care are loc în cazul unei infracțiuni concrete, intră în domeniile obiectelor de studiu ale diferitelor științe naturale. Procesele cauzării, descrise în cadrul științelor naturale și prezente în cadrul infracțiunii – săvârșite fie prin acțiune, fie prin inacțiune – nu pot fi negate de către știința dreptului penal; mai mult ca atât, nici nu pot fi determinate, în virtutea faptului că acestea se află dincolo de

domeniul obiectului de studiu al dreptului penal, fiind inadmisibilă o intervenție, în acest sens, în alt domeniu al cunoștințelor. Studiarea mecanismului cauzării empirice, prezent în cadrul unei infracțiuni concrete, poate fi implicată într-un studiu de drept penal cu luarea obligatorie în considerare a apartenenței la un alt domeniu de cercetare și cunoaștere. Totodată, în limitele acestei cercetări descrierile urmează a fi realizate în limbajul științei naturale respective. Prevederile acestei descrieri corespund prevederilor raportului de expertiză în cadrul unui dosar penal concret, deoarece legătura causală în sensul mecanismului cauzării empirice în cauza penală presupune prezența raportului de expertiză – asupra întrebărilor ce necesită cunoștințe speciale și concluziile proprii ale aceluia care aplică norma de drept – asupra întrebărilor ce nu necesită cunoștințe speciale.

Dreptul penal, atât în aspect practic, cât și teoretic, este interesat, în primul rând, de apariția consecinței socialmente periculoase (în cazul infracțiunii consumate cu o componentă materială). Mai departe, prin intermediul regulilor de stabilire a legăturii cauzale și prin utilizarea trăsăturilor de bază ale acesteia este depistat elementul căutat – cauza survenirii rezultatului. Această cauză, depistată și descoperită, în primul rând în cadrul limitelor mecanismului cauzării empirice, este ulterior comparată cu comportamentul persoanei bănuite în săvârșirea infracțiunii. Persoana, în privința căreia este efectuată urmărirea penală, este determinată reieșind din faptul că obligațiunea de a acționa constituie caracteristica subiectului infracțiunii și, în așa fel, este delimitat, evidențiat subiectul obligat special din cercul tuturor celor care au inacționat. Acest comportament al persoanei obligate poate constitui cauza în sensul construcției teoretice a legăturii cauzale, dacă va fi nemijlocit legat de cauză în cadrul mecanismului cauzării empirice. Un atare coraport presupune prezența complexului causal și are ca efect, în condițiile respectării prezenței celorlalte semne ale componentei, tragerea persoanei vinovate la răspundere penală.

În așa fel, la componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune este aplicabilă în mod direct categoria cauzalității, care își găsește reflectare în cadrul acestora, precum și în cadrul a tot ceea ce există în mod obiectiv. Legătura causală în calitatea sa de mecanism al cauzării empirice este, de asemenea, prezentă, deoarece avem un complex causal care duce la survenirea consecințelor socialmente periculoase. Conform celor expuse, se pare că adepții acauzalității inacțiunii vor considera posibil, fără a-și afecta teoriile, de a se solidariza atât cu prezența cauzalității însăși, cât și cu prezența mecanismului cauzării empirice în componentele de infracțiune cu inacțiune în latura obiectivă. Considerăm că cele mai de bază și esențiale contradicții între adepții teoriei inacțiunii cauzatorii și oponenții acesteia sunt concentrate asupra următoarelor momente:

- 1) momentul cu privire la legătura causală în sens îngust (cum ar fi nemijlocit legătura, coraportul);
- 2) momentul cu referire la construcția teoretică a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune.

Construcția teoretică a legăturii cauzale și inacțiunea. Construcția teoretică a legăturii cauzale în calitate de construcție specială a dreptului penal este prezentă oriunde unde avem de-a face cu componente materiale de infracțiune. Această afirmație se bazează pe acel temei că legătura causală dintre faptă și consecință constituie un semn obligatoriu al laturii obiective a componentei materiale de infracțiune, iar în unele cazuri, după cum am menționat anterior, are chiar și un rol determinat în cadrul componentelor construite ca fiind formale (dacă avem consecințe potențiale, atunci și legătura causală se prezintă a fi o legătură causală potențială).

Construcția teoretică a legăturii cauzale se creează după modelul legăturii cauzale în sens larg, adică în forma cu structură triplă: cauza → legătura causală → efectul, unde importanță esențială au nu doar caracteristicile filosofice generale ale legăturii dintre fapte și fenomene, dar și trăsăturile științifice particulare ale cauzei și efectului. Pentru dreptul penal, de fapt ca și pentru orice domeniu teoretic și practic, importanță esențială au caracteristicile juridice proprii ale faptei și consecințelor, fixate în dispoziția articolului respectiv din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova. În componenta complexului causal al construcției teoretice a legăturii cauzale avem fapta, exprimată în forma inacțiunii, și anume: cu inacțiunea importantă în sens juridico-penal are de-a face și cel ce aplică legea și teoreticianul (savantul) în cazul analizei componentei infracțiunii corespunzătoare. În așa fel, construcția teoretică a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune este prezentată în felul următor: inacțiunea infracțională → legătura causală → consecința infracțională.

În așa fel, a nega prezența construcției juridico-penale teoretice a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune ar fi incorect. În caz contrar, s-ar întâmpla că latura obiectivă a componentelor de infracțiune, unde fapta este exprimată în forma inacțiunii, se deosebește de latura obiectivă a componentelor de infracțiune, unde fapta este exprimată în formă de acțiune.

Vom menționa încă o dată că în știința dreptului penal avem o componentă de infracțiune unică generală, modelul căreia este utilizat cu succes în cadrul analizei științifice a oricărei componente de infracțiune concrete și în cadrul calificării oricărei infracțiuni concrete în procesul aplicării normelor de drept penal. Mai mult ca atât, negarea construcției teoretice a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune distrug însăși esența laturii obiective a componentei de infracțiune, deoarece inacțiunea infracțională (cauza) în componentele materiale *generează* consecința (efectul), iar aceste categorii sunt prezentate în planul doctrinei științifice penale despre latura obiectivă a componentei de infracțiune ca fiind corelate, legate reciproc; în caz contrar, devine imposibilă tragerea legală a celui vinovat la răspundere penală, fiind deschisă calea învinuirii obiective.

Legătura causală în sens îngust și inacțiunea. O întrebare de sine stătătoare, care necesită soluționare, o constituie negarea de către adepții acauzalității inacțiunii a legăturii cauzale în sens îngust, adică nemijlocit a legăturii, a coraportului dintre cauză și efect (inacțiunea infracțională și consecința infracțională). Combaterea, dezmințirea este fundamentată pe dovezile deja invocate privind prezența cauzalității, a mecanismului cauzării empirice și a construcției teoretice a legăturii cauzale în componentele de infracțiune săvârșite prin inacțiune. Dacă se presupune că infracțiunile săvârșite prin inacțiune nu se exclud din limitele determinismului, dacă este prezentă construcția teoretică a legăturii cauzale în construcția componentei cu inacțiune în latura obiectivă, apoi legătura causală în sens îngust între inacțiune și consecință este prezentă și se subînțelege de la sine.

Bibliografie:

1. КОВАЛЕВ, М.И. Объективная сторона преступления. В: *Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов* / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. Москва: НОРМА, 2000. 148 с.
2. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. *Объективная сторона преступления*. Москва: Госюриздат, 1960. 227 с.
3. ЛЯПУНОВ, Ю.И. *Общественная опасность деяния как универсальная категория уголовного права*. Москва: Юридическая Литература, 1990. 173 с.
4. МИХЛИН, А.С. *Последствия преступления*. Москва: Госюриздат, 1969. 104 с.
5. ФЕЙРАБЕНД, П. *Избранные труды по методологии науки* / Перевод с английского и немецкого А.Л. Никифорова. Общ. ред. И.С. Нарский. Москва: Прогресс, 1986. 542 с.

Prezentat la 15.04.2015

VICTIMA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI ÎN DREPTUL PENAL SUBSTANȚIAL: INTERPRETĂRI ȘI PROPUNERI *DE LEGE FERENDA*

Nicolae CORCEA

Universitatea de Stat din Moldova

Scopul acestui mesaj științific constă în identificarea necesității ocrotirii juridico-penale a victimelor violenței în familie. Pentru a prezenta victima violenței în familie și necesitatea apărării ei, s-a apelat la Directivele Consiliului Europei și la alte acte normative internaționale, precum și la legislația internă a Republicii Moldova și a României. Autorul a demonstrat necesitatea prevenirii riscului ridicat de victimizare secundară și repetată a victimelor violenței în familie, precum și a riscului de intimidare sau de răzbunare asociat unor astfel de violențe. Pentru a atinge scopul propus spre realizare, unei analize temeinice au fost supuse actele internaționale în domeniul contracarării și prevenirii actelor de violență în familie; s-a adus claritate în ce privește înțelesul noțiunii „membrul familiei”; au fost analizate măsurile de protecție implementate la nivel european și problemele conexe ce pot fi întâlnite în procesul implementării acestora la nivel național. Totodată, examinând actele normative la nivel național, autorul ia în vizor și experiența legislativă a României. În scopul îmbunătățirii cadrului juridico-penal în domeniu, spre implementare sunt propuse noi concepte doctrinare și înaintate recomandări legislative.

Cuvinte-cheie: *violență în familie, violență bazată pe gen, victimă a violenței în familie, măsură de protecție, persoană protejată, membru al familiei, subiect al violenței în familie.*

VICTIM OF THE FAMILY VIOLENCE IN THE INTERNATIONAL LAW AND SUBSTANTIVE CRIMINAL LAW: INTERPETATIONS AND PROPOSALS *DE LEGE FERENDA*

The purpose of this scientific research consists in the identification of necessity of the victims of the family violence legal protection in the realm of Criminal law. In order to obtain clear results regarding the victim of the family violence, the author has submitted to a profound analysis the Directives of the Council of Europe and other international normative acts, as well as the internal legislation of the Republic of Moldova and Romania. The author has demonstrated the necessity of prevention of the increased risk of the secondary and repeated victimization of the family violence victims, as well as the highest risk of intimidation and revenge associated to such violence. With the intention of achievement of the basic purpose the author has performed a detailed analysis of the international documents in the sphere of struggle and prevention of the violent acts in family; elucidation of the term “family member”; examination of the protective measures implemented on the European level and of the related problems which can be met in the process of their solving at the international level; research of the national normative acts of the Republic of Moldova, taking into consideration the legislative experience of Romania. In order to improve the legal normative basis in Criminal law there were proposed new scientific concepts and legislative proposals to reform.

Keywords: *family violence, gender violence, victim of family violence, protective measure, protected person, family member, subject of family violence.*

Protecția familiei împotriva oricăror fapte ce pot leza existența acesteia a devenit una dintre primele priorități ce a determinat necesitatea apărării ordinii sociale. Actele de violență săvârșite între membrii aceleiași familii, pe lângă faptul că lezează integritatea corporală sau sănătatea acestora, pot afecta grav însăși existența familiei, determinând frecvent destrămarea ei. Efectele profund dăunătoare ale violenței între membrii aceleiași familii, atât pentru aceștia, cât și pentru societate în ansamblul ei, precum și recrudescența unor asemenea acte de violență au impus ca o necesitate de prim ordin prevenirea și combaterea violenței și prin mijloace specifice legii penale.

Protecția victimelor violenței în familie trebuie realizată în primul rând sub auspiciul legii și corelată cu elementele celorlalte științe juridice. Elemente de noutate se regăsesc nu doar în legile adoptate, în prevederile procesuale, în măsurile procesuale, ci și în cele sociale și umanitare.

Cercetarea problemei conturate va porni de la analiza violenței bazate pe gen. Este de menționat că violența bazată pe gen este considerată o formă de discriminare, o încălcare a libertăților fundamentale ale victimei și include violența în cadrul relațiilor apropiate, violența sexuală (inclusiv violul, agresiunea sexuală și hărțuirea), traficul de persoane, sclavia și diferite forme de practici vătămătoare, precum căsătoriile forțate,

mutilarea genitală a femeilor și așa-numitele „*infracțiuni de onoare*”. Femeile victime ale violenței bazate pe gen și copiii acestora necesită adeseori un sprijin și o protecție deosebite din cauza riscului ridicat de victimizare secundară și repetată, a riscului de intimidare sau de răzbunare asociat unor astfel de violențe.

Atunci când violențele sunt săvârșite în cadrul unei relații apropiate, acestea sunt săvârșite de o persoană care este în prezent sau a fost soțul/soția sau partenerul ori un alt membru de familie al victimei, indiferent dacă autorul infracțiunii locuiește sau a locuit împreună cu victima. Violențele de acest tip ar putea include violențe fizice, sexuale, psihologice sau economice și pot avea drept rezultat vătămarea fizică, mentală sau emoțională ori un prejudiciu economic.

Violențele din cadrul relațiilor apropiate reprezintă o problemă socială gravă și adesea ascunsă, care ar putea cauza traume psihologice și fizice sistematice, cu consecințe severe, dat fiind că autorul infracțiunii este o persoană în care victima ar trebui să aibă încredere. În consecință, victimele violențelor din cadrul relațiilor apropiate ar putea să necesite măsuri de protecție speciale. Femeile sunt afectate în mod disproporționat de acest tip de violență, iar situația poate fi mai gravă dacă femeia este dependentă de autorul infracțiunii din punct de vedere economic, social sau în ceea ce privește dreptul său la reședință.

În conformitate cu pct.19 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului European din 25 octombrie 2012, *o persoană ar trebui să fie considerată victimă indiferent dacă autorul infracțiunii a fost identificat, arestat, urmărit în justiție sau condamnat și indiferent de legătura familială dintre aceștia* [3]. Este posibil ca membrii familiei victimei să sufere de asemenea vătămări ca urmare a săvârșirii infracțiunii. În special, membrii familiei unei persoane al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune ar putea suferi prejudicii de pe urma infracțiunii. Prin urmare, membrii de familie, care sunt victime indirecte ale infracțiunii, ar trebui să beneficieze și ele de protecție, în temeiul acestei Directive. Cu toate acestea, statele membre ar trebui să stabilească proceduri prin care să limiteze numărul membrilor de familie care pot beneficia de drepturile prevăzute de Directivă. În cazul unui copil, copilul sau (cu excepția cazului în care acest lucru nu este în interesul superior al copilului) titularul răspunderii părintești ar trebui să poată exercita, în numele copilului, drepturile prevăzute de Directiva respectivă.

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.7 al Legii Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.45 din 01.03.2007, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie sunt:

- autoritățile administrației publice centrale de specialitate: Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției;
- autoritățile administrației publice locale de specialitate: secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei; direcțiile generale de educație; organele ocrotirii sănătății; organele afacerilor interne;
- comisiile pentru probleme sociale de pe lângă autoritățile administrației publice locale;
- centrele/serviciile de reabilitare a victimelor și agresorilor;
- alte organizații cu activități specializate în domeniu.

Potrivit alin.(1) art.11 al Legii Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, victimei i se garantează apărarea drepturilor și intereselor legitime.

Totodată, prin Legea Parlamentului Republicii Moldova nr.167 din 09.07.2010 [9], în conținutul art.11 a fost introdus un alineat separat – (2¹), care garantează dreptul la viața privată și confidențialitatea informației privind victima, precum și dreptul la asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice și sociale.

Merită a fi evidențiat este faptul că Legea a prevăzut în mod expres că acordarea serviciilor de protecție și asistență nu este condiționată de dorința victimei de a face declarații și de a participa la procese de urmărire în justiție a agresorului (alin.(2¹) art.11 al legii).

În concordanță cu această prevedere se află și o altă stipulațiune legislativă de la alin.(3) art.11 al Legii *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, conform căreia autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie sunt obligate să reacționeze prompt la orice sesizare și să informeze victimele:

- despre drepturile lor;
- despre autoritățile și instituțiile cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie;
- despre tipul serviciilor și organizațiile la care se pot adresa după ajutor;
- despre asistența disponibilă pentru ele;

- unde și cum pot depune o plângere;
- despre procedura ce urmează după depunerea plângerii și rolul lor în cadrul acesteia;
- cum pot obține protecție;
- în ce măsură și în ce condiții au acces la consultanță sau asistență juridică;
- dacă există un pericol pentru viața sau sănătatea lor în cazul eliberării unei persoane reținute sau condamnate;
- dacă a fost anulată ordonanța de protecție.

Potrivit alin.(7) art.11 al Legii nr.45 din 01.03.2007, *viața privată și identitatea victimei sunt protejate*. Înregistrarea, păstrarea și utilizarea datelor cu caracter personal privind victima se efectuează în conformitate cu prevederile Legii cu privire la protecția datelor cu caracter personal.

Problema privind protecția victimelor a devenit în ordinea de drept și în ordinea politică internațională una dintre cele mai importante preocupări. În contextul evoluției preocupărilor legislative și instituționale internaționale, problema privind protecția persoanei a trecut în sfera dreptului intern al statelor. Răspunderea din acest moment revine statului. Măsurile care trebuie luate și aplicate pentru și în favoarea victimei infracțiunii revin statului și organelor împuternicite a le aduce la îndeplinire [10, p.3-4].

Noutatea mesajului nostru științific constă în intenția de a scoate în evidență aspecte noi privind locul și rolul victimelor infracțiunilor în cadrul procesului penal, privind măsurile procesual penale de care poate beneficia victima pentru apărarea drepturilor sale, pentru o dreaptă și eficientă judecată și o bună și utilă despăgubire pentru suferința suportată în urma săvârșirii infracțiunii, în contextul unei politici penale internaționale marcate de creșterea considerabilă a activității criminale transnaționale.

Procedura penală reprezintă un instrument eficient, riguros și amplu ca reglementare, care de cele mai multe ori își atinge scopul – cel de reparare, prevenție, combatere a faptelor penale și, în situația victimelor infracțiunilor – cel de apărare și de dezdăunare. De aceea, prima măsură care se ia față de victima infracțiunilor este de a o consilia și îndruma către măsurile procesual penale de care poate beneficia în procesul penal.

În conformitate cu pct.9 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 25 octombrie 2012, criminalitatea reprezintă un prejudiciu pentru societate și, în aceeași măsură, constituie o încălcare a drepturilor individuale ale victimelor [3].

Ca atare, victimele criminalității ar trebui să fie recunoscute și tratate cu respect, atenție și profesionalism, fără a fi discriminate în vreun fel pe baza oricărui motiv, cum ar fi rasa, culoarea, originea etnică sau socială, trăsăturile genetice, limba, religia sau credința, opiniile politice sau de oricare altă natură, apartenența la o minoritate națională, bunurile de care dispun, nașterea, handicapul, vârsta, genul, identitatea de gen și modalitatea de exprimare a genului, orientarea sexuală, statutul acestora din punctul de vedere al reședinței sau sănătatea.

În toate contactele cu o autoritate competentă în contextul procedurilor penale și cu orice serviciu care intră în contact cu victimele, precum un serviciu de sprijinire a victimelor sau de justiție reparatorie, ar trebui să se țină seama de situația personală și de necesitățile imediate, de vârsta, genul, eventuala dizabilitate și de maturitatea victimelor criminalității, respectându-se totodată pe deplin integritatea lor fizică, mentală și morală. Victimele criminalității ar trebui să fie protejate împotriva victimizării secundare și celei repetate, precum și împotriva intimidării și răzbunării, să primească sprijin adecvat pentru a se facilita recuperarea lor și să beneficieze de un acces suficient la justiție.

Potrivit pct.17 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 25 octombrie 2012, violența îndreptată împotriva unei persoane din cauza genului, a identității de gen sau a exprimării de gen a acesteia sau care afectează în mod disproporționat persoane aparținând unui anumit gen este înțeleasă ca fiind violență bazată pe gen. Aceasta poate avea ca urmare vătămări de natură fizică, sexuală, emoțională sau psihologică sau prejudicii economice suferite de victime [3].

Din momentul primului contact cu o autoritate competentă, ar trebui să fie furnizate informații privind rambursarea cheltuielilor, de exemplu printr-o broșură în care să se prezinte condițiile de bază pentru o astfel de rambursare a cheltuielilor. La această etapă inițială a procedurilor penale, statelor membre nu ar trebui să li se solicite să decidă dacă victima în cauză îndeplinește sau nu condițiile privind rambursarea cheltuielilor. În momentul denunțării unei infracțiuni, victimele ar trebui să primească o confirmare scrisă a plângerii lor din partea poliției, în care să se menționeze elementele de bază ale infracțiunii, cum ar fi tipul infracțiunii, momentul și locul, precum și orice vătămare fizică, mentală sau emoțională ori prejudiciu economic cauzate

de infracțiune. Această confirmare ar trebui să includă un număr de dosar, precum și data, locul denunțării infracțiunii, pentru a putea fi folosită ca probă a faptului că infracțiunea a fost denunțată, de exemplu în legătură cu cererile de despăgubire în temeiul unei asigurări (pct.24 al Directivei).

Atunci când sunt furnizate informații, ar trebui oferite suficiente detalii pentru a se garanta că victimele sunt tratate cu respect și pentru a le permite acestora să ia decizii în cunoștință de cauză cu privire la participarea lor în cadrul procedurilor. În acest sens, sunt extrem de importante informațiile care permit victimei să cunoască stadiul curent al oricăror proceduri. Acest lucru este valabil și pentru informațiile care permit victimei să decidă dacă să solicite sau nu revizuirea unei decizii de neîncepere a urmăririi penale. Cu excepția cazului în care sunt solicitate în alt mod, informațiile comunicate victimei ar trebui să poată fi transmise verbal sau în scris, inclusiv prin mijloace electronice (pct.25 al Directivei).

Autoritățile competente ar trebui să garanteze faptul că victimele primesc datele de contact actualizate pentru comunicările legate de cauza lor, cu excepția cazului în care victima și-a exprimat dorința de a nu primi astfel de informații (pct.26 al Directivei).

Informațiile specifice privind eliberarea sau evadarea autorului infracțiunii ar trebui să fie comunicate, la cerere, victimelor, cel puțin în cazurile în care acestea ar putea fi în pericol sau în cazul unui risc identificat de prejudiciere a victimelor, cu excepția cazului în care există un risc identificat de prejudiciere, prin notificare, a autorului infracțiunii. În cazul în care există un risc identificat de prejudiciere, prin notificare, a autorului infracțiunii, autoritatea competentă ar trebui să țină seama de toate celelalte riscuri în momentul stabilirii unei acțiuni adecvate. Trimiterea la „riscul identificat de prejudiciere a victimelor” ar trebui să acopere factori precum natura sau gravitatea infracțiunii și riscurile de răzbunare. Prin urmare, aceasta nu ar trebui să se aplice situațiilor în care au fost săvârșite infracțiuni minore și, în consecință, există doar o posibilitate redusă de prejudiciere a victimei (pct.32 al Directivei).

Ar trebui să fie disponibile măsuri de protecție a siguranței și demnității victimelor și a membrilor familiei acestora împotriva victimizării secundare și repetate, precum și împotriva intimidării și răzbunării, cum ar fi acțiunile în încetare sau ordinele de protecție sau de restricție cu caracter provizoriu.

Riscul de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbunare din partea autorului infracțiunii ori ca urmare a participării în procedurile penale ar trebui să fie limitat prin derularea procedurilor într-un mod coordonat și respectuos, care permite victimelor să aibă încredere în autorități. Interacțiunea cu autoritățile competente ar trebui să fie cât mai simplă, limitându-se în același timp numărul interacțiunilor inutile dintre acestea și victimă, de exemplu prin înregistrarea pe suport video a audierilor și prin permiterea utilizării acestora în fața instanței.

La dispoziția practicienilor ar trebui puse un număr cât mai mare de măsuri pentru a se preveni suferința victimelor în cursul procedurilor judiciare, în special ca urmare a contactului vizual cu autorul infracțiunii, cu membrii familiei acestuia, cu asociații săi sau cu persoanele din public. În acest scop, statele membre ar trebui să fie încurajate să introducă, în special în clădirile instanțelor judecătorești și în secțiile de poliție, măsuri fezabile și practice pentru a permite amenajarea unor facilități, precum intrări și săli de așteptare separate pentru victime. În plus, statele membre ar trebui, în măsura posibilului, să planifice procedurile penale, astfel încât să se evite contactele dintre victime și membrii familiilor acestora, pe de o parte, și autorul infracțiunii, pe de altă parte, de pildă – prin citarea victimei și a autorului infracțiunii la audieri în momente diferite (pct.53 al Directivei).

Anumite victime sunt extrem de expuse în cursul procedurilor penale riscului de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbunare din partea autorului infracțiunii. Este posibil ca un astfel de risc să provină din caracteristicile personale ale victimei, tipul sau natura și gravitatea infracțiunii. Un astfel de risc poate fi identificat eficient numai prin evaluări individuale, realizate în cel mai scurt termen posibil. Respectiv evaluările ar trebui realizate pentru toate victimele, pentru a stabili dacă acestea sunt expuse riscului de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbunare și care sunt măsurile de protecție speciale necesare.

Evaluările individuale ar trebui să țină seama de caracteristicile personale ale victimei, precum vârsta acesteia, genul și identitatea sau exprimarea de gen, etnia, rasa, religia, orientarea sexuală, sănătatea, prezența unei dizabilități, statutul victimei din punctul de vedere al reședinței, dificultățile de comunicare, relația cu autorul infracțiunii sau dependența de acesta, experiențele anterioare în materie infracțională. Acestea ar trebui, de asemenea, să țină seama de tipul sau natura infracțiunii și de circumstanțele acesteia, precum dacă este vorba

de infracțiuni inspirate de ură, infracțiuni inspirate de prejudecăți sau infracțiuni săvârșite pe motive de discriminare, violență sexuală, violență în cadrul relațiilor apropiate, infracțiuni în cazul cărora autorul se afla într-o poziție de control, dacă victimele își au reședința într-o zonă cu o rată mare a criminalității sau dominată de bande organizate sau dacă țara de origine a victimei nu este statul membru în care a fost comisă infracțiunea.

Protecția vieții private a victimei poate fi un mijloc important de a se evita victimizarea secundară și repetată, precum și intimidarea și răzbunarea, și poate fi obținută printr-o serie de măsuri, printre care nedivulgarea sau limitarea divulgării informațiilor cu privire la identitatea și adresa victimei. Această protecție este deosebit de importantă pentru victimele-copii, incluzând nedivulgarea numelui copilului. Cu toate acestea, ar putea exista cazuri în care, în mod excepțional, copilul poate beneficia din divulgarea sau chiar publicarea pe scară largă a informațiilor (de exemplu, în cazul răpirii unui copil). Măsurile de protecție a vieții private și a imaginii victimelor și membrilor familiilor acestora ar trebui întotdeauna să fie conforme cu dreptul la un proces echitabil și la libertatea de exprimare, așa cum acesta este recunoscut de articolele 6 și 10 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (pct.54 al Directivei). Victimele care au fost identificate ca fiind vulnerabile la victimizarea secundară și repetată sau la intimidare și răzbunare ar trebui să beneficieze de măsuri adecvate de protecție în cursul procedurilor penale. Natura exactă a acestor măsuri ar trebui determinată prin evaluări individuale, luându-se în considerare dorința victimei. Amploarea unor astfel de măsuri ar trebui stabilită fără a se aduce atingere drepturilor apărării și în conformitate cu normele privind marja de apreciere a instanțelor. Îngrijorările și teama victimelor în legătură cu procedurile ar trebui să fie un factor-cheie în stabilirea necesității de aplicare a unei anumite măsuri în ce le privește (pct.58 al Directivei).

În conformitate cu prevederile de la lit.a) alin.(1) art.2 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 25 octombrie 2012, „*victimă*” înseamnă:

- (i) o persoană fizică care a suferit un prejudiciu, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale ori un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune;
- (ii) membrii familiei unei persoane al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune și care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective.

În sensul Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 25 octombrie 2012, victima posedă următoarele drepturi:

– *Dreptul la protecție (art.18)*. Astfel, fără a aduce atingere dreptului la apărare, statele membre garantează adoptarea unor măsuri de protecție a siguranței victimelor și a membrilor familiilor acestora împotriva victimizării secundare și repetate și a intimidării și răzbunării, inclusiv împotriva riscului unor vătămări emoționale sau psihologice, și a unor măsuri de protecție a demnității victimelor pe durata audierilor și în momentul depunerii mărturiei. După caz, astfel de măsuri includ și proceduri instituite în temeiul dreptului intern pentru protecția fizică a victimelor și a membrilor familiilor acestora;

– *Dreptul la evitarea contactului dintre victimă și autorul infracțiunii (art.19)*. Statele membre stabilesc condițiile necesare pentru a se permite evitarea contactului dintre victime și, după caz, membrii familiilor acestora și autorul infracțiunii în incinta în care se desfășoară procedurile penale, în afară de cazul în care acest lucru este impus de procedurile penale. Totodată, statele membre se asigură că noile clădiri ale instanțelor judecătorești beneficiază de săli de așteptare separate pentru victime;

– *Dreptul victimelor la protecție în cursul cercetării (art.20)*. Așadar, statele membre se asigură că pe durata cercetărilor penale:

- a) audierile victimelor se desfășoară fără întârzieri nejustificate, de îndată ce autoritatea competentă a înregistrat o plângere cu privire la săvârșirea unei infracțiuni;
- b) numărul audierilor victimelor este cât mai redus cu putință, iar audierile au loc numai atunci când sunt strict necesare pentru desfășurarea cercetării penale;
- c) victimele pot fi însoțite de reprezentantul lor legal și de o persoană aleasă de acestea, cu excepția cazului în care s-a luat o decizie contrară motivată în legătură cu una dintre persoanele respective sau cu amândouă;
- d) examinările medicale sunt reduse la minimum și se desfășoară numai atunci când sunt strict necesare în scopul procedurilor penale;

– *Dreptul la protecția vieții private (art.21)*. Statele membre se asigură că autoritățile competente pot adopta, în cursul procedurilor penale, măsurile adecvate pentru a proteja viața privată, inclusiv caracteristicile

personale ale victimei luate în considerare la evaluarea individuală, și imaginile victimelor și ale membrilor familiilor acestora. În plus, statele membre se asigură că autoritățile competente pot adopta toate măsurile legale pentru a împiedica difuzarea publică a oricăror informații care ar putea duce la identificarea unei victime-copil. În vederea protejării vieții private, a integrității personale și a datelor cu caracter personal ale victimei, în ceea ce privește libertatea de exprimare și de informare și libertatea și pluralismul mass-media, statele membre încurajează mass-media să adopte măsuri de autoreglementare;

– *Dreptul victimelor-copii la protecție în cursul procedurilor penale (art.24)*. Statele membre se asigură că atunci când victima este copil:

- a) în cercetările penale, toate audierile victimei-copil pot fi înregistrate pe suport audiovizual și că aceste înregistrări pot fi utilizate ca probe în procedurile penale;
- b) în cercetările și procedurile penale, în funcție de rolul victimelor în sistemul judiciar penal relevant, autoritățile competente numesc un reprezentant special pentru victimele-copii în cazul în care, conform dreptului intern, titularii răspunderii părintești nu pot reprezenta victima-copil ca urmare a unui conflict de interese între aceștia și victima-copil sau atunci când victima-copil este neînsoțită sau separată de familie;
- c) în cazul în care victima-copil are dreptul la consiliere juridică, aceasta are dreptul la propriul consilier juridic și la reprezentare în nume propriu în procedurile unde există sau ar putea exista un conflict de interese între victima-copil și titularii răspunderi părintești sau alte părți.

Mai mult, acest document internațional operează cu o prezumție. Astfel, în cazul în care vârsta victimei nu este cunoscută și există motive pentru a se considera că aceasta este copil, în sensul acestei Directive se prezumă că victima este copil.

În doctrina de specialitate s-a semnalat deja necesitatea introducerii unui instrument de protecție, care să asigure protecția victimelor violenței atunci când nu este posibilă arestarea agresorului.

Ceea ce se solicita cu necesitate din punct de vedere doctrinar, ca modalitate de protejare a victimelor violenței în familie, era, însă, emiterea **ordonanței de protecție** – un instrument complex care să poată fi utilizat în regim de urgență pentru a înlătura de îndată expunerea la tratamentele agresive. În fapt, este vorba despre o cale de înlăturare a unui pericol iminent la care victima poate fi expusă și care poate genera situații de comitere împotriva acesteia a unor infracțiuni grave cu privire chiar la dreptul său la viață. Cu alte cuvinte, prin raportare la necesități practice, era necesară completarea cadrului de instrumente de protecție a victimelor violenței în familie cu unul de tip preventiv cu efect imediat prin raportare la pericolul la care victimele acestui tip de violență sunt expuse.

În acest context este de menționat că în anul 2007 a fost adoptată Legea Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, ce reprezintă de fapt o recunoaștere de către stat a fenomenului în calitate de problemă socială și un angajament asumat de a interveni în soluționarea actelor de violență în familie, oferind în acest scop mecanisme concrete și stabilind autorități și instituții abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie. Mai târziu, adoptarea Legii *cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative*, nr.167 din 09.07.2010, a oferit o platformă practică în vederea punerii în aplicare a mecanismului de protecție a victimelor, și anume: emiterea ordonanței de protecție, prin intermediul reglementărilor specifice din cadrul ambelor ramuri de drept – civil și penal, calificarea violenței în familie drept infracțiune și prevederea unui răspuns multisectorial în abordarea acestui fenomen și asistența acordată victimei.

Astfel, în Legea Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.45-XVI din 1.03.2007, au fost propuse modificări ale definițiilor violenței în familie, violenței spirituale, ale definițiilor noțiunilor de victimă și agresor, precum și includerea noilor definiții: *situație de criză/situații critice; ordin de restricție de urgență; violență împotriva femeilor; violență de gen împotriva femeilor*.

Formulările date în Legea nr.45-XVI sunt fundamentate pe interpretările flexibile ale Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la noțiunea „*viață de familie*”, lărgind cercul persoanelor care pot fi considerate victime sau agresori în cauzele de violență în familie.

Un astfel de instrument de protecție a fost adoptat și la nivelul Uniunii Europene. Este vorba despre Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecție [2].

Prin acest instrument juridic Uniunea Europeană solicită statelor membre să identifice cele mai eficiente modalități de îmbunătățire a legislației și a măsurilor practice de sprijin pentru protecția victimelor. În acest

context, s-a considerat că este necesar să se asigure menținerea protecției acordate unei persoane fizice dintr-un stat membru care se mută sau care s-a mutat în orice alt stat membru, pentru că numai în acest fel exercitarea dreptului la liberă circulație și ședere este într-adevăr garantată.

Directiva se aplică unei palete mai largi de măsuri de protecție, pentru că sunt vizate măsurile destinate să protejeze în mod particular o persoană împotriva unei fapte penale a unei alte persoane care poate, în orice fel, să-i pună în pericol viața sau integritatea fizică, psihologică și sexuală, precum și demnitatea sau libertatea personală a acesteia (de exemplu, prin prevenirea răpirilor, a urmăririi în scop de hărțuire și a altor forme de constrângere indirectă); aceste măsuri fiind destinate și să prevină noi acte infracționale, să reducă consecințele actelor infracționale comise.

Același instrument juridic definește, în art.2, **ordinul european de protecție** ca fiind o decizie, adoptată de o autoritate judiciară sau echivalentă a unui stat membru în legătură cu o măsură de protecție, pe baza căreia o autoritate judiciară sau echivalentă a altui stat membru adoptă măsura sau măsurile corespunzătoare în temeiul propriei legislații naționale în scopul de a fi asigurată în continuare protecția persoanei protejate.

În accepțiunea Directivei 2011/99/UE, „**măsură de protecție**” înseamnă o decizie în materie penală, adoptată în statul emitent în conformitate cu legislația națională și procedurile sale, prin care una sau mai multe dintre interdicțiile sau restricțiile menționate la articolul 5 sunt impuse unei persoane care prezintă un pericol pentru a proteja o persoană protejată de o faptă penală ce i-ar putea pune în pericol viața, integritatea fizică sau psihologică, demnitatea, libertatea personală sau integritatea sexuală.

Persoană protejată înseamnă o persoană fizică beneficiară a protecției care decurge dintr-o măsură de protecție adoptată de statul emitent.

Persoană care prezintă un pericol înseamnă o persoană fizică căreia i-au fost impuse una sau mai multe dintre interdicțiile sau restricțiile menționate la articolul 5 al Directivei 2011/99/UE. Astfel, interdicțiile la care se referă art.5 din documentul european sunt:

- a) interdicția de a se deplasa în anumite localități, locuri sau zone definite în care își are reședința persoana protejată sau pe care le vizitează;
- b) o interdicție sau o reglementare a contactului, sub orice formă, cu persoana protejată, inclusiv la telefon, prin mijloace electronice sau prin poștă obișnuită, prin fax sau orice alte mijloace; sau
- c) o interdicție sau o reglementare a apropierei de persoana protejată la o distanță mai mică decât cea prevăzută.

În acord cu art.6 al Directivei nr.2011/99/UE, un astfel de ordin european de protecție poate fi emis atunci când persoana protejată decide să-și stabilească reședința sau își are deja reședința într-un alt stat membru sau atunci când persoana protejată decide să locuiască sau locuiește deja într-un alt stat membru. La emiterea unui astfel de ordin se ține seama și de perioada sau perioadele în care persoana protejată intenționează să locuiască în statul de executare, dar și de amploarea necesității de protecție.

În spiritul respectării drepturilor fundamentale ale omului, se precizează că înainte de a fi emis un ordin european de protecție, persoanei care prezintă un pericol trebuie să i se ofere dreptul de a fi ascultată și dreptul de a contesta măsura de protecție, dacă persoana respectivă nu a beneficiat de aceste drepturi în cadrul procedurii care a precedat adoptarea măsurii de protecție.

Prin introducerea în dreptul intern a instituției ordinului de protecție s-au creat premisele asigurării protecției intereselor cetățenilor în spațiul comun de libertate, securitate și justiție. Aceasta deoarece persoana care se bucură de protecția unui astfel de ordin nu va fi expusă agresiunilor atunci când își va stabili reședința sau va locui într-un alt stat membru al UE. Nu este, însă, vorba despre cazurile în care persoana protejată se va afla în scurte călătorii în aceste state, ci despre șederile care permit să se considere că ea are reședința sau că locuiește în statul respectiv. În mod corelativ, statul se va putea găsi în postura de stat de executare în măsura în care i se va transmite spre recunoaștere un ordin de protecție emis într-un alt stat membru.

Concluzionăm că față de ordinul european de protecție, ordinul național are un câmp de incidență mai restrâns, limitat doar la victimele violenței în familie. Ordinul european are ca obiectiv protejarea victimelor oricărei forme de violență.

Ținând cont de această împrejurare, considerăm că este necesară extinderea posibilității de emitere a unei ordonanțe de protecție și pentru alte categorii de victime ale infracțiunilor violente, nu doar ale violenței în familie.

Astfel de instrumente de protecție, cu variațiile de rigoare, există și în legislațiile altor state. Spre exemplu, în Austria, Legea-cadru prevede dreptul victimei de a fi protejată de un agresor în propria sa locuință și în mediul său social prin impunerea evacuării și a ordinului de restricție (barring order) împotriva acestui agresor. Ordinul de restricție poate fi extins la cererea persoanei expuse riscului de agresiune la o interdicție provizorie de către Tribunalul pentru familie. Au fost înființate și anumite „centre de intervenție” care oferă consiliere și suport gratuite pentru victimele violenței domestice. Dacă un agresor amenință sau produce vătămări unei persoane cu care locuiește, poliția are obligația de a-l evacua pe acesta din locuința comună și din imediata apropiere a acesteia și de a-l împiedica să revină, chiar dacă el este cel care deține imobilul. Un ordin de interdicție se emite de fiecare dată când un atac periculos pentru viața, sănătatea sau libertatea persoanei este iminent, independent de voința victimei. Un astfel de ordin este valabil 10 zile, iar respectarea lui este controlată de către poliție în primele trei zile. Agresorul este obligat să predea cheile sale poliției, iar dacă dorește să ia anumite lucruri personale din imobil, trebuie să informeze în prealabil victima despre această vizită. Dacă este găsit acasă pe perioada de valabilitate a ordinului de restricție, agresorul este amendat în baza legislației contravenționale, chiar și atunci când victima i-a permis accesul, și poate fi arestat, dacă refuză să plece.

Și în Statele Unite ale Americii există posibilitatea de a se emite ordine de protecție pentru a ocroti victimele violenței domestice, fiind înregistrate variații de la un stat la altul. Tendința generală este de a extinde aria de incidență a ordinului de protecție și asupra altor forme de relaționare decât cele acceptate în mod tradițional ca fiind „de familie”.

Spre exemplu, în anul 2011, în Texas, definiția violenței domestice a fost extinsă și asupra celei exercitate în cadrul unor relații neoficializate (*dating violence*), sub influența unui act denumit The Kristy Appleby Act [11]. În acest caz, victima a fost obligată, sub amenințarea cu arma de către fosta soție a iubitului său, să scrie un bilet de sinucigaș, să ingereze aproximativ 20 de pilule cu efect somnifer cu bere și whisky și să-și secționeze vinele. Acest caz a determinat adoptarea unui act normativ care poartă chiar numele victimei și care extinde considerabil aria de incidență a ordinului de protecție și asupra unor terțe persoane implicate în „*triunghiuri amoroase*”.

Astfel, în conformitate cu Subsecțiunea (a) Secțiunea 71.0021 din Codul familiei al Statului Texas (SUA), **violența neoficializată** cuprinde *orice act, prin intermediul căruia un individ care este împotriva unui alt individ, cu care acesta are sau a avut o relație neoficializată sau orice act, prin intermediul căruia un individ care este împotriva unui alt individ, care se află sau s-a aflat cu o terță persoană într-o relație neoficializată sau de căsătorie, fiind îndreptat intenționat spre cauzarea unui prejudiciu fizic, a unei leziuni corporale, a unui atentat, inclusiv sexual, sau fiind manifestat într-o amenințare care îi provoacă victimei temeri rezonabile că aceasta va fi supusă unui risc iminent al prejudiciului fizic, leziunii corporale, atentatului, inclusiv sexual, dar care nu cuprinde măsurile de protecție pentru autoapărare* [1].

În practică, în Statul Texas au fost considerate acte de violență domestică: injuriile, ascunderea lucrurilor partenerului, aruncarea unor obiecte casnice, lovirea unor animale de casă, amenințarea cu o armă, tăierea hainelor și a altor lucruri ale partenerului, arderea cu țigara și tăierea cu cuțitul a partenerului.

În conformitate cu legislația României, un ordin de protecție poate fi emis dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- a) se constată comiterea unui act de violență,
- b) actul de violență este de natură să pună în pericol viața, integritatea sau libertatea victimei;
- c) actul este unul de violență în familie, în sensul că este comis de un membru de familie al victimei, în accepțiunea extinsă oferită de lege.

În ceea ce privește natura juridică a ordinului de protecție, acesta are un caracter *sui-generis* mixt. El poate primi calificări diferite în funcție de situația premisă pe care se grefează: poate reprezenta o măsură de siguranță cu caracter provizoriu (pentru că emiterea lui este determinată de necesitatea de a înlătura pericolul de atentare la viața, integritatea corporală sau la libertatea victimei, atunci când se dispune evacuarea temporară din locuință), poate reprezenta o măsură de ocrotire (atunci când prin el se dispune încredințarea copiilor minori), dar poate fi și o măsură extrapenală (atunci când este dispus într-o cauză civilă în cazurile de divorț).

În legislația națională lipsește o definiție clară și completă a familiei. Articolul 48 din Constituție oferă niște repere ale noțiunii de familie, însă ele nu sunt dezvoltate într-o definiție în Codul familiei. Nu-și au reglementare în cadrul legislativ nici relațiile de concubinaj. La moment, lista subiecților este extinsă.

Urmează să amintim că familia reprezintă unul din factorii fundamentali pentru formarea și dezvoltarea personalității umane. Relațiile de familie sunt reglementate de norme morale și juridice care stabilesc drepturi și obligații corelative ale membrilor acesteia. Respectarea drepturilor și obligațiilor pe care sunt așezate relațiile de familie asigură consolidarea și permanența acestora.

Astfel, istoricește determinată de comunitatea umană, familia constituie relații specifice între membrii acesteia, fiind întemeiată pe:

- 1) căsătorie;
- 2) consangvinitate și
- 3) înrudire.

În sens mai larg, familia este constituită din totalitatea persoanelor legate prin raporturi de rudenie, a celor care descind din strămoși comuni. Ea devine nucleul elementar și fundamental al societății umane civilizate, organizate, întemeiate pe căsătorie, care unește pe soți (părinți) și pe descendenții acestora prin raporturi strânse de ordin biologic, economic și spiritual și care îndeplinește funcția biologică de procreare și perpetuare a speciei umane.

În sensul lit.b) alin.(1) art.2 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 25 octombrie 2012, „*membrii familiei*” înseamnă soțul/soția, persoana care conviețuiește cu victima, fiind angajată într-o relație intimă și gospodărintă împreună cu aceasta de o manieră stabilă și continuă, rudele în linie directă, frații și surorile, precum și persoanele aflate la întreținerea victimei [3].

După cum observăm, Directiva lărgeste lista subiecților care pot fi considerați membri ai familiei. Reieșind din interpretarea *ad litteram*, membri ai familiei sunt recunoscute următoarele persoane:

- 1) soțul/soția;
- 2) persoana care conviețuiește cu victima, cu menținerea următoarelor condiții cumulative:
 - a) este angajată într-o relație intimă;
 - b) gospodărește împreună cu aceasta de o manieră stabilă și continuă;
- 3) rudele în linie directă;
- 4) frații și surorile;
- 5) persoanele aflate la întreținerea victimei.

Prin urmare, concluzionăm că Directiva recunoaște în calitate de membru al familiei persoană aflată cu victima în relație faptică de concubinaj cu menținerea a două condiții: prezența unei relații intime între membrul familiei și victimă, precum și administrarea gospodăriei împreună cu aceasta. Actul normativ analizat scoate în evidența două trăsături obligatorii ale gospodăriei comune: *stabilitatea și continuitatea*.

În ordinea modificărilor și completărilor aduse prin Legea Republicii Moldova nr.167 din 09.07.2010 [9], acestea se referă la următoarele:

- Definirea, prin introducerea articolului 133¹ CP RM (Membru de familie), a noțiunii „*membru de familie*”;
- Introducerea unor forme cu conținut agravat ale infracțiunii de viol prevăzute la lit.b²) alin.(2) art.171 CP RM (Violul săvârșit asupra unui membru de familie);
- Introducerea unor forme cu conținut agravat ale infracțiunii de acțiuni violente cu caracter sexual prevăzute la lit.b²) alin.(2) art.172 CP RM (Acțiuni violente cu caracter sexual săvârșite asupra unui membru de familie);
- Introducerea unei noi norme juridico-penale de sine stătătoare care sancționează fapta de violență în familie prevăzută la art.201¹ CP RM (Violență în familie);

Importante sunt și prevederile Legii Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.45 din 01.03.2007 [8], care stabilește noțiunea și formele violenței în familie, subiecții violenței în familie, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie; mecanismul de soluționare a actelor de violență în familie, precum și măsurile de protecție a victimelor violenței în familie.

În această ordine de idei, vom nota că victima, în sensul Legii României *pentru prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.217 din 22.05.2003, presupune o persoană (un adult sau un copil) supusă actelor de violență în familie, în concubinaj [7].

Totodată, prin victimă, într-o altă accepțiune, se subînțelege persoana care suferă din cauza unor circumstanțe nefavorabile; jertfă; suferință provocată ca urmare a unor acțiuni din partea unor persoane numite „agresori” [4, p.44].

În acest perimetru de cercetare vom preciza că în Capitolul III „Infrațiuni săvârșite asupra unui membru de familie” al Noului Cod penal al României violența în familie este incriminată în art.199. Această normă are un caracter de referință, deoarece face trimitere la faptele prevăzute în art.188, 189 și în art.193-195. Însă, condiția survenirii răspunderii penale în baza alin.(1) art.199 din Noul Cod penal român este împrejurarea că astfel de fapte sunt săvârșite asupra unui membru de familie. În plus, legea penală stabilește că maximul special al pedepsei prevăzute de lege se majorează cu o pătrime.

Dacă în Partea Generală a Noului Cod penal al României noțiunea de membru de familie a fost extinsă, în Partea Specială a acestuia se introduce un capitol distinct ce privește infracțiunile de violență în familie.

Textul instituie un regim sancționator diferit în cazul anumitor infracțiuni împotriva vieții persoanei și stabilește majorarea maximului special al pedepsei în cazul în care sunt săvârșite asupra unui membru de familie cu referire la infracțiunile de:

- omor prevăzut de art.188;
- omor calificat prevăzut de art.189;
- lovire și alte violențe prevăzute de art.193;
- vătămare corporală prevăzută de art.194;
- lovituri cauzatoare de moarte prevăzute de art.195 [12, p.250-251].

O problemă pe larg discutată în literatura de specialitate și în practica judiciară a fost aceea dacă faptele de lovire sau de vătămare ar putea rămâne nepedepsite în cazul în care victima a consimțit la ele. Deși în conformitate cu legea penală a Republicii Moldova s-a fundamentat soluția că victima, de regulă, nu poate consimți să fie lovită sau să i se provoace vătămări corporale, deoarece inviolabilitatea și integritatea sa corporală reprezintă valori care aparțin nu doar individului, dar și societății, în legislația penală a României se arată că nu constituie infracțiune acțiunea violentă, chiar săvârșită cu intenție, atunci când a fost comisă cu consimțământul sau la rugămintea persoanei vătămate [6, p.84-85].

În literatura juridică a fost discutată problema dacă este posibilă săvârșirea infracțiunii de violență în familie în formă prelungită sau dacă, dimpotrivă, în cazul acestei infracțiuni, repetarea faptei, împotriva aceleiași persoane sau alteia, generează cu necesitate o pluralitate de infracțiuni [6, p.84-85]. Treptat vom dezvolta conceptul. Așadar, ca mod de executare, infracțiunile contra integrității corporale se deosebesc în mod esențial de infracțiunile contra vieții. Astfel, în situația în care victima este o singură persoană și dacă aceasta a fost omorâtă, este de neconceput ca aceeași victimă să fie din nou omorâtă. Există deci o piedică naturală, insurmontabilă, ca infracțiunile contra vieții, îndreptate împotriva unei singure persoane, să se realizeze și în forma infracțiunii prelungite, de esența căreia este pluralitatea de acțiuni corespunzătoare unei pluralități de rezultate.

Spre deosebire de infracțiunile contra vieții, această infracțiune poate fi săvârșită în formă prelungită atunci când făptuitorul lovește aceeași persoană, în împrejurări diferite, în baza aceleiași rezoluții.

În cazul în care făptuitorul în cadrul actelor violente în familie realizează lovirea prin mai multe acte săvârșite împotriva aceleiași persoane, în aceeași împrejurare, va fi vorba despre forma prelungită, deoarece ne aflăm în prezența mai multor acte care produc un rezultat unic având la bază intenția unică.

Aplicarea de lovituri sau violențe ori provocarea de vătămări, cu aceeași ocazie, la mai mulți membri ai familiei face să existe atâtea infracțiuni de violență în familie câte persoane au fost lovite sau vătămate, în concurs real. Ceea ce ar putea crea aparența că rănirea sau lovirea a două ori a mai multor persoane ar putea fi hotărâtă printr-un singur act de voință este rezultatul unei confuzii între unitatea actului de voință și simultaneitatea mai multor acte de voință.

Modificarea adusă în Codul penal al României prin Legea nr.197 din 2000 în cazul infracțiunii de lovire sau alte violențe constă în introducerea a două variante agravate ce incriminează violențele exercitate asupra unui membru de familie, precum și admiterea posibilității ca acțiunea penală să poată fi pusă în mișcare și din oficiu în cazul formelor agravate prevăzute la alin.(1) și (2) art.180 din Codul penal. Prin aceste modificări legiuitorul își manifestă preocuparea de a promova politica de ocrotire și sprijinire a familiei.

Legiuitorul a luat în considerare calitatea specială a raporturilor dintre făptuitor și victimă, calitatea de membru de familie. Prin această componentă de sine stătătoare legiuitorul urmărește prevenirea și combaterea mai eficientă a violenței în familie. Periculozitatea acestor manifestări infracționale este mai avansată, deoarece *a priori* între soți, precum și între rudele apropiate, există raporturi specifice, caracterizate prin sentimente de afecțiune, iar victima nu este orice persoană, ci una care îi este apropiată făptuitorului.

Cu privire la înțelesul noțiunii de membru de familie, în sensul prevederilor legale menționate mai sus, în literatura juridică s-au exprimat două opinii:

1) *Într-o opinie întâlnită în literatura de specialitate română* s-a subliniat că trebuie îndeplinite, în mod cumulativ, trei condiții, pentru ca făptuitorul și partea vătămată să aibă calitatea de membri ai familiei, și anume: a) făptuitorul și partea vătămată să fie soți ori rude apropiate; b) să locuiască împreună și c) să gospodărească împreună (C.Niculeanu. *Conținutul măsurii de siguranță privind interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată*. În: Dreptul, 2002, nr.1, p.174.) [13].

2) *Într-o altă opinie întâlnită în literatura de specialitate română* se susține că există două categorii de persoane care pot fi considerați membri de familie, în sensul legii: raporturile dintre victima și subiectul unor infracțiuni de violență în familie. Astfel „soțul” poate fi subiect al infracțiunii în orice condiții, indiferent dacă acesta conviețuiește sau nu cu făptuitorul, aspectul care prevalează în această situație fiind calitatea de soț dobândită prin căsătorie. În schimb, rudele apropiate trebuie să locuiască împreună cu făptuitorul pentru a dobândi această calitate de membru al familiei (Cl.Fl. Ușvat. *Unele modificări și completări aduse Codului penal prin legea nr.197/2000*. În: Dreptul, 2001, nr.4, p.142; O.Petrescu. *Din nou despre măsura de siguranță privind interdicția de a reveni în locuința familiei pe o perioadă determinată*. În: Dreptul, 2002, nr.5, p.18.) [13].

Totodată, nu putem împărtăși nici prima, nici a doua opinie doctrinară, deoarece înțelesul legal al noțiunii de membru de familie, în sensul art.133¹ din Codul penal al Republicii Moldova, diferă substanțial de la definiția legală a membrului de familie, în sensul art.149¹ din Codul penal al României, lărgind această noțiune la nivel legislativ.

În acest sens de un dezavantaj absolut s-a pomenit afectată legea penală română, deoarece s-a creat o situație nejustificat privilegiată în această protecție, pentru soți, față de copilul minor rezultat din căsătorie. Dacă în privința soțului nu se cere nicio condiție pentru a fi protejat de lege, copilul minor rezultat din căsătorie face parte din categoria largă a „rudelor apropiate”, deci și el trebuie să locuiască și să gospodărească cu făptuitorul, pentru a fi victimă a infracțiunii de violență în familie. Or, se poate întâmpla ca acest copil să fie încredințat spre creștere și educare celuilalt părinte, de care făptuitorul este separat în fapt, și deci să nu fie îndeplinite, în acest caz, condițiile cerute de a locui și gospodări împreună cu făptuitorul. Este absurd ca soțului să nu-i fie opuse condițiile prevăzute de text pentru rudele apropiate, în schimb pentru copilul minor încredințat acestuia spre creștere și educare să-i fie aplicate aceste condiții restrictive.

În al doilea rând, o altă omisiune a legiuitorului român privește situația juridică a concubinului, respectiv persoana cu care făptuitorul conviețuiește în fapt, într-o formă ilegală și care nu este prevăzută de legislație. Deci, rezultă că această persoană nu intră în niciuna din categoriile celor ocrotiți de normă penală, ea nefiind nici „soț”, nici „rudă apropiată” în sensul Codului penal român.

În opinia noastră, prevederile legii penale a Republicii Moldova dispun de avantaje în comparație cu legea penală română. Aceasta din mai multe considerente:

– Rațiunea instituirii formelor agravate de răspundere penală în cazul rudelor apropiate o constituie nu atât gradul de rudenie, cât mai ales faptul că aceste persoane locuiesc și gospodăresc împreună cu făptuitorul. Concubinul la fel este o persoană care locuiește și gospodărește împreună cu făptuitorul și, ca atare, trebuie să se bucure de aceeași protecție juridico-penală [14, p.3-4].

– Din relațiile de concubinaj pot rezulta copii și ar fi irațional ca aceștia să se bucure de ocrotirea legii, iar mama lor nu.

– În conformitate cu art.28 din Constituția Republicii Moldova, statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată. Prin urmare, orice formă de manifestare a relațiilor private și intime, chiar și în cazul în care formal ele nu sunt familiale, se bucură de protecția legii.

– Potrivit reglementărilor internaționale în domeniu, viața de familie nu este raportată strict la relațiile rezultate din căsătorie între soți. Aceasta se reflectă și în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului. Astfel, în cazul *Kroon și alții versus Olanda* prin Hotărârea Curții din 27 octombrie 1994 s-a statuat că „noțiunea de viață de familie nu se limitează numai la relațiile bazate pe căsătorie, ci poate include și alte legături de familie de-facto, când persoanele conviețuiesc în afara căsătoriei” sau „o relație are suficientă constanță pentru a crea legături de familie de-facto” [5]. Conform Curții, „respectul” față de „viața de familie” cere ca realitatea biologică și socială să prevaleze asupra unei prezumții legale care lovește frontal atât faptele stabilite, cât și dorințele persoanelor în cauză, fără a aduce beneficii reale cuiva [5].

Astfel, textul de lege devine foarte clar, nefăcând loc interpretărilor, deoarece în definirea noțiunii se folosesc două sintagme: „în condiția conlocuirii” și „în condiția locuirii separate”. Dacă ne vom focusa atenția asupra condițiilor de aplicare a acestei norme, vom ajunge la următoarele concluzii:

- Există două categorii de condiții legale cu caracter alternativ care necesită a fi îndeplinite:
 - 1) definirea membrului de familie în condiția conlocuirii;
 - 2) definirea membrului de familie în condiția locuirii separate;
- Pentru a aplica varianta prevăzută la alin.(1) art.133¹ CP RM, trebuie întrunite următoarele condiții:
 - 1) persoanele conlocuiesc împreună indiferent de faptul dacă duc o gospodărie comună sau separată;
 - 2) persoanele se află în una din următoarele relații alternative: relații de căsătorie; relații de concubinaj; relații de divorț; relații de tutelă și curatelă; relații cu rudele acestora pe linie dreaptă sau colaterală; relații cu soții rudelor.
- Pentru a se aplica varianta prevăzută la alin.(2) art.133¹ CP RM, trebuie întrunite următoarele condiții:
 - 1) persoanele locuiesc separat;
 - 2) persoanele se află în una din următoarele relații alternative: relații de căsătorie; copii ai persoanelor aflați în căsătorie; copii adoptivi ai persoanelor aflați în căsătorie; copii născuți în afara căsătoriei; copii aflați sub curatelă.
- Prevederile art.133¹ CP RM nu pot fi aplicate persoanelor care locuiesc separat, aflându-se în relații de divorț, în relații cu rudele acestora pe linie dreaptă sau colaterală și în relații cu soții rudelor.

În baza celor expuse se impune o concluzie logică: *calitatea de membru de familie trebuie să fie întrunită atât de victimă, cât și de făptuitor.*

În conformitate cu prevederile Ordinului Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice, nr.275 din 14.08.2012, *privind intervenția organelor afacerilor interne în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie*, în cazurile de violență în familie, în care victime sunt minorii, colaboratorii organelor afacerilor interne imediat trebuie să sesizeze autoritățile tutelare. În procesul intervenției în soluționarea cazurilor de violență în familie, reprezentanții organului de constatare vor evalua riscul și vor întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea imediată a siguranței victimei, după caz:

- cu acordul victimei, vor asigura evacuarea victimei din locuință, după caz, copiii acesteia, cu acordarea asistenței la plasarea lor în centrele specializate de reabilitare sau de plasament, în vederea asigurării securității lor;
- vor informa și asista victima în obținerea ordonanței de protecție, emise de către instanța judecătorească, în cazurile în care victima se află în stare de neputință;
- în cazul în care victima se află în stare de imposibilitate, vor prezenta în instanța de judecată materialele de constatare și vor solicita instanței reținerea contravențională a agresorului, ca măsură procesuală de constrângere, precum și emiterea ordonanței de protecție cu aplicarea restricțiilor față de agresor;
- în cazul în care organul de urmărire penală va dispune începerea urmăririi penale prevăzute de art.201¹ din Codul penal (Violența în familie), acesta va întreprinde măsurile procesuale penale în vederea asigurării protecției victimelor violenței în familie în conformitate cu prevederile art.215¹ din Codul de procedură penală.

În scopul descoperirii urmelor cazului de violență în familie, a corpurilor delictive și pentru a stabili circumstanțele faptei ori alte circumstanțe care au importanță pentru justa soluționare a cazului, reprezentantul organului de constatare va efectua cercetarea la fața locului în conformitate cu prevederile art.426 din Codul contravențional sau, după caz, conform art.118 din Codul de procedură penală.

În procesul cercetării cazului de violență în familie, audierii persoanelor și acumulării materialelor probatorii, reprezentantul organului de constatare va releva următoarele elemente:

- a) incidentul în cauză reprezintă un caz de violență în familie;
- b) natura relației dintre subiecți (căsătoriți, divorțați, concubini, frați etc.);
- c) locul sau posibilul loc de aflare a agresorului, dacă acesta nu este prezent;
- d) dacă victima și agresorul locuiesc împreună sau separat ori dacă anterior au conlocuit împreună;
- e) documentarea fiecărui element al agresiunii (fizice, verbale, psihice, sexuale, economice, spirituale);
- f) orice alte agresiuni care au avut loc anterior;
- g) toate locurile posibile de reședință a victimei, precum și a agresorului, date cu privire la locurile de muncă, datele privind instituțiile de învățământ (grădinița, gimnaziul, liceul, colegiul, universitatea) frecventate de copii;

- h) descrierea bunurilor care au fost distruse ca urmare a acțiunilor de violență ale agresorului;
- i) circumstanțele și motivele cazului de violență în familie;
- j) prezența copiilor, persoanelor cu dizabilități sau în etate, care au avut de suferit ca urmare a acțiunilor violente ale agresorului sau sunt amenințate de către acesta cu aplicarea acțiunilor violente;
- k) dacă agresorul deține armă de foc, locul și modul de păstrare și legalitatea deținerii acesteia; precum și dacă agresorul a folosit arma împotriva victimei sau amenință cu folosirea sau aplicarea acesteia;
- l) faptul de încălcare a restricțiilor aplicate prin ordonanța de protecție a victimelor violenței în familie, emisă de către instanța de judecată, dacă aceasta există, și care dintre măsurile prevăzute în ordonanța de protecție au fost încălcate;
- m) împrejurările care plasează victima în situație de criză, fiind în stare de neputință fizică și/sau psihică, și dacă există acordul ei de a solicita instanței de judecată emiterea unei ordonanțe de protecție.

În acest perimetru de doctrină urmează să precizăm că, în conformitate cu legislația penală a României, de rând cu fapta infracțională de violență în familie într-un articol de sine stătător sunt sancționate relele tratamente aplicate minorului (art.197 din Codul penal al României). Astfel, în conformitate cu prevederile art.197 din Codul penal al României, *punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului de către părinți sau de orice persoană în grija căreia se află minorul* constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani și cu interzicerea exercitării unor drepturi.

De notat că infracțiunile de rele tratamente și încăierare aplicate minorului pun în pericol în primul rând integritatea fizică sau sănătatea persoanei și abia în subsidiar relațiile de familie, respectiv de conviețuire socială.

Conținutul constitutiv al infracțiunii a fost menținut, singurul element de noutate fiind extinderea cercului de subiecți ai infracțiunii, respectiv calitatea subiectului infracțiunii de a fi:

- părinte;
- orice persoană în grija căreia se află minorul, ceea ce include atât persoana care a fost desemnată de autorități pentru a avea minorul în îngrijire, cât și persoana care de-facto are în îngrijire minorul (în reglementarea anterioară subiect al infracțiunii putea fi orice persoană căreia minorul i-a fost încredințat spre creștere și educare; cu alte cuvinte – numai persoanele care au fost desemnate de autorități în acest scop).

Victimele acestei infracțiuni pot fi:

- un membru de familie;
- minorii internați în centre de plasament sau în alte forme de ocrotire.

În această din urmă situație, subiectul infracțiunii este persoana desemnată cu îngrijirea acestora în cadrul instituției de plasament sau ocrotire.

Reieșind din conținutul acestei norme juridico-penale, observăm că scopul ei este asigurarea protecției juridico-penale de la oricare formă de abuz fizic sau psihic la care este supus copilul nu doar în familie, dar și în alte împrejurări. Din cele expuse deducem următoarele: violența asupra copilului poate fi o variantă a violenței în familie și, totodată, poate forma o variantă de sine stătătoare a oricărui abuz comis față de copil de către o altă persoană în grija căreia se află minorul. Cu alte cuvinte, această normă juridico-penală se extinde și asupra persoanelor care au fost desemnate de autorități în scopul creșterii și educării.

O normă de acest gen lipsește în legislația penală a Republicii Moldova. În opinia noastră, o astfel de lacună urmează a fi eliminată, deoarece sunt scoase de sub aria de acoperire a legii penale cazurile de violență aplicată minorului de către alte persoane cărora le sunt încredințate copii spre creștere și educare. Considerăm că norma propusă spre implementare trebuie să sancționeze nu doar faptele infracționale de violență fizică sau psihică aplicată copilului de către persoane care sunt împuternicite de către autoritățile abilitate, dar și de către persoane care exercită *de facto* funcția de creștere și control asupra copilului – fie permanent, fie temporar.

Bibliografie:

1. BILL TX SB116 Relating to protective orders against dating violence. <https://legiscan.com/TX/text/SB116/id/218233> (Accesat: 23.02.2015)
2. Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 *privind ordinul european de protecție*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=RO> (Accesat: 23.02.2015)

3. Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 *de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului*. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 315/57, 14.11.2012. http://aleg-romania.eu/wp-content/themes/Aleg/documents/directiva%20UE%20protectia%20victimelor%20unei%20infracțiuni_2012.pdf (Accesat: 22.02.2015)
4. GRATI, V. Mediul și subiecții violenței în familie. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*. Seria „Științe socioumane”, ediția a XII-a, nr.1. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI RM, 2012, p.44.
5. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27 octombrie 1994. Cazul *Kroon și alții*. (Seria A nr.297-C) <http://lucian-cosmin.blogspot.com/2008/07/cazul-kroon-i-alii-contra-olande.html> (Accesat: 24.01.2015)
6. IACOB, M.-C. Considerații actuale privind infracțiunea de lovire sau alte violențe. În: *Analele Științifice ale Universității „A.I. Cuza”*, Iași, Tomul LII, *Științe Juridice*, 2006, p.84-85.
7. Legea Parlamentului României *pentru prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.217 din 22 mai 2003. Republicată în *Monitorul Oficial*, 2012, nr.365.
8. Legea Republicii Moldova *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, nr.45 din 01.03.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.55-56.
9. Legea Republicii Moldova nr.167 din 09.07.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.155-158.
10. PETROȘEL, S.-M. *Protecția victimelor în procedurile penale naționale și internaționale și în cooperarea judiciară internațională în materie penală*: Rezumat al tezei de doctorat. București: Universitatea „Nicolae Titulescu”, Facultatea de Drept, 2011. 35 p.
11. Senate Approves Kristy Appleby Act, BexarMet dissolution vote bill. <http://www.senate.state.tx.us/75r/senate/members/dist19/pr11/p032111a.htm> (Accesat: 23.02.2015); Bill TX SB116 Relating to protective orders against dating violence. <https://legiscan.com/TX/text/SB116/id/218233> (Accesat: 23.02.2015).
12. STRETEANU, F., MOROȘANU, R. *Instituții și infracțiuni în Noul Cod penal: Manualul pentru uzul formatorilor SNG*. București: Școala Națională de Grefieri, 2010, p.250-251.
13. *Citat după*: MUREȘAN, I. *Unele aspecte penale ale violenței în familie*. http://revcurentjur.ro/arhiva/attachments_200612/recjurid061_27F.pdf (Accesat: 25.01.2015).
14. NAUM, M. *Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății persoanei*: Rezumat al tezei de doctorat. București: Universitatea București, Facultatea de Drept, Școala doctorală, p.3-4.

Prezentat la 18.03.2015

EXTRĂDAREA ȘI CONDIȚIILE EI

Irina DIGORI, Stela BOTNARU

Universitatea de Stat din Moldova

Extrădarea reprezintă forma de asistență juridică internațională în materie penală cea mai des utilizată în activitatea de combatere a fenomenului criminal la nivel mondial, ceea ce denotă actualitatea și importanța acestei instituții. Astfel, acest articol este consacrat analizei aspectelor teoretice și practice ale extrădării. Scopul acestui studiu rezidă în analiza concepțiilor doctrinare și a prevederilor legale cu privire la instituția respectivă. Pe parcursul prezentei cercetări științifice au fost realizate următoarele obiective: definirea conceptului de extrădare; analiza naturii juridice a instituției extrădării; elucidarea condițiilor de fond și de formă ale acesteia; determinarea tipurilor extrădării; abordarea unor aspecte practice privind extrădarea prin exemplificarea unor cazuri concrete de aplicare a acesteia. În consecință, prevederile legale și ideile doctrinare expuse în acest articol sunt completate de multiple cazuri de extrădare care actualmente prezintă un interes sporit la nivel internațional.

Cuvinte-cheie: extrădare, asistență juridică internațională, Convenția europeană de extrădare, infractor, persoane în căutare internațională, condițiile extrădării, cerere de extrădare.

EXTRADITION AND ITS CONDITIONS

Extradition is the type of mutual international assistance in criminal matters most widely used in the fight against global criminal phenomenon, which shows the timeliness and importance of this institution. This article is devoted to the analysis of the extradition from the theoretical and practical point of view. The purpose of this study is to analyze doctrinal concepts and legal provisions regarding this institution. These are the following objectives that were accomplished during the scientific investigations: - the definition of extradition; - the analysis of the legal nature of the institution of extradition; - to clarify the conditions of the substance and the form; - to determine the types of extradition; - to address the practical issues concerning extradition by exemplifying the specific cases of application. As a result, the legal and doctrinal ideas expressed in this article are completed by numerous cases of extradition which represents great international interest.

Keywords: extradition, mutual international assistance, European Convention on Extradition, felon, wanted persons, extradition conditions, extradition request.

Introducere

Dezvoltarea și diversificarea relațiilor internaționale reprezintă un pas important al umanității prin care se reușește combaterea celor mai grave probleme de nivel global. Unul dintre obiectele acestor preocupări mondiale îl constituie combaterea fenomenului criminal, realizată prin intermediul mai multor forme de asistență juridică internațională în materie penală.

În acest proces de luptă împotriva fenomenului infracțional extrădarea deține un loc impunător, fiind forma de asistență juridică cea mai des utilizată în activitatea de prevenire și reprimare a infracțiunilor. Acest fapt determină actualitatea și importanța subiectului extrădării, care reprezintă o instituție de drept complexă, aflată la intersecția mai multor ramuri de drept.

Scopul acestui studiu constă în analiza concepțiilor doctrinare și a prevederilor legale cu privire la instituția extrădării. Astfel, sunt trasate următoarele obiective: definirea conceptului de extrădare; analiza naturii juridice a instituției extrădării, elucidarea condițiilor de fond și de formă ale acesteia; determinarea tipurilor extrădării; abordarea unor aspecte practice privind extrădarea prin exemplificarea unor cazuri concrete de aplicare a acesteia.

În literatura de specialitate, extrădarea este considerată expresia cea mai vie a asistenței juridice în domeniul dreptului penal [2, p.102]. Aceasta datorită faptului că extrădarea este cel mai des utilizată în practica judiciară și are cele mai importante efecte comparativ cu alte forme de asistență juridică internațională în domeniul combaterii fenomenului infracțional. În acest sens, doctrinara Stănoiu Rodica Mihaela afirmă următoarele: „Certitudinea că fuga nu poate asigura sustragerea de la răspunderea penală este o condiție indispensabilă eficacității preceptului penal” [7, p.96].

Aspecte istorice. Reliefaarea acestei instituții a fost determinată de necesitatea aducerii indivizilor, care au părăsit teritoriul statului unde au comis infracțiuni, în acel stat, făcându-le aplicabilă legea penală. Totuși, în aspect istoric, extrădarea este identificată încă în antichitate și în Evul Mediu, fiind aplicabilă adversarilor

politici, dușmanilor și trădătorilor. Mai târziu, dobândind o formă și un caracter științific, extrădarea a început să se răspândească în Europa în sec. al XVI-lea. Relatări cu privire la instituția dată apar în țara noastră în documentele datând încă cu sec. al XV-lea [7, p.97-99].

Actualmente, extrădarea reprezintă una dintre cele mai răspândite și eficiente forme de luptă împotriva criminalității la nivel de cooperare internațională, fiind, deci, reglementată în numeroase acte internaționale și naționale, dar și analizată pe larg în literatura de specialitate.

Definiția și natura juridică a extrădării. Extrădarea este o instituție complexă a dreptului penal, un act de asistență mutuală între state reglementat în scopul realizării represivității penale; de asemenea, extrădarea este, indiscutabil, un act având caracter procesual. Astfel, în literatura de specialitate există multiple opinii privind definiția și natura juridică a extrădării. Spre exemplu, unii autori consideră extrădarea ca *act*, alții însă o definesc ca o *procedură*. În acest sens, R.M. Stănoiu consideră că extrădarea, înainte de a fi o procedură, este un act de constrângere juridică la care este supus cel extrădat [7, p.98]. Autorii autohtoni M.Grama, S.Botnaru, A.Șavga și V.Grosu menționează că extrădarea este actul prin care statul pe teritoriul căruia s-a refugiat o persoană urmărită penal sau condamnată într-un alt stat remite, la cererea statului interesat, pe acea persoană pentru a fi judecată sau pentru a executa pedeapsa la care a fost condamnată [2, p.109]. Din această definiție se desprind următoarele trăsături care pun în lumină aspectele specifice ale instituției extrădării:

- a) act de suveranitate intervenit în relațiile dintre două state;
- b) act jurisdicțional solicitat și acordat exclusiv în scopul realizării represivității, persoana extrădată fiind un inculpat sau un condamnat penal;
- c) act de asistență juridică internațională.

Extrădarea are astfel o natură juridică mixtă: ea nu este un simplu act de asistență juridică, ci este, totodată, un act de suveranitate și un act jurisdicțional [8, p.49].

Potrivit unei alte definiții date de către teoreticieni, extrădarea este o instituție de drept penal și de drept procesual penal care contribuie la colaborarea între state în vederea combaterii infracționalității. Astfel că prin reglementarea extrădării în art.13 Cod penal această instituție face parte din dreptul penal, iar prin procedură, care se desfășoară în fața autorității judiciare, extrădarea este o instituție a dreptului procesual penal, legată de asistența juridică internațională [6, p.597]. În acest context, putem afirma că extrădarea este o instituție de drept complexă, aflată la intersecția mai multor ramuri de drept, precum: drept penal, drept procesual penal, drept constituțional și drept internațional.

Analizând cadrul normativ cu privire la extrădare, observăm că, deși Convenția europeană de extrădare din 13 decembrie 1957 nu prevede o definiție a extrădării, o astfel de definiție este cuprinsă în Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației, nr.3 din 28.05.2012, care reglementează extrădarea: „Extrădarea este procedura de predare de către un stat unui alt stat a unui infractor care se găsește pe teritoriul său, spre a fi tras la răspundere penală sau spre a-și executa pedeapsa, stabilită printr-un act judecătoresc. În mod obligatoriu, infractorul necesită a fi anunțat în căutare interstatală sau internațională de către statul căruia urmează a fi predat infractorul”.

Cadrul normativ. Extrădarea își află sursele de reglementare în convenții sau tratate, în declarații de reciprocitate și în dispoziții de drept intern, iar în lipsa acestora – în uzanța internațională [4, p.1074].

Cadrul normativ al acestei instituții este unul vast, cuprinzând în sine multiple acte internaționale și naționale, toate fiind prevăzute în Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.3 din 28.05.2012, care stipulează, totodată, că dispozițiile tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte și alte obligații internaționale ale Republicii Moldova vor avea prioritate în raport cu dispozițiile legislației naționale (art.531 alin.(1) CPP). Cele mai importante acte internaționale sunt: 1) Convenția europeană de extrădare din 13 decembrie 1957; 2) Convenția europeană de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959; 3) Convenția CSI cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 22.01.1993 (Convenția CSI) ș.a. Acte naționale: 1) Constituția Republicii Moldova; 2) Codul penal (Partea Generală, Capitolul I, art.13); 3) Codul de procedură penală (Partea Specială, Titlul III, Secțiunea a 2-a, art.541-550); 4) Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, nr.371-XVI din 1 decembrie 2006, capitolul IV [3].

Condițiile extrădării. În Nota informativă a Secției Penale a Direcției Generalizare a Practicii Judiciare și Analizei Statistice a CSJ „Privind respectarea legislației naționale și internaționale la judecarea demersurilor despre extrădare” este menționat că extrădarea poate fi exercitată numai în condițiile: de fond și de formă. Condițiile de fond sunt cele ce se referă la persoană, la fapta penală și la pedeapsă.

Condițiile de fond referitoare la persoană sunt: - neextrădarea propriilor cetățeni în temeiul art.17 alin.(3) din Constituție; - neextrădarea propriilor justițiabili, deci nu vor fi extrădate persoanele care se află sub urmărire penală sau în proces de judecare în statul solicitat; - nu va fi extrădată persoana care pentru fapta care face obiectul cererii de extrădare a fost definitiv judecată de către instanța națională sau de instanța unui stat terț, sau urmărirea penală ce a fost încetată pentru această faptă.

Condițiile de fond referitoare la faptă sunt: - sancțiunea prevăzută de legea penală națională pentru fapta respectivă trebuie să fie mai mare de un an de închisoare; - pedeapsa pentru a cărei executare se solicită extrădarea nu poate fi mai mică de patru luni; - fapta trebuie să fie săvârșită pe teritoriul aflat sub jurisdicția părții solicitante; - ea trebuie să fie încriminată de legislația penală a ambelor state implicate în procesul de extrădare (principiul dublei încriminări); - persoana extrădată va fi judecată doar pentru fapta pentru care s-a exercitat extrădarea (regula specialității).

Condițiile ce se referă la pedeapsă sunt: - pedeapsa stabilită de legea penală sau pronunțată față de persoana a cărei extrădare se cere trebuie să fie privativă de libertate cu limita minimal prevăzută de tratatele internaționale (art.2 pct.1 din Convenția europeană de extrădare; art.56 alin.(2) din Convenția CSI; art.541 alin.(1) din CPP); - pedeapsa nu trebuie să aibă caracter de tortură, tratament inuman sau degradant; - persoana nu va fi supusă unei pedepse capitale [5].

Fapt absolut cert este că, pe lângă aceste condiții, doctrina menționează și detaliază multe alte aspecte care condiționează extrădarea. Astfel, în procesul analizării condițiilor privind persoana, autorii autohtoni Grama M., Botnaru S., Șavga A. și Grosu V, fac câteva precizări importante, și anume:

a) când Republica Moldova este stat solicitat, infractorul trebuie să fie cetățean străin;

b) nu pot fi extrădați de către Republica Moldova:

- cetățenii proprii;
- persoanele cărora li s-a acordat dreptul de azil în Republica Moldova;
- persoanele străine care se bucură în Republica Moldova de imunitate de jurisdicție, în condițiile și în limitele conferite prin convenții sau prin alte înțelegeri internaționale;
- persoanele străine citate din străinătate în vederea audierii ca părți, martori sau experți în fața unei autorități judiciare din Republica Moldova în limitele imunităților conferite prin convenții internaționale;
- persoanele cărora le-a fost acordat statut de refugiat politic;
- când Procurorul General, ministrul Justiției sau instanța care soluționează chestiunea privind extrădarea are motive serioase să creadă că:

1) cererea de extrădare a fost depusă în scopul de a urmări sau a pedepsi o persoană pentru motive de rasă, religie, sex, naționalitate, origine etnică sau opinii politice;

2) situația acestei persoane riscă să fie agravată pentru unul din motivele menționate la lit.a);

3) dacă persoana va fi extrădată, ea va fi supusă torturii, tratamentului inuman sau degradant în țara solicitantă;

c) infractorul să se găsească pe teritoriul statului solicitat, adică al țării căreia i se cere extrădarea.

La compartimentul condiții privind fapta, doctrinarii accentuează și principiul reciprocității drept o condiție a extrădării. Astfel, regula conform căreia extrădarea se decide numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate este stabilită de Constituție (art.19), de Codul de procedură penală (art.541), de Codul penal (art.13). Neasigurarea reciprocității în sfera extrădării poate constitui un motiv pentru ca Republica Moldova să refuze extrădarea persoanei cerute de statul solicitant (art.546 alin.(2) pct.8 CPP RM).

Totodată, vorbind despre condițiile privind fapta, este important să evidențiem categoria faptelor exceptate de la extrădare, din care fac parte:

- 1) infracțiunile politice sau faptele conexe unor asemenea infracțiuni;
- 2) infracțiunile militare;
- 3) infracțiunile fiscale;
- 4) infracțiunea pentru care se cere extrădarea și care face parte din categoria celor pentru care, potrivit legii, urmărirea penală poate fi pornită numai la plângerea prealabilă a victimei, însă o asemenea plângere lipsește;
- 5) infracțiunea a fost săvârșită pe teritoriul statului solicitat;
- 6) infracțiunea a fost judecată definitiv pe teritoriul statului solicitat (regula *non bis in idem*);
- 7) a expirat termenul de prescripție al tragerii la răspundere penală pentru infracțiunea respectivă, conform legislației naționale, sau a intervenit amnistia [2, p.113-114].

Sub aspectul condițiilor privind pedeapsa, în literatura de specialitate sunt indicate aceleași condiții ce se regăsesc și în Nota informativă „Privind respectarea legislației naționale și internaționale la judecarea demersurilor despre extrădare”.

Condițiile de formă sunt considerate de către unii doctrinari drept condiții de ordin procedural. Acestea privesc existența și regularitatea cererii de extrădare, actele ce trebuie să însoțească această cerere, precum și completările ulterioare care sunt necesare în anumite cazuri.

Condițiile de formă privind cererea de extrădare sunt prevăzute în legislația națională (art.542 CPP) și în tratatele internaționale pe baza cărora se efectuează extrădarea (art.12 din Convenția europeană de extrădare; art.58 din Convenția CSI și articolele respective din tratatele bilaterale „Cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală”, încheiate între Republica Moldova și alte state) [5].

Aspectele procedurale ale extrădării sunt prevăzute în Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003 (art.541-550), în Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, nr.371 din 01.12.2006 (art.42-83), precum și în Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.3 din 28.05.2012 „Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației ce reglementează extrădarea”.

La fel, în teoria dreptului penal este menționat că practica internațională cunoaște trei modalități de comunicare între state în legătură cu problemele extrădării:

- ✓ Modul diplomatic prin care acordarea asistenței juridice în problemele extrădării se soluționează de către ministerele afacerilor externe ale statelor contractante;
- ✓ Modul nemijlocit care presupune legături directe între autoritățile judiciare ale statelor contractante, competente de a acorda asistență juridică;
- ✓ Modul mixt care îmbină modul diplomatic cu cel nemijlocit [9, p.225].

Tipurile extrădării. Într-un studiu detaliat, autoarea M.Grama a analizat multitudinea tipurilor extrădării în complexitatea și specificul lor. Astfel, întrucât extrădarea este întreprinsă în scopul urmăririi penale sau executării pedepsei, pot fi deosebite următoarele tipuri ale acesteia:

- ✓ extrădarea învinuitului – se efectuează pentru realizarea față de el a urmăririi penale, care reprezintă o activitate procesuală, întreprinsă de partea învinuirii cu scopul de a dovedi vinovăția acestei persoane în comiterea infracțiunii;
- ✓ extrădarea condamnatului – se efectuează în scopul executării pedepsei stabilite.

Luând act de sursa în care se găsesc normele ce reglementează extrădarea, putem deosebi:

- ✓ extrădare contractuală – are în calitate de temelie juridică tratatul internațional;
- ✓ extrădare necontractuală – declarațiile de reciprocitate.

În funcție de metoda de influență juridică, extrădarea poate fi clasificată în:

- ✓ extrădare obligatorie (imperativă);
- ✓ extrădare benevolă (dispozitivă) – extrădare a cărei inițiativă „reiese de la însăși persoana ce solicită a fi extrădată și nu depinde de cetățenia ei”.

În funcție de realizarea scopurilor extrădării, pot fi deosebite:

- ✓ extrădare primară (inițială);
- ✓ extrădare repetată.

În funcție de termenul extrădării, extrădarea poate fi:

- ✓ extrădare pe termen (temporară) – presupune întoarcerea persoanei în statul care a extrădat-o nu mai târziu decât în termenul stabilit în tratat;
- ✓ extrădare fără termen (definitivă) – nu presupune întoarcerea persoanei în țara care a extrădat-o. Extrădarea obișnuită anume și este fără termen.

Întrucât extrădarea este un act cu desfășurare bilaterală, ea cuprinde în mod firesc două momente:

- ✓ extrădare activă – primul moment, care constă în solicitarea extrădării;
- ✓ extrădare pasivă – al doilea moment, și anume: remiterea persoanei a cărei extrădare este cerută.

Alte tipuri ale extrădării menționate în doctrină și legislație sunt:

- reextrădarea;
- extrădarea aparentă;
- extrădarea de tranzit;
- extrădarea pentru măsuri de siguranță [1].

Cazuri de extrădare. În aspect practic, cel mai recent caz de extrădare este cel al unui cetățean al Libanului, condamnat pentru spălare de bani în România, reținut la 06.12.2014 în Republica Moldova. La 27.01.2015, Judecătoria Buiucani din mun. Chișinău a emis o încheiere, prin care a dispus extrădarea cetățeanului libanez în România. La 06.02.2015, în punctul de trecere Leușeni, polițiștii de frontieră l-au extrădat pe acesta organelor de ocrotire a normelor de drept din România [10].

Cazuri controversate ce se referă la instituția extrădării

Gherman Gorbunțov. La începutul anului 2012, Procuratura Republicii Moldova a informat că milionarul rus Gherman Gorbunțov, acționar majoritar al Universalbank, este anunțat în căutare generală de către autoritățile din Republica Moldova.

La 23 martie 2012 presa engleză a anunțat că fostul șef al băncii comerciale Universalbank a fost grav rănit la Londra, după ce a fost împușcat de 6 ori. Astfel, acesta a fost luat sub protecție la Londra. Ulterior, Procuratura Generală a trimis în Marea Britanie o solicitare cu privire la extrădarea fostului proprietar al băncii falimentare Universalbank, Gherman Gorbunțov [11].

În august 2014, Curtea Magistraților din Westminster a luat decizia că Gorbunțov nu va fi extrădat autorităților din Republica Moldova, deoarece procurorii nu au putut garanta că-i vor fi respectate drepturile omului pe teritoriul Republicii Moldova [12].

Vitalie Proca. La data de 18 noiembrie 2013, o escortă a Poliției române l-a preluat de la Moscova pe cetățeanul moldovean Proca Vitalie, de 33 de ani, urmărit internațional pentru comiterea infracțiunii de tentativă de omor calificat și pentru nerespectarea regimului armelor și munițiilor [13].

Aceasta a fost prima extrădare care s-a realizat din Federația Rusă către România [14].

Dmitri Soin. Dmitri Soin a fost anunțat în căutare generală fiind învinuit de omor. Deputatul transnistrean s-a refugiat în luna martie la Odesa și s-a plâns că a fost nevoit să facă acest lucru pentru că era terorizat de așa-zisele autorități de la Tiraspol.

La 25.08.2014, o instanță de judecată din Kiev a decis că deputatul transnistrean Dmitri Soin, inclus în lista Interpolului de către autoritățile de la Chișinău, va fi extrădat Republicii Moldova. Acesta a fost reținut pe 23 august într-o gară din Kiev și dus într-un izolator.

Pe de altă parte, Soin ceruse azil politic în Ucraina și nu putea fi extrădat Republicii Moldova până la existența unei decizii finale privind acordarea statutului de refugiat politic. Cererea urma să fie soluționată în decurs de 40 de zile calendaristice [15].

Ulterior, Soin a fost reținut într-o închisoare din Harkov, din care însă a reușit să evadeze, stabilindu-se în Rusia [16]. Despre acest fapt personal Soin a făcut declarații pe o pagină de socializare în luna decembrie a anului 2014: «30 ноября мне удался побег из-под конвоя харьковского управления Службы безопасности Украины. Это было, соответственно, в Харькове. Прошу не наказывать молодых офицеров. Я просто усыпил их бдительность, вскрыл замок и ушел по крышам. Также удалось по полю преодолеть границу» [17].

Contrar acestor afirmații, Serviciul de Securitate al Ucrainei neagă informația despre evadarea lui Dmitri Soin [18]. Situația reală rămâne învăluită de anumite dubii, care se datorează informațiilor laconice, dar și contrare, expuse în mass-media. Cert este faptul că, până în prezent, Dmitri Soin este în lista persoanelor anunțate în căutare internațională în baza de date a INTERPOL-ului [19].

Cazuri/solicitări de extrădare actuale în plan internațional

(alte decât cele privitoare la Republica Moldova)

Victor Ianukovici. La finele lunii ianuarie 2015 Ucraina a început procedura de pregătire a documentelor pentru extrădarea lui Victor Ianukovici, a fostului prim-ministru Mikola Azarov și a fostului ministru de Finanțe al Ucrainei Iuri Kolobov. Potrivit PG a Ucrainei, Ianukovici a prejudiciat bugetul țării cu 6 mlrd de dolari în perioada când a ocupat postul de președinte. La data de 12 ianuarie 2015 Interpol a emis mandat de urmărire pe numele lui Ianukovici. La 10.02.2015, Procurorul General al Federației Ruse, Iuri Ceaika, a declarat că Victor Ianukovici nu va fi extradat din Rusia: „Cu siguranță, vom răspunde la solicitarea colegilor noștri din Procuratura Generală a Ucrainei. Răspunsul va fi negativ, deoarece suntem de părere că urmărirea penală a acestor persoane se face din motive politice” [20].

Mihail Saakașvili. În februarie 2015, autoritățile de la Tbilisi s-au adresat (a doua oară) Procuraturii Generale a Ucrainei cerând reținerea și extrădarea fostului președinte georgian Mihail Saakașvili, care este inculpat de justiția georgiană pentru abuz de putere [21].

Între timp, Președintele Ucrainei, Petro Poroșenko, a semnat un decret de numire a lui Saakașvili, care se află în căutare interstatală, în calitate de consilier netitular al său. De asemenea, a fost semnat un decret de numire a acestuia în calitate de președinte al Consiliului consultativ internațional pentru reforme sub egida președintelui [22].

Edward Snowden. Snowden a fost analist de sistem la CIA și Agenția Națională americană pentru Securitate (NSA) și a dezvăluit aproximativ 1,7 milioane de documente secrete care arătau că Statele Unite culeg date și spionează, inclusiv, lideri din întreaga lume. Snowden este inculpat în SUA pentru spionaj și furt de documente care aparțin statului, infracțiuni pasibile de o pedeapsă de 30 de ani de închisoare. Fostul consultant al NSA a obținut la sfârșitul lui august 2014 un permis de rezidență pentru o perioadă de trei ani în Rusia, după ce a beneficiat de azil politic timp de un an [23].

Fiind bine cunoscut că SUA solicită extrădarea lui Snowden, acest subiect atrage atenția internațională și se bucură de o popularitate mare în mass-media. În acest sens, în septembrie 2014 au fost furnizate informații, conform cărora Edward Snowden nu riscă să fie extrădat în mod automat în Statele Unite în cazul în care vine în Elveția. Condițiile în care nu va fi extrădat acest informatician sunt prezentate în mod detaliat într-un raport întocmit de către Ministerul Public al Confederației elvețice (MPC). Potrivit raportului MPC, Elveția nu-l va preda pe cetățeanul american în cazul în care cererea de extrădare „îmbracă un caracter politic potrivit concepției elvețiene” [24]. Cazul lui Snowden rămâne unul actual și controversat, privind nu doar instituția extrădării, ci și instituția azilului politic în dreptul internațional.

Prezentul studiu și, în special, aceste exemple și aspecte practice din urmă ne permit să concluzionăm că extrădarea este o instituție complexă și importantă a mai multor ramuri de drept, a cărei originalitate și problematică teoretică și practică rămâne actuală până în ziua de astăzi.

Bibliografie:

- GRAMA, M. Tipurile extrădării. În: *Studia Universitatis. Seria „Științe sociale”*, 2012, nr.3 (53), p.141-149. ISSN 1814-3199
- GRAMA, M., BOTNARU S., ȘAVGA, A., GROSU, V. *Drept penal. Partea Generală. Vol.I.* Chișinău, 2012.
- Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației ce reglementează extrădarea”, nr.3 din 28.05.2012 [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=118
- NICOLAEV, Gh., GRAMA, M. Extrădarea. În: *Manualul judecătorului pentru cauze penale.* Chișinău, 2013, p.1074.
- Nota informativă a Secției Penale a Direcției Generalizare a Practicii Judiciare și Analizei Statistice a CSJ „Privind respectarea legislației naționale și internaționale la judecarea demersurilor despre extrădare”.
- PĂVĂLEANU, V. *Drept procesual penal. Partea Specială. Vol.II.* București: Lumina LEX, 2002, p.597.
- STĂNOIU, R.M. *Asistența juridică internațională în materie penală.* București: Editura Academiei RSR, 2007.
- STĂNOIU, R.M., GRIGA, I., DIANU, T. *Drept penal. Partea Generală (note de curs).* București: Hyperion XXI, 1992, p.49.
- Бойцов, А.И. *Выдача преступников.* Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004, с.225.
- Autoritățile moldovene au extrădat românii un libanez aflat în căutare internațională [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: http://www.publika.md/autoritatile-moldovene-au-extradat-romanilor-un-libanez-aflat-in-cautare-internationala_2227581.html
- Gherman Gorbunțov, ținta unui atac [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://unimedia.info/tag/gherman-gorbunțov-tinta-unui-atac>
- Gorbunțov nu va fi extrădat autorităților din Republica Moldova [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: http://unimedia.info/stiri/Gorbunov-nu-va-fi-extradat-autoritatilor-din-Republica-Moldova-80347.html?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=rss
- Extrădarea lui Vitalie Proca, prima din Federația Rusă [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://www.jc.md/extradarea-lui-vitalie-proca-prima-din-federatia-rusa/>
- Poliția română a realizat prima extrădare din Federația Rusă către România [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <https://www.politiaromana.ro/ro/stiri-si-media/comunicate/poli-538-ia-romana-a-realizat-prima-extradare-din-federa-538-ia-rusa-catre-romania>
- DECIS // Deputatul Dmitri Soin va fi extrădat R. Moldova [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://www.ziarulnational.md/decis-deputatul-dmitri-soin-va-fi-extradat-r-moldova/>

16. Dmitri Soin a fugit din arest de la Harkov! „Acum mă aflu în Rusia, în siguranță” [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: http://www.realitatea.md/dmitri-soin-a-fugit-din-arest-de-la-harkov-acum-ma-aflu-in-rusia-in-siguran-a_12618.html
17. <https://www.facebook.com/dmitriy.soin.3?fref=nf> [Accesat: 31.03.2015]
18. Serviciul de Securitate al Ucrainei neagă informația despre evadarea lui Dmitri Soin [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://unimedia.info/stiri/serviciul-de-securitate-al-ucrainei-neaga-informatia-despre-evadarea-lui-dmitri-soin-85262.html>
19. <http://www.interpol.int/notice/search/wanted/2004-52070> [Accesat: 31.03.2015]
20. Rușii anunță că nu-l vor extrăda pe Ianukovici [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://agora.md/stiri/6018/rusii-anunta-ca-nu-l-vor-extrada-pe-ianukovici>
21. Georgia cere Ucrainei reținerea și extrădarea lui Saakașvili, numit recent consilier prezidențial la Kiev [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://www.agerpres.ro/externe/2015/02/19/georgia-cere-ucrainei-retinerea-si-extradarea-lui-saakasvili-numit-recent-consilier-prezidential-la-kiev-13-02-36>
22. Georgia îi cere Ucrainei să-l extrădeze pe Saakașvili [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://newsmoldova.md/17022015/flux-de-stiri/83719.htm>
23. Edward Snowden și-a exprimat dorința de a se stabili în Elveția [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://www.mediafax.ro/externe/edward-snowden-si-a-exprimat-dorinta-de-a-se-stabili-in-elvetia-13946531>
24. Edward Snowden nu va fi extrădat din Elveția în SUA în anumite condiții – raport [Accesat: 31.03.2015]. Disponibil: <http://www.mediafax.ro/externe/edward-snowden-nu-va-fi-extradat-din-elvetia-in-sua-in-anumite-conditii-raport-13224490>

Prezentat la 02.04.2015

DELIMITAREA DENUNȚĂRII FALSE ȘI A DECLARAȚIEI MINCINOASE, A CONCLUZIEI FALSE SAU TRADUCERII INCORECTE DE ALTE INFRAȚIUNI CONEXE

Anastasia GÎRLEA

Universitatea de Stat din Moldova

În articol este tratat subiectul privind delimitarea denunțării false și a declarației mincinoase, a concluziei false sau traducerii incorecte de alte infracțiuni conexe. Este analizată conexiunea infracțiunii de denunțare falsă (art. 311 CP RM) cu declarația mincinoasă, concluzia falsă sau traducerea incorectă (art.312 CP RM), cu infracțiunea de comunicare mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism (art.281 CP RM) și cu infracțiunea de falsificare a probelor în procesul penal (art.310 alin.(2) CP RM), precum și a declarației mincinoase, concluziei false sau traducerii incorecte (art.312 CP RM) în raport cu infracțiunile de refuz sau eschivare a martorului ori a părții vătămate de a face declarații (art.313 CP RM) și de eschivare a expertului de a face concluzii, a interpretului sau a traducătorului de a face interpretări ori de a face traduceri (art.314 CP RM). Conexitatea infracțiunilor este analizată prin prisma similitudinilor și diferențelor ce le sunt specifice. Acestea se referă la: obiectul juridic; conținutul faptei (acțiunii sau inacțiunii) prejudiciabile; alte semne ale laturii obiective a infracțiunii; tipul componentei de infracțiune în funcție de rezultatul infracțiunii (componentă materială); momentul de consumare a infracțiunii; motivul și scopul infracțiunii.

Cuvinte-cheie: conexitate, declarație, denunț.

DELIMITATION BETWEEN FALSE DENUNCIATIONS, UNTRUTH STATEMENT AND FALSE CONCLUSIONS OR INCORRECT TRANSLATIONS FROM OTHER SIMILAR CRIMES

This article refers to the delimitation between the crime of false denunciation and untruth statement, false conclusions or incorrect translation from other similar crimes. The author analyzes the connection between the crimes of false denunciation (art. 311 CC of RM) and crime of untruth statement, false conclusion and incorrect translation (art. 312 CC of RM), crime of deliberately untruth communication about the terrorist act (art. 281 CC of RM) and the crime of evidence falsification in the criminal proceedings (art. 310, par.(2) CC of RM). Also, the author refers to the connection between the crime of false denunciation and crime of untruth statement, false conclusion and incorrect translation in relation with the crime of refusal or evasion of the witness or injured party of make statement and the crime of evasion of the expert to make conclusions, evasion of interpreter or translator to make interpretation or to translate (art.314 CC of RM).

The connection between crimes is analyzed based on the similarities and the differences among them. These aspects refer to legal object, the act (action or omission), other signs of the objective side, type of *corpus delicti* according to the result of the crime (result crime), moment when the crime is considered consumed, motive and purpose of the crime.

Keywords: similar, statement, denunciation.

În activitatea practică a organelor de drept cu privire la aplicarea legii penale în sensul combaterii denunțării false apar anumite dificultăți legate, în special, de delimitarea acestei fapte de declarația mincinoasă. Situația se complică și prin faptul că în literatura de specialitate nu există o opinie unitară în ce privește perceperea faptelor cuprinse de aceste componente de infracțiune.

Denunțarea falsă și declarația mincinoasă sunt infracțiuni conexe. Această conexitate se exprimă, în primul rând, în obiectul atentatului. În ambele cazuri în calitate de obiect al infracțiunii figurează activitatea corectă, fundamentată prin lege a organelor de drept, orientată spre asigurarea respectării intereselor statului și a drepturilor și intereselor cetățenilor de la atentatele, faptele infracționale. Adeseori, aceste infracțiuni sunt însoțite de afectarea intereselor protejate de lege ale persoanelor fizice. Anumite particularități sunt identificate și în conținutul laturii subiective a acestor fapte socialmente periculoase, în special în cadrul motive-lor comportamentului antisocial. Însă, tot în conținutul laturii subiective depistăm și anumite deosebiri esențiale. Acestea se referă, în mare parte, la scopul comportamentului antisocial.

La delimitarea componentelor de infracțiune vizate o anumită importanță au și semnele ce caracterizează subiectul infracțiunii. Subiect al declarației mincinoase, după cum știm, este persoana citată la organul de urmărire penală sau în instanța de judecată în calitate de martor sau parte vătămată. În situația denunțării false, dimpotrivă, în calitate de subiect figurează persoana ce nu dispune de aceste calități.

Se deosebesc între ele aceste componente de infracțiune și prin conținutul informațiilor false comunicate organelor de urmărire penală și instanței de judecată.

Denunțarea falsă presupune comunicarea către organele de drept a informațiilor cu bună știință false referitoare la comiterea infracțiunilor.

Spre deosebire de denunțarea falsă, conținutul declarației mincinoase înglobează un cerc mai mare de informații. Declarația mincinoasă poate fi legată de denaturarea circumstanțelor și faptelor ce urmează a fi stabilite într-o cauză concretă, inclusiv a datelor despre persoana învinuitului, părții vătămate și despre caracterul relațiilor martorului cu aceste persoane, despre vinovăție, consecințe etc.

Careva deosebiri persistă în formele de materializare, reflectare externă a acestor infracțiuni. Declarația mincinoasă este oferită întotdeauna în cadrul unei cauze penale deja intentate, iar denunțarea falsă referitoare la comiterea unei infracțiuni servește ea însăși drept temei pentru pornirea urmăririi penale.

Din punctul de vedere al teoriei dreptului penal, denunțarea falsă este o infracțiune consumată din momentul comunicării de către persoană a informațiilor false referitoare la comiterea unei infracțiuni către organele corespunzătoare. În același timp, pentru prezența componentei de denunțare falsă nu are careva importanță faptul dacă a fost intentat un proces în baza acestui denunț fals, cât a durat urmărirea penală, când a fost identificat denunțatorul fals – imediat la depunerea denunțului sau după o anumită perioadă de timp etc. Aceste circumstanțe pot fi luate în calcul în cazul aplicării pedepsei în cauza penală. Dar putem oare considera că după depunerea cererii sau a plângerii (verbale sau scrise) la organele de drept acțiunile ulterioare ale persoanei, care continuă să dea declarații mincinoase în procesul audierii în calitate de parte vătămată sau martor la etapa urmăririi penale sau în judecată întru confirmarea și susținerea denunțului fals anterior, constituie o altă infracțiune aparte, de sine stătătoare? Suntem de părere că atare declarații mincinoase nu pot fi examinate ca fiind o infracțiune aparte. După cum menționează, absolut corect, III.C. Рашковская, „...declarația mincinoasă în aceste cazuri se referă la aceleași fapte ca și denunțarea falsă și, respectiv, constituie o continuare logică a aceluiași acțiuni” [8].

Acțiunile persoanei, care a făcut o denunțare cu bună știință falsă către organele de drept corespunzătoare și care continuă pe durata urmăririi penale sau a examinării cauzei penale în instanța de judecată să dea declarații cu bună știință false, urmează a fi examinate și calificate drept o acțiune unică în baza art.311 CP RM.

Denunțarea falsă are, de asemenea, trăsături comune cu infracțiunea de comunicare mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism (art.281 CP RM).

Drept varietate a denunțării false urmează a fi examinată comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism. Asemănările și deosebirile dintre aceste infracțiuni au fost analizate și expuse de către Л.В. Лобанова. Asemănarea de bază se referă la momentul că ambele infracțiuni se exprimă prin informarea, comunicarea falsă cu referire la o faptă socialmente periculoasă.

Deosebirile constau, în primul rând, în obiect (în cazul infracțiunii prevăzute la art.281 CP RM acesta îl constituie „securitatea relațiilor sociale și naționale care vizează securitatea publică, siguranța și liniștea cetățenilor” [1]). În al doilea rând, deosebirea ține și de destinatarul comunicării: comunicarea cu bună știință mincinoasă despre actul de terorism poate fi expediată nu doar organelor statale, dar poate fi adresată și anumitor persoane particulare.

Încă o delimitare ține de latura obiectivă: comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism se exprimă în prezentarea informațiilor nu despre orice infracțiune (ca în situația denunțării false), ci anume cu referire la fapta care încă nu a avut loc și care este susceptibilă să afecteze, să destabilizeze situația, siguranța și liniștea cetățenilor prin metode prevăzute de articolul respectiv al legii penale [7], în situația noastră – de art.281 CP RM.

Urmează să delimităm și careva alte deosebiri. Asupra uneia din ele a atras atenția autorul rus В.С. Комиссаров: „Dat fiind că un semn obligatoriu al infracțiunii de terorism îl constituie scopul special (afectarea securității publice și a ordinii publice, înspăimântarea populației sau influențarea asupra luării de decizii de către organele puterii de stat), acest semn urmează să se reflecte și în cazul infracțiunii de pseudoterorism. De aceea, dacă în comunicare se vorbește despre careva alte scopuri (distrugerea bunurilor, răzbunare etc.), cele comise nu întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii de comunicare mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism și, respectiv, aceste acțiuni urmează a fi calificate altfel, în special în anumite condiții, în calitate de denunțare falsă [6].

Deosebirea se mai poate reflecta și sub aspectul că răspunderea penală în baza art.281 CP RM este posibilă doar în situația comunicării mincinoase cu bună știință despre actul de terorism în curs de pregătire. De

aceea, în cazul în care parvine o comunicare despre un act de terorism ca fiind deja săvârșit, „acțiunile celui vinovat urmează a fi calificate drept denunțare falsă [8, p.47].

Denunțarea falsă poate avea conexiune și cu falsificarea probelor în procesul penal (art.310 alin.(2) CP RM), în special atunci când denunțării false îi este specifică crearea artificială a probelor acuzatoare (art.311 alin.(2) lit.c) CP RM). Totodată, între aceste componente de infracțiune există o deosebire esențială ce ține de componența falsificării: la art.310 alin.(2) CP RM se prevede în mod expres că în situația dată avem de a face cu un subiect special (persoana care efectuează urmărirea penală, procurorul sau apărătorul), în timp ce în calitate de subiect al denunțării false poate figura orice persoană.

Mai mult decât atât, denunțarea falsă este realizată în scopul de a învinui o persoană nevinovată, în timp ce falsificarea poate urmări, pe lângă învinuirea unei persoane nevinovate, și careva alte scopuri absolut inverse, precum achitarea persoanei. Falsificarea probelor mai poate fi realizată și sub influența anumitor imbolduri (de exemplu, din dorința de a se plasa pe o altă treaptă în ierarhia socială sau profesională).

În practica judiciară sunt frecvente dificultățile în a delimita declarația mincinoasă, concluzia falsă sau traducerea incorectă (art.312 CP RM) – pe de o parte, de refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații (art.313 CP RM) și de eschivarea expertului de a face concluzii, a interpretului sau a traducătorului de a face interpretări ori de a face traduceri (art.314 CP RM) – pe de altă parte.

Aceste infracțiuni au un șir de trăsături comune; în special, ele atentează asupra unuia și aceluiași obiect juridic special – activitatea corectă a organelor de drept. Tot ele sunt comise de către subiecți speciali. În calitate de subiecți ai acestor infracțiuni pot figura doar persoanele asupra cărora legea plasează anumite obligațiuni specifice: martorul, partea vătămată, expertul, traducătorul și interpretul.

Anumite trăsături asemănătoare sunt prezente și în caracteristica laturii subiective a acestor componente: aceste infracțiuni sunt comise cu intenție, mai precis – sub forma celei directe.

Din punctul de vedere al laturii obiective, prezentarea declarației mincinoase se exprimă în comunicarea către organele de urmărire penală sau către instanța de judecată a informațiilor false cu referire la faptele și circumstanțele care urmează a fi stabilite într-o cauză penală concretă, precum și în trecerea acestor informații sub tăcere. Spre deosebire de declarația mincinoasă, art.313 CP RM stabilește răspunderea pentru refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații. Refuzul martorului sau a părții vătămate de a face declarații se exprimă, de obicei, în cererea martorului sau a părții vătămate în care își expune refuzul de a oferi declarațiile solicitate. Acest refuz poate fi exprimat atât în formă verbală, cât și în formă scrisă.

Este puțin probabil că am putea fi de acord cu afirmația autorilor И.С. Власов și И.М. Тяжкова, conform căreia „refuzul sau eschivarea vor fi prezente și atunci când martorul, fiind chemat la organul de urmărire penală sau în instanța de judecată, din nedorința de a da depoziții, declară că el nu cunoaște nimic” [3]. În cazul în care martorul sau partea vătămată, dispunând de anumite informații ce au importanță pentru stabilirea adevărului într-o cauză concretă, declară, în cadrul audierii, că nu cunosc nimic, urmează să recunoaștem că persoana respectivă oferă declarații mincinoase, deoarece ea răspunde incorect la întrebări, adică cu bună știință denaturează informațiile. Componența declarației mincinoase se evidențiază anume prin faptul că martorul sau partea vătămată comunică anumite informații care nu corespund realității.

Răspunderea pentru refuzul de a face declarații survine doar atunci când martorul și partea vătămată cunoșteau despre faptele și circumstanțele ce urmau a fi stabilite într-o cauză concretă, adică care constituie obiectul probatoriului (art.96 CPP RM).

Nu va exista această componență de infracțiune în comportamentul martorului și al părții vătămate care refuză să răspundă la întrebările ce nu au atribuție la cauza penală aflată în proces de cercetare sau examinare.

În literatura de specialitate se menționează că, din punctul de vedere al laturii obiective, refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații se exprimă în încălcarea de către ei a obligațiunii stabilite de lege de a se prezenta la chemarea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată pentru darea de declarații [10; 5].

Delimitarea declarației mincinoase a martorului sau a părții vătămate de refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații urmează a fi realizată, în principal, în baza semnelor ce caracterizează latura obiectivă a acestor componente de infracțiune. Totodată, în procesul de delimitare a acestor infracțiuni un rol decisiv au următoarele semne:

a) refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații se exprimă, în principal, în încălcarea de către martor sau partea vătămată a obligațiunii de a se prezenta la chemarea organelor de drept;

b) refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații este legat de declarația martorului sau a părții vătămate asupra faptului că nu vor oferi depozițiile solicitate de la ei;

c) declarația mincinoasă presupune comunicarea către organele de urmărire penală sau instanța de judecată a informațiilor vădit false asupra faptelor și circumstanțelor ce urmează a fi stabilite într-o cauză concretă, precum și tănuirea faptelor și circumstanțelor ce au o importanță esențială pentru cauză.

Declarația mincinoasă are multe semne comune și cu denunțarea falsă. Ele atentează, în general, la unul și același obiect juridic special și țin de comunicarea informațiilor cu bună știință false. Tot ele sunt comise cu „bună știință”, adică intenționat. În același timp, între ele pot fi depistate și deosebiri esențiale. Foarte minuțios, fundamental și argumentat a fost expusă această chestiune de către savanții ruși В.А. Блинников și В.С. Устинов. Ei menționează că în art.306 din Codul penal al Federației Ruse (corespondent cu art.311 CP RM) se vorbește despre denunțarea falsă cu privire la comiterea infracțiunii. Respectiv, denunțarea falsă este posibilă doar în cadrul procesului penal, în timp ce declarația mincinoasă poate fi întâlnită în orice cauză, atât penală, cât și civilă.

În continuare, denunțarea falsă conține doar informații de un caracter acuzator, iar declarațiile mincinoase pot fi atât de acuzare, cât și de achitare.

Importanță în sensul delimitării acestor infracțiuni au și condițiile procesuale. Declarațiile sunt date doar după pornirea procesului penal, iar actul de denunțare este realizat, de obicei, până la pornirea unui proces penal (adeseori servind drept temei pentru inițierea acestuia). Este posibilă denunțarea și după pornirea procesului penal, însă în acest caz apare întrebarea asupra faptului dacă persoana s-a prezentat din propria inițiativă la organul de drept sau a fost citată spre a fi audiată, interogată. În primul caz, informația falsă urmează a fi calificată în baza art.311 CP RM, iar în cel de-al doilea – în calitate de declarații mincinoase, în conformitate cu art.312 CP RM.

Excepția de la această regulă generală cuprinde situația în care persoana s-a prezentat din propria inițiativă pentru a comunica informații cu un caracter de achitare, aceasta deoarece atare informații nu pot fi considerate drept denunțare; răspunderea în situația dată va surveni pentru declarația mincinoasă.

O anumită importanță are și conținutul informațiilor. În cazul denunțării false acestea sunt, în mod obligatoriu, informațiile care se referă la elementele componente de infracțiune (simple sau calificate), adică cele care au importanță pentru calificarea faptei, iar declarațiile mincinoase se pot referi la alte fapte, care pot influența asupra individualizării răspunderii și pedepsei penale (de exemplu, datele ce caracterizează persoana învinutului, starea lui familială etc.).

Dacă e să reieșim din faptul că denunțarea falsă poate fi adresată nu doar organelor de drept, apoi apare încă un criteriu de delimitare a acestor infracțiuni, sub aspectul că drept declarații mincinoase pot fi considerate doar acele informații care sunt comunicate în cadrul efectuării acțiunilor de urmărire penală sau în judecată [2].

Încă o deosebire dintre aceste componente de infracțiune: subiectul denunțării false este mult mai larg – în această calitate poate figura orice persoană (inclusiv învinutul), în timp ce în cazul infracțiunii prevăzute la art.312 CP RM subiectul este unul special – martorul, partea vătămată, expertul, specialistul, traducătorul și interpretul.

În practica organelor judiciare apar anumite întrebări legate de delimitarea instigării la darea declarațiilor mincinoase de constrângerea de a face declarații mincinoase, concluzii false sau traduceri incorecte ori de a se eschiva de la aceste obligații. Instigator, conform art.42 alin.(4) CP RM, se consideră persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să comită o infracțiune. Periculozitatea socială a instigatorului constă, în esență, în faptul că el este inițiatorul săvârșirii infracțiunii, și anume: el „aprinde” dorința și stimulează hotărârea unei alte persoane de a comite o anumită infracțiune. Anume în influențarea sa asupra voinței autorului și în stimularea hotărârii acestuia de a comite infracțiunea și se reflectă legătura cauzală dintre acțiunile instigatorului și săvârșirea infracțiunii de către autor [4].

Subiect al actului de instigare poate fi persoana fizică, responsabilă, care a atins vârsta de 16 ani. Bănuitul sau învinutul nu pot figura, în cadrul propriei cauze, în calitate de subiect al declarației mincinoase, deoarece acțiunile de un așa caracter sunt considerate ca fiind un mijloc de apărare de la învinuirea care le este înaintată. Însă, în viziunea noastră, nu este exclusă situația când însuși învinutul figurează în calitate de instigator al unei anumite persoane provocând-o să dea declarații mincinoase. Și dacă învinutul nu poartă răspundere penală pentru darea de declarații mincinoase, apoi pentru instigarea unei alte persoane la prezentarea, cu bună știință, a declarației mincinoase el urmează a fi supus răspunderii penale în baza regulilor generale referitoare la coparticipare în săvârșirea infracțiunii.

Delimitarea instigării la darea declarației mincinoase, concluziei false sau a traducerii incorecte de constrângerea de a face declarații mincinoase, concluzii false sau traduceri incorecte ori de a se eschiva de la aceste obligații urmează a fi realizată în baza laturii obiective a acestor componente de infracțiune.

Concluzii

1. În primul rând ținem să evidențiem faptul că denunțarea falsă (art.311 CP RM) are trăsături comune cu infracțiunea de comunicare mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism (art.281 CP RM) și cu falsificarea probelor în procesul penal (art.310 alin.(2) CP RM).

Asemănarea de bază dintre denunțarea falsă și comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism se referă la momentul că ambele infracțiuni se exprimă prin informarea, comunicarea falsă cu referire la o faptă socialmente periculoasă.

Deosebiriile constau în obiectul juridic al infracțiunii: în cazul celei prevăzute la art.281 CP RM acesta îl constituie „securitatea relațiilor sociale și naționale care vizează securitatea publică, siguranța și liniștea cetățenilor”, iar în cazul celei prevăzute la art.311 CP RM acesta înglobează „relațiile sociale cu privire la autenticitatea informației referitoare la învinuirea unei persoane de săvârșirea unei fapte infracționale”.

În al doilea rând, deosebirea ține și de destinatarul comunicării: comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism poate fi expediată nu doar organelor statale, dar poate fi adresată și anumitor persoane particulare.

Încă o delimitare ține de latura obiectivă: comunicarea cu bună știință mincinoasă despre actul de terorism se exprimă în prezentarea informațiilor nu despre orice infracțiune (ca în cazul denunțării false), ci anume cu referire la fapta care încă nu a avut loc și care este susceptibilă să afecteze, să destabilizeze situația, siguranța și liniștea cetățenilor prin metode prevăzute de art.281 CP RM.

2. Denunțarea falsă poate avea tangențe și cu falsificarea probelor în procesul penal (art.310 alin.(2) CP RM), în special atunci când denunțării false îi este specifică crearea artificială a probelor acuzatoare (art.311 alin.(2) lit.c) CP RM. Totodată, între aceste componente de infracțiune există o deosebire esențială ce ține de componența falsificării – la art.310 alin.(2) CP RM se prevede în mod expres că în situația dată avem de a face cu un subiect special (persoana care efectuează urmărirea penală, procurorul sau apărătorul), în timp ce în calitate de subiect al denunțării false poate figura orice persoană.

3. Declarația mincinoasă are multe semne comune cu denunțarea falsă. Ele atentează, în general, la unul și același obiect juridic special și țin de comunicarea informațiilor cu bună știință false. Tot ele sunt comise cu „bună știință”, adică intenționat.

În același timp, între ele pot fi depistate și deosebiri esențiale. În acest sens, denunțarea falsă este posibilă doar în cadrul procesului penal, în timp ce declarația mincinoasă poate fi întâlnită în orice cauză, atât penală, cât și civilă. În plus, denunțarea falsă conține doar informații de un caracter acuzator, iar declarațiile mincinoase pot fi atât de acuzare, cât și de achitare.

Bibliografie:

1. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. și al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților, 2009. 860 p.
2. ВЛАСОВ И.С. Об объекте преступлений против правосудия. В: *Ученые записки Всесоюзного научно-исследовательского института советского законодательства*. Выпуск 18. Москва, 1964, с.96-99.
3. ГАЛАХОВА, А.В. *Преступления против правосудия*. Москва, 2003, с.150.
4. КОКШАРОВ, С., ГОРЕЛИК, А. Субъект лжесвидетельства и недоносительства В: *Советская юстиция*, 1979, № 17, с.10-11.
5. КОНОВАЛОВА, В.Е. *Правовая психология*. Харьков: Основа, 1997. 198 с.
6. КОСЯКОВА, Н.С. Лжесвидетельство. В: *Государство и Право*, 2001, № 4, с.66-74.
7. ЛОБАНОВА, Л.В. *Преступления против правосудия: проблемы классификации посягательств, регламентации и дифференциации ответственности*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2000. 48 с.
8. ПЕРЛОВ, И.Д. *Судебное следствие в советском уголовном процессе*. Москва: Госюриздат, 1958. 202 с.
9. РЫЖАКОВ, А.П. *Уголовный процесс: Учебник для вузов*. Москва: НОРМА, 2004. 567 с.
10. ХАН-МАГОМЕДОВ, Д.О. Ответственность за заведомо ложный донос. В: *Советская Юстиция*, 1964, № 4, с.18-21.

Prezentat la 29.05.2015

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART.349 DIN CODUL PENAL

Ghenadie PAVLIUC

Judecătoria sectorului Buiucani, mun. Chișinău

În studiul propus spre atenție se menționează: doar prejudiciul material efectiv poate alcătui conținutul daunelor materiale cauzate prin infracțiunile prevăzute la alin.(1¹) și lit.c) alin.(2) art.349 CP RM; utilizarea în legea penală a sintagmelor de genul „alte urmări grave” pune în pericol respectarea principiului legalității stabilit la art.3 CP RM; daunele materiale în proporții mari nu intră sub incidența noțiunii utilizate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM. Din cauza insuficienței gravității, nu pot intra sub incidența acestei noțiuni nici vătămarea ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății; urmările menționate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM se pot afla în legătură causală doar cu faptele prejudiciabile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) art.349 CP RM etc.

Cuvinte-cheie: *urmări prejudiciabile, daune materiale, proporții mari, alte urmări grave, legătură causală, mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane.*

SOME CONSIDERATIONS WITH REGARD TO THE OBJECTIVE SIDE OF THE OFFENCES REFERRED TO AT ART.349 FROM THE PENAL CODE

In the study proposed for attention are stated the following facts: only the actual material prejudice can form the content of the material damages caused by the offences under par.(1¹) and lett.c) par.(2) art.349 PC RM; the use within the Penal law of the phrases such “other serious consequences” jeopardizes the principle of legality established at art.3 PC RM; the large scale material damages are not covered by the term used at lett.d) par.(2) art.349 PC RM. Due to insufficient severity, failing to fall under that concept is also the easy and moderate battery or health harm; the consequences specified at lett.d) par.(2) art.349 PC RM may be on causal link only with the prejudicial acts under par.(1) or (1¹) art.349 PC RM etc.

Keywords: *prejudicial consequences, material damages, large scale, other serious consequences, causal link, methods dangerous to the life or health of several persons.*

1. Urmările prejudiciabile în cazul infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM

În cazul infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM, prezența urmărilor prejudiciabile devine obligatorie atunci când acestea adoptă forma unei infracțiuni materiale.

Prima din asemenea ipoteze este prevăzută la alin.(1¹) art.349 CP RM și presupune fie nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale, care cauzează daune materiale ce nu ating proporțiile mari. Cea de-a doua din ipotezele respective este prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM și presupune fie nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale, care cauzează daune materiale în proporții mari. Ultima din asemenea ipoteze este prevăzută la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM și presupune producerea altor urmări grave (altor decât cele nominalizate la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM) ca urmare a săvârșirii faptelor prejudiciabile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) art.349 CP RM.

Primele două din ipotezele sus-menționate implică producerea unor daune materiale. Relevând caracterul material al daunelor cauzate, legiuitorul previne din start eventualele speculații privind posibilitatea evoluării daunelor morale ca urmări prejudiciabile ale infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) și lit.c) alin.(2) art.349 CP RM. Despre conținutul noțiunii „daune materiale” ne putem da seama din dispoziția alin.(1) art.126 CP RM: „Se consideră proporții deosebit de mari, proporții mari valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane (sublinierea ne aparține – n.a.), care, la momentul săvârșirii infracțiunii, depășește 5000 și, respectiv, 2500 unități convenționale de amendă”. Coroborat cu această normă, pct.32) art.6 din Codul de procedură penală conține următoarea definiție: „prejudiciu – pagubă... materială, care poate fi evaluată în expresie bănească”.

Potrivit alin.(2) art.14 din Codul civil, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06.06.2002 [13], „se consideră prejudiciu cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat)”.

Considerăm că doar prejudiciul material efectiv poate alcătui conținutul daunelor materiale cauzate prin infracțiunile prevăzute la alin.(1¹) și lit.c) alin.(2) art.349 CP RM. Referindu-se la o asemenea percepere a conținutului daunelor materiale în cazul infracțiunilor săvârșite prin sustragere, I.Botezatu afirmă: „Este un efect firesc al respectării regulii previzibilității legii penale. În acest sens, în literatura de specialitate se afirmă: fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului a decis că, atunci când un act este privit ca infracțiune, modul în care judecătorul va defini elementele constitutive ale infracțiunii trebuie să fie previzibil pentru orice persoană sfătuită de un „om de specialitate”” [4, p.574]. Venitul ratat nu poate fi prevăzut la momentul săvârșirii sustragerii, fiind în afara vinovăției infracționale. Deci, s-ar încălca regula previzibilității legii penale, dacă s-ar lua în considerare în procesul de evaluare a urmărilor prejudiciabile ale sustragerii [6; 7]. Cu adaptările de rigoare, aceste idei sunt perfect valabile și pentru infracțiunile prevăzute la alin.(1¹) și lit.c) alin.(2) art.349 CP RM.

În principal, mărimea daunelor materiale este ceea ce deosebește infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM de infracțiunea prevăzută la alin.(1¹) art.349 CP RM (în ipoteza în care aceasta presupune nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale). Din alin.(1) art.126 CP RM rezultă că, la momentul săvârșirii infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane trebuie să depășească 2500 unități convenționale de amendă. Având în vedere dispoziția alin.(2) art.64 CP RM („Unitatea convențională de amendă este egală cu 20 de lei”), mărimea daunei materiale cauzate prin infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM trebuie să depășească 50000 lei. Respectiv, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM, mărimea daunei materiale cauzate nu trebuie să depășească această limită, situându-se în diapazonul 1 ban-50000 lei inclusiv. Bineînțeles, atunci când mărimea daunei materiale cauzate prin infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM este foarte redusă, poate opera prevederea de la alin.(2) art.14 CP RM: „Nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși, formal, conține semnele unei fapte prevăzute de prezentul Cod, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni”. Mărimea redusă a daunei materiale cauzate nu poate fi un temei pentru aplicarea art.104 din Codul contravențional. Producerea de daune materiale în proporții deosebit de mari (care depășesc 100000 lei) se cuprinde de noțiunea „proporții mari” de la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM. Depășirea acestui barem poate fi luată în considerare la stabilirea pedepsei aplicate pentru infracțiunea prevăzută de această normă.

În altă ordine de idei, lit.c) alin.(2) art.197 CP RM prevede răspunderea, printre altele, pentru distrugerea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, săvârșită asupra unei persoane în legătură cu îndeplinirea de către aceasta a obligațiilor de serviciu sau obștești. Care sunt criteriile de delimitare a acestei infracțiuni de infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM, concretizată în nimicirea bunurilor fie ale persoanei cu funcție de răspundere în scopul sistării activității de serviciu a acesteia ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie ale persoanei care își îndeplinește datoria obștească în legătură cu participarea acesteia la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale?

Considerăm că aceste criterii sunt: 1) în cazul celor două infracțiuni comparate, sunt diferite obiectele juridice generice; 2) ceea ce constituie obiectul juridic principal al infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.197 CP RM reprezintă obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM; 3) victimă a infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM poate fi nu oricare persoană care își îndeplinește obligațiile de serviciu. Aceasta poate fi doar persoana cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice; 4) în cazul în care victimă a infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.197 CP RM este persoana care își îndeplinește obligațiile obștești, această infracțiune se comite neapărat în legătură cu participarea persoanei în cauză la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale; 5) în cazul în care victimă a infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.197 CP RM este persoana care își îndeplinește obligațiile de serviciu, această infracțiune poate fi comisă și după îndeplinirea de către victimă a obligațiilor

respective; 6) în cazul în care victimă a infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.197 CP RM este persoana care își îndeplinește obligațiile de serviciu, scopul acestei infracțiuni nu se reduce doar la scopul sistării activității de serviciu a victimei ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane; 7) în cazul celor două infracțiuni comparate, este diferită vârsta minimă a răspunderii penale: 14 ani – în ipoteza infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.197 CP RM; 16 ani – în ipoteza infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM.

În alt context, mai sus am afirmat că ipoteza prevăzută la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM presupune că săvârșirea faptelor prejudiciabile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) art.349 CP RM se soldează cu producerea altor urmări grave.

Sintagme de genul „alte urmări grave” au fost utilizate și în normele cu caracter de precedent legislativ pentru lit.d) alin.(2) art.349 CP RM: în art.186 din Codul penal al României din 1865 [23, p.1233] și în alin.2 art.255 din Codul penal al României din 1936 [15].

Noțiunea „alte urmări grave” din dispoziția lit.d) alin.(2) art.349 CP RM face parte din categoria așa-numitelor noțiuni estimabile. Cu privire la astfel de noțiuni, A.Eșanu afirmă, just, că prezența acestora în legea penală vine în dezacord cu cerințele de accesibilitate, precizie și calitate a legii penale [22]. În acest context, menționăm că în parag.1 art.7 „Nicio pedeapsă fără lege” din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [31] este utilizat termenul „drept”. Referitor la acesta, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat în repetate rânduri că termenul „drept” corespunde termenului „lege” și presupune îndeplinirea unor „condiții calitative, și anume – a celor de accesibilitate și previzibilitate” [32; 33; 34].

În aceeași ordine de idei, D.Bărcănescu evocă: „Prevederea exactă prin lege a tuturor condițiilor necesare pentru existența infracțiunii, chiar dacă ridică serioase dificultăți de adaptare la situații noi, este de preferat normelor de incriminare vagi, imprecise, care, deși flexibile, pot duce la încălcarea legalității incriminării” [3, p.152]. Altfel spus, utilizarea în legea penală a sintagmelor de genul „alte urmări grave” pune în pericol respectarea principiului legalității stabilit la art.3 CP RM. Potrivit alineatului (2) al acestui articol, printre altele, interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă. Pentru ca această regulă să nu fie încălcată, se impune interpretarea cât mai restrictivă a noțiunii „alte urmări grave”.

Ca urmare, S.Brînză și V.Stati propun ca această noțiune, utilizată la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM, să fie interpretată în felul următor: „Prin „alte urmări grave” se are în vedere vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul victimei” [11, p.1040; 12, p.1073]. Considerăm acceptabilă o astfel de interpretare: formularea „alte (sublinierea ne aparține) urmări grave” demonstrează că daunele materiale în proporții mari (prevăzute la o altă normă, și anume – la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM) nu intră sub incidența noțiunii utilizate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM. Din cauza insuficienței gravității, nu pot intra sub incidența acestei noțiuni nici vătămarea ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății. Dată fiind insuficiența gravității urmărilor produse, avem rezerve față de aplicarea lit.d) alin.(2) art.349 CP RM în cazul urmărilor exprimate în: 1) *lezarea imaginii Procuraturii ca instituție independentă în cadrul autorității judecătorești, care reprezintă interesele generale ale societății, apără ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor și 2) cauzarea prejudiciului moral procurorului M.I.* [20]. O astfel de interpretare lasă fără sens dezideratul de accesibilitate și previzibilitate a legii penale.

De exemplu, într-o speță din practica judiciară *vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății a reprezentat urmarea gravă în sensul lit.d) alin.(2) art.349 CP RM. Această urmare se află în legătură causală cu violența periculoasă pentru viață sau sănătate* [37]. În legătură cu soluția de calificare stabilită în această speță, reproducem următoarea părere: „Precizăm că urmările menționate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM se află în legătură causală cu fapta prejudiciabilă prevăzută la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM” [11, p.1040; 12, p.1073]. În opinia noastră, urmările menționate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM nu se pot afla în legătură causală cu fapta prejudiciabilă prevăzută la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Această imposibilitate este condiționată de formularea din alin.(2) art.349 CP RM: „Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) însoțite de... alte urmări grave”. Altfel spus, urmările menționate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM se pot afla în legătură causală doar cu faptele prejudiciabile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) art.349 CP RM.

Considerăm foarte redusă posibilitatea ca astfel de urmări ca vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori ca decesul victimei să fie cauzate în rezultatul comiterii faptei de amenințare cu omorul, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori cu nimicirea bunurilor, sau a faptei de aplicare a violenței

nepericuloase pentru viață sau sănătate. Singura posibilitate reală este cea de cauzare a altor urmări grave (sub formă de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății ori de deces al victimei) ca urmare a comiterii faptei de nimicire a bunurilor. Apropo, la lit.d) alin.(2) art.197 CP RM este specificată o ipoteză asemănătoare: distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, care au provocat din imprudență decesul persoanei. De asemenea, alin.(2) art.379 CP RM stabilește răspunderea pentru distrugerea sau deteriorarea intenționată a armamentului, munițiilor, mijloacelor de locomoție, tehnicii militare sau a unui alt patrimoniu militar, soldată cu urmări grave.

În concluzie, suntem de acord că, în sensul dispoziției de la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM, prin „alte urmări grave” se are în vedere vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul victimei; de regulă, aceste urmări se află în legătură causală cu nimicirea bunurilor fie ale persoanei cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului activității în cauză în interesul făptuitorului, fie ale persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale.

Din perspectiva *de lege ferenda*, propunem modificarea art.349 CP RM: 1) ipotezele de la lit.a) și d) alin.(2) art.349 CP RM trebuie separate în alineate diferite. Astfel, va fi posibil ca urmările grave să fie în legătură causală și cu fapta de violență periculoasă pentru viață sau sănătate; 2) sintagma „alte urmări grave” să fie substituită prin cuvintele „vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul victimei din imprudență”. Cât privește această a doua propunere, ca model de inspirație a servit art.153 din Codul penal al Cehiei (articol corespondent cu art.349 CP RM) [35].

2. Legătura causală în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM

Prezența legăturii cauzale este indispensabilă în aceleași situații în care este obligatorie producerea urmărilor prejudiciabile (adică, în situațiile prevăzute la alin.(1¹) art.344 CP RM (atunci când se comite fie nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale), precum și la lit.c), d) alin.(2) art.349 CP RM).

Imputarea urmărilor prejudiciabile cauzate prin infracțiunile prevăzute la aceste norme presupune stabilirea legăturii cauzale dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile. În alți termeni, pentru a imputa cuiva săvârșirea infracțiunilor în cauză, este necesar a stabili că daunele materiale sau alte urmări grave reprezintă efectul tocmai al comiterii faptelor prejudiciabile prevăzute la alin.(1¹), lit.c) sau d) alin.(2) art.349 CP RM.

În context, este util să-l cităm pe V.Stati: „Despre legătura causală în cazul infracțiunii prevăzute la art.264 CP RM, menționăm că această legătură este prezentă dacă: 1) încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport a precedat producerea urmărilor prejudiciabile; 2) încălcarea respectivă a fost cauza necesară a producerii urmărilor prejudiciabile; 3) încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport a creat un pericol real de producere a urmărilor prejudiciabile; 4) încălcarea respectivă a transformat posibilitatea producerii urmărilor prejudiciabile în realitate” [29]. Adaptând acest punct de vedere temei prezentului studiu, considerăm că legătura causală este prezentă dacă: 1) săvârșirea faptelor prejudiciabile prevăzute la alin.(1¹), lit.c) sau d) alin.(2) art.349 CP RM a precedat producerea daunelor materiale sau a altor urmări grave; 2) săvârșirea acestor fapte a fost cauza necesară a producerii daunelor materiale sau a altor urmări grave; 3) săvârșirea faptelor prejudiciabile prevăzute la alin.(1¹), lit.c) sau d) alin.(2) art.349 CP RM a creat un pericol real de producere a daunelor materiale sau a altor urmări grave; 4) săvârșirea acestor fapte a transformat posibilitatea producerii daunelor materiale sau a altor urmări grave în realitate.

Cu referire la infracțiunile prevăzute de legea penală română care sunt corespondente cu infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM, O.Predescu și A.Hărăstășanu afirmă că legătura causală este *ex re*, adică reiese din materialitatea faptei [26, p.231]. Vis-à-vis de aceleași infracțiuni, M.A. Hotca consideră că legătura causală rezultă *ex re* sau trebuie dovedită în concret [25, p.346]. Considerăm mai flexibilă ultima din aceste opinii. Or, „în majoritatea cazurilor, stabilirea legăturii cauzale – în timpul urmăririi penale și al examinării cauzei în judecată – nu prezintă dificultăți. Aceasta deoarece adesea cauza producerii urmărilor prejudiciabile este evidentă. Totuși, se atestă și cazuri când stabilirea legăturii cauzale nu este atât de facilă” [30]. În concluzie, atunci când cauza producerii urmărilor prejudiciabile nu este evidentă, dovedirea legăturii cauzale devine obligatorie.

3. Mijloacele speciale de săvârșire a infracțiunii în sensul lit.b) alin.(2) art.349 CP RM

Din dispoziția lit.b) alin.(2) art.349 CP RM rezultă că mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane constituie un semn secundar obligatoriu cu caracter alternativ (și, în același timp, cu efect agravant) al infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM (în cazul în care această infracțiune presupune fie nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale). Ipoteza descrisă la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM amintește de una din ipotezele prevăzute la lit.a) alin.(2) art.197 CP RM: distrugerea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, săvârșită prin incendiere, explozie sau prin o altă modalitate periculoasă.

Termenul „distrugerea” din dispoziția lit.b) alin.(2) art.349 CP RM denotă că circumstanța agravantă prevăzută de această normă este atașabilă doar infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM (în cazul în care această infracțiune presupune fie nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale). Această versiune derivă și din precedentul legislativ al dispoziției de la lit.b) alin.(2) art.349 CP RM: alin.2 art.206² CP RM din 1961 (deteriorarea sau nimicirea premeditată a bunurilor unui colaborator al poliției, ale altui lucrător din organele afacerilor interne sau ale rudelor lor, săvârșită în legătură cu exercitarea de către ei a îndatoririlor de serviciu sau obștești pentru menținerea ordinii publice și combaterea criminalității, prin incendiere, explozie ori prin altă metodă socialmente periculoasă).

Sintagma „Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) însoțite de...” din partea introductivă a alin.(2) art.349 CP RM infirmă posibilitatea atașării circumstanței agravante analizate de infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM.

Așa cum am afirmat mai sus, mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane constituie un semn secundar obligatoriu cu caracter alternativ. Explicația acestui fapt constă în aceea că, dacă făptuitorul aplică mijloace oarecare (ce nu prezintă pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane), răspunderea se va aplica în baza alin.(1¹) art.349 CP RM. Dacă însă făptuitorul recurge la mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, se va aplica soluția alternativă, și anume – lit.b) alin.(2) art.349 CP RM.

Din punctul de vedere al lui S.Brînza și V.Stati, „în sensul lit.b) alin.(2) art.349 CP RM, noțiunea „mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane” are înțelesul pe care-l cunoaștem din analiza agravantei consemnate la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM” [11, p.1040; 12, p.1073]. Practic, aceeași concluzie rezultă și din opiniile altor autori [5, p.554; 14, p.741-742; 1, p.560; 8, p.712-713; 36, p.457; 2, p.769].

În legătură cu circumstanța agravantă prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, în pct.5.12 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)”, nr.11 din 24.12.2012 [24], se explică: „Circumstanța agravantă în cauză trebuie să îndeplinească următoarele trei condiții: 1) mijloacele aplicate în scopul săvârșirii omorului trebuie să prezinte un real pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane; 2) făptuitorul trebuie să conștientizeze pericolozitatea mijloacelor aplicate; 3) făptuitorul trebuie să manifeste intenție în raport cu lipsirea de viață a victimei vizate”. Cu adaptările de rigoare, aceleași condiții sunt valabile pentru circumstanța agravantă prevăzută la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM.

În următoarea speță, nu este clar în ce constă pericolul pentru viața sau sănătatea mai multor persoane: *C.Gh. a fost condamnat în baza lit.b) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 28.12.2012 acesta a comis faptele prevăzute la alin.(2) art.353 și la art.354 din Codul contravențional. Ca urmare, F.C., ofițer operativ de sector al postului de poliție Molovata Nouă, a întocmit două procese contravenționale în privința lui C.Gh. La 10.02.2013, aproximativ la ora 01.00, utilizând substanțe inflamabile, în scopul sistării activității de serviciu a lui F.C., C.Gh. a incendiat încăperea postului de poliție Molovata Nouă. În rezultat, au fost distruse bunuri în valoare de 32.716,84 lei [28].* Putem doar prezuma că: 1) aproximativ la ora 01.00, în încăperea respectivă s-ar fi putut afla cel puțin două persoane; 2) C.Gh. a conștientizat prezența pericolului real pentru viața sau sănătatea acestor persoane. Însă, aceste prezumții nu pot fi suficiente în vederea aplicării răspunderii conform lit.b) alin.(2) art.349 CP RM. Or, în pct.5.12 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148

CP RM)", nr.11 din 24.12.2012 [24], se menționează: „Mijloacele aplicate... trebuie să prezinte un real pericol pentru viața sau sănătatea nu doar a victimei vizate, dar și a încă cel puțin unei singure persoane. Este necesar ca la locul faptei să fi fost prezente cel puțin două persoane, una dintre care era victima vizată... Se exclude agravarea răspunderii..., dacă făptuitorul, aplicând asemenea mijloace, a conștientizat lipsa pericolului real pentru viața sau sănătatea altor persoane". Accentuăm că prevederea de la lit.b) alin.(2) art.349 CP RM nu ar putea fi operantă în cazul în care, în locul și în momentul specificate în speță, s-ar fi aflat doar F.C. În legătură cu acest aspect, privitor la ipoteze similare cu cea descrisă la lit.b) alin.(2) art.349 CP RM, S.Brînza menționează, just: „Cerința agravantei analizate nu va fi îndeplinită, dacă, deși mijlocul aplicat ar putea în mod obiectiv să creeze pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, posibilitatea producerii unui asemenea rezultat ar fi exclusă în împrejurările concrete ale comiterii infracțiunii. De exemplu, dacă se provoacă un incendiu... într-un loc în care nu este prezentă decât victima vizată (fiind exclusă prezența oricăror altor persoane), nu se poate agrava răspunderea în baza lit.f) alin.(2) art.151 și lit.g) alin.(2) art.152 CP RM" [9; 10].

În următoarele spețe au fost aplicate mijloace care, probabil, sunt periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane. Însă, aceste mijloace au fost aplicate nu pentru distrugerea bunurilor victimei. Ele au fost aplicate în scop de violență sau de amenințare cu aplicarea violenței: *F.M. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM. În fapt, la 03.07.2010, în timpul reținerii lui F.M., acesta a fost somat de către colaboratorii Direcției Investigații și Seciritate Internă a Ministerului Afacerilor Interne de a se supune cerințelor organului de urmărire penală. Însă, F.M. nu s-a supus acestei somații. Aflându-se la volanul unui automobil de model „Land Rover Freelander”, făptuitorul a aplicat violență asupra șefului Secției supraveghere și securitate internă a Direcției Investigații și Seciritate Internă a Ministerului Afacerilor Interne, M.A. Această violență s-a exprimat în lovirea laterală a lui M.A. cu automobilul, urmată de agățarea și târârea acestuia pe o distanță de aproximativ 50 de metri. Ulterior, M.A. a fost îmbrâncit de către F.M. din automobil în timpul deplasării acestuia [21]; • N.I. a fost condamnat conform lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 20.12.2006, aproximativ la ora la 16.00, acesta se afla la stația de transport public în apropiere de intersecția dintre bd. Mircea cel Bătrân și str. Petru Zadnipru, mun. Chișinău. B.D., care coborâse împreună cu N.I. din troleibuz, a declarat că N.I. i-a sustras din geantă mai multe bunuri. Ca urmare, B.D. a solicitat ajutorul colaboratorului de poliție, G.I. Fiind în ținută de serviciu, G.I. s-a legitimat și i-a cerut lui N.I. să-l urmeze la Comisariatul de poliție al sectorului Ciocana, mun. Chișinău. În scopul sistării activității de serviciu a lui G.I., N.I. i-a pulverizat lui G.I. în față spray lacrimogen. Apoi, N.I. a încercat să părăsească locul faptei. Însă, G.I. l-a urmărit și l-a ajuns din urmă. Atunci N.I. i-a pulverizat repetat lui G.I. în față spray lacrimogen. În afară de aceasta, N.I. i-a aplicat lui G.I. lovituri cu pumnul și cu piciorul. În rezultat, G.I. a suferit o vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății [16]; • M.M. a fost condamnat conform alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 20.04.2008 acesta se afla la intersecția dintre str. Paris și str. Tudor Vladimirescu, mun. Chișinău. În scopul eschivării de la urmărirea pentru comiterea unor infracțiuni, M.M. a aruncat o grenadă de luptă de tip „RDG-5” în direcția unor colaboratori ai Secției poliției criminale a Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău [17]. Astfel, soluțiile de calificare, stabilite în cele trei spețe exemplificate mai sus, corespund literei legii. Or, la lit.b) alin.(2) art.349 CP RM este utilizată sintagma „distrugerea bunurilor prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane”, nu „prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane”. În prezența certitudinii privind pericolul social sporit al mijloacelor aplicate, în spețele respective, la stabilirea pedepsei, poate fi luată în calcul circumstanța agravantă „săvârșirea infracțiunii prin mijloace care prezintă un pericol social sporit” (prevăzută la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM).*

În următoarea speță, mijloacele aplicate sunt periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane. Însă, aceste mijloace sunt aplicate nu pentru a distruge bunurile victimelor, ci pentru a le deteriora: *E.E. a fost condamnat în baza lit.a), b) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 25.02.2009, aproximativ la ora 01.25, având asupra sa arma de foc de model „JJ-58” (cu două țevi), acesta a pătruns în magazinul „L.” din or. Ungheni. După declanșarea alarmei, pătrunderea ilegală a lui E.E. a fost descoperită de către colaboratorii de poliție. La solicitarea colaboratorilor de poliție de a se preda, E.E. a efectuat o împușcătură dublă în direcția acestora, deteriorându-le automobilul de serviciu [18]. Această soluție de calificare este conformă cu cadrul legal. Or, noțiunea „nimicirea (distrugerea) bunurilor” din art.349 CP RM trebuie deosebită de noțiunea „deteriorarea bunurilor”, care nu este folosită în acest articol. Deci, în sensul lit.b) alin.(2) art.349 CP RM, mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane nu pot fi aplicate pentru a deteriora bunurile victimei.*

Totuși, din perspectiva *de lege ferenda*, nu este clar de ce, în Proiectul pentru modificarea și completarea unor acte legislative [27], se propune ca la lit.b) alin.(3) art.349 CP RM să fie utilizată în continuare sintagma „distrugerea bunurilor prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane”? Propunem ca această sintagmă să fie modificată după cum urmează: „prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane”. Or, în varianta de proiect a alin.(2) art.349 CP RM se folosește sintagma „deteriorarea sau nimicirea bunurilor”, nu cuvintele „nimicirea bunurilor”, ca în varianta în vigoare a alin.(1¹) art.349 CP RM. În acest mod, consecvența obligă ca ideea conturată în varianta de proiect a alin.(2) art.349 CP RM să-și găsească dezvoltare în varianta de proiect a lit.b) alin.(3) art.349 CP RM. În plus, sintagma „prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane” ar contribui la extinderea sferei de aplicare a art.349 CP RM asupra aplicării violenței. În astfel de ipoteze, gradul de pericol social nu este deloc mai redus decât în cazul deteriorării sau nimicirii bunurilor prin mijloace periculoase pentru viață sau sănătate.

Analiza unor aspecte ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM ne permite să formulăm următoarele **concluzii**:

1) doar prejudiciul material efectiv poate alcătui conținutul daunelor materiale cauzate prin infracțiunile prevăzute la alin.(1¹) și lit.c) alin.(2) art.349 CP RM;

2) utilizarea în legea penală a sintagmelor de genul „alte urmări grave” pune în pericol respectarea principiului legalității stabilit la art.3 CP RM;

3) daunele materiale în proporții mari nu intră sub incidența noțiunii utilizate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM. Din cauza insuficienței gravității, nu pot intra sub incidența acestei noțiuni nici vătămarea ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății;

4) urmările menționate la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM se pot afla în legătură cauzală doar cu faptele prejudiciabile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) art.349 CP RM;

5) de regulă, alte urmări grave (prevăzute la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM) se află în legătură cauzală cu nimicirea bunurilor fie ale persoanei cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului activității în cauză în interesul făptuitorului, fie ale persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale;

6) pentru a imputa cuiva săvârșirea infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹), lit.c) sau d) alin.(2) art.349 CP RM, este necesar a stabili că daunele materiale sau alte urmări grave reprezintă efectul tocmai al comiterii faptelor prejudiciabile prevăzute la aceste norme;

7) în sensul lit.b) alin.(2) art.349 CP RM, mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane constituie un semn secundar obligatoriu cu caracter alternativ (și, în același timp, cu efect agravant) al infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM (în cazul în care această infracțiune presupune fie nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale);

8) sintagma „Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (1¹) însoțite de...” din partea introductivă a alin.(2) art.349 CP RM infirmă posibilitatea atașării circumstanței agravante analizate de infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM;

9) în sensul lit.b) alin.(2) art.349 CP RM, mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane nu pot fi aplicate pentru a deteriora bunurile victimei;

10) este oportun ca în art.349 CP RM răspunderea să fie agravată nu doar pentru distrugerea bunurilor prin mijloace periculoase pentru viață sau sănătate, ci și pentru aplicarea violenței și deteriorarea bunurilor, săvârșite prin asemenea mijloace.

Bibliografie:

1. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009.
2. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. et al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005.
3. BĂRCĂNESCU, D. *Conținutul infracțiunii și principiul legalității*. București: ALL Beck, 2005.
4. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol.I. *Drepturi și libertăți*. București: ALL Beck, 2005.

5. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004.
6. BOTEZATU, I. Unele considerații asupra urmărilor prejudiciabile produse în cazul infracțiunii de escrocherie (art.190 CP RM). În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.3, p.67-70.
7. BOTEZATU, I. Urmărilor prejudiciabile în cazul infracțiunii de escrocherie: analiză de drept penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*, 2010, nr.3, p.143-147.
8. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. et al. *Drept penal. Partea Specială*. Vol.II. Chișinău: Cartier, 2005.
9. BRÎNZA, S. Analiza de drept penal a unor circumstanțe agravante prevăzute la alin.(2) art.151 și la alin.(2) art.152 CP RM. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.5-6, p.2-17.
10. BRÎNZA, S. Analiza juridico-penală a unor prevederi ale art.151 și ale art.152 CP RM. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*, 2010, nr.3, p.152-175.
11. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea Specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011.
12. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
13. Codul civil, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.
14. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A.Barbăneagră*. Chișinău: ARC, 2003.
15. Codul penal al României din 1936. În: *Monitorul Oficial al României*, 1936, nr.65.
16. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 10.01.2008. Dosarul nr.1ra-79/08. www.csj.md (Accesat: 10.08.2015)
17. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 07.04.2010. Dosarul nr.1ra-463/10. www.csj.md (Accesat: 10.08.2015)
18. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30.06.2010. Dosarul nr.1ra-808/10. www.csj.md (Accesat: 10.08.2015)
19. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.12.2013. Dosarul nr.1ra-1212/13. www.csj.md (Accesat: 10.08.2015)
20. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 27.05.2014. Dosarul nr.1ra-537/14. www.csj.md (Accesat: 10.08.2015)
21. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.06.2014. Dosarul nr.1ra-909/14. www.csj.md (Accesat: 10.08.2015)
22. EȘANU, A. Impactul ambiguității normei de incriminare asupra limitelor interzisului în legea penală a Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.5, p.56-59.
23. HAMANGIU, C. *Codul general al României. Legi uzuale. Vol.I. Codul penal*. București: Librăria Leon Alcalay, 1914.
24. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)”, nr.11 din 24.12.2012. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=44 (Accesat: 10.08.2015)
25. PĂSCU, I., DOBRINOIU, V., HOTCA, M.A. *Noul Cod penal comentat*. București: Universul Juridic, 2014.
26. PREDESCU, O., HĂRĂȘTĂȘANU, A. *Drept penal. Partea Specială*. București: Universul Juridic, 2012.
27. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (Accesat: 10.08.2015)
28. Sentința Judecătoriei raionului Dubăsari din 27.03.2013. Dosarul nr.1-37/13. <http://jdb.justice.md> (Accesat: 10.08.2015).
29. STATI, V. Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM): conotații practice și teoretice. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2008, nr.1-2, p.81-90.
30. STATI, V. Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM): conotații practice și teoretice. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.9, p.32-42.
31. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. Chișinău: Moldpres, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, p.341-358.
32. *Affaire Başkaya and Okçuoğlu c. Turquie*. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62828> (Accesat: 10.08.2015)
33. *Affaire Cantoni c. France*. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62627> (Accesat: 10.08.2015)
34. *Affaire S.W. c. Royaume-Uni*. <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62522> (Accesat: 10.08.2015).
35. *Trestný zákon*. În: *Sbírky zákonů*, 1961, Částka 65.
36. ГЫРЛІА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная*. Т.2. Кишинэу: Cartdidact, 2010.
37. Приговор Суда района Вулкэнешть от 18 мая 2013 г. Дело № 1-51/13. <http://jvl.justice.md> (Accesat: 10.08.2015)

Prezentat la 03.09.2015

CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE PRIVIND SUBIECTUL INFRACTIUNILOR PREVĂZUTE ÎN CAPITOLELE XV ȘI XVI DIN PARTEA SPECIALĂ A CODULUI PENAL

Ruslan POPOV

Universitatea de Studii Europene din Moldova

Printre oamenii de știință care au contribuit la elaborarea concepției teoretice de soluționare a problemei privind subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal se numără: S.Brînza, V.Cușnir, D.-L. Melinte, V.Moraru, I.Nastas, V.Stati, C.Timofei, I.Țurcan (Republica Moldova); I.Brad, C.Duvac, A.O. Sabău-Pop (România); N.V. Bugaevskaia, V.A. Volkolupova, V.A Lobarev, M.N. Hacıaturian, S.S. Cerebedov (Federația Rusă); V.P. Kovalenko, R.L. Maximovici, T.Sluțka (Ucraina). Lucrările acestor autori constituie baza teoretică a investigației noastre. Studiul de față are scopul să întreprindă cercetările efectuate anterior în domeniu, în el fiind evidențiate unele tendințe și aspecte noi, specifice etapei actuale de dezvoltare a relațiilor sociale.

Cuvinte-cheie: *subiect al infracțiunii, persoană publică, persoană cu funcție de demnitate publică, persoană cu funcție de răspundere, persoană publică străină, funcționar internațional, persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală.*

THE SCIENTIFIC RESEARCH ON THE SUBJECT OF THE OFFENCES REFERRED TO AT CHAPTERS XV AND XVI OF THE SPECIAL PART OF THE PENAL CODE

Among the scientists who helped develop the theoretical concept with regard to solving the problem concerning the subject of the offences set out at Chapters XV and XVI of the Special Part of the Penal Code are the following names: S.Brînza, V.Cușnir, D.-L. Melinte, V.Moraru, I.Nastas, V.Stati, C.Timofei, I.Țurcan (Republic of Moldova); I.Brad, C.Duvac, A.O. Sabău-Pop (Romania); N.V. Bugaevskaia, V.A. Volkolupova, V.A Lobarev, M.N. Hacıaturian, S.S. Cerebedov (Russian Federation); V.P. Kovalenko, R.L. Maximovici, T.Slutka (Ukraine). The works of these authors form the theoretical basis of our investigation. This study aims to complement previous research conducted in the field, highlighting some of the trends and new issues specific to the current stage of development of social relationships.

Keywords: *subject of the offence, public figure, dignitary, person with responsibility function, foreign public figure, international civil servant, person managing a commercial, public or other non-state organization.*

În cadrul acestui studiu se va face o analiză temeinică a materialelor științifice privind subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, publicate în țară și peste hotare. O atenție deosebită se va acorda publicațiilor din ultimii ani.

1. Analiza materialelor științifice publicate în Republica Moldova

Efectuând examinarea în succesiune cronologică, vom începe cu lucrarea lui *V.Cușnir*, elaborată în 1999 [1].

Printre altele, referindu-se la subiectul infracțiunii de luare de mită (art.187 din Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Sovietul Suprem al RSS Moldovenești la 24.03.1961 [2]), autorul menționează că acesta poate fi numai persoana cu funcție de răspundere în sensul art.183 „Noțiunea de persoană cu funcție de răspundere” din Codul penal al Republicii Moldova din 1961: persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație, indiferent de forma de proprietate, i se acordă permanent sau provizoriu, în virtutea legii, prin numire, prin alegere, fie în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție și organizatorico-economice.

V.Cușnir susține, cu drept cuvânt, că la categoria de persoane cu funcție de răspundere se raportează, înainte de toate, reprezentanții autorității publice, adică funcționarii organelor de stat investiți cu dreptul de a înainta cerințe, precum și de a lua decizii obligatorii pentru executare de către cetățeni, întreprinderi, instituții și organizații, indiferent de apartenența și subordonarea lor departamentală (deputații, membrii consiliilor locale, judecătorii, procurorii, anchetatorii, lucrătorii organelor de poliție, inspectorii de stat etc.).

În legătură cu celelalte categorii de persoane cu funcție de răspundere, autorul apreciază că prin „funcții de ordin organizatorico-economic” se înțelege funcțiile de înfăptuire a conducerii colectivelor sau sectoarelor de muncă, a activității de producere a unor lucrători (selectarea și repartizarea cadrelor, planificarea muncii, organizarea muncii subalternilor, menținerea disciplinei de muncă etc.). Asemenea funcții sunt îndeplinite de conducătorii și adjuncții conducătorilor întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, indiferent de forma de

proprietate, conducătorii subdiviziunilor structurale (șefii și adjuncții șefilor de direcții, secții, de laboratoare, catedre etc.), conducătorii sectoarelor de muncă (maștri, șefii de șantier și de brigadă) etc. În opinia lui V.Cușnir, prin „funcții administrative de dispoziție” se înțelege împuternicirile privind dirijarea și dispunerea de patrimoniu, stabilirea ordinii de păstrare, prelucrare și realizare a acestui patrimoniu, asigurarea controlului asupra acestor operațiuni, organizarea deservirii sociale a populației etc. Astfel de împuterniciri au șefii de secții și ai serviciilor economice de aprovizionare și financiare, șefii de depozite, magazine, ateliere etc.

Este importantă precizarea autorului, potrivit căreia pot fi recunoscute ca persoane cu funcție de răspundere acele persoane care au dreptul de a întreprinde, în baza funcțiilor de serviciu, acțiuni ce pot da naștere unor consecințe de ordin juridic (controlori, revizori etc.). La fel, este de reținut că, din punctul de vedere al lui V.Cușnir, subiecți ai infracțiunii prevăzute la art.187 CP RM din 1961, alături de persoanele care îndeplinesc, permanent sau provizoriu, funcții ale autorității publice sau obligațiuni de ordin administrativ de dispoziție și organizatorico-economice, sunt și persoanele care îndeplinesc aceste funcții în virtutea unei însărcinări speciale date de organele și persoanele cu funcție de răspundere (controlorii și revizorii obștești, antrenorii societăților și echipelor sportive etc.). Persoana care exercită provizoriu funcții într-o anumită postură sau care îndeplinește însărcinări speciale poate avea calitatea de subiect al infracțiunii în cauză numai atunci când ea a fost investită cu aceste funcții în modul prevăzut de lege.

Pentru studiul de față este la fel de importantă o altă teză enunțată de către V.Cușnir: nu sunt subiecți ai infracțiunilor săvârșite de persoane cu funcție de răspundere lucrătorii întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, indiferent de forma de proprietate, care exercită funcții pur profesionale sau tehnice. Însă, dacă concomitent cu îndeplinirea acestor funcții aceștia sunt investiți și cu funcții de ordin administrativ de dispoziție sau organizatorico-economic, în caz de luare de mită, ei pot fi trași la răspundere pentru infracțiunea prevăzută în art.187 CP RM din 1961.

Continuăm examinarea materialelor științifice publicate în Republica Moldova cu analiza lucrării elaborate de I.Țurcan ce datează din anul 1999 [3].

În primul rând, autorul identifică cele trei categorii de persoane cu funcție de răspundere, în accepțiunea art.183 CP RM din 1961: a) reprezentantul autorității publice; b) persoanele cărora, într-o întreprindere, instituție, organizație, indiferent de forma juridică de organizare, li se acordă anumite drepturi și obligațiuni în vederea întreprinderii de acțiuni administrative de dispoziție; c) persoanele cărora, într-o întreprindere, instituție, organizație, indiferent de forma juridică de organizare, li se acordă anumite drepturi și obligațiuni în vederea întreprinderii de acțiuni de ordin organizatorico-economic.

În continuare, analizând trăsăturile particularizante ale fiecăreia din aceste trei categorii de persoane cu funcție de răspundere, I.Țurcan menționează, printre altele, că la niciuna dintre acestea nu se raportează lucrătorii tehnici și neoperativi ai organelor administrative (grefierii, consultanții, dactilografele, șoferii etc.); cu toate acestea, dacă o persoană, care lucrează în cadrul organului administrativ și care nu este reprezentant al autorității publice, deține o funcție, ea va fi considerată persoană cu funcție de răspundere.

Traducând în termenii legii penale în vigoare, ceea ce sugerează autorul este că persoana cu funcție de răspundere în sensul alin.(1) art.123 CP RM trebuie deosebită de: a) personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul de deservire tehnică; personalul care desfășoară activități auxiliare) din cadrul întreprinderii, instituției, organizației de stat sau al administrației publice locale ori al unei subdiviziuni a lor; b) persoanele care exercită funcții pur profesionale în cadrul întreprinderii, instituției, organizației de stat sau al administrației publice locale ori al unei subdiviziuni a lor. Totodată, numai în cazul în care, în prezența anumitor circumstanțe, persoanele, care, de regulă, exercită funcții pur profesionale în cadrul întreprinderii, instituției, organizației de stat sau al administrației publice locale ori al unei subdiviziuni a lor, ajung să exercite funcții producătoare de efecte juridice, activitatea „subadministrativă” a acestor persoane se poate transforma într-o activitate administrativă. În acest caz, astfel de persoane pot evolua în calitate de persoane cu funcție de răspundere.

De asemenea, prezintă valoare explicativă opiniile exprimate de I.Țurcan în legătură cu conținutul noțiunilor „exercitarea funcțiilor autorității publice”, „exercitarea acțiunilor administrative de dispoziție” și „exercitarea acțiunilor organizatorico-economice”. Mai cu seamă, interpretarea dată de autor ultimelor două noțiuni menționate ajută la perceperea mai exactă a semnificației noțiunilor „exercitarea funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție” și „exercitarea funcțiilor sau acțiunilor organizatorico-economice” utilizate în art.124 CP RM.

Următoarea publicație, la care ne vom referi, este articolul științific aparținând lui S.Brînza ce datează din anul 2008 [4].

În special, pentru studiul de față este utilă investigația științifică a particularităților ce marchează subiectul infracțiunii specificate la alin.(3) art.330¹ CP RM.

În acest context, S.Brînza stabilește că subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.330¹ CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii faptei a atins vârsta de 16 ani. De asemenea, subiectul infracțiunii examinate este caracterizat printr-o calitate specială. La concret, acesta este persoana care face parte din una din următoarele categorii: 1) membrul Comisiei centrale de control al declarațiilor cu privire la venituri și proprietate; 2) membrul comisiei departamentale de control al declarațiilor cu privire la venituri și proprietate; 3) colaboratorul Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupție. La fel, reprezentanții unor organe abilitate cu funcții de control de stat pot să evolueze ca subiecți ai infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.330¹ CP RM.

S.Brînza consideră că se va aplica nu alin.(3) art.330¹ CP RM, dar alin.(2) art.315 „Divulgarea datelor urmăririi penale” din Codul penal, dacă informațiile din declarațiile cu privire la venituri și proprietate, în calitate de date ale urmăririi penale, în ambianța urmăririi penale sau în legătură cu aceasta, vor fi divulgate de către persoana care efectuează urmărirea penală sau de către persoana abilitată cu controlul asupra desfășurării urmăririi penale, dacă această acțiune a cauzat daune morale sau materiale martorului, părții vătămate sau reprezentanților acestora ori dacă l-a făcut pe vinovat să se eschiveze de la răspundere. În legătură cu aceasta, criteriul principal de delimitare a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.330¹ CP RM de infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.315 CP RM rezidă în sfera de competență diferită pe care o au subiecții celor două fapte infracționale: 1) efectuarea urmăririi penale sau a controlului asupra desfășurării urmăririi penale (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.315 CP RM); 2) îndeplinirea atribuțiilor de serviciu în privința declarațiilor cu privire la venituri și proprietate ori exercitarea controlului acestor declarații (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.330¹ CP RM). Dacă aceeași persoană cumulează ambele competențe, se va lua în considerare un criteriu subsidiar de delimitare: informațiile corespunzătoare au fost date publicității în legătură sau nu cu urmărirea penală? Dacă informațiile au fost date publicității ulterior începerii urmăririi penale și în legătură cu aceasta, se va aplica alin.(2) art.315 CP RM. În caz contrar, se va aplica alin.(3) art.330¹ CP RM.

Precizăm că, în cea mai mare parte, aceste viziuni asupra subiectului infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.330¹ CP RM și-au pierdut actualitatea, din cauza modificării considerabile a reglementărilor extrapenale la care face trimitere această normă penală. Totuși, în ce privește disocierea subiectului infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.330¹ CP RM de subiectul infracțiunii specificate la alin.(2) art.315 CP RM, analiza efectuată de S.Brînza rămâne utilă.

Tot din 2008 datează o altă lucrare, al cărei autor este *I.Nastas* [5].

Autorul consideră că persoana poate fi recunoscută în calitate de subiect special al infracțiunii de corupere pasivă (art.324 CP RM) în cazul în care întrunește următoarele condiții: 1) fapta persoanei în cauză trebuie să atenteze asupra unui obiect special protejat de norma penală, și anume: asupra relațiilor sociale referitoare la activitatea normală și într-un cadru legal a entităților publice cărora li se aduce atingere prin comiterea faptelor de corupție; 2) persoana dată urmează să fie inclusă în sfera relațiilor sociale protejate în baza unui act juridic al organului competent, adică în prezența unui act legal de investire a subiectului în funcție; 3) atribuțiile funcționale ale acesteia trebuie să fie stabilite în baza unui act juridic; 4) persoana în cauză trebuie să aibă capacitatea și posibilitatea reală de a exercita anumite funcții.

În particular, atrage atenția demersul autorului privind stabilirea corelației între subiectul infracțiunii de corupere pasivă și obiectul juridic special al acestei infracțiuni. În legătură cu aceasta, *I.Nastas* afirmă că o condiție primordială pentru recunoașterea persoanei în calitate de subiect al infracțiunii de corupere pasivă o constituie includerea acesteia în sfera relațiilor sociale protejate în baza unui act juridic al autorității publice, ceea ce înseamnă că relațiile speciale necesită participanți speciali la aceste relații. Acești participanți constituie doar o anumită categorie de persoane care dau dovadă de aptitudini corespunzătoare și, drept consecință, spre deosebire de subiectul general, pot participa la relațiile sociale speciale. Însuși faptul aflării formale a unei persoane în sfera unor relații sociale speciale încă nu înseamnă că, în cazul în care se vor comite unele încălcări, această persoană va putea fi trasă la răspundere penală. Dacă se va stabili că persoana a fost inclusă în aria de acțiune a unor relații speciale de către un organ incompetent sau cu încălcarea cerințelor și condițiilor înaintate de actul normativ, atunci această persoană nu va putea fi trasă la răspundere penală pentru lezarea obiectului special protejat. Din aceste considerente, actul juridic, în baza căruia persoana este inclusă în sistemul relațiilor speciale, trebuie să fie legal și întemeiat.

De asemenea, I.Nastas este de părere că, în vederea stabilirii calității de subiect al infracțiunii de corupere pasivă, este importantă identificarea momentului apariției și stingerii obligației persoanei cu funcție de răspundere. În mod obiectiv, obligația juridică specială, ce dă posibilitate de a acționa, apare din momentul intrării în vigoare a actului juridic prin care persoana este inclusă în sfera relațiilor sociale speciale, în care sunt stabilite atribuțiile funcționale. Totodată, în asemenea acte nu sunt indicate toate drepturile și obligațiile de care dispune persoana cu funcție de răspundere, acestea fiind completate, de regulă, prin intermediul actelor normative. Obligația juridică specială încetează de a mai produce efecte fie din momentul abrogării actului normativ care o prevedea, fie din momentul în care persoana cu funcție de răspundere este exclusă, în mod definitiv sau temporar, din sfera relațiilor sociale speciale.

Prezintă interes o altă lucrare a lui *I.Nastas* ce datează din 2009 [6].

Analizând definiția noțiunii de persoană cu funcție de răspundere din art.123 CP RM, autorul susține că pot fi distinse două categorii de subiecți care cad sub incidența acestei definiții. Prima categorie o formează persoanele cărora li se acordă permanent sau provizoriu (în entitățile indicate în art.123 CP RM), prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice. A doua categorie este formată din persoane cu anumite drepturi și obligații în vederea întreprinderii de acțiuni administrative de dispoziție sau organizatorico-economice.

Observăm că această clasificare diferă de cea propusă de I.Țurcan, reliefată mai sus, presupunând că persoanele cu anumite drepturi și obligații în vederea întreprinderii de acțiuni administrative de dispoziție, alături de persoanele cu anumite drepturi și obligații în vederea întreprinderii de acțiuni organizatorico-economice, constituie cele două categorii distincte de persoane cu funcție de răspundere.

În continuare, după analiza particularităților acestor două categorii de persoane cu funcție de răspundere, I.Nastas examinează coraportul dintre noțiunile „persoană cu funcție de răspundere” și „funcționar”: în art.330 CP RM, conceptul de funcționar public este cu mult mai restrâns decât cel de persoană cu funcție de răspundere, limitându-se la persoanele care au drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice, fiind astfel exceptate persoanele care exercită funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice; în cazul infracțiunii prevăzute la art.330 CP RM, funcționarul public este legat indispensabil de autoritatea publică, pe când persoana cu funcție de răspundere este persoana care activează într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor.

Ținem să remarcăm că, deoarece articolul 330 a fost exclus din Codul penal, analiza coraportului dintre cele două noțiuni, întreprinsă de I.Nastas, și-a pierdut, în cea mai mare parte, actualitatea. Această analiză poate fi luată în considerare doar în planul identificării coraportului dintre noțiunea „funcționar public” (ca parte a noțiunii „persoană publică” definite în alin.(2) art.123 CP RM) și noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin.(1) art.123 CP RM.

La tema investigată se referă și articolul științific publicat în 2009, al cărui autor este *V.Moraru* [7].

Autorul consemnează că, în funcție de calitatea specială a subiectului infracțiunii, pot fi deosebite următoarele patru tipuri de infracțiuni de serviciu: 1) infracțiunile comise de către funcționarii publici; 2) infracțiunile comise de persoane cu funcție de răspundere; 3) infracțiunile comise de persoane care gestionează organizații comerciale, obștești sau alte organizații nestatale; 4) alte infracțiuni de serviciu. După relevarea distincțiilor dintre cele patru tipuri de infracțiuni de serviciu, *V.Moraru* supune analizei caracteristicile persoanei cu funcție de răspundere în sensul art.123 CP RM: exercitarea funcției puterii de stat; prezența funcției de stat; ierarhia serviciului de stat (public); exercitarea acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice; dreptul de a cere, în limitele competenței sale de serviciu, îndeplinirea unor obligații și de a lua decizii obligatorii pentru executarea acestora de către cetățeni și organizații; săvârșirea de către persoana cu funcție de răspundere a acțiunilor cu efecte juridice.

Considerăm că ultima dintre caracteristicile enumerate mai sus este una definitorie în vederea perceperii esenței juridice a noțiunii de persoană cu funcție de răspundere în sensul art.123 CP RM. Această caracteristică este relevantă sub aspectul delimitării noțiunii de persoană publică (în sensul alin.(2) art.123 CP RM) și noțiunii de persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală (în sensul art.124 CP RM), pe de o parte, de noțiunea de persoană care exercită funcții pur profesionale sau tehnice, pe de altă parte.

Sub acest aspect, este importantă următoarea opinie exprimată de *V.Moraru*: acțiunile cu caracter juridic ale persoanelor cu funcție de răspundere stabilesc sau modifică regulile de conduită, impun anumite obligații

participanților la raporturile de serviciu, acordă anumite drepturi pentru soluționarea obiectivelor concrete. Exercițând atribuțiile sale de serviciu, persoana cu funcție de răspundere participă la raporturile juridice nu din nume propriu, dar din numele statului. În această postură, persoana cu funcție de răspundere poate emite hotărâri cu caracter obligatoriu, poate controla îndeplinirea lor, iar, la nevoie, poate impune realizarea acestora.

O altă publicație științifică consemnabilă este cea aparținând lui D.-L. Melinte, care datează din 2010 [8].

Autorul demonstrează că, în sensul dreptului penal, pentru existența calității de funcționar public nu are relevanță titlul însărcinării și nici modalitatea învestirii (alegere, numire, repartizare). Este suficient ca subiectul infracțiunii să exercite o însărcinare în serviciul unei autorități publice, instituții publice sau al altei persoane juridice de interes public.

Pentru studiul de față este utilă și explicația oferită pe marginea noțiunii „persoană care exercită un serviciu de interes public”, luând în considerare că, potrivit alin.(2) art.123 CP RM, una dintre categoriile de persoane publice este cea a persoanelor autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public. În acest plan, D.-L. Melinte susține că prin „persoană care exercită un serviciu de interes public” se înțelege orice persoană particulară care exercită o profesie de interes public, pentru care este necesară o abilitare specială a autorităților publice și care este supusă controlului acestora. Printre astfel de persoane sunt numite: membrul consiliului de administrație al unei societăți comerciale, indiferent de natura capitalului de administrație, sau al unei unități cooperatiste; persoana care deține o funcție de conducere într-un partid, într-o formațiune politică sau într-un sindicat, într-o organizație patronală ori într-o societate fără scop lucrativ, asociație sau fundație.

În 2011 a apărut de sub tipar lucrarea al cărei autor este I.Țurcan [9].

Printre altele, acest autor opinează: „O persoană particulară nu poate să săvârșească coruperea pasivă. Chiar dacă persoana particulară ia remunerația ilicită împreună cu o persoană cu funcție de răspundere, nu putem afirma că această persoană particulară execută latura obiectivă a infracțiunii specificate la art.324 CP RM. O persoană particulară poate doar să contribuie la executarea laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.324 CP RM. Să contribuie pe calea complicității, organizării sau instigării la coruperea pasivă. O persoană particulară nu poate să săvârșească coruperea pasivă, pentru că nu poate fi coruptă”.

Această opinie ne ajută să ajungem la următoarea concluzie: subiect al infracțiunii, în general, și subiect special al infracțiunii, în special, nu poate fi considerată persoana care contribuie la săvârșirea infracțiunii în calitate de complice, instigator sau organizator. O asemenea persoană îndeplinește rolul de participant secundar la săvârșirea infracțiunii. Ea trebuie să îndeplinească condițiile generale pentru existența subiectului infracțiunii, condiții specificate în art.21 CP RM. În același timp, participantul secundar la săvârșirea infracțiunii poate să nu posede calitățile speciale cerute de articolul din Partea Specială a Codului penal pentru infracțiunea la a cărei săvârșire participă (iar, chiar dacă le posedă, nu poate săvârși infracțiunea prevăzută de acel articol, nu poate executa latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de acel articol). Întrucât nu posedă necesarmente toate calitățile – generale și speciale – cerute de lege, participantul secundar la săvârșirea infracțiunii nu este subiect al infracțiunii. Drept urmare, o persoană particulară nu poate fi coruptă, nu poate abuza de putere sau de serviciu, nu poate săvârși exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu, nu poate comite neglijență în serviciu etc. Excepție de la această regulă o constituie ipoteza în care infracțiunea cu subiect special îndeplinește cumulativ următoarele două condiții: 1) este o infracțiune complexă; 2) se caracterizează prin aceea că o parte a laturii ei obiective poate fi executată de o persoană care nu este subiect special.

Un interes mai pronunțat prezintă alte idei aparținând lui I.Țurcan, care, între timp, și-au găsit implementare în legislația Republicii Moldova.

Astfel, de exemplu, I.Țurcan susține că funcționar internațional trebuie considerată persoana recrutată de către o organizație internațională guvernamentală, persoana care exercită în mod permanent și durabil o funcție în serviciul acesteia și care este supusă unui regim juridic stabilit de organizația internațională. Autorul concretizează, just, că, *stricto sensu*, funcționarul internațional este persoana care exercită o funcție într-o organizație internațională și nu o meserie, ceea ce exclude, în principiu, personalul de execuție sau de serviciu. Noțiunea de agent internațional este mai largă decât noțiunea de funcționar internațional, incluzând și alte categorii de funcționari: parlamentarii internaționali și membrii adunărilor consultative; membrii forțelor de menținere a păcii; experți și tehnicieni; consilieri și consultanți; reprezentanți; mediatori; arbitri și judecători ai tribunalelor internaționale.

Ținând cont de angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova, I.Țurcan consideră oportună completarea Codului penal cu norme care ar reglementa răspunderea penală a agenților publici străini și a

persoanelor publice străine pentru faptele de corupție, propunând ca, la art.324 și 325 CP RM, cuvintele „persoanei cu funcție de răspundere” să fie urmate de cuvintele „ori a agentului public străin” și „a unui arbitru sau jurat străin”.

Nu mai puțin importante sunt reflecțiile autorului asupra calității de persoană cu funcție de răspundere: în legislație nu este prevăzută lista exhaustivă a persoanelor care sunt considerate persoane cu funcție de răspundere. Prin urmare, la examinarea unor cauze penale concrete, instanțele judecătorești urmează să analizeze cercul îndatoririlor de serviciu ale persoanei trase la răspundere penală. Uneori, unele și aceleași persoane pot îndeplini acțiuni de ordin organizatorico-economic sau administrativ de dispoziție și, concomitent cu ele, acțiuni de ordin profesional sau tehnic. Nu sunt subiecți ai infracțiunilor săvârșite de persoane cu funcție de răspundere lucrătorii întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor de stat, care exercită funcții pur profesionale sau tehnice. Dacă concomitent cu îndeplinirea acestor funcții, aceștia sunt investiți cu funcții de ordin administrativ de dispoziție sau organizatorico-economic, ei sunt considerați persoane cu funcție de răspundere (de exemplu, medicul, pentru remunerare ilicită în legătură cu eliberarea certificatului medical, participă în calitate de membru al Consiliului de expertiză medicală a vitalității sau medico-militară; profesorii instituțiilor de învățământ, pentru remunerare ilicită, participă la exercitarea funcțiilor lor ca membri ai comisiilor de examinare sau de calificare etc.).

Sprijinindu-ne pe această concepție, putem argumenta că cei care fac parte din personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul care desfășoară activități auxiliare) nu pot fi considerați persoane publice în sensul dispoziției de la alin.(2) art.123 CP RM. De asemenea, vom demonstra că nu poate fi producătoare de efecte juridice (adică, nu poate da naștere, modifica sau stinge raporturi juridice) exercitarea de funcții pur profesionale de către medici, pedagogi și alte asemenea persoane. Executând obligațiunile de natură profesională, astfel de persoane nu au cum să apară în postura de persoană publică. Numai în cazul în care, în prezența anumitor circumstanțe, medicii, pedagogii sau alte asemenea persoane ajung să exercite funcții producătoare de efecte juridice (de exemplu, să acorde drepturi sau să elibereze de obligații), activitatea „subadministrativă” a medicilor, pedagogilor etc. se poate transforma într-o activitate administrativă. În acest caz, astfel de persoane pot evolua în calitate de subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM.

În alt context, menționăm că, până la intrarea în vigoare a amendamentelor din 02.12.2011, subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.335 CP RM era considerat, inclusiv, notarul. Prin operarea amendamentelor respective, din art.335 CP RM a fost eliminată contradicția semnalată la momentul respectiv de I.Țurcan, constând în aceea că, potrivit alin.(2) art.335 CP RM, notarul era considerat persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală; totodată, conform legislației extrapenale, acesta era considerat persoană cu funcție de răspundere. Accentuăm că, în contextul legislației în vigoare, inclusiv în contextul legii penale, nu mai există nicio îndoială că notarul (ca și celelalte persoane care prestează servicii notariale) sunt persoane publice în sensul alin.(2) art.123 CP RM. De aceea, persoanele, care prestează servicii notariale, trebuie considerate subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM, nu subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM.

Într-un context adiacent, este cazul să consemnăm că, până la intrarea în vigoare a Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [10], subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.335 CP RM era considerat, inclusiv, avocatul. În contextul legislației în vigoare, inclusiv în contextul legii penale, avocatul este o persoană publică, în sensul alin.(2) art.123 CP RM. De aceea, avocatul trebuie considerat subiect al infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM, nu subiect al infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM. Din această cauză, nu mai corespunde legii penale în vigoare opinia aparținând lui I.Țurcan, conform căreia avocatul este o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală. O asemenea opinie a fost valabilă până la intrarea în vigoare a amendamentelor din 02.12.2011.

Dintr-o altă perspectivă, ne vom referi la lucrarea elaborată în 2011 de către *S.Brînza și V.Stati* [11].

De exemplu, privitor la subiectul infracțiunii specificate la art.330 CP RM, autorii afirmă că este vorba de funcționarul care reprezintă oricare persoană de drept public, în primul rând, autoritatea publică. Aceasta reprezintă o persoană de drept public care acționează în regim de putere publică. Însă, nu doar funcționarul public care reprezintă autoritatea publică poate fi subiect al infracțiunii prevăzute la art.330 CP RM. De asemenea, subiect al infracțiunii analizate poate fi funcționarul public care activează în cadrul unei instituții, întreprinderi sau organizații de stat. Deși art.330 CP RM nu mai este în vigoare, considerăm că aceste precizări sunt rele-

vante sub aspectul specificării statutului juridic al funcționarului public, reprezentând categoria de bază a persoanelor publice în sensul alin.(2) art.123 CP RM.

Din aceeași perspectivă, este valoroasă aserțiunea lui S.Brînza și V.Stati, potrivit căreia nu pot fi considerați funcționari publici lucrătorii întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor de stat care exercită funcții pur profesionale sau tehnice (de exemplu, medicii, pedagogii etc.).

În contextul analizei noțiunii „persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală”, este edificantă examinarea de către cei doi autori a condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească factorul de decizie desemnat prin această noțiune: 1) este o persoană careia i se acordă drepturi și obligații într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acestora; 2) aceste drepturi și obligații i se acordă permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări; 3) aceste drepturi și obligații i se acordă în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Este întemeiată afirmația acestor autori că, pentru aplicarea răspunderii în baza art.333 CP RM, nu contează dacă organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală, în cadrul căreia activează făptuitorul, are un scop lucrativ (comercial) sau un scop nelucrativ (necomercial), nici dacă are statutul de persoană juridică sau de persoană fizică. În ce ne privește, considerăm că asemenea circumstanțe pot fi luate în considerare doar la individualizarea pedepsei.

Aidoma lui I.Țurcan, cei doi autori consemnează, pe bună dreptate, că pentru recunoașterea unei sau altei categorii de persoane ca fiind persoane care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală are importanță caracterul acțiunilor pe care acestea le îndeplinesc. Or, uneori, aceleași persoane pot îndeplini nu doar acțiuni organizatorico-economice sau acțiuni administrative de dispoziție, dar și acțiuni de ordin profesional sau tehnic. De aceea, pentru a afirma prezența unei infracțiuni comise de o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, este decisiv să stabilim că, într-un caz concret, făptuitorul a întreprins tocmai acțiuni organizatorico-economice sau acțiuni administrative de dispoziție, nu însă acțiuni de ordin profesional sau tehnic.

O altă publicație științifică în materie este cea elaborată de *C.Timofei*, datând din anul 2012 [12].

De menționat că interesul nostru față de această lucrare este unul tangențial, luând în considerare că ea se referă la infracțiunile de trafic de influență și de cumpărare de influență (art.326 CP RM). Or, în contextul acestor infracțiuni, persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină sau funcționarul internațional îndeplinesc nu rolul de subiect al infracțiunii, dar rolul de factor de decizie asupra căruia traficantul de influență are influență sau susține că are influență.

Totuși, în planul dreptului comparat, este util să aflăm că, de exemplu, în Codul penal al României din 2009 [13] se utilizează noțiunea generică de funcționar public, nu noțiunile de persoană publică, persoană cu funcție de demnitate publică, persoană publică străină, funcționar internațional. Autorul explică de ce noțiunea de funcționar public, în sensul Codului penal al României din 2009, este generică sub aspect semantic față de noțiunile definite în art.123 și 123¹ CP RM: potrivit art.175 CP Rom din 2009, funcționar public este persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație: a) exercită atribuții și responsabilități, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătorești; b) exercită o funcție de demnitate publică sau o funcție publică de orice natură; c) exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat ori al unei persoane juridice declarate ca fiind de utilitate publică, atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia; de asemenea, este considerată funcționar public, în sensul legii penale, persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost investită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public. Totodată, la art.294 „Fapte săvârșite de către funcționari străini sau în legătură cu aceștia” din Codul penal al României din 2009 se consemnează că prevederile Capitolului I „Infracțiuni de corupție” din Titlul V „Infracțiuni de corupție și de serviciu” al Părții Speciale a Codului penal al României din 2009 se aplică în privința următoarelor persoane, dacă, prin tratatele internaționale la care România este parte, nu se dispune altfel: a) funcționarilor sau persoanelor care își desfășoară activitatea pe baza unui contract de muncă ori altor persoane care exercită atribuții similare în cadrul unei organizații publice internaționale la care România este parte; b) membrilor adunărilor parlamentare ale organizațiilor internaționale la care România este parte; c) funcționarilor sau persoanelor care își desfășoară activitatea pe baza unui contract de

muncă ori altor persoane care exercită atribuții similare în cadrul Comunităților Europene; d) persoanelor care exercită funcții juridice în cadrul instanțelor internaționale, a căror competență este acceptată de România, precum și funcționarilor de la grefele acestor instanțe; e) funcționarilor unui stat străin; f) membrilor adunărilor parlamentare sau administrative ale unui stat străin.

Luând în considerare aceste idei, menționăm că în Codul penal al României din 2009 se definește noțiunea generică de funcționar străin, avându-se în vedere cele două ipostaze consemnate în alin.(1) și (2) art.123¹ CP RM. De asemenea, consemnăm că definiția de funcționar internațional din alin.(2) art.123¹ CP RM conține mai multe elemente ale definiției similare din Codul penal al României din 2009. Totuși, în definiția din alin.(1) art.123¹ CP RM, spre deosebire de definiția similară din Codul penal al României din 2009, se menționează despre organizațiile supranaționale în general, nu doar despre Comunitățile Europene.

Din 2015 datează lucrarea elaborată de S.Brînza și V.Stati [14].

Printre altele, din lectura acestei lucrări aflăm că subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. Persoana juridică (cu excepția autorității publice) este subiect al infracțiunilor prevăzute la art.325 și 326 CP RM.

Nu toate infracțiunile incluse în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal sunt comise de către un subiect special. Astfel, nu se cere o calitate specială pentru subiectul infracțiunilor specificate la art.325 și alin.(1¹) art.326 CP RM. Celelalte infracțiuni prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal pot fi săvârșite doar de un subiect special: persoana publică (în ipoteza infracțiunilor prevăzute la alin.(1) art.327, alin.(1) art.328, alin.(1) art.329 și alin.(1) art.332 CP RM); persoana cu funcție de răspundere sau persoana publică (în situația infracțiunii specificate la alin.(1) art.330² CP RM); persoana publică sau persoana publică străină (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.324 CP RM); funcționarul internațional (în ipoteza infracțiunii specificate la lit.a¹) alin.(2) art.324 CP RM); persoana cu funcție de demnitate publică (în situația infracțiunilor prevăzute la lit.a) alin.(3) art.324, lit.b) alin.(2) art.327, lit.b) alin.(3) art.328, alin.(2) art.330² și lit.b) alin.(2) art.332 CP RM); persoana care are influență sau care susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional (în cazul infracțiunii specificate la alin.(1) art.326 CP RM); persoana căreia informațiile din declarația cu privire la venituri și proprietate i-au devenit cunoscute în procesul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu sau al exercitării controlului (în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.330¹ CP RM).

Referitor la subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al Părții Speciale a Codului penal, S.Brînza și V.Stati menționează că acesta este persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii faptei a atins vârsta de 16 ani. Persoana juridică (cu excepția autorității publice) poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.334 și 335¹ CP RM.

Cu excepția infracțiunilor specificate la art.334 CP RM, toate celelalte infracțiuni de corupție în sectorul privat au un subiect special: arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu; persoana care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală; persoana care lucrează pentru o astfel de organizație; participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariuri (art.333 CP RM); persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală; persoana care lucrează pentru o astfel de organizație (art.335); administratorul unei bănci (alin.(3) art.335 CP RM – (în ipoteza alternativă celei presupunând comiterea infracțiunii în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale); persoana abilitată cu întocmirea sau utilizarea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți (art.335¹ CP RM).

În cadrul lucrării analizate, fiecare dintre calitățile speciale nominalizate mai sus este supusă unei examinări multispectuale.

Elementul de nouitate îl reprezintă analiza calității speciale a subiectului infracțiunilor specificate la art.330² „Îmbogățirea ilicită” din Codul penal. Astfel, se arată că persoana cu funcție de răspundere este acea persoană care îndeplinește următoarele trei condiții: 1) este o persoana căreia i se acordă drepturi și obligații într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor; 2) aceste drepturi și obligații i se acordă permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire sau alegere, ori în virtutea unei însărcinări; 3) aceste drepturi și obligații i se acordă în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori a celor organizatorico-economice.

De asemenea, se explică: în calitate de persoană cu funcție de răspundere evoluează, după caz: a) persoana care exercită funcțiile autorității publice; b) persoana care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat

sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni administrative de dispoziție; c) persoana care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni de ordin organizatorico-economic.

Deschizând parantezele, S.Brînza și V.Stati afirmă că, pentru recunoașterea unei sau altei categorii de persoane ca fiind persoane cu funcție de răspundere, are importanță caracterul acțiunilor pe care acestea le îndeplinesc. Or, uneori, aceleași persoane pot îndeplini funcțiile autorității sau acțiuni de ordin organizatorico-economic ori acțiuni administrative de dispoziție, dar și acțiuni de ordin profesional sau tehnic. De aceea, pentru a atesta calitatea de persoană cu funcție de răspundere, este decisiv să stabilim că, într-un caz concret, făptuitorul a exercitat tocmai funcțiile autorității sau a întreprins tocmai acțiuni de ordin organizatorico-economic sau acțiuni administrative de dispoziție, și nu acțiuni de ordin profesional sau tehnic.

În altă ordine de idei, cei doi autori împărtășesc poziția noastră, conform căreia noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin.(1) art.123 CP RM, și noțiunea „persoană publică”, definită în alin.(2) art.123 CP RM, se află într-o relație de tip „parte-întreg”. Or, așa cum e concepută în alin.(2) art.123 CP RM, noțiunea „persoană publică” este într-atât de cuprinzătoare, încât nu considerăm că există vreun exemplu când persoana are statut de persoană cu funcție de răspundere, dar nu are statutul de persoană publică. Să nu uităm că în pct.27 al Raportului explicativ la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția [15] se explică: „Definind noțiunea „agent public”, autorii proiectului Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția au urmărit să acopere toate categoriile posibile de agenți publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea actelor de corupție în sectorul public”. Considerăm că, în mod similar, în cazul definirii noțiunii „persoană publică” din alin.(2) art.123 CP RM, intenția legiuitorului moldovean a fost cea de a acoperi toate categoriile posibile de funcționari publici și de persoane asimilate funcționarilor publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea faptelor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM.

Din această perspectivă, S.Brînza și V.Stati își exprimă just nedumerirea: nu este clar de ce legiuitorul a recurs la utilizarea ambelor noțiuni – „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană publică” – în dispoziția de la alin.(1) art.330² CP RM; era suficientă folosirea doar a noțiunii „persoană publică”.

2. Analiza materialelor științifice publicate în alte state

Din anul 2002 datează lucrarea autorului *V.A. Volkolupova* [16].

În special, autorul este de părere că în legislația penală și administrativă în vigoare a Federației Ruse definiția noțiunii de persoană cu funcție de răspundere este una restrictivă. Însă, se profilează tot mai mult tendința de a se reveni la definirea clasică a noțiunii în cauză, în spiritul abordării tradiționale a acesteia în majoritatea statelor. O asemenea reevaluare a înțelesului noțiunii de persoană cu funcție de răspundere este imperioasă, întrucât definiția acesteia nu mai satisface necesitățile obiective ale practicii de aplicare a legii penale. În plus, definiția noțiunii de persoană cu funcție de răspundere din legea penală a Federației Ruse este într-atât de largă, încât nu exclude posibilitatea de interpretare extensivă a noțiunii date, aplicându-se în raport cu profesorii, medicii, casierii etc.

Este cazul de menționat că o problemă similară se atestă în ipoteza definirii în alin.(1) art.123 CP RM a noțiunii de persoană cu funcție de răspundere. Sesizând paralelismul noțiunilor „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană publică”, admis în cadrul legii penale a Republicii Moldova, paralelism care nu face decât să îngheuneze interpretarea și aplicarea corectă a legii penale, recomandăm eliminarea din art.123 CP RM a alineatului (1). În afară de aceasta, propunem substituirea sintagmei „persoană cu funcție de răspundere” prin sintagma „persoană publică” în următoarele norme ale Codului penal: lit.b) art.122; alin.(1) art.123; art.134⁵; lit.e) alin.(2) art.165; lit.a) art.176; art.180; alin.(1) art.183; lit.a) alin.(1) art.184; lit.c) alin.(3) art.206; alin.(1) art.225; alin.(1) art.226; lit.c) alin.(5) art.248; alin.(1) art.257; art.265; alin.(1) art.309¹; alin.(1) art.311; alin.(2) art.318; alin.(2) art.320; alin.(3) art.347; alin.(1) și (1¹) art.349; alin.(1) art.370; alin.(1) art.378.

N.V. Bugaevskaia este autorul unei lucrări ce datează din 2003 [17].

Printre altele, autorul conchide că persoana cu funcție de răspundere, în ipoteza în care este reprezentant al autorității publice, trebuie să întrunească următoarele trăsături: 1) să exercite funcțiile autorității publice, al căror conținut îl formează delegarea de către stat persoanei în cauză a facultății de a întreprinde acțiuni care sunt producătoare de efecte juridice în raport cu toți cetățenii sau în raport cu majoritatea cetățenilor (sau, cel puțin, în raport cu un singur cetățean); 2) să-și realizeze competența în sferile de activitate legislativă, executivă sau judecătorească; 3) să aibă atribuții care să fie opozabile în raport cu persoanele care nu-i sunt subalterne.

Aceste caracteristici ne ajută să percepem mai bine esența juridică a statutului funcționarilor publici (priviți drept categorie a persoanelor publice în sensul alin.(2) art.123 CP RM), atunci când aceștia își desfășoară activitatea în cadrul unor autorități publice.

Aceleași conotații le au explicațiile lui N.V. Bugaevskaia în legătură cu delimitarea noțiunii de persoană cu funcție de răspundere în raport cu alte noțiuni, având în vedere că numai o persoană cu funcție de răspundere poate îndeplini acțiuni relevante sub aspect juridic. Tocmai în rezultatul acestor acțiuni participării la raporturile juridice obțin sau pierd drepturi ori obligații, aceasta influențând statutul lor juridic. Astfel, aspectul dinamic al impactului, pe care îl au acțiunile relevante sub aspect juridic ale persoanelor cu funcție de răspundere, se exprimă în transformarea relațiilor sociale volitive care apar în temeiul unor norme de drept. La rândul său, aspectul static al impactului, pe care îl au acțiunile relevante sub aspect juridic ale persoanelor cu funcție de răspundere, se exprimă în modificarea situației stabilite juridicește a persoanei în societate.

Concepția dată înlesnește argumentarea punctului nostru de vedere, conform căruia nu poate fi producătoare de efecte juridice exercitarea de funcții pur profesionale de către medici, pedagogi, casieri și alte asemenea persoane. Executând obligațiunile de natură profesională, astfel de persoane nu au cum să apară în postura de persoană publică.

Următoarea publicație, la care ne vom referi, este articolul științific al lui *I.Brad* ce datează din anul 2004 [18].

Autorul critică utilizarea de către legiuitorul român a unei terminologii ambigue, imprecis conturate, susceptibile de diverse înțelesuri. În particular, *I.Brad* se referă la intersectarea înțelesurilor pe care le au noțiunile „funcție publică”, „demnitate publică”, „funcție de demnitate publică”, „funcție publică de autoritate”, „funcție de autoritate publică”. Autorul susține că prevederile legislației române actuale privind funcțiile publice de autoritate sunt deficitare. Principalele carențe pe care le semnaleză *I.Brad* sunt: lipsa unei definiții a noțiunii de funcție publică de autoritate; imposibilitatea determinării sferei complete a acestei noțiuni, cauza fiind caracterul ambiguu al mai multor texte legislative; sfera proprie a noțiunii de funcție publică de autoritate extrem de redusă.

În rezultatul investigației sale *I.Brad* ajunge la concluzia că noțiunea de funcție publică în sens larg cuprinde următoarele categorii: funcție de demnitate publică; funcție publică de autoritate; funcție publică în sens restrâns. Această opinie vine în consonanță cu punctul nostru de vedere: în contextul legislației Republicii Moldova, inclusiv în contextul legii penale a Republicii Moldova, noțiunea „persoană cu funcție de demnitate publică” și noțiunea „funcționar public” se află într-o relație de tip „parte-întreg”. În aceste împrejurări, noțiunile „persoană cu funcție de demnitate publică” și „persoană publică” se intersectează, au domenii de incidență care se intercalează.

În altă ordine de idei, luăm în vizor teza de doctor în drept susținută în 2005 de către *M.N. Haciaturian* [19].

În special, prezintă interes poziția autorului vizavi de posibilitatea evoluării medicului în calitate de subiect al infracțiunilor de serviciu: în vederea stabilirii acestei posibilități, este necesară identificarea statutului juridic al medicului, întrucât numai determinarea drepturilor și obligațiilor acestuia poate oferi răspuns la întrebarea: este oare acesta o persoană cu funcție de răspundere sau o persoană care exercită doar funcții profesionale? Atunci când medicului i se acordă dreptul să exercite exclusiv funcții profesionale, acesta nu poate fi considerat persoană cu funcție de răspundere. Dimpotrivă, în cazul în care medicul exercită funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice, se poate susține că acesta este o persoană cu funcție de răspundere.

Totodată, *M.N. Haciaturian* este de părere că profesorul, care doar evaluează profesional cunoștințele studenților în timpul examenelor curente, nu poate exercita funcții administrative de dispoziție (legate de susținerea repetată a examenului, de transferul studentului, de exmatricularea acestuia etc.). În opinia autorului, profesorul poate fi considerat persoană cu funcție de răspundere numai atunci când este membru al unei comisii de stat de calificare sau de atestare.

Nu putem fi de acord cu această opinie a lui *M.N. Haciaturian*, alăturându-ne punctului de vedere exprimat de *I.Nastas*: „În pofida faptului că primirea examenelor și colocviilor intră în atribuțiile de serviciu (profesionale), de decizia care va fi luată depinde producerea unor efecte juridice; astfel precum medicul, apreciind starea pacientului, eliberează în mod ilegal, contra plată, un certificat și, respectiv, este tras la răspundere pentru corupere pasivă, în mod similar trebuie calificată și fapta profesorului care apreciază cunoștințele studentului sau ale elevului sub influența unor avantaje necuvenite” [20].

În viziunea noastră, tocmai acțiunea profesorului, care apreciază la examen cunoștințele studentului și care semnează borderoul de examinare, este acea acțiune care dă naștere, modifică sau stinge un raport juridic. Acțiunea de susținere repetată a examenului, de transfer al studentului, de exmatriculare a acestuia etc. nu

este decât o continuare firească a acestei prime acțiuni, confirmând nașterea, modificarea sau stingerea aceluia raport juridic. Considerăm că această ultimă acțiune are un caracter constatator, nu constitutiv. Acțiunea profesorului, care apreciază la examen cunoștințele studentului și care semnează borderoul de examinare, este cea având cu adevărat un caracter constitutiv.

Următoarea publicație, la care ne vom referi, este autoreferatul tezei de doctor susținute de *V.A. Lobârev* în anul 2005 [21].

În mod deosebit, suscită atenție critica autorului referitoare la conținutul art.318 din Codul penal al Federației Ruse [22]. Conform acestuia, reprezentant al autorității publice este persoana din cadrul unui organ de ordine publică sau al unui organ de control ori altă persoană cu funcție de răspundere căreia i-au fost delegate, în ordinea prevăzută de lege, atribuții de dispunere persoanelor care nu se află în dependență de serviciu față de aceasta.

V.A. Lobârev menționează că, utilizând în această definiție sintagma „organ de ordine publică sau organ de control”, legiuitorul rus nu a luat în calcul împrejurarea că sintagma respectivă nu-și găsește o interpretare oficială în legislație. De asemenea, autorul susține că extinderea noțiunii de reprezentant al autorității publice (privit ca una dintre posturile în care se află o persoană cu funcție de răspundere) asupra tuturor persoanelor din cadrul unui organ de ordine publică sau al unui organ de control ar fi una exagerată.

Prin prisma acestei constatări, remarcăm că sintagma „funcționar public cu statut special”, utilizată în alin.(2) art.123 CP RM, nu întotdeauna desemnează un funcționar public în sensul strict al legii. În realitate, în unele cazuri, această sintagmă se referă la persoane care se asimilează unui funcționar public și care dețin grade speciale sau militare. Considerăm că este cu totul impropriu a utiliza sintagma „funcționar public cu statut special”, de exemplu, în raport cu: soldatul serviciului intern; ostașul serviciului de salvare; ostașul de justiție etc. În același timp, nu putem ignora nici faptul că, pentru definirea noțiunii „funcționar public cu statut special”, legiuitorul utilizează definiția „persoană care deține grade speciale sau militare”, fără a face vreo diferențiere a respectivelor grade. Deci, persoană publică se consideră: atât soldatul serviciului intern, cât și general-colonelul serviciului intern; atât ostașul serviciului de salvare, cât și general-maiorul serviciului de salvare; atât ostașul de justiție, cât și general-maiorul de justiție etc. În afară de persoanele care dețin grade speciale sau militare, considerăm că mai pot fi asimilate funcționarilor publici persoanele făcând parte din alte categorii specificate în alin.(2) art.123 CP RM: angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

În cele ce urmează vom acorda atenție autoreferatului tezei de doctor susținute de *R.L. Maximovici* în anul 2007 [23].

Autorul exprimă opinia că în Codul penal al Ucrainei [24] definiția noțiunii de persoană cu funcție de răspundere reflectă, în linii mari, adecvat conținutul acestei noțiuni. Cu toate acestea, unele aspecte ale definiției în cauză sunt examinate de către *R.L. Maximovici* într-o lumină critică.

De exemplu, autorul argumentează că acele persoane, care exercită funcțiile autorității publice, ar trebui să fie supuse unui regim sancționator mai aspru decât persoanele cu funcție de răspundere care exercită funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice; noțiunea de reprezentant al autorității publice trebuie să fie o noțiune distinctă de noțiunea de persoană cu funcție de răspundere. De asemenea, în normele în care se incriminează faptele săvârșite în sfera relațiilor de serviciu, calitatea de reprezentant al autorității publice trebuie privită drept calitate a subiectului infracțiunii care îi agravează răspunderea.

O situație similară atestăm în Codul penal al Republicii Moldova. Ne referim la persoanele publice și la persoanele cu funcție de demnitate publică, desemnate de legiuitor în calitate de subiecți speciali ai unor infracțiuni. Totuși, în contextul legislației Republicii Moldova, inclusiv în contextul legii penale a Republicii Moldova, noțiunea „persoană cu funcție de demnitate publică” și noțiunea „funcționar public” se află într-o relație de tip „parte-întreg”. În aceste împrejurări, noțiunile „persoană cu funcție de demnitate publică” și „persoană publică” se intersectează, au domenii de incidență care se intercalează. Deci, această relație diferă de cea pe care *R.L. Maximovici* o propune să existe între noțiunile „reprezentant al autorității publice” și „persoane cu funcție de răspundere care exercită funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”.

De asemenea, autorul aduce argumente în sprijinul tezei că, în unele cazuri, reprezentant al autorității publice poate fi chiar o persoană care nu a atins vârsta de 18 ani. Invocând prevederile normelor de drept civil, *R.L. Maximovici* demonstrează că, începând cu vârsta de 16 ani, o persoană poate avea calitatea de

persoană cu funcție de răspundere în acele ipoteze când exercită funcțiile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Suscită interes și analiza particularităților unor categorii de persoane, a căror raportare la noțiunea de persoană cu funcție de răspundere provoacă polemici. În acest context, autorul argumentează că sunt persoane cu funcție de răspundere: notarii publici sau privați; membrii formațiunilor obștești de apărare a ordinii publice sau a frontierei de stat etc. Recunoaștem că o astfel de poziție ne-a determinat să formulăm concluzia că nu poate avea calitatea de persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală: notarul; auditorul; avocatul; reprezentantul statului în societățile comerciale cu cotă de participare a statului etc. Or, legiuitorul moldovean a raportat astfel de persoane la categoria de persoane autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public (categorie reprezentând persoanele publice în sensul dispoziției de la alin.(2) art.123 CP RM).

În alt context, vom supune analizei autoreferatul tezei de doctor în drept susținute de S.S. Cerebedov în anul 2008 [25].

Obiectul investigației efectuate de acest autor îl constituie infracțiunea de abuz de serviciu, prevăzută la art.201 din Codul penal al Federației Ruse, infracțiune similară cu cea specificată la art.335 CP RM.

În rezultatul cercetării, S.S. Cerebedov conchide că reprezentanții statului, aflați în serviciul statului și numiți de acesta în organele de administrație a unei organizații comerciale, sunt persoane cu funcție de răspundere și trebuie să poarte răspundere în baza art.285 din Codul penal al Federației Ruse. Având în vedere această opinie, menționăm că, în acord cu prevederile legislației în vigoare a Republicii Moldova, reprezentantul statului în societățile comerciale cu cotă de participare a statului este o persoană publică, făcând parte din categoria de persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public. În acest context, nu este relevant că activitatea desfășurată de reprezentantul statului în societățile comerciale cu cotă de participare a statului constă în gestionarea unei organizații comerciale. Or, activitatea desfășurată de notar, auditor, avocat și alte asemenea persoane se exprimă la fel în gestionarea unei organizații nestatale. În cazul tuturor acestor persoane, importantă este nu entitatea în care acestea își desfășoară activitatea. Important este că statul a autorizat sau a investit aceste persoane să îndeplinească activități de interes public.

În același timp, S.S. Cerebedov consideră că administratorul arbitral trebuie considerat persoană care îndeplinește funcții de conducere într-o organizație comercială sau într-o altă asemenea organizație, sau într-o organizație necomercială care nu este nici autoritate de stat, nici autoritate a administrației publice locale, nici instituție de stat sau municipală (adică, trebuie considerat fie persoană care îndeplinește funcțiile unui organ executiv unipersonal sau funcțiile unui membru al unui consiliu de directori sau ale altui organ executiv colegial, fie persoană care, permanent, provizoriu sau în virtutea unei însărcinări speciale, îndeplinește funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice în cadrul unor astfel de organizații).

O asemenea accepțiune este valabilă în contextul legii penale ruse, însă nu este relevantă în conjunctura legii penale a Republicii Moldova. Or, autorizarea sau investirea de stat în vederea desfășurării unor activități de interes public se poate face prin licențiere. Una dintre activitățile licențiate este cea de administrator al insolvenței. Drept urmare, în contextul legii penale a Republicii Moldova, administratorul insolvenței este o persoană publică în sensul alin.(2) art.123 CP RM. Din aceste considerente, administratorul insolvenței trebuie considerat subiect al infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM, nu subiect al infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM.

În continuare, vom acorda atenție lucrării lui A.O. Sabău-Pop, care a apărut de sub tipar în 2008 [26].

Rețin atenția reflecțiile autorului asupra unor aspecte mai puțin cercetate ale statutului juridic al funcționarului public, aspecte relevabile sub aspect penal. Astfel, referindu-se la persoanele care exercită un serviciu de interes public, A.O. Sabău-Pop menționează că această calitate o primește orice persoană care exercită o profesie de interes public pentru care este necesară o abilitate specială, care să provină din partea autorităților publice și care să fie supusă controlului acestora. Această prezentare separată a noțiunii de persoană care exercită un serviciu de interes public are rolul de a clarifica mai bine sensul acesteia, răspunzând politicii penale a statului de a deosebi această persoană de funcționarul public propriu-zis, luând în considerare că liber-profesionistul nu se regăsește în organigrama autorităților publice, deși totuși exercită un serviciu de interes public. Acești liber-profesioniști au apărut în condițiile economiei de piață, având un statut specific situat între funcționarul public și cel privat.

De asemenea, autorul are dreptate atunci când susține că noțiunea de funcționar public urmează a fi deosebită de noțiunea de funcționar, aceasta din urmă referindu-se la persoana care exercită o însărcinare în serviciul

unei persoane juridice de drept privat. Raportată la coordonatele Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, această distincție dintre sectorul public și sectorul privat este respectată prin diferențierea faptelor incriminate în Capitolul XV „Infrațiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică”, în raport cu faptele incriminate în Capitolul XVI „Infrațiuni de corupție în sectorul privat”.

La final, A.O. Sabău-Pop insistă asupra problematicii definirii aceleiași noțiuni din cadrul unui sistem de drept. În acest mod, autorul sugerează că noțiunile de funcționar, de funcționar public și de salariat, utilizate în legea penală română, nu corespund celor utilizate în ramura dreptului administrativ. Mai mult ca atât, acestea nu concordă cu definițiile reglementate de dreptul comunitar, fapt ce ar trebui îndreptat de către legiuitorul român într-o optică unică.

Drept notabil pentru investigația noastră considerăm articolul științific al cărui autor este C.Duvac, publicat în 2011 [27].

În primul rând, prezintă interes următoarea afirmație a acestui autor: „Activitatea (munca) pe care o desfășoară persoanele care exercită (dețin, ocupă) demnități publice are la bază un raport juridic de muncă deosebit de cel al salariatului, al funcționarului public, al militarului profesionist (de carieră)”. Se pare că acest punct de vedere diferă de cel exprimat de I.Brad, care consemnează că noțiunea de funcție publică în sens larg cuprinde următoarele categorii: funcție de demnitate publică; funcție publică de autoritate; funcție publică în sens restrâns [28].

Analizând aceste puncte de vedere discrepante și raportându-le la conjunctura legii penale a Republicii Moldova, considerăm că noțiunea „persoană cu funcție de demnitate publică” (definită în alin.(3) art.123 CP RM) și noțiunea „funcționar public” (utilizată în alin.(2) art.123 CP RM) se află într-o relație de tip „parte-întreg”. În aceste împrejurări, noțiunile „persoană cu funcție de demnitate publică” și „persoană publică” se intersectează, au domenii de incidență care se intercalează.

Prezintă interes și opinia lui C.Duvac cu privire la activitatea liber-profesioniștilor, activitate implicând o îmbinare a interesului public cu cel privat. Recunoaștem că această opinie a contribuit la formularea de către noi a următoarei concluzii: în sensul alin.(2) art.123 CP RM, sunt persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public: auditorul; avocatul; mandatarul autorizat etc. Nu este exclus să existe și alte persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de interes public, persoane care să intre sub incidența noțiunii de la alin.(2) art.123 CP RM. Important este să existe o confirmare în textul unui act normativ că astfel de persoane îndeplinesc cumulativ următoarele două condiții: a) sunt autorizate sau investite de stat să-și desfășoare activitățile; b) aceste activități să fie în interes public.

Într-o altă ordine de idei, este de reținut lucrarea lui V.P. Kovalenko ce datează din 2011 [29].

Obiectul acestui studiu îl constituie modificările operate în legea penală ucraineană prin Legea Ucrainei din 07.04.2011 cu privire la introducerea modificărilor în unele acte legislative ale Ucrainei în legătură cu răspunderea pentru manifestările de comportament corupțional [30].

Conform acestei legi, a fost înăspriată răspunderea penală a persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul autorităților publice, al întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor de stat, precum și al persoanelor juridice în al căror fond statutar cota statului fie depășește 50%, fie este de o asemenea natură încât permite statului să influențeze decisiv asupra activității economice a unei asemenea persoane juridice. În acest fel, a fost diferențiată răspunderea penală a persoanelor cu funcție de răspundere, reprezentând sectorul public, de răspunderea penală a celorlalte persoane cu funcție de răspundere (precizăm că în legea penală a Ucrainei nu există o noțiune de genul celei de la art.124 CP RM, persoană cu funcție de răspundere considerându-se chiar și persoana care gestionează o organizație care activează în sectorul privat).

Concentrându-și atenția asupra modificărilor legislative sus-menționate, V.P. Kovalenko menționează că, în rezultatul acestora, în Codul penal al Ucrainei au apărut două definiții ale noțiunii de persoană cu funcție de răspundere: 1) definiția *lato sensu*, aplicabilă de regulă, este cea formulată în pct.3, 4 art.18 din Codul penal al Ucrainei; 2) definiția *stricto sensu*, aplicabilă numai în contextul art.364, 365, 368, 368² și 369 din Codul penal al Ucrainei, este cea formulată în notele nr.1 și 2 la art.364 din Codul penal al Ucrainei. În același timp, autorul observă că aceste două definiții se află în concurență cu cea din Nota nr.1 la art.423 din Codul penal al Ucrainei, referitoare la noțiunea de persoană cu funcție de răspundere militară. În acest fel, amendamentele din 07.04.2011 nu au făcut decât să complice situația în planul identificării corecte a normei penale care să fie aplicabilă persoanei cu funcție de răspundere sau altei persoane.

Nu în ultimul rând, ne vom referi la lucrarea aparținând lui T.Sluška, apărută în 2011 [31].

Făcând o clasificare a persoanelor cu funcție de răspundere, în corespundere cu prevederile legii penale ucrainene, autorul deosebește: persoanele cu funcție de răspundere publice; persoanele cu funcție de răspundere private. Persoane cu funcție de răspundere publice sunt cele care răspund penal conform art.364, 365, 368, 368² și 369 din Codul penal al Ucrainei. Noțiunea de persoană cu funcție de răspundere publică este cea definită în notele nr.1 și 2 la art.364 din Codul penal al Ucrainei. În același timp, legiuitorul ucrainean nu definește noțiunea de persoană cu funcție de răspundere privată. Bazându-se pe definiția noțiunii de persoană cu funcție de răspundere, formulată în pct.3, 4 art.18 din Codul penal al Ucrainei, T.Sluțka consideră că persoană cu funcție de răspundere privată este fie persoana care, permanent sau provizoriu, ocupă funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice într-o persoană juridică de drept privat, indiferent de forma juridică a acesteia, fie persoana care ocupă astfel de funcții în virtutea unei însărcinări din partea unui organ abilitat sau a unei persoane abilitate.

Reieșind din conținutul funcțiilor exercitate și caracterul obligațiilor executate, autorul deosebește: 1) persoane cu funcție de răspundere îndeplinind funcții ale autorității publice; 2) persoane cu funcție de răspundere îndeplinind funcții administrative de dispoziție; 3) persoane cu funcție de răspundere îndeplinind funcții organizatorico-economice. Nu putem să nu observăm că aceleași trei categorii de persoane cu funcție de răspundere sunt menționate implicit în alin.(1) art.123 CP RM.

Bibliografie:

1. CUȘNIR, V. *Corupția: reglementări de drept, activități de prevenire și combatere. Partea I*. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 1999.
2. Вештиле Советулуй Супрем ал РСС Молдовенешть, 1961, № 10.
3. ȚURCAN, I. Cu privire la înțelesul noțiunii „persoană cu funcție de răspundere”. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Facultatea de Drept, 1999, nr.2, p.80-84.
4. BRÎNZA, S. Infracțiunile ce țin de încălcarea regulilor privind declararea veniturilor și a proprietății de către demnitarilor de stat, judecători, procurori, funcționari publici și unele persoane cu funcție de conducere (art.330¹ CP RM): aspecte juridico-penale. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.3, p.2-9.
5. NASTAS, I. Persoana cu funcție de răspundere – subiect special al infracțiunilor de corupție. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.10, p.66-68.
6. NASTAS, I. Relevarea statutului persoanei cu funcție de răspundere – element indispensabil al luptei cu corupția. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.2, p.54-62.
7. MORARU, V. Infracțiunile săvârșite în legătură cu serviciul: concept și particularități. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*. Seria „Științe Sociale”, 2009, nr.8, p.147-152.
8. MELINTE, D.-L. Persoana cu funcție de răspundere în legislația penală română. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.12, p.26-29.
9. ȚURCAN, I. *Răspunderea penală pentru coruperea pasivă*. Chișinău: CEP USM, 2011.
10. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
11. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea Specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011.
12. TIMOFEI, C. Răspunderea penală pentru traficul de influență în legea penală a unor state-membre ale Uniunii Europene din centrul și estul Europei: studiu de drept comparat. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.5, p.64-70.
13. *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
14. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
15. Criminal Law Convention on Corruption. Explanatory Report. <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/173.htm>
16. ВОЛКОЛУПОВА, В.А. *Должностное лицо как субъект уголовной ответственности*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоград, 2002.
17. БУГАЕВСКАЯ, Н.В. *Должностное лицо как субъект преступления*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Рязань, 2003.
18. BRAD, I. Câteva aprecieri referitoare la sfera noțiunii de funcție publică de autoritate. În: *Dreptul*, 2004, nr.3, p.134-143.
19. ХАЧАТУРЯН, М.Н. *Специальный субъект с признаками государственного должностного лица и государственного гражданского служащего*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов-на-Дону, 2005.
20. NASTAS, I. *Coruperea pasivă și coruperea activă în reglementarea legislației penale a Republicii Moldova*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2009, p.135.
21. ЛОБИРЕВ, В.А. *Субъект должностных преступлений: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ростов-на-Дону, 2005.

22. Уголовный кодекс Российской Федерации. В: *Собрание законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.
23. МАКСИМОВИЧ, Р.Л. *Поняття службової особи у кримінальному праві України*: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Львів, 2007.
24. Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
25. ЧЕРЕБЕДОВ, С.С. *Злоупотребление полномочиями по российскому уголовному праву*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008.
26. SABĂU-POP, A.O. Definierea funcționarului public subiect al infracțiunilor de corupție. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2008, nr.2, p.60-67.
27. DUVAC, C. Conceptul de funcționar public în lumina noului Cod penal. În: *Dreptul*, 2011, nr.1, p.94-123.
28. BRAD, I. *Câteva aprecieri referitoare la sfera noțiunii de funcție publică de autoritate*, p.134-143.
29. КОВАЛЕНКО, В.П. Про новели диференціації кримінальної відповідальності службових осіб. В: *Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, 23-24 вересня 2011 р.* Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011, с.190-194.
30. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». <http://www.minjust.gov.ua/0/36097>
31. СЛУЦЬКА, Т. Поняття службової особи: кримінально правовий аналіз. В: *Публічне право*, 2011, № 3, с.168-175.

Prezentat la 08.07.2015

PARTICULARITĂȚILE PROBLEMELOR CARE URMEAZĂ A FI SOLUȚIONATE ÎN CADRUL INVESTIGĂRII CRIMINALISTICE A INFRAȚIUNILOR INFORMATICE

Svetlana PURICI

Universitatea de Stat din Moldova

Scopul principal al acestui studiu nu este de a releva regulile generale ale admisibilității probelor (pentru că pornim de la supoziția că acesta este un fapt cunoscut de cititori), ci reprezintă un studiu cu privire la problemele specifice ale „investigării criminalității cibernetice” în procesul penal și criminalistică.

Cuvinte-cheie: *expert, expertiză, laborator, sistem de fișiere, suport de informații, program, format digital.*

PARTICULARITIES OF THE PROBLEMS TO BE SOLVED IN FORENSIC INVESTIGATION OF CYBERCRIME

The main task of this study is not to show the general rules of admissibility - because we are starting from the supposition that it's a known fact by the readers - but it will present a study about specific rules of the “cybercrime investigations” in the criminal procedure law and forensics.

Keywords: *expert, expertise, laboratory, file system, removable media, software, digital.*

Investigarea infracțiunilor informatice este o cerință ce se impune imperativ pe zi ce trece, în virtutea faptului că reprezintă o latură mai puțin studiată din perspectiva Procesului penal și a științei Criminalistica.

Expertiza de bază și cea mai importantă în cadrul investigării infracțiunilor informatice este cea a tehnicii de calcul și a informației stocate în ea ori, cum mai este numită în literatura de specialitate, tehnico-programistă sau tehnico-computerizată [1].

Efectuarea unei astfel de expertize la noi în țară este posibilă în laboratorul de expertize judiciare inginerotehnice de la Centrul Național de Expertize Judiciare sau cu atragerea specialiștilor cu calificarea respectivă din alte instituții, chiar și din alte state.

Pentru soluționare, în fața expertizei tehnico-programiste se pot acorda următoarele întrebări [3]:

1. Ce fel de informații conțin blocurile de sistem și purtătorii magnetici? Care este destinația lor și posibilitățile de utilizare?
2. Se conțin pe blocurile de sistem și suportii magnetici fișiere textuale? Dacă da, atunci care este conținutul și posibilitățile de utilizare a acestora?
3. Se află informație distrusă pe suportii magnetici prezentați? Este posibilă restabilirea ei? Dacă da, atunci care este conținutul și care sunt posibilitățile de utilizare?
4. Ce fel de produse de program se conțin pe suportii magnetici? Care este conținutul lor, destinația și posibilitatea de utilizare?
5. Putea oare blocul de sistem, prezentat spre cercetare, să fie scos intenționat din funcțiune de către posesorul lui? Dacă da, atunci prin ce metodă? [2, p.77].
6. Se află pe suportii magnetici programe specializate, utilizate pentru selectarea parolei sau a altui procedeu de pătrundere ilegală în rețeaua de calculatoare? Dacă da, atunci care sunt denumirea și particularitățile lor, posibilitățile utilizării acestora pentru pătrundere în rețeaua computerizată concretă?
7. Care este cauza inaccesibilității către purtătorul magnetic de informație prezentat spre cercetare? [2, p.83].
8. Sunt careva semne ce confirmă utilizarea programului concret pentru pătrunderea ilegală în rețeaua computerizată menționată? Dacă da, atunci care este structura cronologică a acțiunilor necesare pentru pornirea programului concret sau pentru efectuarea unei operațiuni concrete?
9. Este posibil, lucrând în rețeaua computerizată concretă, de a efectua în produsele de program careva modificări ale fișierelor. Dacă da, atunci care, în ce mod și de la care calculator pot fi făcute schimbări analogice?
11. Există posibilitatea de a primi acces la informația confidențială care se află în rețeaua indicată? În ce mod se efectuează un astfel de acces?

12. În ce mod are loc accesul ilegal în rețeaua computerizată locală? Care sunt semnele ce confirmă o astfel de pătrundere?
13. Dacă accesul ilegal la sistemul de operare a avut loc din afară, atunci care sunt posibilitățile de identificare a calculatorului de la care a avut loc accesul?
14. Dacă lipsesc semnele pătrunderii în rețeaua de calculatoare de la un utilizator exterior, atunci se poate de constatat de la care calculator este posibil a efectua operațiuni asemănătoare?
15. Pot fi înaintate spre soluționare și întrebări privind compatibilitatea unor sau altor programe, posibilitatea utilizării programului concret la un calculator concret și altele de acest gen?

În afară de acestea, putem acorda întrebări despre destinația unui sau altui obiect utilizat în tehnica de calcul, precum: care este destinația obiectului, care sunt posibilitățile utilizării și ce fel de particularități constructive el are?; din ce părți constă acesta?; a fost elaborat în condiții industriale sau în condiții artizanale?; dacă obiectul a fost confecționat în condiții artizanale, atunci în care sfere ale științei, tehnicii și meșteșugăritului posedă cunoștințe persoana care a creat acest obiect și care este nivelul de pregătire a persoanei indicate?; poate fi compatibil obiectul menționat cu alte obiecte, care sunt acestea?*

Întrebările soluționate în cadrul Laboratorului examinări tehnologii informaționale**.

Întrebări de cercetare a hardului:

1. Aparține dispozitivul prezentat la mijloacele computațional-tehnice?
2. La care tip (marcă, model) se referă acest mijloc?
3. Care este destinația funcțională a acestui aparat?
4. Care este rolul și care sunt posibilitățile funcționale ale aparatului dat în sistemul computațional concret?
5. Se referă acest aparat la sistemul computațional prezentat?
6. Se folosește aparatul dat în soluționarea unei sarcini funcționale concrete?
7. Care a fost starea inițială a aparatului (configurația, caracteristica)?
8. Care este starea reală a aparatului prezentat la cercetare (funcționează, nu funcționează)? Are el abateri de la parametrii tipici (normali) și careva defecte fizice?
9. Ce regimuri de exploatare sunt stabilite (instalate) în aparatul dat?
10. Defectul acestui aparat este cauzat de anumite reguli de exploatare?
11. Se consideră aparatul prezentat ca purtător de informație?
12. Care este tipul purtătorului de informație?
13. Ce metodă de păstrare a datelor posedă purtătorul dat?
14. Este accesibil pentru citire acest purtător de informație?
15. Care sunt cauzele inaccesibilității către purtătorul de informație?

Întrebări de cercetare a programelor:

1. Care este caracteristica generală a programului prezentat, din ce componente (mijloace) este el alcătuit?
2. Ce denumire, tip, versiune, fel de prezentare (real, ascuns, îndepărtat) are acest program?
3. Care sunt rechizitele elaboratorului și ale stăpânului programului dat?
4. Care este componența fișierelor corespunzătoare ale programului, care sunt parametrii lor (volumul, data creării, atributele)?
5. Care este destinația funcțională a programului?
6. Posedă purtătorii de informație programe pentru realizarea unei anumite sarcini funcționale?
7. Se folosește acest program la soluționarea unei anumite sarcini funcționale?
8. Care este starea de-facto a programului, capacitatea lui de lucru în realizarea funcțiilor concrete?
9. Are acest program posibilități de protecție împotriva accesului nesancționat și copierii?
10. În ce mod sunt organizate posibilitățile de protecție a acestui program?
11. Ce mijloace instrumentale ale programului (limba de programare, bibliotecile standarde) au fost folosite la elaborarea programului prezentat?
12. Fișierele programului au fost supuse modificărilor? Cum s-a reflectat aceasta? (necesită model de comparație).

* Recomandări metodice privind metodologia de investigare a criminalității informaționale și a fraudelor prin Internet, 2007, Ordin al Procurorului General.

** din cadrul Direcției Investigare Infracțiuni Informatice a Ministerului Afacerilor Interne.

13. Modificările introduse în program sunt direcționate spre înfruntarea protecției acestuia? Se atinge rezolvarea anumitor sarcini după introducerea schimbărilor în respectivul program?
14. În ce mod au fost făcute schimbările în acest program (intenționat, prin intermediul unui alt program, al greșelilor mediului programului, al defectului acestuia)?
15. Sunt prezente în programul dat funcții negative, în urma cărora are loc nimicirea, blocarea, modificarea sau copierea informației.

Întrebări de cercetare a informației (a datelor)

1. Care sunt caracteristicile amplasării (repartizării) logice a datelor pe purtătorul de informație?
2. Ce proprietăți, caracteristici și parametri (dimensiunile, timpul când a fost creat-schimb, atributele etc.) posedă datele de pe purtătorul de informație? (Se concretizează care date, de ex.: baze de date, documente Word, Imagini etc.) [4].
3. Ce tip de informație (deschis, închis, șters, arhivat) se află pe purtător?
4. În ce mod este organizat accesul (liber, limitat ș.a.) către (la) datele de pe purtătorul de informație și care sunt caracteristicile lor?
5. Ce proprietăți, caracteristici posedă mijloacele evidențiate de protecție a datelor și care sunt căile de învingere (înfruntare, străbatere) a lor?
6. Ce particularități (semne) de depășire a protecției (sau încercări ale accesului nesancționat) se află pe purtătorul de informație?
7. Care este conținutul datelor protejate?
8. Ce necorespunderi ale prezentării tipice au loc pe datele evidențiate (încălcarea integrității, necorespunderea formatului, includerea dăunătoare ș.a.)?
9. Ce date pentru soluționarea unei anumite sarcini funcționale se află pe purtătorul de informație?
10. Ce date cu fapte și împrejurări ale unei cauze concrete se află pe purtătorul de informație?
11. Ce date despre proprietar (consumător) al sistemului computerizat (denumiri, parole, dreptul la acces ș.a.) se află pe purtătorul de informație?
12. Ce date de pe documentele (mostrele) prezentate la expertiză sunt și sub ce aspect (întreg, fragmentar) ele se conțin pe purtătorul de informație?
13. Care este starea inițială a datelor de pe purtător (sub ce aspect, care este conținutul și ce caracteristici, atribute posedau datele înainte de a fi șterse sau modificate)?
14. În ce mod și în ce împrejurări au fost executate acțiunile (operațiunile) (modificarea, copierea, ștergerea) anumitor date pe purtătorul de informație?
15. Ce mecanism (succesiunea acțiunilor) de soluționare a unei sarcini concrete este reflectat în anumite date de pe purtătorul de informație?
16. Ce cronologie a succesiunii acțiunilor (operațiunilor) cu datele evidențiate a avut loc în procesul de soluționare a unei sarcini concrete (de ex.: pregătirea imaginilor semnelor bănești, a hârtiilor de valoare, imprimat al ștampilei etc.)?

Întrebări de cercetare complexă a sistemului computațional

(în expertiza complexă a sistemului computațional)

1. Reprezintă (este considerată) instalația prezentată un sistem computațional?
2. Reprezintă instalația prezentată un întreg al sistemului computațional sau este o parte a lui?
3. La ce tip (marca, model) se referă sistemul computerizat?
4. Ce componentă (configurație) și caracteristici tehnice posedă sistemul computațional?
5. Este oare configurația sistemului computațional tipică sau lărgită (extinsă) în soluționarea sarcinilor concrete?
6. Pot fi soluționate oare cu ajutorul sistemului computațional prezentat anumite sarcini funcționale (de consum)?
7. De ce purtători de informație dispune sistemul computațional prezentat? Este realizat în sistemul computațional careva sistem de protecție a informației?
8. Ce sistem de protecție a informației are sistemul computațional prezentat? Care este modelul, tipul și caracteristicile acestui sistem de protecție?

Întrebări mai des întâlnite la îndeplinirea expertizelor

1. Se referă obiectul prezentat la mijlocul computațional?

2. Reprezintă obiectul expertizei un sistem computațional sau este o componentă a lui (aparat, program, informație)?
3. Care este tipul (marca, modelul), configurația și caracteristicile tehnice generale ale sistemului computațional dat (sau ale părților sale)?
4. Sunt soluționate cu ajutorul sistemului computațional prezentat anumite sarcini funcționale (se indică care anume)?
5. Se află sistemul computațional în stare de lucru? Au loc careva dereglări în activitatea lui?
6. Au loc careva încălcări ale regulilor de exploatare a sistemului computațional (se indică caracteristicile programelor concrete care ne interesează)?
7. Este realizat (prezent) în sistemul computațional un careva sistem de protecție la accesul de informație? Care sunt posibilitățile de depășire a lui?
8. Ce purtători de date posedă sistemul computațional prezentat?
9. De ce tip (model, marcă) și parametri dispune purtătorul de date prezentat?
10. Ce dispozitiv este destinat pentru lucrul cu purtătorul de date prezentat? Are sistemul computațional prezentat dispozitiv destinat pentru lucrul (citirea, înregistrarea) cu purtătorul de date indicat?
11. Ce caracteristică generală și destinație funcțională posedă programul obiectului prezentat?
12. Care sunt rechizitele elaboratorului, deținătorului de drepturi al programului prezentat?
13. Sunt prezente pe purtătorii de date programe pentru soluționarea unei sarcini concrete?
14. Care este destinația funcțională a programului aplicat prezentat?
15. Ce informație, care se referă la circumstanțele cauzei (se indică date concrete sau cuvinte-cheie), se conține pe purtătorii de date? De ce tip este (deschis, închis, șters, arhivat)?
16. Conține purtătorul de date informație autentică după conținut cu modelele prezentate? De ce tip este (deschis, închis, șters, arhivat)?
17. Cărui format corespund datele evidențiate (documente textuale, failuri grafice, baze de date ș.a.) și cu ajutorul căror programe ele pot fi prelucrate?
18. Ce informație despre proprietar al sistemului computațional (inclusiv nume, parole, drepturi la acces etc.) se conține pe purtătorul de date?
19. Sunt prezente caracteristici privind accesarea rețelei Internet cu ajutorul mijlocului computațional prezentat? (Ce site-uri au fost accesate de pe sistemul computațional, care este perioada?)
20. Sunt pe purtătorii sistemului computațional programe soft pentru schimb rapid de mesaje (Skype, ICQ, Mirinda, TheBat. etc.)? Dacă da, afișați lista contactelor și anexați conținutul mesajelor din acestea pe un purtător de informație.

Sisteme de calitate în criminalistică*: În prezent, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne a fost instituit un laborator criminalistic specializat, iar pentru acceptarea rezultatelor laboratorului în Moldova sau în comunitatea internațională este critică implementarea celor mai performante practici în criminalistică și elaborarea unui sistem de management al calității, similar celui aplicat de laboratoare pe plan internațional (ISO 17025 și ILAC G-19:2002). Pentru a corespunde standardelor internaționale, experții din cadrul laboratorului aplică metodologii testate și validate ce pot fi repetate și verificate/măsurate. Aceste proceduri sunt documentate (Proceduri Operaționale Standard – SOPs) ca parte a sistemului de management al calității din cadrul laboratorului; de asemenea, acestea sunt respectate de experți ca fiind fundamentul fiecărei examinări criminalistice a datelor în format digital.

Bibliografie:

1. DOBRINOIU, M. Provocarea legislativă a rețelelor WI-FI. În: *Revista Intelligence* (București), 2009, nr.16, p.56.
2. GHEORGHITA, M., BREGA, Z., VOZNIUC, L. și al. *Ghid de expertize judiciare*. Chișinău: Î.I. „Angela Levinga”, 2005, p.77-83.
3. ЯРОЧКИН, В.Я. *Информационная безопасность: Учебник для вузов*. Москва: Gaudeamus, 2004, с.455.
4. КАНДЕРС, У. Возможные решения в борьбе против киберпреступлений в современных условиях. В: *Закон и Жизнь*, 2008, №4, с.23.

Prezentat la 23.04.2015

* Ministerul Afacerilor Interne. Conceptul de operațiuni în dezvoltarea capacităților de investigare a delictelor cibernetice, crearea laboratorului criminalistic de expertiză a datelor în format digital, 2009.

MONEY LAUNDERING AS AN ISOLATED PHENOMENON AND LEADING FACTOR IN WHITE-COLLAR CRIMINALITY, PUTS MOLDOVA CASE JUDICIARY ON THE SPOT

Jacob RUB

Moldova State University

Money laundering is a leading factor in white-collar criminality, with a big effect upon Gross National Product of the Israeli and Moldova economies. Israel and Moldova have made the first steps In order to cope with money laundering phenomenon. The model of handling the phenomenon in the USA has been studied that constitutes a role model of fighting money laundering. The vast majority (77%) of all frauds were committed by individuals working in one of six departments: accounting, operations, sales, executive/upper management, customer service and purchasing.

In Moldova, money laundering for the most part is connected to traditional forms and activities sources of illegal proceeds .Moldova is a transit country for money laundering. A money-laundering scandal is casting Moldova's judiciary in an unfavorable light and is raising concerns about the government's commitment to reforms needed to keep European Union integration on track. It is a need to address corruption as a national priority, and the priority of the relations between the EU and Moldova. The money laundering scandal indicates that Moldova is reluctant to wade deeply into judicial reform. In fact, the laundered of \$20 billion, is an amount more than twice the size of Moldova's GDP in 2013, and may be that it is just the tip of the iceberg, probably.

White-collar criminality in Israel and Moldova means success of coping of the enforcement and judicial systems. In order to cope with this phenomenon, Israel makes its first steps. Anyway, the message must pave the way through a creation of a new model for dealing with reduction the isolated phenomenon of money laundering in both states.

Keywords: *money laundering, white-collar criminality, Gross National Product, damages due to frauds, tax evasions black market, robbing the State Funds, illegal proceeds, judicial reform, copying of the enforcement and judicial systems.*

SPĂLAREA DE BANI, UN FENOMEN IZOLAT ȘI UN FACTOR IMPORTANT ÎN CRIMINALITATEA GULERELOR ALBE, PUNE PRACTICA JUDICIARĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA INTR-O SITUAȚIE DIFICILĂ

Spălarea de bani este un factor important în criminalitatea gulerelor albe, având un efect semnificativ asupra produsului național brut al economiei din Israel și din Moldova. Israelul și Republica Moldova au făcut primii pași în ceea ce privește combaterea fenomenului spălarea banilor. A fost studiat modelul de manipulare a fenomenului din SUA, care este un model demn de urmat privind combaterea spălării banilor. Majoritatea fraudelor (77%) au fost comise de către persoane care lucrează în unul dintre cele șase departamente: contabilitate, operațiuni, vânzări, director / manager, servicii pentru clienți, cumpărare.

În Moldova, spălarea de bani este legată în cea mai mare parte de formele tradiționale și de activitățile surse ale veniturilor ilegale. Moldova este o țară de tranzit pentru spălarea banilor. Spălarea banilor pune sistemul judiciar al Republicii Moldova într-o lumină nefavorabilă și acest flagel crește îngrijorarea privind realizarea angajamentului guvernului de a face reformele necesare pentru a menține pe drumul cel bun integrarea în Uniunea Europeană. Deci, corupția necesită a fi abordată drept o problemă prioritară în consolidarea relațiilor dintre UE și Moldova. Recentul scandal privind spălarea banilor indică faptul că Moldova nu dorește să intre în esența reformelor sistemului judiciar. De fapt, s-ar părea că spălarea a 20 miliarde de dolari – o sumă de două ori mai mare decât PIB-ul Republicii Moldova în 2013 – să fie doar vârful aisbergului.

Criminalitatea gulerelor albe în Israel și în Republica Moldova înseamnă insuccesul activității sistemelor judiciare. În ce privește combaterea acestui flagel, Israelul a făcut primii pași. Același lucru îl face și Republica Moldova. Oricum, mesajul trebuie să deschidă calea creării unui nou model de a reduce în ambele state fenomenul spălarea banilor.

Cuvinte-cheie: *spălare de bani, criminalitatea gulerelor albe, produs intern brut, daune cauzate de fraude, evaziuni fiscale pe piața neagră, jefuirea fondurilor de stat, venituri ilegale, reformă judiciară, realizările sistemelor executiv și judiciar.*

Money laundering is a leading factor in white-collar criminality, with a big effect upon Gross National Product of the Israeli and Moldova economies.

Israel and Moldova have made the first steps In order to cope with money laundering phenomenon. The model of handling the phenomenon in the US has been studied that constitutes a role model of fighting money laundering. The success of the United States can be learned about both from the vast amount of suits and

convictions in the US due to A. a steep rise in money smuggling outside of the US; and B. an increasing use of non-bank financial entities for money laundering.

Survey participants estimated that the typical organization world loses 5% of its revenues to fraud each year. Applied to the estimated 2011 Gross World Product, this figure translates to a potential projected global fraud.

The vast majority (77%) of all frauds in a study were committed by individuals working in one of six departments: accounting, operations, sales, executive/upper management, customer service and purchasing. This distribution was very similar to what we found in 2010 study [2].

In Israel, several years ago, the Commissioner of Customs and VAT estimated that the amount of black capital in Israel reaches about 17 billion \$. This estimation is based on the assumption that the amount of black capital in Israel approaches the rate of 15% of the Gross Domestic Product. The origin of a significant portion of the black capital which is estimated at 2-5% of the Gross Domestic Product is in laundering of capital procured by criminal activity [7]. In a report made by Fahn, Kane and Co. PCA firm, it has been estimated that the scope of damage caused to the Israeli economy due to frauds reaches some 3 billion\$ annually. From an examination of dozens of white-collar offences perpetrated in Israel in 2001, the firm investigators arrived at a sum of about 250 million\$ of damages due to frauds. Based on the estimation that only 10-15% of the frauds are being exposed, it indicates the immense sums of money under discussion [3]. Here are some examples: The black capital – 40% of the Israeli public are involved in tax evasions, about 50 billion\$ are in circulation in the black market. In tender coordination – the antitrust authority has no sufficient information regarding the financial damage caused to the economy, however according to the data of the Accountant General, the scope of purchases made by the Governmental Ministries in 2005 for instance by the purchasing units through tenders was at about 7 billion\$. Operating from a very flexible standpoint according to which 20% of the bids submitted in the governmental tenders have been set after coordination between the competitors and the coordinated bid is 20% higher, we are then talking about over 1.2 billion\$ annually.

Forgery of document through advanced and sophisticated technological means of criminal factors (such as: ID cards, passports, visas, car licenses, insurance policies, credit cards, checks and more) serves mainly for perpetration of fraud and scam offences, but also for other offences, such as: capital laundering, impersonation and acts of terrorism. Forgery of documents allows for fraud offenders to take over lands, perpetrate mortgage frauds, loans by false identity and more. As of end of 2011, there have been 5.8 million active credit cards in Israel. The annual turnover of credit card purchases for 2011 was at 1.1 billion\$. The affair of Discount Bank ATM card forgery, which cause damage of at least 2 million\$, is not the first case of fake ATM cards [8]. According to the data of the Ministry of Internal Security from 2012, the damages of fraud criminality in Israel are at a rate of about 1 billion\$ whereas the financial damage from scam offences is 24.1% of the total damage of about 3.5 billion \$ and since 2001 the total damage of about 13.5 billion \$ [5].

Money laundering Following is a verdict that encompasses a complex of rulings of judging white-collar criminals:

Criminal file 346/04 in the Jerusalem District Court 13/09/2004, state of Israel though Jerusalem district attorney versus Avraham (Ben Daniel) Lugassi. The defendant Avraham Lugassi, has been convicted according to his admission in a corrected indictment in perpetration of 72 offences of aggravated act of fraud, an offence according to section 415 of the penal code 1977 which states: a perpetrator of fraud is liable to a sentence of 3-years in prison, and if the offence is aggravated – his is liable to 5 years of imprisonment. Argument for punishment – stated by the judge: In criminal file (Jerusalem) 1001/01 state of Israel versus Avraham Piro and Barty Bibs (unpublished):" therefore, even if we suppose that the funds have eventually served the passengers (note: the fraud money has been returned) it is not enough to rule out the formulation of the offence. The Court dealt with this in criminal file (Tel-Aviv) 360/96 state of Israel versus Zeev Bashan, correction 1366 (3) 2001. And it states there in section 2.2 as follows: the return after the fact is not enough to change the question of existence of basis for the offence (Also, see file 8573/96 Mordechai Markado about stock manipulation, versus the state of Israel verdict 51(5) 481, regarding the aggravated circumstances, See Y. Kedmi, on the criminal law, 1988, vol. 1, 4141; according to 446/01 Max Rodman versus the state of Israel, verdict 56(5), 25). The sum under discussion in this file where the defendant has been convicted is at 250,000\$, however in instances where the sophistication and the misrepresentation was vast, the courts have been more

sever in punishment of the criminals of these offences, (criminal appeal 9788/03 state of Israel versus David Golan et al. (unpublished) even if the sums were lower. This has been expressed by the honorable judge T.Strasberg-Cohen, in criminal appeal 2910/94 Yeffet versus the state of Israel, verdict 84 (2), 221: "even sophisticated acts done by an individual in the fields of society and economics, can cause severe damage to the economy and the private person ... the various financial offences are amongst such acts". And furthermore, on the need to make the punishment more severe in financial offences that harm the general public has been said by the honorable judge A. Barak (his title at that time) in criminal appeal 624/80 Weiss Ernest Ltd. versus the state of Israel, verdict 35(3), 311, as follows: "***the white-collar criminals should know that the collar of the perpetrator of the offence is not 'white' and it is as the collar of any burglar and thief, where as one is robbing the State Fund and the other the funds of an individual...***". (Also see criminal appeal 4735/03 Alon Zabari versus the state of Israel). More severe punishments have been leveled in many instances amongst which criminal appeal 2243/98 (9 years) to Romanovski, (12 years) to Arad versus the state of Israel (unpublished) who sold apartments to others and took by fraud about 600,000\$. A similar case to the one before me was in criminal appeal 6676/95 Avi Shiloah versus the state of Israel (Savir, 47(10), 146). In that case the appellant has taken by fraud 650,000\$ worth of goods ... and the court sentenced him with 3 years of active prison term, and the appeal for it has been rejected (see also criminal appeal 7082/93 Boaz Kedmi versus the state of Israel, Savir, 43, 17. Here the defendant has been sentenced to 4 years of active prison term and a 50,000 \$ fine for formation of straw companies which purchased goods by credit and sold them in cash) In criminal file 1249/00 (Jerusalem) state of Israel versus Lionid Roitman, the defendant has been sentenced with 10 years of active prison term and a 300,000 \$ fine, the honorable judge Y.Tzur states: "*this is a severe case of the defendant's abuse of the harsh distress of hundreds of new immigrants from Russia who asked to come to Israel ... and cause d damage to hundreds of families with the total sum of 18 million\$ after the monies given to him were lost and not returned*" [1].

In Moldova money laundering, for the most part, is connected to traditional forms of organized crime activities and sources of illegal proceeds include smuggling of consumer products (cigarettes, alcohol, consumer goods and foodstuffs are smuggled into Moldova and sold on the local market), racketeering, extortion Narcotics trafficking, auto theft, fraud, embezzlement, illegal alien smuggling Pandering and prostitution, corruption and tax evasion. Although Moldova is not a, Well-developed financial center and is not considered as an international haven for the laundering of illicit proceeds, there are indications that extremely favorable Money-laundering conditions exist .

Investigations confirm that this type of activity has taken place and that Moldova is a transit country for money laundering. The major foreign destinations for illegal proceeds are Russia and other countries of Commonwealth of Independent States, Western Europe and Israel .

An example of international action is the great British money launderette as was published in the newspapers: At least 19 UK firms under investigation for an alleged conspiracy to make \$20bn of dirty money seem legitimate. The scam appears to have gone on for four years before being shut down by investigators in another of its main centers – the former Soviet republic of Moldova. It happened on 2014.

As we have seen, white-collar criminality constitutes an isolated phenomenon and therefore is not perceived as fertile field of research. That paves the way through this Hypothesis: there is a positive essential relation between money laundering as a leading factor in white-collar criminality, and between essential adverse effect upon Gross National Product of Israeli and Moldovan economies.

Origin offences are almost all the offences in the statute book, that produce profit for the offender such as, drugs, property, fraud, gambling, white slave trafficking, homicide, and others through which the white-collar criminal gains the laundered capital and the need arises for laundering of the criminal property, while the laundered money allows for and finances the continuation of the criminal activity. This current turnover, that grows and increases in scope, leads to the establishment of organized crime.

It can be said, generally, that the offence of money laundering process is accompanied more than once by further offences that are perpetrated in order to allow the laundering. These offences are called accompanied offences and amongst them can be such offences as bribery and fraud.

As stated earlier, the International Monetary Fund estimates that between 2% of the Annual Global Gross Product stems from money laundering. The scope of funds according to these estimations is between 600 billion \$ and 1.5 trillion \$. According to other estimations the true number of laundered funds each year

globally is 2.8 trillion \$ [9]. The scope of funds from illegal sources that are being laundered each year bestows criminal factors with influence and power that are employed for bribing of judges, affecting decision makers in all political levels, purchasing advanced measures that are used once more for perpetrating offences etc. Thus for instance, recently it has been published that an American drug cartel was facing the acquirement of a Russian submarine 15 million\$ worth, for opening of a new smuggling route. The money for the purchase has been laundered through a chain of strip clubs operating in Florida.

No data have been found regarding the scope of the phenomenon in the republic of Moldova, but however the phenomenon is quite extended in this developing country, and Moldova Money-Laundering Case Puts Judiciary on the Spot [4].

A money-laundering scandal is casting Moldova's judiciary in an unfavorable light and is raising concerns about the government's commitment to reforms needed to keep European Union integration on track. The money-laundering scandal broke back, when a non-profit investigative news organization, the Organized Crime and Corruption Reporting Project, published a story detailing how Russian criminal organizations and politicians used Moldovan banks between 2010 and 2014 to launder roughly 20 billion \$. Moldova was only a weigh-station for the illicit Russian funds, the final destination of which was primarily Latvia [6].

To give the scam the appearance of legality, "over 20" Moldovan judges allegedly issued more than 50 court orders for loan guarantors to pay off a string of fictitious bad debts. The cash was funneled from the privately owned Moldinconbank to Latvia's Trasta Komercbanka, in the European Union.

A lack of transparency has marked the official response to the scandal. The Moldovan government reportedly started its own investigation in February into the judiciary's role in the money-laundering scandal, well before the initial OCCRP report. But little information about that official probe has made its way into the public sphere.

More broadly, information about the fallout from the scandal has been spotty. An undefined number of judges have resigned, while others are said to remain under investigation. One judicial executor, a court-appointed individual charged with overseeing a ruling's implementation, has been arrested, and another barred from leaving Moldova, according to the National Anti-Corruption Center's Preventing and Combating Money Laundering Service [6].

Government officials and experts on Moldova's judicial system either declined to be interviewed by EurasiaNet.org, or have done so only anonymously. **Arguably, the corruption is underlying factors behind such reticence.**

Moldovan courts' independence from "the government and political interference" is nominal, according to an Investment Climate Statement issued by the US State Department in 2013. Moldova's president appoints lower-court judges at the recommendation of a judicial council. Corruption is widely believed to run rampant in the judiciary. In Transparency International's 2013 Global Corruption Perceptions survey on Moldova, 80 percent of respondents described Moldova's judicial system corrupt – the highest percentage for any public institution. Officials insist they are committed to reforming the judiciary in the wake of the money-laundering scandal. But, apparently, makeover attempts are not coming fast enough for the EU, which signed an association pact with Moldova.

Brussels reduced the amount of financial assistance to Moldova for judicial reforms from an expected 15 million euro (about \$19.06 million) to 13 million euros (roughly \$16.52 million). There was a limited progress in fighting corruption. It is a need to address corruption as a national priority, and the priority of the relations between the EU and Moldova. Also there is a need that the draft law will be currently under consideration in parliament to increase the independence of the prosecutor's office from government pressur.

The money-laundering scandal indicates that **Moldova is reluctant to wade deeply into judicial reform.** We can hear "some" voices that saying: "there is no evidence" that the funds which passed through Moldovan banks were "obtained illegally". In response to criticism about the slow pace of the investigation, officials continue to cite the reluctance of Russian law enforcement agencies to provide information about the funds' origin, as well as the need to obtain details from EU countries. Some observers, though, scoff at those explanations.

In fact the laundered of \$20 billion, an amount more than twice the size of Moldova's GDP in 2013, is just the tip of the iceberg probably. A former Russian Interior Ministry official who is the head of a Moscow-based anti-corruption information service, Analysis and Security, with ties to the Russian government, have said that Russia is not a big obstacle as Moldova officials are making it out to be. "*If the Moldovan authorities*

would like to get more light on this case, they could do it without any problems and without the help of the Russian side," he said.

In order to cope with this phenomenon, the model of handling the phenomenon in the US has been studied that constitutes a role model of fighting money laundering. From 1970 when the Bank Secrecy Act (BSA) has been legislated and until today a unique experience has been accumulated in the US with no parallel to it elsewhere, in all matters of fighting money laundering. Israel makes its first steps. Same is Moldova. The success of the United States can be learned about both from the vast amount of suits and convictions in the US due to A. a steep rise in money smuggling outside of the US; and B. an increasing use of non-bank financial entities for money laundering.

A change is required for the Money Laundering Prohibition Authority would be responsible for determining the required reports form the various entities, including who is supposed to report, the way of reporting, scope and more. Section 17(b) of the Money Laundering Prohibition Law in **Israel** states that, the one responsible for these duties is the Minister that the reporting entity is under his responsibility while advising the Minister of Justice and the Minister of Internal Safety.

Another essential amendment that is recommended is increasing of authority to the money laundering prohibition authority such as the lately events, in case of the Israeli Leumi Bank which was found non-reporting of financial transactions, of about 100 million \$ and creating of begun paid taxes event.

Thus, this paper, having a theoretical as well as a qualitative and practical framework, allows for dealing with the approach of money laundering. This paper's subject stems from the desire and need to deal with the wide-spread and grave phenomenon of Money Laundering in Israel and the Republic of Moldova. This article focuses on how to understand the phenomenon of Money Laundering by criminal elements in Israel and the Republic of Moldova, And to produce the necessary steps to reduce this phenomenon by constitutional - legal standpoints. White-collar criminality in Moldova means success of coping of the enforcement and judicial systems in Moldova.

The law enforcement agencies fighting against organized crime are part of the Ministry of the Interior, which has a General Department for combating Organized Crime with three specialized units

- ✓ the Department for Combating Organized Crime;
- ✓ the Anti-Trafficking in Human Beings Department;
- ✓ the Anti-Drug Department.

This article message must pave the way through an analysis of current situation in the field of white-collar criminality research, as a step of presenting a new model for dealing with reduction of white-collar criminality in Israel and Moldova. It will be implementing in our study.

Bibliography:

1. A Criminal file 346/04 in the Jerusalem District Court 13/09/2004, state of Israel though Jerusalem district attorney versus Avraham (Ben Daniel) Lugassi. B. (Jerusalem) 1001/01 state of Israel versus Avraham Piro and Barty Bibs (unpublished) (Tel-Aviv) 360/96 state of Israel versus Zeev Bashan, correction 1366 (3) 2001.
2. *Certified Fraud Examiners the Nations 2012 Report to the Nations*. ACFE – Association of Certified Fraud Examiners (Date of visit: 13/10/2013)
3. FAHN KANNE. *Control Management Ltd*. GRANT tHORNTON, 2012.
4. FBI Law Enforcement Bulletin, May 2001, vol.70, no.5.
5. Ministry of Internal Security, Israel. 2012.
<http://mops.gov.il/CrimeAndSociety/CostOfCrime/Pages/CrimeDamages2012.aspx>. (Date of visit: 13/10/2013)
6. PUIU, V. *Moldova: Money-Laundering Case Puts Judiciary on the Spot*. October 30, 2014
<http://www.eurasianet.org/node/70681> (Date of visit: 28/2/2015)
7. REGEV, B. *Quantitative and economic aspects of law enforcement policy of white collar offences in Israel*. Thesis Submitted for the PH.D Degree Guidance by Weisbord David, Prof. Yakir Plesner, Prof. The Hebrew University, Jerusalem, 2008, p.62-63.
8. REGEV, B. *Quantitative and economic aspects of law enforcement policy of white collar offences in Israel*. Thesis Submitted for the PH.D Degree Guidance by Weisbord David, Prof. Yakir Plesner, Prof. The Hebrew University, Jerusalem, 2008, p.59-60.
9. http://www.iaapa.org.il/image/users/46024/ftp/my_files/verdicts1/verdict2/346.htm (Date of visit: 13/10/2013)

Prezentat la 19.03.2015

SISTEMUL INFRACTIUNILOR ECONOMICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Noțiuni generale privind infracțiunile economice

*Isabela Monalisa SAMSON**Universitatea de Stat din Moldova*

„Este o axiomă faptul că activitatea criminală din domeniul afacerilor economico-financiare nu se desfășoară și nici nu se finalizează la vedere. Peste tot în lume se produce o sumă impresionantă de acte ilegale, de combinații infracționale în zona subterană a societății, zonă în care serviciile de informații și autoritățile de aplicare a legii pătrund cu mare dificultate pentru a sesiza și a cerceta cu adevărat ce se întâmplă” [5, p.7].

Articolul 126 din Constituție, caracterizând economia Republicii Moldova ca o economie de piață, are în vedere economia națională. În același context reglementar este statuat că statul trebuie să asigure, printre altele: libertatea comerțului și activității de întreprinzător; protecția concurenței loiale; crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție; protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară etc.[4]. Așadar, conceptul de economie națională a Republicii Moldova este o categorie economică fundamentală, care desemnează ansamblul de resurse naturale și umane, de activități productive, de schimb și servicii, constituite ca ramuri sau domenii de activitate economică pe teritoriul Republicii Moldova, ca rezultat al dezvoltării forțelor de producție și al diviziunii sociale a muncii, în cadrul frontierelor țării.

Cuvinte-cheie: economie națională, societăți comerciale, infracțiuni economice, bani, titluri de valoare, carduri, cartele de plată, strategii financiare, grupuri criminale, prejudicii.

SYSTEM ECONOMIC CRIMES IN MOLDOVA General terms of economic crime

"It is an axiom that work Criminal economic and financial affairs not take place nor ends in view. Across the world produces an impressive amount of illegal acts, the combinations criminal underground in the company area the intelligence and enforcement authorities Law penetrate with great difficulty to apprehend and investigate really what is happening" [5, p.7].

Article 126 of the Constitution, characterizing the Moldovan economy as a market economy, the national economy envisages the same regulatory context, it is stipulated that the State must ensure, among other things: freedom of trade and business activity; protection of fair competition; creating a framework for developing all factors of production; protection of national interests in economic, financial and currency etc. Therefore, the concept of national economy of Moldova is a fundamental economic category, which means all the natural and human resources, productive activities, trade and services, established as branches or areas of economic activity in the territory of the Republic of Moldova, as result of the development of the productive forces and the social division of labor within the country's borders.

Keywords: national economy, businesses, economic crimes, money, securities, credit cards, payment cards, financial strategies, criminal groups injury.

Economia națională a Republicii Moldova este influențată, în principal, de modul de funcționare a diferitelor ramuri care o compun. Până la începutul anilor '90 ai secolului trecut, economia națională a țării se caracteriza prin sistemul centralizat-birocratic de conducere a activității economice, prin proprietatea colectivă, ruptă de cei care produceau – factori negativi care au determinat rămânerea în urmă a dezvoltării economiei naționale. Tocmai de aceea, odată cu democratizarea societății, s-a impus, ca o necesitate imediată, efectuarea schimbărilor de structură în economia națională. A fost desființată proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, întreprinderile de stat fiind reorganizate ca societăți comerciale, funcționând după principiile economiei de piață. Totodată, s-a dat curs liber inițiativei private în economie, ceea ce a determinat apariția unui sector privat cu pondere din ce în ce mai mare în realizarea produsului intern brut în economia moldovenească, aceasta devenind astfel o economie de piață. Concluzia ce se impune este că economia națională a Republicii Moldova este o realitate obiectivă, aflată în plin proces de transformare, și ea se înscrie printre valorile fundamentale ale societății, care trebuie să se bucure de ocrotire juridico-penală.

O daună considerabilă dezvoltării Republicii Moldova pot cauza infracțiunile economice, care atentează la diferite sfere de activitate a statului și a agenților săi economici. În rezultatul săvârșirii infracțiunilor economice nu se realizează în deplinătate bugetul țării, o mare parte din agenții economici se eschivează de la plata impozitelor, încalcă normele de achitare a creditelor și de folosire a mijloacelor bancare, practică activitatea ilegală

de întreprinzător, se ocupă cu contrabanda, cu fabricarea și punerea în circulație a banilor falși și a titlurilor de valoare false, produc și comercializează mărfuri de proastă calitate sau necorespunzătoare standardelor, înșală clienții, spală banii murdari etc. Toate aceste fapte cauzează populației și țării daune considerabile. De aceea, lupta cu infracțiunile economice are o importanță deosebit de mare. Anume acest moment a fost luat în considerare de legiuitor când a inclus în Codul penal un Capitol special: „Infracțiuni economice” [3].

Infracțiunile economice aduc atingere relațiilor sociale din sfera producției materiale, care trebuie să asigure respectarea intereselor persoanei, ale societății și statului. Piața, libera inițiativă economică, concurența loială sunt factori de bază ai economiei.

Totodată, conform art.58 din Constituția Republicii Moldova, cetățenii au obligația să contribuie prin impozite și prin taxe la cheltuielile publice, stabilite de lege. Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale. Aceste principii au fost implementate în Codul civil, în Codul contravențional, în Codul fiscal și în Codul penal, care stabilesc modul de abordare a faptelor ilicite în sfera activității economice.

Gravitatea prejudiciabilă sporită a infracțiunilor economice constă în faptul că în urma lor cetățenii pierd o cantitate enormă de bunuri materiale necesare satisfacerii necesităților materiale și spirituale, dezvoltării economiei naționale.

Gradul de prejudiciu al acestor acțiuni criminale este determinat și de faptul că vinovații obțin astfel posibilități de a duce un mod parazitar de viață pe contul societății.

Obiectul general al infracțiunilor economice îl constituie relațiile sociale ale căror existență și normala desfășurare sunt condiționate de ocrotirea ordinii de drept a Republicii Moldova privind activitatea agenților economici.

Obiectul generic de grup îl constituie relațiile sociale care determină ordinea de reglementare a activității economice ce asigură respectarea intereselor materiale ale persoanei, ale societății și statului.

1. Relațiile sociale care determină ordinea de reglementare a activității economice se bazează pe următoarele principii de desfășurare a activității economice: libertatea activității economice; exercitarea activității economice în temeiuri legale; concurența loială a subiecților activității economice; buna-credință a subiecților activității economice; interzicerea formelor vădit infracționale ale conduitei subiecților activității economice.

Obiectul nemijlocit de bază îl constituie relațiile sociale concrete din diferite domenii ale economiei naționale, de exemplu, din domeniul finanțelor, construcțiilor, comerțului, bancar etc.

Unele infracțiuni pot avea *obiect nemijlocit suplimentar* – proprietatea, sănătatea, onoarea și demnitatea persoanei. Ca semn obligatoriu al unui șir de infracțiuni economice, ca obiect material pot fi: banii sau titlurile de valoare false (ori materialele din care se fabrică acestea), sau banii ori titlurile de valoare autentice (în cazul infracțiunii prevăzute la art.236 CP RM) [3]; cardurile sau alte carnete de plată false (ori materialele din care sunt confecționate acestea), sau banii ori titlurile de valoare autentice (în cazul infracțiunii prevăzute la art.237 CP RM); documentația de credit (în cazul faptei penale prevăzute la art.238 CP RM); banii care formează creditul (în cazul faptei infracționale prevăzute la art.239 CP RM); mijloacele din împrumuturile garantate de stat (în cazul faptei infracționale prevăzute la art.240 CP RM) etc.

Latura obiectivă a infracțiunilor economice se poate realiza atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni (de exemplu, transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau cu timbre de acciz; evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor; contrabanda; insolvabilitatea intenționată; încălcarea regulilor de exploatare, reparații și modificare a locuințelor dintr-un bloc de locuit etc.).

Numai infracțiunea prevăzută la art.249 CP RM se comite prin inacțiune. Majoritatea dispozițiilor ce vizează aceste infracțiuni sunt de blanchetă, care ne trimit la alte acte normative, de care trebuie ținut cont la calificarea infracțiunilor economice, fiind obligați să facem trimitere la punctul, alineatul, articolul acestora.

Unele infracțiuni sunt formulate ca componente formale de infracțiuni (de exemplu, infracțiunile prevăzute la art.236, 237, 238, 243, 246, 247, 248, 256 CP RM), care se consideră consumate odată cu comiterea acțiunilor sau inacțiunilor indicate de legea penală. O altă parte a componentelor infracțiunilor din Capitolul X al Părții Speciale a Codului penal au o factură materială (de exemplu, faptele penale prevăzute la art.239, 240, 241, 242, 244, 245, 249, 250, 252, 253, 255 CP RM) [3].

În unele cazuri, componența de infracțiune presupune existența semnelor atât ale unei infracțiuni materiale, cât și formale (de exemplu, faptele infracționale prevăzute la art.251, 254 CP RM). Drept semn obligatoriu

al unor infracțiuni economice poate servi metoda săvârșirii infracțiunii (de exemplu, contrabanda – art.248 CP RM, înșelarea clienților – art.255 CP RM etc.). În cazul componenței infracțiunii prevăzute la art.258 CP RM există semne atât ale unei infracțiuni formal-materiale, cât și ale unei infracțiuni materiale; în cazul componenței infracțiunii de la art.257 CP RM se atestă structura infracțiunii formale, formal-materiale sau materiale, în funcție de varianta de realizare.

Latura subiectivă a infracțiunilor economice este caracterizată prin vinovăție intenționată. Unele infracțiuni economice pot avea două forme de vinovăție, de exemplu, comercializarea mărfurilor de proastă calitate sau necorespunzătoare standardelor (art.254 CP RM). Aceasta nu exclude manifestarea, de către făptuitor, a imprudenței în raport cu agravantele (de exemplu, în cazul faptelor penale de la lit.b) alin.(2) și de la lit.b) alin.(3) art.254 CP RM etc.). În unele cazuri, legea impune stabilirea scopului special al infracțiunii: scopul obținerii unui credit sau al majorării proporției acestuia, sau al obținerii unui credit în condiții avantajoase (în situația faptei penale prevăzute la art.238 CP RM); scopul de a acoperi genurile activității de întreprinzător ilicite (în ipoteza infracțiunii de la art.242 CP RM) etc.

Subiect al infracțiunii poate fi orice persoană fizică responsabilă care a atins vârsta de 16 ani sau o persoană cu statut special (persoană cu funcție de răspundere, funcționar al unei organizații de deservire a populației etc.), iar infracțiunile prevăzute la art.236-246, 248-251 și 257 CP RM pot fi săvârșite de persoane juridice. Persoana fizică, care comite infracțiuni economice, trebuie să aibă calitățile unui subiect special: funcționar ori alt salariat în exercițiul funcției (lit.b) alin.(2) art.237 CP RM); funcționarul instituției financiare care decide asupra acordării creditului (art.239 CP RM); persoana cu funcție de răspundere sau persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală (lit.c) alin.(2) art.243 CP RM) etc.

Rezumând semnele obiective și subiective descrise, putem defini noțiunea de infracțiuni economice după cum urmează:

Infracțiuni economice se consideră acțiunile sau inacțiunile prejudiciabile, comise intenționat, care periclitizează sau produc daune prejudiciabile ordinii de efectuare a activităților economice în producția, repartiția, schimbul și consumul bunurilor și serviciilor materiale [1, p.302].

În funcție de obiectele nemijlocite de atentare, infracțiunile economice pot fi sistematizate convențional în următoarele grupe:

1. Infracțiuni economice cu caracter general: practicarea ilegală a activității de întreprinzător (art.241 CP RM); pseudoactivitatea de întreprinzător (art.242 CP RM) [3].

2. Infracțiuni economice în domeniul finanțelor: fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși sau a titlurilor de valoare false (art.236 CP RM); fabricarea sau punerea în circulație a cardurilor sau altor carnete de plată false (art.237 CP RM); dobândirea creditului prin înșelăciune (art.238 CP RM); încălcarea regulilor de creditare (art.239 CP RM); utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau externe garantate de stat (art.240 CP RM); spălarea banilor (art.243 CP RM); evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor (art.244 CP RM); abuzurile la emiterea titlurilor de valoare (art.245 CP RM); contrabanda (art.248 CP RM); eschivarea de la achitarea plăților vamale (art.249 CP RM); însușirea, înstrăinarea, substituirea sau tănuirea bunurilor gajate, sechestrate sau confiscate (art.251 CP RM); insolvabilitatea intenționată (art.252 CP RM); insolvabilitatea fictivă (art.253 CP RM).

3. Infracțiuni economice în domeniul comerțului: limitarea concurenței libere (art.246 CP RM); constrângerea de a încheia o tranzacție sau de a refuza încheierea ei (art.247 CP RM); transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz (art.250 CP RM); comercializarea mărfurilor de proastă calitate sau necorespunzătoare standardelor (art.254 CP RM); înșelarea clienților (art.255 CP RM); primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației (art.256 CP RM).

4. Infracțiuni economice în domeniul construcției: executarea necalitativă a construcțiilor (art. 257 CP RM); încălcarea regulilor de exploatare, reparații și modificare a locuințelor dintr-un bloc de locuit (art.258 CP RM).

Aspecte criminologice privind infracțiunile economice

Infracțiunile economice ca activitate esențială a grupărilor criminalității organizate, precum și a unor persoane, reprezintă semnul cel mai revelator al puterii acestora, în același rând o etapă obligatorie prin care se face posibilă trecerea în economia legală a fondurilor rezultate din infracțiuni.

Infracțiunile economice sunt un element fundamental al strategiei financiare globale a grupărilor criminale care vizează asigurarea celor mai bune plasamente și justificări ale produsului financiar rezultat din afaceri murdare. Acest lucru confirmă interpenetrația puternică a economiei criminale și a economiei legale.

În literatura europeană de specialitate se susține că piețele ilegale se distrug, pe de o parte, de piețele legale și, pe de altă parte, de piețele paralele. Diferența dintre piețele ilegale și piețele paralele ține de natura bunurilor care circulă: - piețe ilegale sunt acelea în care se schimbă bunuri ilicite, a căror producție și consum sunt interzise (droguri, armament, explozibil, materiale radioactive); - piețele paralele sunt acelea în care bunurile licite se schimbă sau circulă ilegal (contrabanda cu țigarete, cu alcool, cafea și orice altă categorie de bunuri). Metodele ilegale care sunt utilizate au drept scop eliminarea dispozițiilor juridice, fiscale, economice și chiar politice (embargo) [1, p.303].

Rețeaua criminală, potrivit lui J.C. Bresson, nu exclude contactul dintre un actor ilegal și un alt actor legal (politician, funcționar, întreprinzător) sau ilegal (alt grup criminal). Rețeaua se caracterizează prin îmbinarea activităților și intereselor actorilor, bazate pe solidaritate și ajutor necondiționat și dublate de un sistem de drepturi și obligații care se impun individului [6, p.265].

Instabilitatea legislativă, mai ales a legislației fiscale, modul incoerent de aplicare a acesteia, precum și politica fiscală excesivă, ca cea mai rapidă și „eficientă” modalitate de procurare a resurselor financiare publice, reprezintă factorii principali care determină desprinderea unei părți din economia oficială și alipirea acesteia la „economia subterană”, contribuind, prin venituri care nu pot fi folosite în procesul economic licit, la „dezvoltarea” și creșterea produsului intern brut al acestei „economii subterane”.

Existența acestui sistem legislativ fiscal deficitar și instabil, care, pe lângă faptul că este incomplet, suferă numeroase modificări și completări, atât de fond, cât și de formă, prezintă mari lacune, imprecizii și ambiguități, contribuie la amplificarea fenomenului evaziunii fiscale prin exploatarea cu maximă abilitate de către contribuabili a acestor deficiențe pentru evitarea plății impozitelor și taxelor, având un impact negativ asupra capacității statului de a se finanța. Lipsa unui sistem legislativ fiscal cu reglementări clare, precise și unitare, care să prevină, descopere și să combată fenomenul evazionist, va genera un impact păgubitor resimțit atât de stat, cât și de contribuabilul neevazionist, care va suporta în continuare o fiscalitate din ce în ce mai excesivă datorată nevoii statului de a acumula fondurile financiare necesare oricărui stat democratic pentru îndeplinirea funcțiilor esențiale [1, p.303].

Mediul economic afectat de o puternică recesiune determină o preocupare permanentă atât a statului, cât și a agentului economic de a „supraviețui”. Astfel, necolectarea și nevărsarea la termenul stabilit de prevederile legislative în vigoare a sumelor cuvenite bugetului general consolidat au un efect negativ asupra execuției bugetare, prin diminuarea veniturilor, dar, mai ales, prin creșterea deficitului bugetar, iar atunci când politica fiscală excesivă, ca modalitate rapidă și „eficientă” de procurare a resurselor financiare, nu atrage resursele necesare, Guvernul se vede nevoit a se „finanța” prin emisiunea de titluri de stat sau prin contractarea de credite externe, „finanțări” care sunt purtătoare de dobânzi, suportate la scadență de către contribuabilii neevazionisti. Tehnologiile noi care permit dezvoltarea tehnicilor financiare, cum sunt produsele derivate, au transformat în mod radical sfera financiară cel puțin în trei direcții: ele au spart spațiul și timpul; ele permit creșterea rentabilității capitalurilor și deplasarea banilor fără nicio legătură cu realitatea schimburilor; ele dau putere mașinilor să gândească și să contureze acțiunile oamenilor. Toate aceste elemente creează o gaură între realitate, concret și omul de finanțe [2, p.45].

O pondere crescută a fenomenului de evaziune fiscală are un impact direct atât asupra veniturilor realizate față de veniturile estimate, datorită sustragerii, necolectării sau nevărsării la termenul stabilit de prevederile legislative în vigoare a sumelor ce i se cuvin bugetului general consolidat, cât și întregii societăți prin apariția de profunde sentimente de inechitate socială și economică, deoarece prin fapte de evaziune fiscală unele persoane acumulează averi fabuloase prin mijloace necinstite, având ca rezultat inevitabil diferențe foarte mari între nivelul de trai al diferitelor categorii sociale, creând astfel o stare de disconfort social.

Bibliografie:

1. BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea Specială: pentru învățământ universitar*. Chișinău, 2004.
2. CARTER, S., CARASCIUC, L., CORDINEANU, L. *Economia tenebră a Republicii Moldova: aspectele calitative și cantitative*. Chișinău, 1996.
3. Codul Penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlament la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12.06.2003.
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
5. VOICU, C. *Criminalitatea afacerilor*. București: Editura Inspectoratului General al Poliției, 1997.
6. VOICU, C. *Spălarea banilor murdari*. București: SYLVI, 1999.

Prezentat la 08.07.2015

SUBIECTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART.191 CP RM

Irina SELEVESTRU

Universitatea de Stat din Moldova

În cadrul acestui studiu se face analiza caracteristicilor subiectului infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM. Se constată că este justificată stabilirea limitei minime de vârstă a răspunderii penale de 16 ani pentru subiectul acestor infracțiuni. În continuare, sunt identificate cele șase condiții pe care trebuie să le îndeplinească administratorul ca subiect al infracțiunilor specificate la art.191 CP RM. Se demonstrează că guvernatorul BNM nu poate avea calitatea de subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2¹) art.191 CP RM. În schimb, acesta poate avea calitatea de subiect al infracțiunilor specificate la alin.(1), (2), (3)-(5) art.191 CP RM. Se argumentează că, în sensul alin.(2¹) art.191 CP RM, administrator al băncii este persoana fizică care nu neapărat administrează o bancă ca pe o persoană juridică. Important este altceva: administratorul băncii trebuie să fie investit prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alte persoane, în numele și în contul băncii. În lipsa acestei condiții, nu putem vorbi despre administrator al băncii în sensul alin.(2¹) art.191 CP RM.

Cuvinte-cheie: delapidarea averii străine, subiect, persoană fizică, responsabilitate, vârsta răspunderii penale, subiect special, administrator, administrator al băncii.

THE SUBJECT OF THE OFFENCES REFERRED TO AT ART.191 PC RM SUMMARY

In this study are analyzed the characteristics of the subject of the offences set forth in art.191 PC RM. Concerning this matter is stated that it is perfectly justified to establish the minimum age of 16 years for the penal liability of the subject to these offences. There have been also identified the six conditions that must be met by the manager in order to be considered the subject of the offences specified at art.191 PC RM. It is demonstrated that the Governor of NBM cannot comprise the quality of subject of the offence as provided by par.(2¹) art.191 PC RM. Instead, he may attract the quality of subject of the offences referred to at par.(1), (2), (3)-(5) art.191 PC RM. It is argued that, under par.(2¹) art.191 PC RM, the manager of the bank is the natural person who is not necessarily managing a bank as a legal entity. The important part is something else: the bank's manager must be vested by law or status to assume obligations, either alone or with others, in the name and on behalf of the bank. In the absence of this condition, we cannot talk about a bank manager as referred to at par.(2¹) art.191 PC RM.

Keywords: embezzlement of others' wealth, subject, natural person, liability, age for penal liability, special subject, manager, manager of the bank.

În cadrul componenței de infracțiune, elementele constitutive subiective sunt reprezentate nu doar de latura subiectivă a infracțiunii, dar și de subiectul infracțiunii. Subiectul infracțiunii apare în calitate de element constitutiv obligatoriu al componenței de infracțiune [1].

Prin „subiect al infracțiunii” se înțelege persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, grație faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiecți, este pasibilă de răspundere penală [2].

Din analiza art.21 CP RM deducem că subiect al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii faptei a atins vârsta de 16 ani. În afară de aceasta, subiectul respectivelor infracțiuni are, după caz, una din următoarele calități speciale: administrator (în ipoteza infracțiunilor specificate la alin.(1), (2), (3)-(5) art.191 CP RM); administrator al băncii (în situația infracțiunii prevăzute la alin.(2¹), (3)-(5) art.191 CP RM).

Așadar, în primul rând, subiectul infracțiunilor analizate trebuie să îndeplinească condițiile generale privitoare la: a) calitatea de persoană fizică; b) responsabilitate; c) vârsta minimă a răspunderii penale.

Într-adevăr, subiect al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM poate fi doar persoana fizică. Desprindem aceasta din examinarea coroborată a sancțiunilor stabilite la alineatele art.191 CP RM și a dispoziției de la alin.(4) art.21 CP RM: „Persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială din prezentul Cod”.

Pentru comparație, de exemplu, alin.(4) art.183 din Codul penal al Lituaniei [3] (articol corespondent cu art.191 CP RM) stabilește că și persoana juridică poate fi subiect al infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine.

Cerința privind calitatea de persoană fizică este valabilă chiar și pentru administratorul băncii ca subiect al infracțiunilor specificate la alin.(2¹), (3)-(5) art.191 CP RM. Subliniem aceasta, întrucât art.21 al Legii instituțiilor financiare prevede: „Administratori ai băncii pot fi numai persoane fizice, cu excepția membrilor comisiei de cenzori ale căror împuterniciri pot fi delegate organizației de audit, dacă aceasta nu efectuează controlul de audit al băncii”. În acest context, S.Brînza și V.Stati relevă, cu drept cuvânt: „Reiese că, în general, este posibil ca o persoană juridică să fie administrator al băncii. În același timp, din sancțiunea de la alin.(2¹) art.191 CP RM se desprinde că persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunii specificate la această normă” [4].

În altă privință, în conformitate cu art.22 CP RM, „responsabilitate este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile”.

Implicit, cerința privind **responsabilitatea** persoanelor, care pot evolua ca subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, reiese din textul unor legi: administrator al unei societăți cu răspundere limitată poate fi numai o persoană cu capacitate deplină de exercițiu (alin.(2) art.69 al Legii privind societățile cu răspundere limitată, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 14.06.2007 [5]); în profesia de administrator autorizat poate fi admisă persoana fizică cu capacitatea de exercițiu deplină (art.12 al Legii cu privire la administratorii autorizați, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 18.07.2014 [6]); administratorul băncii trebuie să aibă capacitatea deplină de exercițiu (subpct.1) pct.4 din anexa nr.1 la Hotărârea BNM privind aprobarea Regulamentului cu privire la exigențele față de administratorii băncii, nr.134 din 01.07.2010 [7]) etc.

Are dreptate S.Prodan când afirmă: „Responsabilitatea și vârsta minimă a persoanei care a comis infracțiunea, stabilite de lege (art.21 și 22 CP RM) ca semne ale subiectului infracțiunii, sunt strâns legate între ele, se condiționează și se completează reciproc în cadrul componenței de infracțiune” [8] În conjunctura analizei pe care o efectuăm, un interes mai pronunțat îl comportă examinarea problemei privind vârsta minimă a răspunderii penale.

Astfel, pentru infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM legiuitorul a fixat limita minimă de vârstă a răspunderii penale de 16 ani. În acest mod, legiuitorul a sugerat că gradul de pericol social al acestor infracțiuni este mai redus în comparație cu cel al infracțiunilor prevăzute la art.186-188, alin.(2)-(5) art.190 și alin.(2)-(4) art.192 CP RM, precum și al altor infracțiuni pentru care limita minimă de vârstă a răspunderii penale este de 14 ani. Vârsta sub 16 ani a făptuitorului este o cauză care exclude răspunderea conform art.191 CP RM. În acest fel, legiuitorul ne inspiră ideea că persoanele, care nu au atins vârsta de 16 ani, nu au dezvoltarea psihofizică necesară care să le permită să-și stăpânească și să-și dirijeze în mod conștient actele de conduită, precum și să-și dea seama de posibilele urmări prejudiciabile ale faptelor sale.

În opinia lui S.A. Markunțov, „stabilirea vârstei minime a răspunderii penale își găsește fundamentarea în gradul de socializare a făptuitorului, socializare care-i permite să conștientizeze caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, să prevadă urmările ei prejudiciabile și să fie pasibil de pedeapsă” [9]. Poziții apropiate au și alți autori [10]. Din această perspectivă, este oare justificată stabilirea limitei minime de vârstă a răspunderii penale de 16 ani pentru subiectul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM?

Cunoaștem că subiectul infracțiunilor examinate trebuie să fie participant la raporturile juridice de muncă, civile sau de altă natură.

Potrivit prevederilor Codului civil, capacitate de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa (art.19); capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani (alin.(1) art.20).

Aceste prevederi își găsesc dezvoltarea în altele. De exemplu, în corespundere cu alin.(2) art.69 al Legii privind societățile cu răspundere limitată, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 14.06.2007 [11], administrator al unei societăți cu răspundere limitată poate fi numai o persoană fizică majoră. În acord cu pct.2 al Hotărârii Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Nomenclatoarelor funcțiilor deținute și lucrărilor executate de către salariații cu care angajatorul poate încheia contracte scrise cu privire la răspunderea materială individuală sau colectivă (de brigadă) deplină, precum și a contractelor-tip cu privire la răspunderea materială deplină, nr.449 din 29.04.2004 [12], contractul scris cu privire la răspunderea materială deplină poate fi încheiat de angajator cu salariatul care a atins vârsta de 18 ani. Potrivit anexei nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală” și a Standardelor minime de calitate, nr.314 din 23.05.2012 [13], poate fi angajată în funcția de asistent personal orice persoană, inclusiv unul din membrii familiei sau rudele beneficiarului, care

are vârsta minimă de 18 ani (subpct.1) pct.13); asistentul personal are, printre responsabilități, prestarea de activități prevăzute în contractul individual de muncă, fișa postului și planul individualizat de asistență al beneficiarului (subpct.1) pct.12).

În același timp, conform alin.(3) art.20 din Codul civil, minorul dobândește prin căsătorie capacitate deplină de exercițiu (alin.(2) art.20); minorul care a atins vârsta de 16 ani poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător (alin.(3) art.20).

Dispoziția de la alin.(2) art.20 din Codul civil este secundată de cea de la art.14 din Codul familiei, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 26.10.2000 [14]: vârsta matrimonială minimă este de 18 ani (alin.(1)); pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vârstei matrimoniale, dar nu mai mult decât cu doi ani (alin.(2)). De asemenea, dispoziția de la alin.(2) art.20 din Codul civil este secundată de alte prevederi: „persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani” (alin.(2) art.46 din Codul muncii); „membri ai cooperativei de producție pot fi persoanele fizice care au împlinit vârsta de 16 ani” (art.5 al Legii privind cooperativele de producție, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 25.04.2002 [15]).

De asemenea, Z.A. Neznamova opinează, just, că o persoană de 16 ani poate fi împuternicită să primească, de exemplu, bursa de studii în numele mai multor reprezentanți [16]. Implicit, o asemenea posibilitate reiese din alin.(5) art.252 din Codul civil: „Procurile eliberate pentru primirea... burselor... pot fi autentificate de administrația de la locul de... studii al persoanei care eliberează procura...”.

Având în vedere cele menționate mai sus, este justificată stabilirea limitei minime de vârstă a răspunderii penale de 16 ani pentru subiectul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM. Totuși, nu sunt foarte numeroase ipotezele în care un asemenea subiect ar putea avea vârsta între 16 și 18 ani.

În alt context, în afară de condițiile generale, subiectul special al infracțiunii trebuie să îndeplinească și unele condiții speciale; acestea permit restrângerea cercului de persoane care poartă răspundere pentru o anumită infracțiune [17].

V.I. Terentiev consideră calitatea specială a subiectului infracțiunii semn facultativ al acestuia [18]. Însă, „facultativ” înseamnă „care nu este obligatoriu” [19]. Dacă nu ar avea un caracter obligatoriu, calitatea specială a subiectului nu ar mai conta sub aspectul calificării faptei. Prezența acestei calități, ca și lipsa ei, ar avea același impact asupra calificării faptei. Bineînțeles, nu putem fi de acord cu opinia enunțată de V.I. Terentiev. Așa cum vom putea vedea *infra*, calitatea specială a subiectului contează în planul calificării faptei conform art.191 CP RM. Lipsa calității respective echivalează cu lipsa componentei de infracțiune.

Din punctul de vedere al lui R.Popov, subiect special al infracțiunii este persoana fizică sau juridică, care, în afară de calitățile generale cerute de Partea Generală a Codului penal, trebuie să posede calitățile speciale cerute de norma din Partea Specială a Codului penal, în care se stabilește răspunderea pentru acea infracțiune [20]. Opinii similare sunt exprimate și de alți autori [21].

Supra, am consemnat că subiectul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM are, după caz, calitatea specială de administrator sau de administrator al băncii. De unde reiese această concluzie?

Înainte de a răspunde la această întrebare, concretizăm că între noțiunile „administrator al băncii” și „administrator” există o relație de tip „parte-întreg”. În aceste condiții, stabilirea conținutului noțiunii „administrator” are o dublă semnificație: 1) permite circumstanțierea calității de administrator, ca subiect al infracțiunilor specificate la alin.(1), (2), (3)-(5) art.191 CP RM; 2) reprezintă temelia pentru analiza calității de administrator al băncii, ca subiect al infracțiunilor prevăzute la alin.(2¹), (3)-(5) art.191 CP RM.

Calitatea specială de administrator al băncii este nominalizată expres chiar în dispoziția de la alin.(2¹) art.191 CP RM. Nu același lucru se poate menționa despre calitatea specială de administrator.

În acest sens, M.N. Gladkih susține: calitățile speciale ale unor subiecți ai infracțiunii nu sunt nominalizate expres în dispozițiile de incriminare. Asemenea calități pot fi stabilite doar pe calea interpretării. Aceasta presupune analiza altor elemente constitutive ale infracțiunii, precum și a interdependenței acestor elemente și a subiectului infracțiunii [22]. Mai apropiată de necesitățile studiului nostru este poziția lui N.Iarmiș. Referindu-se la infracțiunile reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, aceasta afirmă: „În dispoziția incriminatoare nu este circumstanțiată calitatea specială a subiectului infracțiunii. La stabilirea acesteia contribuie caracterizarea obiectului material al infracțiunii, pe care o face legiuitorul” [23].

În dispoziția de la alin.(1) art.191 CP RM obiectul material al infracțiunii este caracterizat prin sintagma „bunurilor altei persoane, încredințate în administrarea făptuitorului”. Examinând sintagma din legea penală

română, corespondentă cu aceasta, O.Predescu și A.Hărăstășanu conchid: proprietarul bunului nu poate fi subiect al infracțiunii [24]. Dezvoltând ideea și interpretând sintagma similară din legea penală rusă, O.I. Godunov relevă următoarele două componente ale calității speciale a subiectului infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine: 1) acest subiect nu poate fi proprietar al bunurilor care reprezintă obiectul material al infracțiunilor în cauză; 2) subiectul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine este un neproprietar care posedă anumite prerogative și împuterniciri asupra respectivelor bunuri [25].

Prima din aceste componente este scoasă în evidență în argumentarea formulată de apărător în următoarea speță: *în baza contractelor de vânzare-cumpărare, în momentul transmiterii mărfii către cărauș, întreprinderea „V.” S.R.L. a devenit proprietarul mărfii primite de la întreprinderea „O.-V.”. Deoarece a devenit proprietarul mărfii, întreprinderea „V.” S.R.L. nu a administrat-o. Ea și-a realizat dreptul de posesie, de folosință și de dispoziție asupra bunurilor. Astfel, vinovăția condamnatului S.G. în săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.191 CP RM nu a fost dovedită în instanța de judecată* [26]. Cu alte cuvinte, subiectul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM nu poate avea întreaga gamă de prerogative și împuterniciri pe care le posedă proprietarul. Acest subiect poate avea doar prerogativele și împuternicirile ce derivă din calitatea de posesor legitim neproprietar al bunurilor care constituie obiectul material al infracțiunilor analizate. Săvârșind infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM, subiectul acestora tinde să lărgească ilegal sfera de prerogative și împuterniciri asupra bunurilor în cauză, pentru „a ocupa locul” proprietarului acestora. Dacă subiectul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM ar fi proprietarul bunurilor sustrase, el nu ar mai avea la ce aspira, lui nu i-ar mai trebui să comită infracțiunea. În genere, în asemenea condiții, infracțiunea nu ar fi posibilă: în cadrul aceleiași infracțiuni, aceeași persoană nu poate fi subiect și victimă; infracțiunea nu ar avea obiect, deoarece nu poți sustrage bunuri care se află în proprietatea ta.

Cele evocate mai sus au și alte conotații. Acestea reies din analiza următoarei spețe: *procesul penal de învinuire a lui D.D. în baza lit.c) și d) alin.(2) art.191 CP RM a fost încetat, din motivul că fapta pe care a comis-o este prevăzută la art.175 „Samovolnicia” din Codul contravențional. În fapt, acesta era angajat în calitate de chelner la un restaurant din mun. Chișinău, care aparținea întreprinderii individuale „S.R.”. La 31.07.2008, D.D. și-a exercitat în mod arbitrar un drept legitim. Prin încălcarea ordinii stabilite de lege, acesta a luat din casa întreprinderii 15.700 lei, în contul salariului neprimat, precum și al valorii lăncșorului din aur pe care el l-a dat în gaj administratorului întreprinderii individuale „S.R.” la data angajării sale în serviciu* [27]. Sub acest aspect, prezintă interes poziția lui I.Pascu: „Nu este susceptibil de a constitui obiectul material al abuzului de încredere bunul asupra căruia există controverse între părți cu privire la dreptul de proprietate” [28]. Un punct de vedere similar expun A.Șilipuk [29] și P.V. Oliinik [30]. Drept urmare, nu art.191 CP RM, ci art.352 CP RM sau art.175 din Codul contravențional este aplicabil în ipoteza în care făptuitorul revendică, în mod arbitrar și prin încălcarea ordinii stabilite, bunurile asupra cărora exercită un drept legitim sau presupus. Altfel spus, subiect al infracțiunilor specificate la art.191 CP RM nu poate fi persoana care exercită un drept de proprietate – legitim sau chiar presupus – asupra bunurilor pe care le revendică de la o altă persoană.

Din aceste considerente, în contextul art.191 CP RM, noțiunea „administrare” nu poate avea accepțiunea evocată, de exemplu, în art.2 al Legii privind administrarea și deținerea proprietății publice, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 04.05.2007 [31]: administrare a proprietății publice constituie activitatea ce ține de exercitarea și modificarea dreptului de proprietate al statului și/sau al unităților administrativ-teritoriale.

În cele ce urmează, vom analiza cea de-a doua componentă a calității speciale a subiectului infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM: acest subiect este un neproprietar care posedă doar anumite prerogative și împuterniciri asupra bunurilor care reprezintă obiectul material al acestor infracțiuni.

Sprăjnim punctele de vedere exprimate de M.V. Stepanov și Iu.Usik: se consideră încredințate în administrarea făptuitorului acele bunuri asupra cărora acesta își exercită prerogativele de posesie, folosință sau dispoziție, în virtutea raporturilor juridice de muncă, civile sau de altă natură la care participă [32]. Și alți autori au viziuni apropiate [33].

În același context, B.V. Voljenkin, Z.A. Neznamova și A.I. Ciuprova nuanțează: subiectul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, săvârșite cu folosirea situației de serviciu, este persoana cu funcție de răspundere sau persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală [34]. S.A. Eliseev emite o opinie asemănătoare [35]. Astfel de puncte de vedere sunt valabile în raport cu ipoteza consemnată la lit.d) alin.(2) art.191 CP RM, presupunând săvârșirea infracțiunii cu folosirea situației de serviciu.

Făcând o comparație cu infracțiunile corespunzătoare prevăzute de legea penală română, atestăm o situație mai complexă. Din analiza efectuată în doctrina penală română deducem că subiect al acestor infracțiuni este: persoana căreia bunurile victimei i-au fost încredințate în baza unui titlu și cu un anumit scop (în ipoteza infracțiunilor specificate la art.238 CP Rom); persoana obligată să administreze sau să conserve bunurile victimei ori să aibă grija administrării sau conservării acestora (în situația infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.242 CP Rom); administratorul judiciar, lichidatorul averii debitorului sau un reprezentant ori prepus al acestora (în cazul infracțiunii specificate la alin.(2) art.242 CP Rom); functionarul public care gestionează sau administrează bunurile victimei (în ipoteza infracțiunii prevăzute la art.295 CP Rom) [36].

După A.Borodac, infracțiunile specificate la art.191 CP RM pot fi săvârșite numai de un funcționar sau de un alt salariat, care gestionează sau administrează bunurile din avutul proprietarului [37]. Remarcăm că acest autor recurge la terminologia utilizată la caracterizarea subiectului infracțiunii prevăzute la art.295 CP Rom. Este oare îndreptățită o asemenea abordare?

Pentru a răspunde la această întrebare, reproducem punctul de vedere expus de V.Rămureanu și Gh.Diaconescu: la delapidare (art.295 CP Rom) temeiul posesiei legitime este un raport juridic de muncă, în timp ce la abuzul de încredere (art.238 CP Rom) acesta îl constituie un raport juridic de drept civil (cu titlu precar) [38]. Pentru comparație, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, temeiul posesiei legitime îl constituie raporturile juridice de muncă, civile sau de altă natură. Sub acest aspect, infracțiunile specificate la art.191 CP RM se aseamănă doar în parte cu infracțiunea prevăzută la art.295 CP Rom.

În art.295 CP Rom se face distincție între termenii „gestionar” și „administrator”. În doctrina penală română, semantismul acestor termeni transpare din următoarea explicație: gestionarul vine în contact direct cu bunurile (date fiind atribuțiile lui legate de primirea, păstrarea sau eliberarea bunurilor), în timp ce administratorul are un contact posibil, virtual [39].

Întrucât în art.191 CP RM nu se face o asemenea distincție terminologică, în toate cazurile trebuie să vorbim despre calitatea specială de administrator. Aceasta deoarece, în contextul infracțiunilor prevăzute la acest articol, bunurile sunt încredințate anume în administrarea făptuitorului.

Totodată, trebuie să recunoaștem că, în ce privește subiectul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, calitatea specială de administrator cunoaște două ipostaze. În legătură cu acestea, S.Brînza și V.Stati menționează: „Prin „administrator” se înțelege persoana care vine în contact direct cu bunurile altei persoane, datorită atribuțiilor sale legate de păstrarea, prelucrarea, vânzarea (livrarea), transportarea sau folosirea bunurilor. Dacă – fără a avea contact direct cu bunurile aparținând altei persoane – administratorul are dreptul de a da dispoziții cu privire la păstrarea, prelucrarea, vânzarea (livrarea), transportarea sau folosirea de bunuri, răspunderea i se va aplica în corespundere cu lit.d) alin.(2) art.191 CP RM” [40]. Din acest unghi, calitatea specială a subiectului infracțiunii prevăzute la art.295 CP Rom se aseamănă cu calitatea specială a subiectului infracțiunilor specificate la art.191 CP RM.

În conjunctura infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, raportul juridic de muncă (ca temei al posesiei legitime) constituie obiectul reglementării, în special, al art.327, lit.c) alin.(1) art.338 sau art.339 din Codul muncii. La rândul său, raportul juridic civil (ca temei al posesiei legitime) reprezintă obiectul reglementării, mai ales, al normelor din Titlul III din Cartea a III-a a Codului civil, referitoare la diferite tipuri de contracte. În afară de aceste raporturi juridice, altele (de exemplu, raporturile juridice la care participă persoanele cu funcție de răspundere sau persoanele care gestionează organizațiile comerciale, obștești sau alte organizații nestatale) pot apărea ca temei al posesiei legitime [41]. Important este ca ele să nu intre sub incidența unor norme care sunt speciale față de art.191 CP RM. Spre exemplu, acest articol nu-i poate fi imputat militarului căruia echipamentul (în sensul anexei nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la asigurarea cu echipament a militarilor Forțelor Armate pe timp de pace, nr.104 din 06.02.2008 [42]) i-a fost eliberat pentru folosință personală. Într-un asemenea caz, urmează a fi aplicat alin.(1) art.381 CP RM.

În altă ordine de idei, calitatea specială a subiectului infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM este limitată sub aspect temporal. În acest registru, L.D. Gauhman și S.V. Maximov afirmă, pe bună dreptate: încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului presupune că acesta va exercita asupra lor o posesie legitimă limitată în timp. Această limită nu poate depăși momentul încetării executării obligațiilor care derivă din raportul juridic ce constituie temeiul posesiei legitime pe care o exercită făptuitorul [43].

Referindu-se la calitatea specială a subiectului infracțiunii, I.Ionescu menționează: „Pierderea calității după săvârșirea faptei, ca și dobândirea calității după comiterea acesteia nu au relevanță” [44]. Considerăm că această

aserțiune necesită anumite clarificări. Aceasta pentru că trebuie nuanțate conotațiile sub care se prezintă cele două ipoteze ce caracterizează irelevanța în planul lipsei calității speciale a subiectului infracțiunii: 1) pierderea acestei calități după săvârșirea faptei prejudiciabile; 2) dobândirea calității speciale a subiectului infracțiunii după comiterea faptei prejudiciabile. Astfel, pierderea calității speciale a subiectului infracțiunii după săvârșirea faptei prejudiciabile nu poate anula respectiva calitate, calificarea făcându-se potrivit normei penale care stabilește calitatea specială a subiectului infracțiunii în cauză. Totodată, dobândirea calității speciale a subiectului infracțiunii după comiterea faptei prejudiciabile corespunzătoare nu constituie un temei pentru aplicarea normei penale care stabilește respectiva calitate specială a subiectului infracțiunii. Reținerea la calificare a acestei calități este posibilă numai în cazul în care ea a fost dobândită până la momentul de consumare a respectivei fapte prejudiciabile. Insistăm tocmai asupra momentului de consumare a faptei prejudiciabile, nu a infracțiunii. Aceasta deoarece, în cazul infracțiunilor materiale, momentul de consumare a faptei prejudiciabile și momentul de consumare a infracțiunii pot fi decalate destul de mult. În plus, conform art.9 CP RM, „timpul săvârșirii faptei se consideră timpul când a fost săvârșită acțiunea (inacțiunea) prejudiciabilă, indiferent de timpul survenirii urmărilor”.

După această digresiune absolut necesară, vom schimba registrul. *In concreto*, vom analiza ipoteza în care, din cauza lipsei calității speciale a subiectului infracțiunii prevăzute la art.191 CP RM, va fi aplicabil nu acest articol, dar art.186 CP RM.

În context, V.N. Zăreanov opinează că răspunderea urmează a fi aplicată pentru una din infracțiunile reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine în următoarea situație: de exemplu, la gară valiza este lăsată pentru scurt timp sub supravegherea unei persoane aflate din întâmplare în preajmă, după care această persoană sustrage respectiva valiză [45]. De altă părere sunt S.Brînză și V.Stati: în cazul infracțiunilor specificate la art.186 CP RM, bunurile pot fi transmise către făptuitor pentru exercitarea unor funcții cu caracter pur tehnic (de exemplu, examinare, măsurare, verificare, supraveghere etc.) [46]. Care din cele două opinii este cea corectă?

Înainte de a oferi răspuns la această întrebare, consemnăm caracterul neuniform al practicii judiciare cu privire la aspectul discutat. În acest sens aducem ca exemplu 3 spețe: *R.P. a fost condamnat în baza alin.(2) art.195 CP RM (actualmente abrogat), pentru însușirea în proporții deosebit de mari sub formă de furt. În fapt, acesta a fost angajat de S.R. în vederea efectuării unor lucrări de reparație curentă a casei de locuit situate în or. Soroca. În aceste condiții, la 15.08.1997, între orele 16.00 și 17.00, R.P. a pătruns în garajul lui S.R., de unde a sustras pe ascuns 23.000 \$ și bijuterii din aur în valoare de 45.000 lei [47]; ·R.S. a fost condamnată în baza alin.(1) art.195 CP RM, pentru însușirea în proporții mari sub formă de furt. În fapt, aceasta era angajată ca vânzătoare într-o gheretă de pe teritoriul Pieței Centrale din mun. Chișinău, care aparținea întreprinderii „G.I.” S.R.L. Pe parcursul lunii aprilie 2004, R.S. a sustras de la întreprinderea în cauză marfă în valoare totală de 16350 lei [48]; ·S.I. a fost condamnat în baza art.191 CP RM. În fapt, în perioada mai 2013-ianuarie 2014 acesta a fost angajat ca cioban la stâna lui M.M. aflată în apropiere de satul Seliște, raionul Nisporeni. În aceste condiții, lui S.I. i-au fost încredințate în administrare 200 de oi, dintre care 23 au fost sustrate de către S.I. [49].*

Nu punem la îndoială corectitudinea soluției de calificare în prima din spețele reproduse mai sus. Aceasta deoarece bunurile sustrate pe ascuns de către R.P. nu i-au fost încredințate în administrare. În același timp, ridică semne de întrebare soluția de calificare din speța nr.2 exemplificată mai sus: or, marfa în valoare totală de 16.350 lei i-a fost încredințată în administrare lui R.S., angajată ca vânzătoare. De ce atunci i s-a aplicat răspunderea nu pentru delapidarea averii străine, ci pentru furt? La fel, suscită reticențe soluția de calificare din speța nr.3 reprodusă mai sus: poate oare un cioban să fie considerat administrator în sensul art.191 CP RM?

Așadar, în spețele nr.2 și 3, exercitau oare făptuitorii funcții cu caracter pur tehnic? Sau aceștia își executau obligațiile de administrare a bunurilor care le-au fost încredințate?

V.Cioclei ne ajută să răspundem la aceste întrebări. Referindu-se la situația-premisă pe care este construită infracțiunea de abuz de încredere prevăzută de legea penală română (infracțiune asemănătoare în multe privințe cu infracțiunile specificate la art.191 CP RM), acest autor susține: prin deținerea bunului trebuie să se înțeleagă dreptul de a stăpâni un bun în numele altuia. În același timp, trebuie de avut în vedere faptul că deținerea bunului, ca situație juridică, nu trebuie confundată cu simpla deținere fizică a bunului, în afara unui raport juridic. În acest din urmă caz, eventuala însușire a bunului reprezintă infracțiunea de furt (de exemplu, X îl roagă pe Y să-i țină bagajul pentru a putea coborî din tren, iar Y și-l însușește; sau: X îi dă lui Y o pereche de

pantofi pentru a fi probați, iar Y își însușește respectivii pantofi etc.) [50]. Așadar, preexistența unui raport juridic (care are ca obiect bunurile ce urmează a fi sustrate) dintre făptuitor și victimă este caracteristică pentru infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM, nu însă pentru cele specificate la art.186 CP RM.

Unii autori adaugă alte detalii în tabloul de disociere a infracțiunilor prevăzute la art.186 și 191 CP RM: subiectul infracțiunilor, reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, pot avea doar acces la bunurile pe care le sustrag. Aceasta presupune prezența a cu totul altor condiții decât cele implicând încredințarea bunurilor în administrarea făptuitorului [51]. N.S. Taganțev dezvoltă această idee: spre deosebire de infracțiunile reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, cele reunite sub denumirea marginală de furt presupun că făptuitorul sustrage bunurile care nu au ieșit din posesia nemijlocită a victimei [52]. În acest fel, raportul juridic (care are ca obiect bunurile ce urmează a fi sustrate) dintre făptuitor și victimă, privit ca situație-premisă pe care sunt construite infracțiunile specificate la art.191 CP RM, presupune ieșirea acestor bunuri din posesia nemijlocită a victimei. Drept urmare, subiect al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM este posesorul nemijlocit al bunurilor victimei. Respectiv, victima acestor infracțiuni, care ia parte la același raport juridic, este posesorul mijlocit al bunurilor care sunt sustrate.

Cunoaștem că, în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, temeiurile încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului trebuie să fie juridice (nu faptice). Doar în acest fel, în rezultatul încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, acesta va putea obține anumite prerogative sau împuterniciri asupra respectivelor bunuri.

În contextul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM, tocmai calitatea făptuitorului de a fi posesorul nemijlocit al bunurilor victimei este cea care-i permite să exercite anumite prerogative și împuterniciri asupra acestora. Funcțiile cu caracter pur tehnic (exercitate în privința bunurilor victimei în contextul infracțiunilor prevăzute la art.186 CP RM) se deosebesc de prerogativele și împuternicirile exercitate asupra bunurilor victimei în contextul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM. Prerogativele și împuternicirile în cauză constau nu în examinarea, măsurarea, verificarea, supravegherea etc. a bunurilor victimei. Asemenea procedee tehnice presupun simpla deținere fizică a bunului. Ele nu presupun prezența dreptului de posesie (*jus possidendi*) asupra bunurilor victimei, condiție esențială ce caracterizează subiectul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM.

În același context, nu este de prisos să cităm opinia exprimată de S.Brînza și V.Stati: delimitarea dintre infracțiunile specificate la art.186 și 191 CP RM se face nu în funcție de caracteristicile profesionale sau de altă natură ale subiectului infracțiunii. În acest caz, delimitarea ține de trăsăturile obiectului material al infracțiunii, având implicații asupra subiectului infracțiunii [53]. Deci, nu întotdeauna ocupația profesională (cioban, șofer, tractorist etc.) sau alte asemenea caracteristici ale făptuitorului sunt în măsură să contribuie la stabilirea normei aplicabile. Esențial este dacă, la momentul comiterii infracțiunii, făptuitorul manevrează bunurile victimei în virtutea unor temeiuri juridice sau faptice: în cazul în care temeiurile sunt juridice, se aplică art.191 CP RM; dacă însă temeiurile sunt faptice, se aplică art.186 CP RM.

Cu această ocazie, consemnăm că în literatura de specialitate este folosită noțiunea „administrator de fapt” [54]. Se are în vedere persoana care *sine jure* (fără drept) se substituie celui care ar urma de drept să exercite administrarea. Accentuăm că administratorul de fapt nu poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM. Or, în cazul acestor infracțiuni, indiferent de formele în care se concretizează temeiurile încredințării bunurilor în administrarea făptuitorului, respectivele temeiuri trebuie să fie conforme cu legea. De aceea, subiect al infracțiunilor specificate la art.191 CP RM poate fi doar acel administrator care cu drept își exercită atribuțiile.

În concluzie la cele sus-menționate, în sensul art.191 CP RM, administrator este persoana care îndeplinește următoarele condiții:

1) poate avea doar prerogativele și împuternicirile ce derivă din calitatea de posesor legitim neproprietar al bunurilor care constituie obiectul material al infracțiunilor analizate;

2) nu poate fi persoana care exercită un drept de proprietate – legitim sau chiar presupus – asupra bunurilor pe care le revendică de la o altă persoană;

3) împreună cu victima infracțiunii, ia parte la un raport juridic care are ca obiect bunurile ce urmează a fi sustrate. Acest raport juridic presupune ieșirea respectivelor bunuri, înainte de comiterea infracțiunii, din posesia nemijlocită a victimei;

4) la momentul săvârșirii infracțiunii, este posesorul nemijlocit al bunurilor victimei. Respectiv, victima infracțiunii, care ia parte la același raport juridic, este posesorul mijlocit al bunurilor sustrate;

5) la momentul săvârșirii infracțiunii, manevrează bunurile victimei în virtutea unor temeiuri juridice, nu faptice;

6) exercită cu drept, nu sine jure, atribuțiile de administrare a bunurilor victimei.

După ce am examinat noțiunea „administrator” care desemnează calitatea specială a subiectului infracțiunilor specificate la alin.(1), (2), (3)-(5) art.191 CP RM, în cele ce urmează vom analiza noțiunea „administrator al băncii” care desemnează calitatea specială a subiectului infracțiunilor prevăzute la alin.(2¹), (3)-(5) art.191 CP RM.

În context, sub aspectul dreptului comparat, este de menționat, de exemplu, § 656 „Furtul, delapidarea sau abuzul săvârșit de un funcționar bancar sau un angajat al băncii” din Codul penal federal al SUA [55]. Această normă stabilește pedeapsa sub formă de amendă în mărime de până la 1 mil. \$ și/sau de închisoare de până la 30 de ani. Totuși, dacă valoarea daunelor produse nu depășește 1000 \$, atunci pedeapsa constă într-o amendă în mărimea care nu depășește cuantumul daunelor produse și/sau în închisoare de până la un an.

După acest excurs, consemnăm că cele șase condiții, referitoare la calitatea specială de administrator enunțate mai sus, sunt valabile și în raport cu calitatea specială de administrator al băncii. În afară de aceste condiții, sunt și altele, specifice. Acest specific îl condiționează calitatea specială a victimei infracțiunii – banca al cărei administrator este subiectul infracțiunii. În legătură cu aceasta, precizăm: filialele și reprezentanțele unei bănci nu pot avea calitatea de victime ale infracțiunii prevăzute la alin.(2¹) art.191 CP RM. Nu același lucru se poate afirma despre sucursalele băncilor; în sensul alin.(2¹) art.191 CP RM, prin „bancă” se are în vedere doar banca comercială, nu și Banca Națională a Moldovei.

Din acestea ar deriva alte două concluzii: 1) administratorul unei filiale sau reprezentanțe a unei bănci nu poate avea calitatea de subiect al infracțiunii specificate la alin.(2¹) art.191 CP RM. În schimb, acesta poate avea calitatea de subiect al infracțiunilor prevăzute la alin.(1), (2), (3)-(5) art.191 CP RM. Cât privește administratorul unei sucursale a unei bănci, acesta poate avea calitatea de subiect al oricărei dintre infracțiunile specificate la art.191 CP RM; 2) Guvernatorul BNM nu poate avea calitatea de subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2¹) art.191 CP RM. În schimb, acesta poate avea calitatea de subiect al infracțiunilor specificate la alin.(1), (2), (3)-(5) art.191 CP RM.

A doua din aceste concluzii derivate nu provoacă rezerve. Dar este oare corectă prima din concluziile derivate enunțate mai sus?

Precizăm că alineatul (2¹) a apărut în art.191 CP RM ca urmare a adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova, la 25.07.2014, a Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative [56]. În următoarea speță infracțiunea a fost săvârșită înainte de intrarea în vigoare a acestei legi: *L.O. a fost condamnată în baza alin.(5) art.191 CP RM. În fapt, pe parcursul anilor 2005-2008 aceasta a exercitat funcția de contabil-șef al filialei Chișinău a Băncii comerciale „U.” S.A. Folosindu-se de situația de serviciu, L.O. a sustras din banii care i-au fost încredințați în administrare 2.153.827,25 lei* [57]. Întrebarea este următoarea: dacă infracțiunea ar fi fost săvârșită după intrarea în vigoare a a respectivei legi, i-am fi oare reținut subiectului infracțiunii calitatea specială de administrator al băncii? La concret: în accepțiunea legii penale în vigoare, este oare administrator al băncii contabilul-șef al unei filiale a băncii?

Conform art.134¹³ CP RM, „prin administrator al băncii, în sensul alin.(2¹) art.191, alin.(3) art.197, alin.(2) art.239¹ și art.239², se înțelege persoana definită astfel prin Legea instituțiilor financiare nr.550-XIII din 21 iulie 1995”. Norma de referință, și anume – art.3 al Legii instituțiilor financiare, prevede: prin „administrator” se înțelege membrul consiliului, al organului executiv, al comisiei de cenzori, contabilul-șef, conducătorul filialei persoanei, precum și altă persoană investită prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul persoanei. O definiție mai detaliată găsim la pct.2 din anexa nr.1 la Hotărârea BNM privind aprobarea Regulamentului cu privire la exigențele față de administratorii băncii, nr.134 din 01.07.2010: administratori ai băncii sunt: a) membrii consiliului băncii; b) membrii comisiei de cenzori ai băncii; c) președintele, vicepreședintele, membrii organului executiv și contabilul-șef al băncii; d) conducătorul filialei băncii; e) administratorul special, lichidatorul băncii în proces de lichidare; f) alte persoane investite prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alte persoane, în numele și în contul băncii.

De exemplu, la pct.7.4.1 din Statutul Băncii comerciale „Mobiasbancă – Groupe Societe Generale” S.A. [58] se menționează: „Alte persoane investite să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul Băncii se desemnează de către Consiliul Băncii și sunt împuternicite să încheie acte juridice în numele Băncii în limita împuternicirilor stabilite doar după obținerea confirmării BNM privind exercitarea funcției de administrator, eliberate în conformitate cu Regulamentul BNM cu privire la exigențele față de administratorii băncii. După confirmarea de către BNM în funcția de administrator următoarele persoane

acționează fără procură în numele Băncii în orice circumstanță legată de activitățile pe care le coordonează: adjunctii Președintelui Băncii (care pot fi Prim-vicepreședinte și/sau vicepreședinții); Chief Operational Officer; directorul comercial”.

Caracteristicile tuturor categoriilor de administratori ai băncii, enumerate mai sus, sunt stabilite la: art.19-21, 37⁵, 38² etc. ale Legii instituțiilor financiare; art.65-73 ale Legii privind societățile pe acțiuni, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 02.04.1997 [59]; pct.37 și 38 din anexa nr.1 la Hotărârea BNM cu privire la aprobarea Regulamentului privind filialele, reprezentanțele și oficiile secundare ale băncilor, nr.84 din 28.04.2011 [60]; pct.18 din Hotărârea BNM referitoare la aprobarea Regulamentului privind organizarea contabilității în băncile din Republica Moldova, nr.238 din 10.10.2002 [61], etc. Caracteristici mai detaliate privitoare la categoriile de administratori ai băncii sunt prevăzute în: statutele băncilor; regulamentele organelor de conducere a băncilor; codurile de guvernare corporativă a băncilor.

Concretizăm că administratorii băncii, care fac parte din categoria „alte persoane investite prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alte persoane, în numele și în contul băncii” acționează în numele și în contul băncii, după caz: 1) fără mandat (procură); 2) cu mandat (procură). Referitor la cei care acționează cu mandat (procură), de exemplu, potrivit lit.c) pct.6.30 din Statutul Băncii comerciale „Moldova-Agroindbank” S.A., mandatele (procurile) pentru administratorii băncii sunt eliberate de către Președintele Băncii [62].

De asemenea, precizăm: din art.21 al Legii instituțiilor financiare deducem că administratori ai băncii pot fi, printre altele, acele persoane fizice care reprezintă o organizație de audit, organizație căreia i se pot delega împuternicirile membrilor comisiei de cenzori în cazul în care respectiva organizație de audit nu efectuează controlul de audit al băncii. În principal, caracteristicile unor asemenea persoane fizice sunt descrise în: Legea privind activitatea de audit, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 16.03.2007 [63]; Regulamentul BNM cu privire la eliberarea certificatului de calificare al auditorului instituțiilor financiare, nr.34/09-01 din 11.10.1996 [64].

Din analiza efectuată *supra* se desprinde următoarea concluzie: în sensul alin.(2¹) art.191 CP RM, administrator al băncii este persoana fizică care nu neapărat administrează o bancă ca pe o persoană juridică. Important este altceva: administratorul băncii trebuie să fie investit prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alte persoane, în numele și în contul băncii. În lipsa acestei condiții, nu putem vorbi despre administrator al băncii în sensul alin.(2¹) art.191 CP RM.

În încheiere, menționăm că administratorul unei bănci este nominalizat nu doar în alin.(2¹) art.191, alin.(3) art.197, alin.(2) art.239¹ și art.239² CP RM (așa cum se susține în varianta în vigoare a art.134¹³ CP RM). Acesta este nominalizat și în alin.(3) art.252 și în alin.(3) art.335 CP RM. Din aceste considerente, *propunem revizuirea art.134¹³ CP RM: 1) sintagma „alin.(2) art.239¹ și art.239²” să fie modificată după cum urmează: „alin.(2) art.239¹, art.239²”; 2) după cuvintele „art.239²” să fie introduse cuvintele „alin.(3) art.252 și alin.(3) art.335”.*

În rezultatul analizei caracteristicilor subiectului infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, formulăm următoarele **concluzii**:

1) este justificată stabilirea limitei minime de vârstă a răspunderii penale de 16 ani pentru subiectul infracțiunilor specificate la art.191 CP RM. Totuși, nu sunt foarte numeroase ipotezele în care un asemenea subiect ar putea avea vârsta între 16 și 18 ani;

2) pierderea calității speciale a subiectului infracțiunii după săvârșirea faptei prejudiciabile nu poate anula respectiva calitate, calificarea făcându-se potrivit normei penale care stabilește calitatea specială a subiectului infracțiunii în cauză. Totodată, dobândirea calității speciale a subiectului infracțiunii după comiterea faptei prejudiciabile corespunzătoare nu constituie temei pentru aplicarea normei penale care stabilește respectiva calitate specială a subiectului infracțiunii. Reținerea la calificare a acestei calități este posibilă numai în cazul în care ea a fost dobândită până la momentul de consumare a respectivei fapte prejudiciabile;

3) în sensul art.191 CP RM, administrator este persoana care îndeplinește următoarele condiții: a) poate avea doar prerogativele și împuternicirile ce derivă din calitatea de posesor legitim neproprietar al bunurilor care constituie obiectul material al infracțiunilor analizate; b) nu poate fi persoana care exercită un drept de proprietate – legitim sau chiar presupus – asupra bunurilor pe care le revendică de la o altă persoană; c) împreună cu victima infracțiunii, ia parte la un raport juridic care are ca obiect bunurile ce urmează a fi sustrate. Acest raport juridic presupune ieșirea respectivelor bunuri, înainte de comiterea infracțiunii, din posesia nemijlocită

a victimei; d) la momentul săvârșirii infracțiunii, este posesorul nemijlocit al bunurilor victimei. Respectiv, victima infracțiunii, care ia parte la același raport juridic, este posesorul mijlocit al bunurilor sustrase; e) la momentul săvârșirii infracțiunii, manevrează bunurile victimei în virtutea unor temeuri juridice, nu faptice; f) exercită cu drept, nu sine jure, atribuțiile de administrare a bunurilor victimei;

4) Guvernatorul BNM nu poate avea calitatea de subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2¹) art.191 CP RM. În schimb, acesta poate avea calitatea de subiect al infracțiunilor specificate la alin.(1), (2), (3)-(5) art.191 CP RM;

5) în sensul alin.(2¹) art.191 CP RM, administrator al băncii este persoana fizică care nu neapărat administrează o bancă ca pe o persoană juridică. Important este altceva, și anume: administratorul băncii trebuie să fie investit prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alte persoane, în numele și în contul băncii. În lipsa acestei condiții, nu putem vorbi despre administrator al băncii în sensul alin.(2¹) art.191 CP RM.

Bibliografie:

1. СЕМИКИНА, Л.О. Щодо визначення поняття спеціального суб'єкта злочину. В: *Правничий часопис Донецького університету*, 2012, №1, с.8-11.
2. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. et al. *Drept penal. Partea Generală*. Chișinău: Cartier, 2005, p.176; GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. *Drept penal. Partea Generală. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p.207.
3. *Criminal Code of Lithuania*. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707 (vizitat 21.06.2015)
4. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.926.
5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.127-130.
6. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.293-296.
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.91-94.
8. PRODAN, S. Subiectul infracțiunilor prevăzute la art.238 și 239 CP RM. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.3, p.50-57.
9. МАРКУНЦОВ, С.А. *Осознание уголовно-правовых запретов в структуре уголовной ответственности несовершеннолетних* / Под ред. А.Э. Жалинского. Москва: Юриспруденция, 2007, с.45.
10. БАЙБАРИН, А.А. *Уголовно-правовая дифференциация возраста*. Москва: Высшая школа, 2009, с.13-28; ОГАНЕСЯН, Л.Р. Возраст уголовной ответственности в уголовном праве зарубежных стран (США, Англия, Франция, Австрия, Швейцария, Испания, ФРГ, Япония). В: *Вектор науки ТГУ. Специальный выпуск «Правоведение»*, 2009, №2, с.113-115; ХАРЬ, І.О. Теоретичні та методологічні проблеми, що стосуються суб'єкта злочинів. В: *Юридична наука*, 2012, № 1, с.96-106.
11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.127-130.
12. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.73-76.
13. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.104-108.
14. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.
15. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.71-73.
16. *Уголовное право. Особенная часть* / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова. Москва: Норма-Инфра-М, 1998, с.233.
17. ЦАГИКЯН, С.Ш., ЗОГРАБЯН, Н.Ю. Разграничение преступлений по признакам специального субъекта. В: *Вектор науки ТГУ. Серия «Юридические науки»*, 2014, №1, с.109-112.
18. ТЕРЕНТЬЄВ, В.І. Спеціальний суб'єкт злочину і «необхідна» співучасть. В: *Актуальні проблеми держави і права*, 2003, вип.21, с.199-203.
19. *Dicționarul explicativ al limbii române* / Sub red. lui I.Coteanu, L.Seche, M.Seche. București: Univers Enciclopedic, 1998, p.364.
20. ПОПОВ, R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012, p.79.
21. КАРПОВ, Т.И. *Копартиципаре ла съвърширя инфракциуний*. Кишинэу: Картя молдовеняскэ, 1986, p.84; ULIANOVSKI, X. Considerații generale cu privire la subiectul special al infracțiunilor militare. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.3, p.47-58; ALEXANDRU, M. *Participația penală: studiu de doctrină și jurisprudență*. București: Hamangiu, 2008, p.5; UNGUREANU, A. *Drept penal român. Partea Generală*. București: Lumina LEX, 1995, p.78; MITRACHE, C. *Drept penal român. Partea Generală*. București: Șansa, 1999, p.89; BULAI, C. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: ALL, 1997, p.211; BULAI, C., BULAI, B.N. *Manual de drept penal. Partea Generală*. București: Universul Juridic, 2012, p.218; ALECU, Gh. *Instituții de drept penal. Partea Generală și Partea Specială*. Constanța: Ovidius University Press, 2010, p.45.

22. ГЛАДКИХ, М.Н. Проведение квалификации преступлений со специальным субъектом – необходимое условие обеспечения законности. В: *Молодой учёный*, 2010, №1-2, Том II, с.133-135.
23. ЯРМИШ, Н. Визначення суб'єкта привласнення чи розкрадання чужого майна. В: *Вісник Національної академії прокуратури України*, 2014, № 4, с.69-76.
24. PREDESCU, O., HĂRĂȘTĂȘANU, A. *Drept penal. Partea Specială*. București: Universul Juridic, 2012, p.193.
25. ГОДУНОВ, О.И. *Присвоение и растрата как формы хищения: уголовно-правовой и криминологический анализ*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2005, с.81-82.
26. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22.05.2013. Dosarul nr.1ra-564/13. www.csj.md (Accesat: 22.06.2015)
27. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 03.11.2009. Dosarul nr.1ra-1024/09. www.csj.md (Accesat: 22.06.2015)
28. ANTONIU, G., DUVAC, C., LĂMĂȘANU, D.I. et al. *Explicații preliminare ale noului Cod penal*. Vol.III. București: Universul Juridic, 2013, p.447.
29. ШИЛПУК, А. Нормативне роз'яснення поняття «чуже майно» – нагальна практична потреба сьогодення. В: *Протидія злочинності: теорія та практика. Збірник матеріалів VI Міжвузівської науково-практичної конференції студентів (курсантів), аспірантів та молодих учених* (Київ, 16 травня 2014 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2014, с.436-438.
30. ОЛІЙНИК, П.В. Соціально-економічні і правові чинники та їх взаємозв'язок при визначенні поняття предмета злочинів проти власності. В: *Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 жовтня 2014 року. Харків: Право, 2014, с.314–318.
31. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.90-93.
32. СТЕПАНОВ, М.В. *Уголовно-правовая политика противодействия преступлениям против собственности: теоретико-прикладной анализ*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2005, с.11; УСИК, Ю. Хищение путем присвоения либо растраты (ст.211 Уголовного кодекса Республики Беларусь). В: *Юрист*, 2008, № 3, с.73-75.
33. АНДРЕЕВА, Л., ВОЛЖЕНКИН, Б. Разграничение хищений путем присвоения, растраты и злоупотребления служебным положением. В: *Социалистическая законность*, 1983, №3, с.34-36; ВОЛЖЕНКИН, Б.В. *Квалификация хищений государственного или общественного имущества путем присвоения, растраты или злоупотребления служебным положением*. Ленинград: Институт усовершенствования следственных работников, 1987, с.6; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. В.И. Радченко. Москва: Вердикт, 1996, с.258.
34. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. А.И. Бойко. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996, с.375.
35. ЕЛИСЕЕВ, С.А. *Преступления против собственности по уголовному законодательству России (вопросы теории)*. Томск: ТГУ, 1999, с.111.
36. ANTONIU, G., DUVAC, C., LĂMĂȘANU, D.I. et al. *Explicații preliminare ale noului Cod penal*. Vol.III, p.448, 518, 519, 521; POP, O. *Infrațiunea delapidării*. Timișoara: Mirton, 2002, p.64; PASCU, I., DOBRINOIU, V., HOTCA, M.A. *Noul Cod penal comentat*. București: Universul Juridic, 2014, p.288.
37. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu* / Sub red. lui A.Barbăneagră. Chișinău: ARC, 2003, p.401; BORODAC, A. *Manual de drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.201.
38. VASILIU, T., PAVEL, D., ANTONIU, G. et al. *Codul penal român, comentat și adnotat. Partea Specială*, Vol.I. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, p.369; DIACONESCU, D., DUVAC, C. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. București: C.H. Beck, 2009, p.291.
39. DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială*. Vol.III. București: Editura Academiei, 1971, p.599; DIACONESCU, D., DUVAC, C. *Tratat de drept penal. Partea Specială*, p.289.
40. BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea Specială. Vol.I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.664; POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.670; BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.I, p.922.
41. ZAPOROJAN, I. Subiectul infracțiunii de delapidare a averii străine. În: *Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2005, p.439-441.
42. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.34-36.
43. ГАУХМАН, Л.Д., МАКСИМОВ, С.В. *Ответственность за преступления против собственности*. Москва: ЮрИнфоР, 1997, с.30-31.
44. ANTONIU, G., MITRACHE, C., STĂNOIU, R.M. et al. *Noul Cod penal comentat. Vol.I* / Sub red. lui G.Antoniou. București: C.H. Beck, 2006, p.416.
45. ЗЫРЯНОВ, В.Н. *Попустительство по службе, совершаемое в правоохранительной сфере (уголовно-правовая оценка, проблемные ситуации в законодательстве и правоприменительной практике и пути их решения)*. Ставрополь: СГУ, 1999, с.121.

46. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.I*, p.890.
47. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 08.07.2008. Dosarul nr.1ra-865/08. www.csj.md (Accesat 23.06.2015)
48. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 07.04.2008. Dosarul nr.4-1re-101/08. www.csj.md (Accesat 23.06.2015)
49. Sentința Judecătorei raionului Nisporeni din 10.03.2015. Dosarul nr.1-3/15. <http://jns.justice.md> (Accesat 23.06.2015)
50. CIOCLEI, V. *Drept penal. Partea Specială. Infrațiuni contra patrimoniului*. București: C.H. Beck, 2011, p.100, 101; CIOCLEI, V. *Drept penal. Partea Specială. Infrațiuni contra persoanei și infrațiuni contra patrimoniului*. București: C.H. Beck, 2013, p.280, 281.
51. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под общ. ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева. Москва: Норма-Инфра•М, 1998, с.302; ЛОПАШЕНКО, Н.А. *Посягательства на собственность*. Москва: Норма-Инфра•М, 2012, с.147; СЕЛИВАНОВ, И.О. *Присвоение или растрата: уголовно-правовые и криминологические аспекты*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Калининград, 2002, с.18; КРИВОЧЕНКО, Л.Н., ПИНАЕВ, А.А. *Преступления против социалистической собственности*. Харьков: Харьковский юридический институт, 1972, с.68-69; КЛЕПИЦКИЙ, И.А. «Вверенное имущество» в уголовном праве. В: *Законность*, 1995, № 12, с.9-11; КУРЧЕНКО, В.Н. Присвоение и растрата чужого имущества с использованием служебного положения. В: *Уголовный процесс*, 2005, № 2, с.8-12; САПРИКІНА, М.В. Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст.191 Кримінального кодексу України. В: *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2009, № 4, с.56-64; САПРИКІНА, М.В. Про деякі спірні питання кваліфікації злочинів, передбачених ст.191 Кримінального кодексу України. В: *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*. Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 23 травня 2009 с.). Харків: ХНУВС, 2009, с.82-85.
52. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года* / Под ред. Н.С. Таганцева. Санкт-Петербург: Типография М.Меркушева, 1913, с.1078.
53. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.I*, p.924.
54. PIPEREA, Gh. *Obligațiile și răspunderea administratorilor societăților comerciale. Noțiuni elementare*. București: ALL Beck, 1998, p.7-8.
55. 8 U.S.C. 656. United States Code, 2009 Edition. Title 18 – Crimes and criminal procedure. Part I – Crimes. Chapter 31 – Embezzlement and theft. Sec. 656 – Theft, embezzlement, or misapplication by bank officer or employee. <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2009-title18/html/USCODE-2009-title18-partI-chap31-sec656.htm> (Accesat: 24.06.2015)
56. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.238-246.
57. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.01.2013. Dosarul nr.1ra-102/13. www.csj.md (Accesat: 24.06.2015)
58. Statutul Băncii comerciale „Mobiasbancă – Groupe Societe Generale” S.A. https://www.mobiasbanca.md/files/reports/Statutul%20Bancii%2028.04.2011_0.pdf (Accesat: 24.06.2015)
59. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.38-39.
60. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.110-112.
61. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.144-145.
62. Statutul Băncii comerciale „Moldova-Agroindbank” S.A. <http://www.maib.md/file/dezvaluirea/Statutul%20BC%20MAIB.pdf> (Accesat: 25.06.2015)
63. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.117-126.
64. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.69.

Prezentat la 26.06.2015

INFRAȚIUNILE PREVĂZUTE LA ART.245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ și 245¹² CP RM:

STUDIU DE DREPT PENAL

Vitalie STATI

Universitatea de Stat din Moldova

Studiul de față este dedicat analizei de drept penal a infracțiunilor prevăzute la art.245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ și 245¹² CP RM. Articolele în cauză nu cunosc precedente legislative, aceasta condiționând noutatea științifică a investigației efectuate. Interpretarea prevederilor art.245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ și 245¹² CP RM își are suportul normativ în reglementările extrapenale în materie: Legea privind piața de capital; Legea privind Comisia Națională a Pieței Financiare; Legea instituțiilor financiare etc. Demersul investigativ este centrat prioritar pe ideea de a propune practicienilor un instrumentar eficient de prevenire și combatere a infracțiunilor săvârșite pe piața financiară bancară sau nebanară.

Cuvinte-cheie: valori mobiliare, informații privilegiate, activități profesionale pe piața financiară nebanară, activitatea de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele, activitatea fondurilor nestatale de pensii, activitatea birourilor istoriilor de credit; insolabilitate.

THE OFFENCES REFERRED TO AT ART.245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ AND 245¹² PC RM:

A STUDY OF PENAL LAW

The present study is dedicated to the penal law analysis of the offences referred to at art.245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ and 245¹² PC RM. The articles in question are new to previous legislation, this fact grossly conditioning the scientific novelty of the performed investigation. The interpretation of art.245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ and 245¹² PC RM has its normative support via the extra penal regulations in the field namely: the Law on the capital market; the Law on the National Commission of Financial Market; the Law on Financial Institutions etc. The investigative approach is centered mainly on the idea of proposing to the practitioners an effective toolkit to prevent and combat the offences committed on the banking or non-banking financial markets.

Keywords: securities, privileged information, professional activity on the financial market, activity on evaluation of securities and assets that relate to them, activity of nongovernmental pension funds, activity of bureaus on credits records, insolvency.

Prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 25.07.2014 [1] Codul penal a fost completat, *inter alia*, cu articolele 245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ și 245¹². În tipologia infracțiunilor economice (specificate în Capitolul X din Partea Specială a Codului penal), infracțiunile prevăzute la aceste articole (împreună cu infracțiunile prevăzute la art.245-245² CP RM) aparțin de tipul de infracțiuni săvârșite pe piața financiară bancară sau nebanară. În cele ce urmează, vom supune analizei infracțiunile prevăzute la art.245³, 245⁵-245⁸, 245¹¹ și 245¹² CP RM. Spre deosebire de infracțiunile prevăzute la art.245-245² CP RM, acestea presupun inovațiune pentru legea penală a Republicii Moldova.

1. Utilizarea abuzivă a informațiilor privilegiate pe piața valorilor mobiliare (art.245³ CP RM)

În art.245³ CP RM, sub aceeași denumire marginală de utilizare abuzivă a informațiilor privilegiate pe piața valorilor mobiliare sunt reunite trei variante-tip de infracțiuni¹.

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.245³ CP RM, constă în utilizarea de către orice persoană a informațiilor privilegiate cu intenția de a dobândi sau înstrăina, pe cont propriu sau pe

¹ Accentuăm că la lit.a) și b) alin.(2) art.245³ CP RM sunt consemnate nu circumstanțe agravante ale infracțiunii specificate la alin.(1) art.245³ CP RM. De fapt, la alin.(1) și lit.a) și b) alin.(2) art.245³ CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs.

Explicația acestui fapt constă în următoarele: nu există o componentă „de bază” de utilizare abuzivă a informațiilor privilegiate pe piața valorilor mobiliare, componentă care: 1) nu ar presupune fie cauzarea de daune în proporții mari sau deosebit de mari, fie dobândirea sau înstrăinarea de valori mobiliare și 2) pe care s-ar grea în calitate de circumstanțe agravante fie cauzarea de daune în proporții mari sau deosebit de mari, fie dobândirea sau înstrăinarea de valori mobiliare.

Iată de ce nici cauzarea de daune în proporții deosebit de mari, nici dobândirea sau înstrăinarea de valori mobiliare nu pot fi privite ca circumstanțe agravante pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.245³ CP RM, infracțiune care presupune cauzarea de daune în proporții mari. Or, nici cauzarea de daune în proporții deosebit de mari, nici dobândirea sau înstrăinarea de valori mobiliare nu pot fi privite ca appendice, ca adaosuri, ca suplimente, ca anexe la componenta de infracțiune specificată la alin.(1) art.245³ CP RM, care deja presupune cauzarea de daune în proporții mari.

contul unei terțe persoane, direct ori indirect, valori mobiliare la care aceste informații se referă, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la lit.a) alin.(2) art.245³ CP RM, se exprimă în utilizarea de către orice persoană a informațiilor privilegiate cu intenția de a dobândi sau înstrăina, pe cont propriu sau pe contul unei terțe persoane, direct ori indirect, valori mobiliare la care aceste informații se referă, urmată de dobândirea sau înstrăinarea de valori mobiliare.

În sfârșit, cea de-a treia variantă-tip de infracțiune, specificată la lit.b) alin.(2) art.245³ CP RM, constă în utilizarea de către orice persoană a informațiilor privilegiate cu intenția de a dobândi sau înstrăina, pe cont propriu sau pe contul unei terțe persoane, direct ori indirect, valori mobiliare la care aceste informații se referă, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții deosebit de mari.

La concret, în ipoteza infracțiunii specificate la alin.(1) art.245³ CP RM, **obiectul juridic special** îl constituie relațiile sociale cu privire la utilizarea onestă, fără abuzuri, a informației privilegiate (de insider).

Obiectul imaterial al acestei infracțiuni îl reprezintă informațiile privilegiate. Conform Legii privind piața de capital, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 11.07.2012 [2], insider este orice persoană care deține informații privilegiate (art.6); informație privilegiată este orice informație de natură precisă, care nu a fost dezvăluită public, care se referă în mod direct sau indirect la unul sau la mai mulți emitenți ori la unul sau la mai multe instrumente financiare și care, dacă ar fi dezvăluită public, ar putea avea un impact semnificativ asupra prețului acelor instrumente financiare sau asupra prețului derivatelor aflate în legătură cu aceste instrumente (alin.(1) art.127).

Putem reliefa următoarele caracteristici ale informației privilegiate (de insider): 1) posibilitatea oferită deținătorului informației de insider de a obține profit sau de a evita pierderi; 2) capacitatea de a influența asupra formării prețurilor, odată ce informația de insider e făcută publică; 3) caracterul nepublic, confidențial; 4) acordarea unui avantaj temporar deținătorului informației de insider; 5) necesitatea controlului și evidenței informației de insider.

Victimă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245³ CP RM este investitorul de pe piața valorilor mobiliare (mai precis, deținătorul de valori mobiliare sau potențialul cumpărător de valori mobiliare), ale cărui interese sunt lezate în urma utilizării abuzive a informațiilor privilegiate.

Latura obiectivă a infracțiunii în cauză include următoarele trei semne: 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de utilizare a informațiilor privilegiate; 2) urmările prejudiciabile constând în daune în proporții mari; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

În conjunctura acțiunii prejudiciabile specificate la alin.(1) art.245³ CP RM, principala normă extrapenală de referință este art.127 al Legii privind piața de capital: se interzice folosirea informației privilegiate de către insider, pentru sine sau pentru o terță parte, în mod direct sau indirect, în scopul: a) dobândirii sau înstrăinării instrumentelor financiare la care se referă informațiile în cauză; sau b) tentativei de dobândire sau de înstrăinare a instrumentelor financiare la care se referă informațiile în cauză (alin.(2)); interdicția stabilită la alineatul (2) se aplică insiderului care deține o informație privilegiată în virtutea: a) calității sale de membru în organele de conducere sau de control ale emitentului; b) deținerii de acțiuni în capitalul social al emitentului; c) accesului la aceste informații ca urmare a exercitării funcțiilor și atribuțiilor profesionale; d) accesului ilicit la astfel de informații (alin.(3)); interdicția stabilită la alineatul (2) se aplică oricărei alte persoane care, deși nu se încadrează în prevederile alineatului (3), deține informații privilegiate și cunoaște sau trebuie să cunoască că aceste informații sunt privilegiate (alin.(4)); în cazul în care insiderul este o persoană juridică, interdicția stabilită la alineatul (2) se aplică persoanelor fizice ale insiderului care participă sau pot participa la luarea deciziei privind dobândirea sau înstrăinarea instrumentelor financiare la care se referă informația privilegiată (alin.(5)); interdicția stabilită la alineatul (2) nu se aplică tranzacțiilor cu instrumente financiare efectuate în vederea executării unei obligații născute până la momentul în care insiderul a obținut informația privilegiată (alin.(6)).

De asemenea, potrivit pct.2.1.9 al Hotărârii CNPF privind aprobarea Regulamentului cu privire la modul de ținere a registrului deținătorilor de valori mobiliare nominative de către registrator și deținătorul nominal, nr.15/1 din 16.03.2007 [3], registratorul/deținătorul nominal, precum și colaboratorii acestuia, nu vor dezvălui informația referitoare la emitenți, clienți și conturile lor personale și operațiunile efectuate, la care au acces în virtutea funcției deținute, cu excepția cazurilor prevăzute de actele legislative și actele normative ale CNPF. În cazul dezvăluirii și/sau utilizării informației în mod necorespunzător, persoanele responsabile și/sau colaboratorii registratorului/deținătorului nominal poartă răspundere în conformitate cu legislația în vigoare.

Nerespectarea interdicțiilor de genul celor enunțate *supra* intră sub incidența prevederii de la alin.(1) art.245³ CP RM.

Încheind analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245³ CP RM, menționăm că aceasta este o infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții mari. În cazul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245³ CP RM, este esențial ca mărimea daunelor cauzate să nu depășească 5000 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(2) art.245³ CP RM.

Calificarea faptei potrivit alin.(1) art.245³ CP RM presupune că acțiunea de utilizare a informațiilor privilegiate nu este urmată de dobândirea sau înstrăinarea de valori mobiliare. Altfel, răspunderea se va aplica în baza alin.(2) art.245³ CP RM.

Dacă fapta nu implică producerea de daune în proporții mari, atunci calificarea va fi făcută potrivit alin.(2) art.300 din Codul contravențional, pentru fapta de utilizare de către orice persoană a informațiilor privilegiate cu intenția de a dobândi sau înstrăina, pe cont propriu sau pe contul unei terțe persoane, direct ori indirect, valori mobiliare la care aceste informații se referă.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245³ CP RM se caracterizează, înainte de toate, prin intenție directă sau indirectă. De regulă, motivul acestei infracțiuni constă în interesul material.

Scopul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245³ CP RM este unul special: scopul de a dobândi sau înstrăina, pe cont propriu sau pe contul unei terțe persoane, direct ori indirect, valori mobiliare la care aceste informații se referă. În lipsa acestui scop, fapta nu poate fi calificată potrivit alin.(1) art.245³ CP RM.

Bineînțeles, singura deținere a informației privilegiate nu este suficientă pentru a fi în prezența acțiunii prejudiciabile prevăzute la alin.(1) art.245³ CP RM. Eventual, ea poate fi suficientă pentru aplicarea răspunderii conform alin.(2) sau (3) art.245¹⁰ CP RM. Pentru aplicarea răspunderii în baza alin.(1) art.245³ CP RM, este necesar ca făptuitorul, beneficiind de informația privilegiată, să urmărească dobândirea sau înstrăinarea, pe cont propriu sau pe contul unei terțe persoane, direct ori indirect, de valori mobiliare la care aceste informații se referă.

În acest plan, suntem de acord cu L.Morozova, care menționează: „Deținerea informației de insider încă nu este o încălcare. Ilegală este efectuarea nemijlocită de tranzacții în baza unei asemenea informații sau transmiterea informației de insider unor terțe persoane, pentru a încheia cu ele tranzacții” [4].

Însă, utilizarea informației privilegiate nu se exprimă doar în folosirea acestei informații în interes personal sau în transmiterea acestei informații unor terțe persoane. Considerăm că nu sunt temeiuri a nu sprijini părerea expusă de N.V. Elizarova, care afirmă că utilizarea informației de insider poate consta și în punerea la dispoziția unor terțe persoane a unor recomandări vizând activitatea bursieră, întemeiate pe informația de insider [5]. Trebuie totuși să precizăm că, pentru a îndeplini condițiile stabilite la alin.(1) art.245³ CP RM, o asemenea utilizare a informației de insider trebuie să fie legată de efectuarea de către făptuitor a tranzacțiilor cu valori mobiliare.

Sintetizând, putem considera că efectuarea tranzacțiilor cu valori mobiliare de către insider în interes personal ori în interesul unor terțe persoane, utilizând informația de insider, reprezintă așa-numitul „comerț de insider” („*insider trading*”), adică profitarea de către făptuitor de avantajul informațional provizoriu al său, pentru a putea manipula prețurile pe piața valorilor mobiliare.

Pentru calificarea faptei în baza alin.(1) art.245³ CP RM, nu este relevant dacă făptuitorul, care utilizează informația privilegiată, urmărește să dobândească sau să înstrăineze valorile mobiliare, pe cont propriu sau pe contul unei terțe persoane, direct ori indirect. Asemenea circumstanțe pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei.

Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245³ CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii faptei a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

Atunci când se referă la subiectul infracțiunii analizate, legiuitorul recurge la sintagma „orice persoană”. Cu toate acestea, subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245³ CP RM are o calitate specială. Ne referim la calitatea de insider. În acest plan, amintim că, potrivit art.6 al Legii privind piața de capital, insider este orice persoană care deține informații privilegiate (se au în vedere informațiile privilegiate în sensul prevederii de la alin.(1) art.127 al Legii privind piața de capital).

În alt context, este de consemnat că deosebirea infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.245³ CP RM de infracțiunea specificată la alin.(1) art.245³ CP RM constă, în principal, în conținutul urmărilor prejudiciabile. Astfel,

în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.245³ CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă, după caz, în: 1) dobândirea sau înstrăinarea de valori mobiliare; 2) daunele în proporții deosebit de mari. La individualizarea pedepsei urmează a se lua în considerare care anume din cele două urmări prejudiciabile s-a produs.

2. Refuzul intenționat de a dezvălui și/sau prezenta informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară (art.245⁵ CP RM)

În art.245⁵ CP RM, sub aceeași denumire marginală de refuz intenționat de a dezvălui și/sau prezenta informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară sunt reunite două variante-tip de infracțiuni².

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.245⁵ CP RM, constă în refuzul intenționat de a dezvălui și/sau prezenta informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară, sau prezentarea intenționată a unor informații neautentice, denaturate sau false, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(2) art.245⁵ CP RM, se exprimă în refuzul intenționat de a dezvălui și/sau prezenta informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară, sau prezentarea intenționată a unor informații neautentice, denaturate sau false, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții deosebit de mari sau au condus la intentarea procesului de insolabilitate.

In concreto, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁵ CP RM, **obiectul juridic special** îl formează relațiile sociale cu privire la dezvăluirea și prezentarea corectă a informațiilor prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară.

Obiectul imaterial al acestei infracțiuni îl reprezintă, după caz: 1) informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară (în cazul în care se refuză intenționat dezvăluirea sau prezentarea acestora); 2) informațiile neautentice, denaturate sau false (în ipoteza în care acestea sunt prezentate intenționat).

Victimă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁵ CP RM este, după caz: 1) acționarul băncii; 2) clientul băncii; 3) investitorul de pe piața valorilor mobiliare; 4) clientul participantului profesionist la piața valorilor mobiliare etc.

Latura obiectivă a infracțiunii analizate are următoarea structură: 1) fapta prejudiciabilă care se exprimă în inacțiunea sau acțiunea fie de refuz de a dezvălui și/sau prezenta informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară, fie de prezentare a unor informații neautentice, denaturate sau false; 2) urmările prejudiciabile constând în daune în proporții mari; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Se poate vedea că modalitățile normative cu caracter alternativ ale faptei prejudiciabile prevăzute la alin.(1) art.245⁵ CP RM sunt: a) refuzul de a dezvălui și/sau prezenta informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară; b) prezentarea unor informații neautentice, denaturate sau false. Această listă este exhaustivă și nu poate include alte modalități.

Săvârșirea faptei prejudiciabile specificate la alin.(1) art.245⁵ CP RM presupune încălcarea nu doar a prevederilor de la lit.p) art.8 și alin.(2) art.9 ale Legii privind Comisia Națională a Pieței Financiare, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 12.11.1998 [6], precum și de la art.30 al Legii instituțiilor financiare, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.07.1995 [7]. De asemenea, pot fi încălcate dispozițiile din: Hotărârea CNPF privind aprobarea Regulamentului cu privire la dezvăluirea de către participanții profesioniști la piața financiară nebancaară a informației privind acordarea serviciilor, nr.8/6 din 26.02.2010 [8]; anexa nr.1 (Regulamentul cu privire la dezvăluirea de către băncile din Republica Moldova a informației aferente activităților lor) la Hotărârea BNM cu privire la aprobarea, abrogarea și modificarea unor acte normative ale Băncii Naționale a Moldovei, nr.52 din 20.03.2014 [9], etc.

Infracțiunea specificată la alin.(1) art.245⁵ CP RM este o infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții mari. În cazul acestei infracțiuni, este esențial ca mărimea

² Accentuăm că la alin.(2) art.245⁵ CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁵ CP RM. De fapt, la alin.(1) și (2) art.245⁵ CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs.

Argumentele în favoarea unei asemenea abordări nu diferă principial de cele pe care le-am prezentat cu prilejul examinării infracțiunilor specificate la art.245³ CP RM.

daunelor cauzate să nu depășească 5000 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(2) art.245⁵ CP RM.

Calificarea faptei potrivit alin.(1) art.245⁵ CP RM presupune că inacțiunea sau acțiunea fie de refuz de a dezvălui și/sau prezenta informațiile prevăzute de legislația privind piața financiară nebancaară sau bancaară, fie de prezentare a unor informații neautentice, denaturate sau false, nu este urmată de intentarea procesului de insolvabilitate. Altfel, răspunderea se va aplica în baza alin.(2) art.245⁵ CP RM.

Dacă fapta nu implică producerea de daune în proporții mari, atunci calificarea va fi făcută potrivit art.304 din Codul contravențional: nerespectarea de către emitenți, de către participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare, de către organizațiile de autoreglementare ale acestora, de către alți participanți la piața valorilor mobiliare a formelor de dare de seamă, stabilite de legislație, a termenelor de publicare în presă și de prezentare către CNPF a dărilor de seamă, prezentarea dărilor de seamă în volum incomplet sau conținând date eronate, precum și nerespectarea altor obligații de dezvăluire a informației în cazurile prevăzute de lege (alin.(1)); nerespectarea de către participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare a cerinței privind accesul liber al clienților acestora la informația general accesibilă despre activitatea pe care o desfășoară (alin.(2)); neprezentarea sau prezentarea tardivă a informației la cererea CNPF de către emitenți și participanții profesioniști la piața financiară nebancaară și/sau prezentarea acesteia în volum incomplet sau conținând date neveridice (alin.(3)).

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁵ CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Motivele acestei infracțiuni se exprimă în: interesul material; năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale; excesul de zel; interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu etc.

Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁵ CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

În plus, subiectul are una din următoarele calități speciale: 1) banca; 2) emitențul de valori mobiliare; 3) participantul profesionist la piața valorilor mobiliare; 4) organizația de autoreglementare a activității participanților profesioniști la piața valorilor mobiliare.

În altă privință, este de menționat că deosebirea infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.245⁵ CP RM de infracțiunea specificată la alin.(1) art.245⁵ CP RM se exprimă, în principal, în conținutul urmărilor prejudiciabile. Astfel, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.245⁵ CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă, după caz, în: 1) daunele în proporții deosebit de mari; 2) intentarea procesului de insolvabilitate. La individualizarea pedepsei urmează a se lua în considerare care anume din cele două urmări prejudiciabile s-a produs.

3. Practicarea activităților profesioniste pe piața financiară nebancaară fără licență (art.245⁶ CP RM)

În art.245⁶ CP RM, sub aceeași denumire marginală de practicarea a activităților profesioniste pe piața financiară nebancaară fără licență sunt reunite două variante-tip de infracțiuni³.

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.245⁶ CP RM, constă în practicarea activităților profesioniste pe piața financiară nebancaară fără licență, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(2) art.245⁶ CP RM, se exprimă în practicarea activităților profesioniste pe piața financiară nebancaară fără licență, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții deosebit de mari.

La concret, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁶ CP RM, **obiectul juridic special** îl formează relațiile sociale cu privire la practicarea cu licență a activităților profesioniste pe piața financiară nebancaară.

Datorită specificului său, infracțiunea examinată nu are nici *obiect material*, nici *victimă*.

Latura obiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁶ CP RM include următoarele trei semne: 1) fapta prejudiciabilă care este alcătuită din: a) acțiunea de practicarea a activităților profesioniste pe piața financiară nebancaară și b) inacțiunea de omisiune de a deține licență pentru practicarea acestor activități; 2) urmările prejudiciabile constând în daune în proporții mari; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

³ Accentuăm că la alin.(2) art.245⁶ CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁶ CP RM. De fapt, la alin.(1) și (2) art.245⁶ CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs.

Argumentele în favoarea unei asemenea abordări nu diferă principial de cele pe care le-am prezentat cu prilejul examinării infracțiunilor specificate la art.245³ CP RM.

Săvârșirea faptei prejudiciabile prevăzute la alin.(1) art.245⁶ CP RM presupune încălcarea nu doar a prevederilor de la alin.1 art.7 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 03.01.1992 [10], precum și de la pct.34)-38) alin.(1) art.8 al Legii privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 30.07.2001 [11]. De asemenea, pot fi încălcate dispozițiile din: Hotărârea CNPF cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de acordare și retragere a licențelor pentru activitatea profesionistă pe piața valorilor mobiliare, nr.53/12 din 31.10.2008 [12]; Hotărârea CNPF cu privire la aprobarea Regulamentului privind licențierea activității biroului istoriilor de credit, nr.7/4 din 20.02.2009 [13], etc.

De exemplu, conform pct.5 și 7 din Hotărârea CNPF cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de acordare și retragere a licențelor pentru activitatea profesionistă pe piața valorilor mobiliare, nr.53/12 din 31.10.2008, desfășurarea activității profesionale pe piața valorilor mobiliare se admite numai în baza licenței, eliberate de către CNPF persoanelor juridice sub forma juridică de organizare de societăți pe acțiuni. CNPF acordă licență pentru activitatea profesionistă pe piața valorilor mobiliare, în temeiul căreia pot fi desfășurate următoarele activități de bază și conexe: a) activitatea de brokeraj de bază cu activitatea conexă de consulting investițional; b) activitatea de dealer de bază cu activități conexe de brokeraj, de underwriting și consulting investițional; c) activitatea de administrare fiduciară a investițiilor de bază cu activitatea conexă de consulting investițional; d) activitatea de ținere a registrului de bază cu activitatea conexă de consulting; e) activitatea de depozitare de bază cu activitatea conexă de consulting; f) activitatea bursieră pe piața valorilor mobiliare de bază cu activități conexe de clearing și decontare și de consulting; g) activitatea depozitarului central de valori mobiliare acordă titularului ei dreptul de a desfășura activitățile de depozitare, de clearing și decontare, de ținere a registrului ca activități de bază și activitatea de consulting ca activitate conexă; h) activitatea de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele de bază cu activitatea conexă de consulting; i) activitatea de consulting investițional; j) activitatea de fond de investiții.

Este de menționat că aplicarea răspunderii conform alin.(1) art.245⁶ CP RM exclude calificarea suplimentară în baza alin.(4) art.263 din Codul contravențional.

Precizăm că răspunderea se aplică potrivit alin.(1) art.245⁷ CP RM în cazul nerespectării de către participantul profesionist la piața financiară nebancaară, *inter alia*, a condițiilor stabilite în licență, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari.

Infrațiunea specificată la alin.(1) art.245⁶ CP RM este o infrațiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții mari. În cazul acestei infrațiuni, este esențial ca mărimea daunelor cauzate să nu depășească 5000 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(2) art.245⁶ CP RM.

Dacă fapta nu implică producerea de daune în proporții mari, atunci calificarea va fi făcută potrivit alin.(1) art.304² din Codul contravențional, pentru practicarea activităților profesionale pe piața financiară nebancaară fără licență.

Latura subiectivă a infrațiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁶ CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Motivul acestei infrațiuni se exprimă, în principal, în interesul material.

Subiectul infrațiunii specificate la alin.(1) art.245⁶ CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infrațiunii a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

În altă ordine de idei, consemnăm că deosebirea infrațiunii prevăzute la *alin.(2) art.245⁶ CP RM* de infrațiunea specificată la alin.(1) art.245⁶ CP RM constă, în principal, în conținutul urmărilor prejudiciabile. Astfel, în ipoteza infrațiunii prevăzute la alin.(2) art.245⁶ CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă în daunele în proporții deosebit de mari.

4. Încălcarea cerințelor privind activitatea profesionistă pe piața financiară nebancaară (art.245⁷ CP RM)

În art.245⁷ CP RM, sub aceeași denumire marginală de încălcare a cerințelor privind activitatea profesionistă pe piața financiară nebancaară sunt reunite două variante-tip de infrațiuni⁴.

⁴ Accentuăm că la alin.(2) art.245⁷ CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infrațiunii specificate la alin.(1) art.245⁷ CP RM. De fapt, la alin.(1) și (2) art.245⁷ CP RM sunt prevăzute infrațiuni de sine stătătoare. Aceste infrațiuni se pot afla între ele în concurs.

Argumentele în favoarea unei asemenea abordări nu diferă principial de cele pe care le-am prezentat cu prilejul examinării infrațiunii lor specificate la art.245³ CP RM.

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.245⁷ CP RM, constă în nerespectarea de către participantul profesionist la piața financiară nebanară a condițiilor stabilite în licență, a regulilor prudențiale stabilite prin lege și prin actele normative ale Comisiei Naționale a Pieței Financiare, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(2) art.245⁷ CP RM, se exprimă în nerespectarea de către participantul profesionist la piața financiară nebanară a condițiilor stabilite în licență, a regulilor prudențiale stabilite prin lege și prin actele normative ale Comisiei Naționale a Pieței Financiare, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții deosebit de mari sau au condus la intentarea procesului de insolabilitate.

In concreto, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁷ CP RM, **obiectul juridic special** îl constituie relațiile sociale cu privire la practicarea activităților profesionale pe piața financiară nebanară în corespondere cu condițiile stabilite în licență, cu regulile prudențiale stabilite prin lege și cu actele normative ale CNPF.

Datorită specificului său, infracțiunea în cauză nu are nici *obiect material*, nici *victimă*.

Latatura obiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁷ CP RM are următoarea structură: 1) fapta prejudiciabilă exprimată în inacțiunea de nerespectare a condițiilor stabilite în licență, a regulilor prudențiale stabilite prin lege sau prin actele normative ale CNPF; 2) urmările prejudiciabile constând în daune în proporții mari; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Cât privește nerespectarea condițiilor stabilite în licență, se are în vedere omisiunea făptuitorului de a respecta, de exemplu, prevederile pct.8-17 din Hotărârea CNPF cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de acordare și retragere a licențelor pentru activitatea profesională pe piața valorilor mobiliare, nr.53/12 din 31.10.2008.

Potrivit acestora, CNPF stabilește cerințe unice față de modul de desfășurare a activității profesionale pe piața valorilor mobiliare care sunt obligatorii pentru participanții profesioniști. Normativele privind suficiența capitalului propriu minim al participanților profesioniști și normativele fondului de garanție, precum și fondul de risc al participanților Depozitarului central de valori mobiliare, se stabilesc prin anexe la numitul Regulament și pot fi modificate. Participanții profesioniști sunt obligați să dispună de două persoane cu funcții de răspundere, inclusiv conducătorul (administratorul) și o persoană care poate exercita atribuțiile acestuia în lipsa lui, ce dețin certificate de calificare eliberate de către CNPF. Conducătorul (administratorul) participantului profesionist, conducătorul filialei (reprezentanței) acestuia și persoanele, care vor exercita atribuțiile în lipsa acestora, trebuie să dispună de studii superioare în domeniul economic sau juridic, să aibă o experiență de lucru în aceste domenii de cel puțin doi ani și să se bucure de o reputație bună. Contabilul-șef al participantului profesionist și persoana, care va exercita atribuțiile în lipsa acestuia, trebuie să dispună de studii superioare financiar-economice și să aibă o experiență de lucru pe specialitate de cel puțin doi ani. În afară de aceste persoane, participantul profesionist este obligat să dispună în statele sale de cel puțin doi specialiști cu certificat de calificare, eliberat de către CNPF. Angajații cu certificat de calificare pot activa numai într-o singură societate cu rol de participant profesionist. Prin derogare, emitenții ce dețin de sine stătător registrul deținătorilor de valori mobiliare sunt obligați să dispună în statele lor de cel puțin un specialist cu certificat de calificare eliberat de către CNPF. Pentru a primi copiile legalizate ale licenței pentru filiale și reprezentanțe, participantul profesionist trebuie să dispună de cel puțin o persoană cu funcție de răspundere și un specialist cu certificat de calificare eliberat de CNPF, care vor activa în cadrul filialei (reprezentanței) respective, precum și de încăpere operațională, tehnică de calcul și reguli interne de activitate. Participantul profesionist este obligat să informeze în termen de 10 zile CNPF referitor la modificările efectuate în lista specialiștilor care dețin certificate de calificare.

În alt registru, cât privește regulile prudențiale stabilite prin lege, pe care nu le respectă făptuitorul, acestea sunt stabilite, de exemplu, la art.31 al Legii cu privire la asigurări, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.12.2006 [14].

Potrivit acestui articol, printre altele, asigurătorul (reasigurătorul) trebuie să-și dirijeze activitatea respectând normele de prudență specifice, conform practicilor în asigurări, și să prevadă: a) organizarea și desfășurarea cu prudență și profesionalism a activității, în concordanță cu specificul și amploarea ei; b) încadrarea în activitate a unui număr suficient de persoane care să corespundă criteriilor de pregătire și de competență profesională stabilite prin actele normative ale autorității de supraveghere. Pentru asigurările benevole (facultative) practicate, asigurătorul trebuie să elaboreze: a) propriile condiții de asigurare, cu respectarea prevederilor

legale referitoare la contractul de asigurare; b) propriile clauze de asigurare, care pot modifica condițiile de asigurare, în funcție de opțiunea proprie sau de cea a asiguratului; c) propriile criterii de stabilire a primelor de asigurare; d) propriile reglementări și instrucțiuni de constatare și lichidare a daunelor, în strictă concordanță cu prevederile cuprinse în condițiile și în clauzele de asigurare; e) reglementări interne privind constituirea și menținerea rezervelor tehnice, în funcție de propriul sistem de evidență operativă, cu respectarea actelor normative emise de autoritatea de supraveghere. Asigurătorul are următoarele obligații: a) să țină evidența contabilă și operativă care să permită: a) întocmirea rapoartelor solicitate de autoritatea de supraveghere; analiza rezultatelor tehnice pe clase de asigurări pentru a stabili dacă activitatea sa în ansamblu este rentabilă; b) să supravegheze activitatea unităților din subordine și a agenților săi de asigurare astfel încât activitatea de asigurare pe care o desfășoară să nu fie periclitată; c) să-și organizeze procedurile de control intern astfel încât să îndeplinească prevederile legale și să prezinte Autorității de supraveghere toate documentele, situațiile și informațiile solicitate de ea; d) să întocmească situații financiare consolidate, în conformitate cu actele normative emise întru aplicarea prezentei legi; e) să prezinte orice alte raportări financiare, în conformitate cu actele normative emise întru aplicarea Legii cu privire la asigurări; f) să țină un registru special al activelor; g) să asigure auditarea situațiilor financiare anuale de către o societate de audit; h) să instituie reguli și proceduri de verificare, să asigure instruirea continuă a propriului personal, în scopul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului prin intermediul activității de asigurare; i) să organizeze un sistem intern de management al riscului; j) să elaboreze propriile reglementări privind cheltuielile de achiziție.

Asigurătorul (reasigurătorul) și brokerul de asigurare și/sau de reasigurare vor stabili, printr-un regulament intern, cerințe minime privind respectarea următoarelor principii obligatorii ale guvernării corporative: a) acționarii semnificativi și persoanele cu funcție de răspundere ale asigurătorului (reasigurătorului) și ale brokerului de asigurare și/sau de reasigurare vor corespunde cerințelor stabilite prin actele normative ale Autorității de supraveghere; b) persoanele cu funcție de răspundere ale asigurătorului (reasigurătorului) și ale brokerului de asigurare și/sau de reasigurare vor evita în activitatea lor relațiile cu acționarii sau cu persoanele cu funcție de răspundere ale altor asigurători (reasigurători) și brokeri de asigurare și/sau reasigurare care pot afecta în orice mod exercitarea obligațiilor lor fiduciare față de asigurați; c) persoanele cu funcție de răspundere ale asigurătorului (reasigurătorului) și ale brokerului de asigurare și/sau de reasigurare nu vor deține mai mult decât o funcție în cadrul societății în cazul în care cumulul de funcții ar putea conduce la apariția unor conflicte de interese; d) persoanele cu funcție de răspundere ale asigurătorului (reasigurătorului) își vor exercita obligațiile cu scopul de a asigura: suficiența rezervelor tehnice și matematice, menținerea marjei minime a solvabilității și îndeplinirea cerințelor privind rezervele tehnice și matematice, suficiența în orice moment a lichidităților și respectarea de către asigurător (reasigurător) a prevederilor actelor normative ale Autorității de supraveghere; e) asigurătorul (reasigurătorul) și brokerul de asigurare și/sau de reasigurare vor evita încheierea de tranzacții cu persoane terțe (sau în beneficiul lor), care se află în relație de afiliere cu asigurătorul sau cu brokerul de asigurare și/sau reasigurare, în condiții mai favorabile decât cele existente în mod general pentru celelalte persoane care nu se află cu aceștia în asemenea relații.

Referitor la nerespectarea regulilor prudențiale stabilite prin actele normative ale CNPF, consemnăm că, de exemplu, în Hotărârea CNPF privind aprobarea Normelor de prudență financiară a asociațiilor de economii și împrumut, nr.17/8 din 30.04.2008 [15], sunt stabilite: cerințe privind rezerva instituțională (Capitolul II); cerințe privind lichiditatea (Capitolul III); cerințe privind gestiunea activelor și datoriilor (Capitolul IV); cerințe privind limitarea riscurilor de împrumut (Capitolul V); cerințe privind clasificarea împrumuturilor și dobânzilor (Capitolul VI); cerințe privind împrumuturile expirate și dobânzile aferente (Capitolul VII); cerințe privind tranzacțiile cu persoanele afiliate (Capitolul VIII); cerințe privind investițiile afiliate (Capitolul IX).

Nerespectarea condițiilor sau regulilor de genul celor enunțate *supra* intră sub incidența prevederii de la alin.(1) art.245⁷ CP RM.

Infrațiunea prevăzută la alin.(1) art.245⁷ CP RM este o infrațiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții mari. În cazul acestei infrațiuni, este esențial ca mărimea daunelor cauzate să nu depășească 5000 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(2) art.245⁷ CP RM.

De asemenea, alin.(2) art.245⁷ CP RM devine aplicabil în cazul în care inacțiunea de nerespectare a condițiilor stabilite în licență, a regulilor prudențiale, stabilite prin lege și prin actele normative ale CNPF, a condus la intentarea procesului de insolvență.

Dacă fapta nu implică producerea de daune în proporții mari, răspunderea poate fi aplicată conform: alin.(2) art.304² din Codul contravențional, pentru nerespectarea de către participantul profesionist la piața financiară nebanară a condițiilor stabilite în licență, a regulilor prudențiale și de conduită, a normativelor privind capitalul propriu minim și fondul de garanție și a altor normative stabilite prin lege și prin actele normative ale CNPF; alin.(4) art.310 din Codul contravențional, pentru nerespectarea de către asociația de economii și împrumut a condițiilor stabilite în licență, a regulilor prudențiale și de conduită, a normativelor stabilite prin lege și prin actele normative ale CNPF.

Latura subiectivă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁷ CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Motivele acestei infracțiuni se exprimă în: interesul material; năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale; excesul de zel; interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu etc.

Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁷ CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

În plus, subiectul are calitatea specială de participant profesionist la piața financiară nebanară.

În conformitate cu alin.(2) art.4 al Legii privind Comisia Națională a Pieței Financiare, participanți profesioniști la piața financiară nebanară sunt: participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare; participanții profesioniști la piața asigurărilor; fondurile nestatale de pensii; asociațiile de economii și împrumut; organizațiile de microfinanțare; organizațiile de credit ipotecar; birourile istoriilor de credit.

Dintr-o altă perspectivă, menționăm că deosebirea infracțiunii prevăzute la *alin.(2) art.245⁷ CP RM* de infracțiunea specificată la alin.(1) art.245⁷ CP RM constă, în principal, în conținutul urmărilor prejudiciabile. Astfel, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.245⁷ CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă, după caz, în: 1) daunele în proporții deosebit de mari; 2) intentarea procesului de insolvență. La individualizarea pedepsei urmează a se lua în considerare care anume din cele două urmări prejudiciabile s-a produs.

5. Încălcarea legislației la desfășurarea activității de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele (art.245⁸ CP RM)

În art.245⁸ CP RM, sub aceeași denumire marginală de încălcare a legislației la desfășurarea activității de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele sunt reunite două variante-tip de infracțiuni⁵.

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.245⁸ CP RM, constă în desfășurarea activității de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele cu încălcarea prevederilor legislației, inclusiv acțiunile intenționate ale estimatorului – participant profesionist la piața valorilor mobiliare de subestimare sau supraestimare a valorilor mobiliare, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(2) art.245⁸ CP RM, se exprimă în desfășurarea activității de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele cu încălcarea prevederilor legislației, inclusiv acțiunile intenționate ale estimatorului – participant profesionist la piața valorilor mobiliare de subestimare sau supraestimare a valorilor mobiliare, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții deosebit de mari sau au condus la intentarea procesului de insolvență.

La concret, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁸ CP RM, **obiectul juridic special** îl formează relațiile sociale cu privire la desfășurarea în condiții de legalitate a activității de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele.

Datorită specificului său, infracțiunea examinată nu are *obiect material*.

Victimă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁸ CP RM este clientul, privit ca parte a contractului pentru serviciile de estimare. Cealaltă parte a acestui contract este estimatorul, adică participantul profesionist la piața valorilor mobiliare care desfășoară activitatea de estimare.

În alți termeni, se poate susține că clientul, ca victimă a infracțiunii analizate, este beneficiarul serviciilor de estimare a valorilor mobiliare și activelor ce se referă la ele.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁸ CP RM include următoarele trei semne: 1) fapta prejudiciabilă care este alcătuită din: a) acțiunea de desfășurare a activității de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele și b) acțiunea sau inacțiunea de încălcare a prevederilor legislației

⁵ Accentuăm că la alin.(2) art.245⁸ CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245⁸ CP RM. De fapt, la alin.(1) și (2) art.245⁸ CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs.

Argumentele în favoarea unei asemenea abordări nu diferă principial de cele pe care le-am prezentat cu prilejul examinării infracțiunilor specificate la art.245³ CP RM.

(inclusiv acțiunea de subestimare sau supraestimare a valorilor mobiliare); 2) urmările prejudiciabile constând în daune în proporții mari; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Principala sursă de referință pentru dispoziția de la alin.(1) art.245⁸ CP RM este Hotărârea CNPF privind aprobarea Regulamentului cu privire la activitatea de estimare a valorilor mobiliare și activelor ce se referă la ele, nr.36/9 din 27.12.2001 [16].

Din acest act normativ aflăm următoarele: activitatea de estimare poate fi desfășurată numai de participantul profesionist la piața valorilor mobiliare care a obținut licența corespunzătoare la CNPF în modul stabilit de actele legislative și normative în vigoare. Estimarea se efectuează: a) la reorganizarea societății prin fuziune sau dezmembrare; b) în cazul răscumpărării de către societatea pe acțiuni (cu excepția fondurilor de investiții mutuale și fondurilor de investiții pe intervale) sau achiziționării de către societatea pe acțiuni a acțiunilor proprii; c) în cazul efectuării ofertei tender în conformitate cu actele legislative și normative în vigoare; d) în cazul depunerii valorilor mobiliare ca aport la capitalul social al unei societăți comerciale; e) benevol, din inițiativa clientului; f) în cazul donației valorilor mobiliare, cu excepția contractelor de donație încheiate între rude de gradul I, II și III; g) în alte cazuri, stabilite de legislația în vigoare.

Temei pentru efectuarea estimării este contractul pentru serviciile de estimare încheiat între estimator și client. Contractul pentru serviciile de estimare între estimator și client poate să prevadă efectuarea de către estimatorul respectiv a estimării unui obiect concret, mai multor obiecte sau deservirea pe termen lung a clientului, conform cererilor acestuia.

Informația utilizată în cadrul estimării trebuie să corespundă următoarelor cerințe: a) să fie colectată din surse independente de emitent; b) informația contabilă să fie identică cu informația prezentată organelor de statistică și confirmată de comisia de cenzori sau de o firmă de audit; c) să fie omogenă pentru diferite perioade și procedura de stabilire a datelor din informație să fie metodologic identică. În cadrul estimării vor fi utilizate informații din următoarele surse: a) rapoartele financiare anuale și trimestriale ale emitentului; b) informații detaliate privind activitatea emitentului, utilajele, angajații, echipa managerială, furnizorii și clienții emitentului, alte informații care pot fi obținute de la emitent; c) planurile de afaceri și previziunile privind activitatea emitentului în anii următori, efectuate de către emitent sau de către persoane specializate; d) studii de restructurare, de fezabilitate, rapoarte anterioare de evaluare, studii de marketing; e) rapoartele și informațiile furnizate de către organele de stat privind evoluția economiei naționale, a ramurii specifice de activitate, a nivelului prețurilor și salariilor și alte informații oficiale; f) rapoartele bursei de valori, ale registratorilor independenți și ale CNPF; g) informații furnizate de către reprezentanții emitentului; h) informații din ziare, reviste și publicații specializate, informații obținute din Internet; i) alte surse de informații.

În cadrul procesării informației, estimatorul este obligat: a) să verifice pe cât este posibil corectitudinea informațiilor obținute; b) să corecteze, dacă este cazul, informațiile obținute; c) în cazul irelevanței informației deținute, să solicite alte informații; d) să aprecieze gradul de credibilitate a informațiilor în baza cărora se efectuează estimarea. Clientul este obligat să prezinte estimatorului toată informația deținută și necesară estimatorului pentru efectuarea estimării. Responsabilitatea pentru veridicitatea informației prezentate de către client aparține clientului.

Estimatorul este obligat: a) să respecte la desfășurarea activității de estimare cerințele actelor normative în vigoare și ale contractului pentru serviciile de estimare; b) să comunice clientului despre imposibilitatea participării sale la efectuarea estimării în rezultatul apariției unor circumstanțe care împiedică efectuarea unei estimări obiective; c) să efectueze estimarea în mod conștiincios, respectând cerințele stabilite de Regulamentul cu privire la activitatea de estimare a valorilor mobiliare și activelor ce se referă la ele, și de alte acte normative și să prezinte un raport de estimare obiectiv și argumentat; d) să asigure înregistrarea documentelor primite de la client; e) să prezinte la cererea clientului documentul privind licențierea; f) să nu divulge informația confidențială obținută în timpul estimării; g) să păstreze copiile rapoartelor întocmite și toate materialele și documentele, în baza cărora s-a întocmit raportul timp de 5 ani; h) în cazurile prevăzute de legislație, să prezinte copiile rapoartelor sau informația din ele organelor de stat abilitate la cererea lor legală.

Organizația de estimare sau specialistul, care activează în cadrul organizației de estimare, nu poate efectua estimarea emitentului în cazul când: a) este fondator, acționar sau persoană cu funcții de răspundere al persoanei juridice-titular de drepturi patrimoniale asupra obiectului estimării; b) este o persoană fizică ce se află în relații de rudenie sau afinitate cu fondatorii, acționarii sau persoanele cu funcții de răspundere ale clientului; c) rezultatele estimării urmează a fi utilizate de însuși estimatorul.

Încălcarea prevederilor normative exemplificate *supra* constituie temeiul de aplicare a răspunderii conform alin.(1) art.245⁸ CP RM.

Infrațiunea specificată la alin.(1) art.245⁸ CP RM este o infrațiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții mari. În cazul acestei infrațiuni, este esențial ca mărimea daunelor cauzate să nu depășească 5000 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(2) art.245⁸ CP RM.

Dacă fapta nu implică producerea de daune în proporții mari, atunci calificarea va fi făcută potrivit alin.(9) art.304³ din Codul contravențional, pentru desfășurarea activității de estimare a valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele cu încălcarea prevederilor legislației (inclusiv divulgarea informației confidențiale obținute în perioada de estimare ori subestimarea sau supraestimarea valorilor mobiliare și a activelor ce se referă la ele).

Latura subiectivă a infrațiunii prevăzute la alin.(1) art.245⁸ CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Motivele acestei infrațiuni constau în: interesul material; năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale; excesul de zel; interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu etc.

Subiectul infrațiunii specificate la alin.(1) art.245⁸ CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infrațiunii a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

În afară de aceasta, subiectul are calitatea specială de estimator, care este unul dintre participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare.

În alt context, este de consemnat că deosebirea infrațiunii prevăzute la *alin.(2) art.245⁸ CP RM* de infrațiunea specificată la alin.(1) art.245⁸ CP RM constă, în principal, în conținutul urmărilor prejudiciabile. Astfel, în ipoteza infrațiunii prevăzute la alin.(2) art.245⁸ CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă, după caz, în: 1) daunele în proporții deosebit de mari; 2) intentarea procesului de insolabilitate. La individualizarea pedepsei urmează a se lua în considerare care anume din cele două urmări prejudiciabile s-a produs.

6. Încălcarea legislației privind activitatea fondurilor nestatale de pensii (art.245¹¹ CP RM)

În art.245¹¹ CP RM, sub aceeași denumire marginală de încălcare a legislației privind activitatea fondurilor nestatale de pensii sunt reunite două variante-tip de infrațiuni⁶.

Astfel, prima variantă-tip de infrațiune, specificată la alin.(1) art.245¹¹ CP RM, constă în încălcarea legislației privind activitatea fondurilor nestatale de pensii care au cauzat daune în proporții mari prin:

- prezentarea unor informații eronate sau refuzul de a da informații despre investiții, starea activelor de pensii (lit.a));
- includerea în rapoartele prezentate în conformitate cu prevederile legislației a unor date eronate (lit.b));
- prezentarea de către beneficiar a unor documente false sau întocmite greșit în vederea primirii înainte de termen a mijloacelor acumulate (lit.c));
- însușirea, în temeiul unor documente false sau întocmite greșit, a mijloacelor acumulate în fond (lit.d));
- netransferarea de către patron în fond a defalcărilor din salariul membrului fondului (lit.e));
- divulgarea informației privind starea conturilor de pensie și plata pensiei suplimentare de către o persoană cu funcții de răspundere a fondului (lit.f));
- acțiunea premeditată a managerului, depozitarului activelor fondului sau auditorului ce a cauzat prejudicii membrilor fondului (lit.g)).

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infrațiune, prevăzută la alin.(2) art.245¹¹ CP RM, se exprimă în încălcarea legislației privind activitatea fondurilor nestatale de pensii care au cauzat daune în proporții deosebit de mari prin:

- prezentarea unor informații eronate sau refuzul de a da informații despre investiții, starea activelor de pensii (lit.a));
- includerea în rapoartele prezentate în conformitate cu prevederile legislației a unor date eronate (lit.b));
- prezentarea de către beneficiar a unor documente false sau întocmite greșit în vederea primirii înainte de termen a mijloacelor acumulate (lit.c));

⁶ Accentuăm că la alin.(2) art.245¹¹ CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infrațiunii specificate la alin.(1) art.245¹¹ CP RM. De fapt, la alin.(1) și (2) art.245¹¹ CP RM sunt prevăzute infrațiuni de sine stătătoare. Aceste infrațiuni se pot afla între ele în concurs.

Argumentele în favoarea unei asemenea abordări nu diferă principial de cele pe care le-am prezentat cu prilejul examinării infracțiunilor specificate la art.245³ CP RM.

- însușirea, în temeiul unor documente false sau întocmite greșit, a mijloacelor acumulate în fond (lit.d));
- netransferarea de către patron în fond a defalcărilor din salariul membrului fondului (lit.e));
- divulgarea informației privind starea conturilor de pensie și plata pensiei suplimentare de către o persoană cu funcții de răspundere a fondului (lit.f));
- acțiunea premeditată a managerului, depozitarului activelor fondului sau auditorului ce a cauzat prejudicii membrilor fondului (lit.g)).

In concreto, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245¹¹ CP RM, **obiectul juridic special** îl formează relațiile sociale cu privire la desfășurarea în condiții de legalitate a activității fondurilor nestatale de pensii.

Obiectul material sau **imaterial** al infracțiunii analizate îl pot reprezenta: 1) informațiile eronate; 2) informațiile despre investiții sau despre starea activelor de pensii; 3) rapoartele prezentate în conformitate cu prevederile legislației; 4) documentele false sau întocmite greșit; 5) mijloacele acumulate în fondul nestatal de pensii; 6) defalcările din salariul membrului fondului nestatal de pensii; 7) informația privind starea conturilor de pensie și plata pensiei suplimentare.

Victimă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245¹¹ CP RM este, după caz: 1) membrul fondului nestatal de pensii (beneficiarul); 2) deponentul fondului nestatal de pensii; 3) fondul nestatal de pensii.

Conform art.2 al Legii cu privire la fondurile nestatale de pensii, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 25.03.1999 [17], *membru al fondului nestatal de pensii (beneficiar)* este persoana fizică care depune contribuții sau în numele căreia o altă persoană ori patronul face defalcări în fond și care are dreptul să primească pensie suplimentară; *fond nestatal de pensii* este organizația necomercială care se ocupă cu colectarea și evidența contribuțiilor financiare depuse benevol de persoane fizice sau juridice fie în numele acestora și care asigură sporirea acestor mijloace pentru plata pensiei suplimentare.

Din alin.(1) art.14 al aceluiași act legislativ se desprinde că deponent al fondului nestatal de pensii este partea la contractul de pensie, încheiat cu fondul nestatal de pensii, în virtutea căruia părțile își realizează obligațiile în folosul beneficiarului în corespundere cu planul de pensie ales.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245¹¹ CP RM are următoarea structură: 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea sau inacțiunea de încălcare a legislației privind activitatea fondurilor nestatale de pensii; 2) urmările prejudiciabile constând în daune în proporții mari; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Fapta prejudiciabilă specificată la alin.(1) art.245¹¹ CP RM cunoaște următoarele șapte modalități normative cu caracter alternativ: a) prezentarea unor informații eronate sau refuzul de a da informații despre investiții sau despre starea activelor de pensii; b) includerea în rapoartele prezentate în conformitate cu prevederile legislației a unor date eronate; c) prezentarea de către beneficiar a unor documente false sau întocmite greșit; d) însușirea, în temeiul unor documente false sau întocmite greșit, a mijloacelor acumulate în fondul nestatal de pensii⁷; e) netransferarea de către patron în fondul nestatal de pensii a defalcărilor din salariul membrului fondului nestatal de pensii; f) divulgarea informației privind starea conturilor de pensie și plata pensiei suplimentare de către o persoană cu funcție de răspundere a fondului nestatal de pensii; g) acțiunea managerului, depozitarului activelor fondului nestatal de pensii sau auditorului ce a cauzat prejudicii membrilor fondului nestatal de pensii. Această listă este exhaustivă și nu poate include alte modalități.

Indiferent de modalitatea sub care evoluează, fapta prejudiciabilă examinată presupune încălcarea regulilor statuate în Legea cu privire la fondurile nestatale de pensii sau în alte acte normative.

Infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.245¹¹ CP RM este o infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții mari. În cazul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245¹¹ CP RM, este esențial ca mărimea daunelor cauzate să nu depășească 5000 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(2) art.245¹¹ CP RM.

Dacă fapta nu implică producerea unor astfel de daune, atunci calificarea va fi făcută conform art.310¹ din Codul contravențional, pentru: prezentarea rapoartelor incomplete sau conținând date neveridice (alin.(2)); darea unor informații eronate sau refuzul de a da informații despre investiții ori despre starea activelor de pensii; prezentarea de către beneficiar a unor documente false sau întocmite greșit în vederea primirii înainte de termen a mijloacelor acumulate; însușirea, în temeiul unor documente false sau întocmite greșit, a mijloacelor acumulate în fondul nestatal de pensii; netransferarea de către patron în fondul nestatal de pensii a

⁷ În această ipoteză este exclusă calificarea suplimentară conform alin.(4) art.190 CP RM.

defalcărilor din salariul membrului fondului nestatal de pensii; divulgarea informației privind starea conturilor de pensie și plata pensiei suplimentare de către o persoană cu funcții de răspundere a fondului nestatal de pensii; acțiunea premeditată a managerului, depozitarului activelor fondului sau auditorului ce a cauzat prejudicii membrilor fondului nestatal de pensii (alin.(3)).

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245¹¹ CP RM se caracterizează, înainte de toate, prin intenție directă sau indirectă. Motivele infracțiunii în cauză se exprimă în: interesul material; năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale; excesul de zel; interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu etc.

Scopul special de primire înainte de termen a mijloacelor acumulate este atestat în prezența modalității normative consemnate la lit.c) alin.(1) art.245¹¹ CP RM.

Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245¹¹ CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii faptei a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

După caz, subiectul poate avea una din următoarele calități speciale: 1) membrul fondului nestatal de pensii (beneficiarul); 2) fondul nestatal de pensii; 3) patronul fondului nestatal de pensii; 4) persoana cu funcții de răspundere a fondului nestatal de pensii; 5) managerul fondului nestatal de pensii; 6) depozitarul activelor fondului nestatal de pensii; 7) auditor etc.

În altă privință, menționăm că deosebirea infracțiunii specificate la *alin.(2) art.245¹¹ CP RM* de infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.245¹¹ CP RM constă, în principal, în conținutul urmărilor prejudiciabile. Astfel, în ipoteza infracțiunii specificate la alin.(2) art.245¹¹ CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă în daunele în proporții deosebit de mari.

7. Încălcarea legislației privind activitatea birourilor istoriilor de credit (art.245¹² CP RM)

În art.245¹² CP RM, sub aceeași denumire marginală de încălcare a legislației privind activitatea birourilor istoriilor de credit sunt reunite două variante-tip de infracțiuni⁸.

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.245¹² CP RM, constă în obținerea, utilizarea în alte scopuri sau în alt mod decât cel prevăzut în lege și/sau divulgarea în orice formă de către birourile istoriilor de credit, utilizatorii istoriei de credit, sursele de formare a istoriei de credit, precum și de către persoanele cu funcție de răspundere ale acestora a informației care constituie secret comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari.

La rândul său, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(2) art.245¹² CP RM, se exprimă în obținerea, utilizarea în alte scopuri sau în alt mod decât cel prevăzut în lege și/sau divulgarea în orice formă de către birourile istoriilor de credit, utilizatorii istoriei de credit, sursele de formare a istoriei de credit, precum și de către persoanele cu funcție de răspundere ale acestora a informației care constituie secret comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții deosebit de mari.

La concret, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245¹² CP RM, **obiectul juridic special** îl formează relațiile sociale cu privire la desfășurarea în condiții de legalitate a activității birourilor istoriilor de credit.

Obiectul imaterial al infracțiunii în cauză îl reprezintă informația care constituie secretul comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit.

În corespundere cu alin.(1) art.1 al Legii cu privire la secretul comercial, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 06.07.1994 [18], prin „secret comercial” se înțeleg informațiile ce nu constituie secret de stat, care țin de producție, tehnologie, administrare, de activitatea financiară și de altă activitate a agentului economic, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate să aducă atingere intereselor lui.

Victimă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245¹² CP RM este, după caz: 1) biroul istoriilor de credit; 2) sursa de formare a istoriei de credit; 3) subiectul istoriei de credit; 4) utilizatorul istoriei de credit.

Potrivit art.2 al Legii privind birourile istoriilor de credit, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 29.05.2008 [19], *birou al istoriilor de credit* este persoana juridică de drept privat constituită sub formă de

⁸ Accentuăm că la alin.(2) art.245¹² CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.245¹² CP RM. De fapt, la alin.(1) și (2) art.245¹² CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs.

Argumentele în favoarea unei asemenea abordări nu diferă principial de cele pe care le-am prezentat cu prilejul examinării infracțiunilor specificate la art.245³ CP RM.

societate cu răspundere limitată sau de societate pe acțiuni, înregistrată conform legislației, care prestează, în conformitate cu prezenta lege, servicii de formare, prelucrare și păstrare a istoriilor de credit, precum și de prezentare a rapoartelor de credit, și servicii aferente; *sursă de formare a istoriei de credit* este persoana juridică ce prezintă biroului de credit informații care fac parte din istoria de credit: banca comercială, compania de asigurări (reasigurări), compania de leasing, asociația de economii și împrumut, organizația de microfinanțare; *subiect al istoriei de credit* este persoana fizică sau juridică ce primește un credit, conform contractului de credit, și în privința căreia se formează istoria de credit; *utilizator al istoriei de credit* este persoana juridică ce a primit raportul de credit de la biroul istoriilor de credit în modul prevăzut de prezenta lege: banca comercială, compania de asigurări (reasigurări), compania de leasing, asociația de economii și împrumut, organizația de microfinanțare.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245¹² CP RM include următoarele trei semne: 1) fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de obținere, utilizare în alte scopuri sau în alt mod decât cel prevăzut în lege și/sau divulgare în orice formă a informației care constituie secretul comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit; 2) urmările prejudiciabile constând în daune în proporții mari; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Se poate vedea că modalitățile normative cu caracter alternativ ale acțiunii prejudiciabile examinate sunt: a) obținerea în alte scopuri sau în alt mod decât cel prevăzut în lege a informației care constituie secretul comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit; b) utilizarea în alte scopuri sau în alt mod decât cel prevăzut în lege a informației care constituie secretul comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit; c) divulgarea în orice formă a informației care constituie secretul comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit. Această listă este exhaustivă și nu poate include alte modalități.

Realizând acțiunea prejudiciabilă specificată la alin.(1) art.245¹² CP RM, făptuitorul încalcă anumite prevederi ale Legii privind birourile istoriilor de credit: utilizatorii istoriilor de credit și alte persoane care au primit, în conformitate cu numita lege, acces la informația ce se conține în istoria de credit sunt obligați să nu divulge informația respectivă terților (alin.(11) art.7); biroul istoriilor de credit asigură păstrarea istoriilor de credit timp de 7 ani de la data ultimei modificări a informației despre obligațiile debitorului, conținute în istoria de credit, cu excepția informației privind solicitarea creditului, care se păstrează în biroul istoriilor de credit timp de 15 zile calendaristice (alin.(1) art.8)); biroul istoriilor de credit asigură protecția informației la prelucrarea, păstrarea și transmiterea acesteia prin mijloace care corespund cerințelor stabilite de către autoritatea publică competentă (alin.(2) art.8)); totalitatea informațiilor specificate la art.5 al Legii privind birourile istoriilor de credit, primite de biroul istoriilor de credit în modul prevăzut la art.6 al aceleiași legi, constituie informație cu accesibilitate limitată (alin.(3) art.8)); cerințele față de colectarea, păstrarea, stocarea, prelucrarea, transmiterea și distrugerea (radierea) informațiilor din istoriile de credit sunt stabilite de către autoritatea publică competentă în conformitate cu prevederile legii (alin.(4) art.8)) etc.

Încălcarea prevederilor normative exemplificate *supra* constituie temeiul de aplicare a răspunderii conform alin.(1) art.245¹² CP RM.

Infracțiunea specificată la alin.(1) art.245¹² CP RM este o infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții mari. În cazul acestei infracțiuni, este esențial ca mărimea daunelor cauzate să nu depășească 5000 unități convenționale. În caz contrar, răspunderea se va aplica în conformitate cu alin.(2) art.245¹² CP RM.

Dacă fapta nu implică producerea de daune în proporții mari, atunci calificarea va fi făcută potrivit alin.(2) art.310² din Codul contravențional, pentru obținerea, utilizarea în alte scopuri sau în alt mod decât cel prevăzut în lege și/sau divulgarea în orice formă de către birourile istoriilor de credit, utilizatorii istoriei de credit, sursele de formare a istoriei de credit, precum și de către persoanele cu funcție de răspundere ale acestora a informației care constituie secretul comercial al biroului istoriilor de credit, al sursei de formare a istoriei de credit, al subiectului istoriei de credit sau al utilizatorului istoriei de credit.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.245¹² CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Motivele acestei infracțiuni se exprimă în: interesul material; năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale; excesul de zel; interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu etc.

Subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) art.245¹² CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

În plus, subiectul are una din următoarele calități speciale: 1) biroul istoriilor de credit; 2) utilizatorul istoriei de credit; 3) sursa de formare a istoriei de credit; 4) persoana cu funcție de răspundere a biroului istoriilor de credit, a utilizatorului istoriei de credit sau a sursei de formare a istoriei de credit.

În încheiere, este de consemnat că deosebirea infracțiunii prevăzute la *alin.(2) art.245¹² CP RM* de infracțiunea specificată la alin.(1) art.245¹² CP RM constă, în principal, în conținutul urmărilor prejudiciabile. Astfel, în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.245¹² CP RM urmările prejudiciabile se exprimă în daunele în proporții deosebit de mari.

Bibliografie:

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.238-246.
2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.193-197.
3. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.51-53.
4. МОРОЗОВА, Л. *Инсайды поставят в угол. ФСФР планирует в мае представить соответствующий законопроект в правительство.* www.rg.ru/2006/04/25/insajd.html
5. ЕЛИЗАРОВА, Н.В. *Информационные правоотношения при эмиссии ценных бумаг: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук.* Москва, 2007, с.6-7.
6. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.22-23.
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.1.
8. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.81-82.
9. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.110-114.
10. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1994, nr.2.
11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.108.
12. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6.
13. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.69-71.
14. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.47-49.
15. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.131-133.
16. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.46-48.
17. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.87-89.
18. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.13.
19. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.138-139.

Prezentat la 14.02.2015

MODALITĂȚI DE EXPRIMARE A ACȚIUNII DE TRAFIC DE PERSOANE ÎN DREPTUL COMPARAT

Mihai ȘTEFĂNOAIA

Universitatea „Petre Andrei”, Iași, România

În prezentul articol autorul urmărește să ofere, prin metoda dreptului comparat, soluții mai bune, specifice, relevante procesului legislativ în interpretarea infracțiunii de trafic de persoane. Obiectul de cercetare al lucrării îl formează următoarele subiecte: conceptul și natura traficului de persoane; recrutarea, primirea, adăpostirea, ascunderea, transportarea, transferul sau acceptarea persoanelor în vederea exploatarea acestora; factorii care contribuie la dezvoltarea traficului de persoane; problemele prevenirii și combaterii traficului de persoane; instrumentele juridice internaționale de prevenire și combatere a traficului de persoane etc.

În calitate de suport la elaborarea prezentului demers științific a servit legislația penală a diferitelor state, o atenție specială fiind acordată următoarelor articole: art.165 „Traficul de ființe umane” și art.206 „Traficul de copii” din Codul penal al Republicii Moldova; art.210 „Traficul de persoane” și art.211 „Traficul de minori” din Codul penal al României din 2009; alin.1 art.1 al Legii Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane; alin.(1) art.1 al Legii Ghanei din 2005 cu privire la combaterea traficului de persoane; art.2 al Legii Mauritiusului din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane; art.3 din Protocolul la Convenția ONU din 15.11.2000: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea și primirea victimei; Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptată la 03.05.2005 etc.

Cuvinte-cheie: *trafic de persoane, trafic de minori, acțiunea principală a infracțiunii, inacțiune, recrutarea persoanei, exploatarea persoanei, prevenirea și combaterea traficului de persoane.*

EXPRESSIONS OF THE ACT OF HUMAN TRAFFICKING WITHIN THE COMPARATIVE LAW

This article seeks, by the method of comparative law to provide better solutions, specific, relevant to the legislative process in the interpretation of the offence of human trafficking. The object of this research was formed by the following topics: the concept and nature of human trafficking; the recruitment, reception, shelter, harbor, transportation, transfer or acceptance of persons in order to exploit them; the factors contributing to the development of human trafficking; the problems ahead of preventing and combating human trafficking; the international legal instruments to prevent and combat trafficking in human beings etc.

As research support of the analysis was the penal legislation of different countries, with special attention given to the following articles: art.165 „Human trafficking”, art.206 „Trafficking of children” the Penal Code of the Republic of Moldova; art.210 „Human trafficking”, art.211 „Trafficking of Minors” the Penal Code of Romania from 2009; par.1 art.1 of the Law of Saudi Arabia from 2009 on combating human trafficking; par.(1) art.1 of the Law of Ghana from 2005 on combating human trafficking; art.2 of the Law of Mauritius from 2009 on combating human trafficking; Article 3 of the Protocol to the UN Convention from 15.11.2000: the recruitment, transportation, transfer, harbor and reception of the victim; the Convention of the European Council from 03.05.2005 on fighting against human trafficking etc.

Keywords: *human trafficking, trafficking of minors, the main action of the offence, inaction, recruitment of the person, exploitation of the person, preventing and combating human trafficking.*

Referindu-se la aspectul exterior al infracțiunilor privind traficul de persoane, A.Aronovitz îl descrie ca pe un proces care include trei etape: 1) înșelăciunea sau răpirea ori recrutarea victimei urmată de transportarea acesteia sau de trecerea victimei peste frontiera de stat; 2) exploatarea victimei; 3) debarasarea de victimă [1]. Considerăm inexactă o astfel de interpretare care reflectă nu conținutul laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane, dar, mai degrabă, conținutul fenomenului trafic de persoane. În afară de aceasta, așa cum vom putea vedea *infra*: 1) complexitatea laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane nu se reduce nici pe departe la înșelăciunea sau răpirea ori recrutarea victimei urmată de transportarea acesteia sau de trecerea victimei peste frontiera de stat; 2) exploatarea victimei, ca și debarasarea de aceasta, depășesc cadrul laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane.

De asemenea, nu susținem nici poziția exprimată de E.A. Мапахтанова: „Necesită perfecționare art.127¹ CP FR. Este nereușită interpretarea prea largă a noțiunii de trafic de persoane dată de legiuitorul rus în acest articol al legii penale. Or, recrutarea, transportarea, adăpostirea, transferul și primirea victimei, menționate în art.127¹ CP FR, nu reflectă esența fenomenului traficării, tranzacționării victimei” [9, p.8-9]. În replică,

aducem ca argument punctul de vedere aparținând lui M.Ю. Буряк: „La incriminarea faptelor privind traficul de persoane trebuie să se ia în considerare toate modalitățile menționate la art.3 din Protocolul la Convenția ONU din 15.11.2000: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea și primirea victimei. Omiterea chiar și a uneia dintre ele duce la lacune în legea penală și, implicit, la evitarea răspunderii de către unii dintre cei implicați în traficul de persoane” [8, p.8].

Într-adevăr, așa cum rezultă din actul internațional sus-menționat, acțiunea principală din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane se exprimă în recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea victimei. Aceleași modalități componente sunt specificate în Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptată la 03.05.2005, precum și în Directiva 2011/36/UE din 05.04.2011.

Este cazul de menționat că, în contextul dreptului comparat, de cele mai dese ori structura laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane cuprinde nu o singură acțiune sau inacțiune, dar două acțiuni sau inacțiuni: 1) acțiunea principală; 2) acțiunea sau inacțiunea adiacentă.

În cazuri mai rare, există legislații, conform cărora infracțiunile privind traficul de persoane (cel puțin în varianta neagravată) nu presupun prezența acțiunii adiacente: „oricine cumpără o altă persoană, o ia în posesie, o adăpostește, o transportă, o vinde, o transmite sau dispune de ea în orice alt mod, sau mediază astfel de operațiuni, în scopul de practicare a prostituției sau de exploatare sexuală în alte forme, ori de folosire în munca forțată, în sclavie, în servitute sau în traficul de organe sau țesuturi umane ori de sânge” (art.387a din Codul penal al Sloveniei din 28.09.2004); „traficul de ființe umane reprezintă folosirea, recrutarea, transportarea, adăpostirea sau primirea unei persoane, în scopul exploatării acesteia” (alin.1 art.1 al Legii Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane); „orice persoană care vinde, cumpără, transmite sau primește o altă persoană, ori schimbă o persoană cu o altă persoană, ori încearcă să săvârșească astfel de acțiuni” (alin.1 art.175/B din Codul penal al Ungariei); „cumpărarea sau vânzarea unei persoane, ori realizarea unei alte tranzacții asupra unei persoane, ori recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane, în scop de exploatare” (alin.1 art.127¹ din Codul penal al Federației Ruse); „vânzarea-cumpărarea unei persoane sau efectuarea altor tranzacții cu privire la aceasta, precum și recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, săvârșite în scop de exploatare” (alin.1 art.181 din Codul penal al Bielorusiei din 02.06.1999); „traficul de ființe umane, adică cumpărarea / vânzarea unei persoane, ori recrutarea, transportarea, cazarea sau transferul unei persoane către o altă persoană, săvârșit în scopul de exploatare a unei persoane” (alin.(1) art.129¹ din Codul penal al Turkmenistanului din 12.06.1997) etc.

Mai trebuie de menționat că, în același context, spre deosebire de infracțiunea de trafic de persoane adulte, infracțiunea de trafic de minori (trafic de copii) presupune întotdeauna prezența acțiunii principale și a acțiunii sau inacțiunii adiacente nu în ipoteza de variantă-tip a infracțiunii, dar în ipoteza de variantă agravată a infracțiunii.

Prin prisma dreptului comparat, vom consemna că cele cinci modalități componente ale **acțiunii principale** din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane, specificate în instrumentele normative internaționale consemnate anterior, le atestăm în: art.225-4-1 CP Fr; art.110/a CP Al; art.132 CP Ar; lit.a) art.3 al Legii Filipinelor cu privire la combaterea traficului de persoane din 26.05.2003; pct.1 § 1 din Secțiunea „Dispoziții suplimentare” a Legii Bulgariei din 07.05.2003 cu privire la combaterea traficului de ființe umane [4] etc.

În cazuri mai numeroase, cifra acestor modalități este una mai mare decât cea atestată în cazul instrumentelor normative internaționale nominalizate mai sus. În astfel de cazuri, acțiunea principală este caracterizată prin sintagmele: „vânzarea-cumpărarea sau efectuarea altor tranzacții ilicite în privința unei ființe umane, precum și recrutarea, transferul, adăpostirea sau primirea acesteia” (art.143¹ CP Ge); „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea, comercializarea sau primirea de persoane” (alin.(1) art.1 al Legii Ghanei cu privire la combaterea traficului de persoane din 2005); „recrutarea, vânzarea, furnizarea, achiziționarea, capturarea, transportarea, deplasarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane” (art.2 al Legii Mauritiusului cu privire la combaterea traficului de persoane din 2009); „recrutarea, transportarea, transferul, vânzarea, cumpărarea, medierea vânzării, adăpostirea sau păstrarea unei alte persoane” (art.444 CP Mn); „recrutarea, transportarea, transferul, vânzarea, cumpărarea, împrumutul, închirierea, adăpostirea sau primirea de persoane” (art.1 al Legii statului Myanmar cu privire la combaterea traficului de persoane din 13.09.2005 [6]) etc.

Mai nuanțat pare a se exprima legiuitorul turkmen. Astfel, la art.129¹ din Codul penal al Turkmenistanului din 12.06.1997 acțiunea principală este caracterizată prin sintagma „cumpărarea / vânzarea unei persoane, ori recrutarea, transportarea, cazarea sau transferul unei persoane către o altă persoană”. În același timp,

conform art.1 al Legii Turkmenistanului cu privire la combaterea traficului de persoane, din 14.12.2007, „traficul de persoane reprezintă ansamblul de acțiuni, cum ar fi recrutarea, cumpărarea, vânzarea, transportarea în una sau mai multe țări, predarea sau deținerea unei singure persoane sau a unui grup de persoane...” [5].

În art.418-A CP Ma sunt utilizate două sintagme diferite: „recrutarea, transportarea, transferul, cumpărarea sau vânzarea, adăpostirea ori acceptarea de persoane” (în ipoteza în care victima este o persoană adultă); „cumpărarea, vânzarea, păstrarea sau luarea de persoane” (în ipoteza în care victima este o persoană minoră). Același criteriu de diferențiere este folosit în art.1 al Legii Senegalului cu privire la combaterea traficului de persoane și a practicilor asimilate și la protecția victimelor, nr.2005-06 din 10.05.2005: „recrutarea, transportarea, cazarea sau primirea de persoane” (în cazul în care victima este o persoană adultă); „recrutarea, transportarea, transferarea sau adăpostirea de persoane” (în cazul în care victima este o persoană minoră).

Ce presupune vânzarea-cumpărarea sau altă tranzacționare a victimei în cazul exemplelor enunțate mai sus? Pentru a răspunde la această întrebare, vom apela mai întâi la o normă interpretativă, și anume: la art.3 al Legii model a CSI cu privire la contracararea traficului de persoane, din 03.04.2008 [10]: cumpărarea-vânzarea de persoane reprezintă o convenție oneroasă bilaterală, îndreptată spre transferul în schimbul unei sume de bani a victimei de către o persoană, față de care victima se află într-o dependență legală sau ilegală, către o altă persoană; alte tranzacții ilegale în privința victimelor traficului de persoane, în care ea este considerată obiect de proprietate, se exprimă în transferul victimei în calitate de obiect al unei convenții oneroase sau gratuite către o altă persoană, inclusiv în calitate de dar, sau în schimbul unor valori materiale, sau pentru posesie sau folosință temporară în schimbul unei plăți, sau ca garanție pentru executarea obligațiilor care decurg din convenții, sau cu titlu de despăgubire pentru daunele cauzate unei alte părți.

Elementul de specificitate în raport cu art.165 și 206 CP RM, precum și cu art.210 și 211 CP Rom din 2009, îl reprezintă tocmai enunțarea în calitate de modalități distincte ale acțiunii principale a: cumpărării sau vânzării victimei; realizării unei alte tranzacții asupra victimei. S-ar părea că aceste modalități nu sunt decât cazuri particulare ale modalității de transfer al victimei, modalitate care este la fel enunțată în dispoziția de la alin.1 art.127¹ CP FR. Însă realitatea este alta. Astfel, de exemplu, în doctrina penală rusă se arată: „Transferul victimei, ca și transportarea acesteia, reprezintă în anumite situații o activitate de intermediere, datorită căreia vânzătorul realizează înstrăinarea victimei, iar cumpărătorul intră în posesia victimei” [11, p.97]. Așadar, ceea ce în condițiile legislației penale a Republicii Moldova și a României constituie complicitate la infracțiunile privind traficul de persoane, în legea penală rusă și în alte legi exemplificate mai sus reprezintă activitate de autorat la infracțiunea de trafic de persoane.

Revenind la prezentarea modalităților componente ale acțiunii principale din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane, vom menționa că la modalitățile în cauză (care de această dată nu au legătură cu vânzarea-cumpărarea sau altă tranzacționare a victimei) se referă exemplele următoare. Astfel, în art.1.0.1. al Legii Azerbaidjanului cu privire la combaterea traficului de persoane, din 28.06.2005, se menționează despre „primirea, adăpostirea, ascunderea, transportarea, transferul sau acceptarea de persoane” [3]. De asemenea, potrivit dispoziției Secțiunii 1a din Capitolul 4 al Codului penal al Suediei din 21.12.1962, făptuitorul fie „recrutează, transportă, găzduiește, primește sau aplică măsuri de altă natură în raport cu o altă persoană și, astfel, preia controlul asupra acesteia” (alin.1), fie „cedează altcuiva controlul asupra unei persoane ori preia de la altcuiva controlul asupra unei persoane” (alin.2).

În ipoteza altor legislații, numărul modalităților componente ale acțiunii principale (modalități care au sau nu legătură cu vânzarea-cumpărarea sau altă tranzacționare a victimei) fie că este mai redus comparativ cu cel atestat în cazul instrumentelor normative internaționale nominalizate mai sus, fie că nu este mai redus, dar comportă anumite note de originalitate. Astfel, acțiunea principală o desemnează formulările: „vânzarea-cumpărarea unui minor ori efectuarea altor tranzacții cu privire la un minor sub formă de transfer sau obținere de posesie asupra acestuia” (art.133 CP RK); „vânzarea sau orice altă tranzacție ilegală privitoare la o persoană, precum și reținerea, deplasarea, ascunderea sau transferul unei persoane” (art.149 CP Uc); „recrutarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane” (art.186 CP BH); „determinarea, angajarea, transferul, atragerea, transportarea, deținerea sau oferirea unei persoane” (art.232a din Codul penal al Cehiei din 08.12.1961); „vânzarea, cumpărarea, transmiterea sau primirea unei persoane, ori schimbul unei persoane cu o altă persoană” (art.175/B CP Un); „folosirea, recrutarea, transportarea, adăpostirea sau primirea unei persoane” (alin.1 art.1 al Legii Arabiei Saudite cu privire la combaterea traficului de persoane, din 2009); „transferul, recrutarea, deținerea, adăpostirea sau primirea unei persoane” (art.281 bis din Codul penal al Boliviei din 11.03.1997);

„folosirea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane” (art.2 al Legii Omanului cu privire la combaterea traficului de persoane, din 2008) etc.

O viziune originală asupra acțiunii principale, condiționată de particularitățile victimei, scopului și de alte semne ale infracțiunii, atestăm în art.4 al Legii Filipinelor cu privire la combaterea traficului de persoane, din 26.05.2003: la fiecare literă a acestui articol se prevede o variantă aparte de infracțiune, a cărei acțiune principală se distinge prin anumite trăsături individualizante: a) recrutarea, transportarea, transferul, purtarea, furnizarea sau primirea unei persoane prin orice mijloace, inclusiv sub pretextul de ocupare a forței de muncă în țară sau în străinătate, ori de formare profesională sau de ucenicie, în scop de prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; b) mijlocirea și facilitarea întâlnirii, pentru bani, profit, avantaje economice sau de altă natură, a unei femei filipineze cu un cetățean străin, pentru căsătorie, sau în scopul achiziționării, cumpărării, oferirii, vânzării sau comercializării acesteia, sau pentru folosirea în prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; c) promisiunea de încheiere a căsătoriei sau încheierea căsătoriei, reale sau simulate, în scopul folosirii în prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; d) realizarea sau organizarea de excursii și planuri de călătorie care constau în pachete turistice sau activități turistice, în scopul folosirii și oferirii de persoane pentru prostituție, pornografie sau exploatare sexuală; e) menținerea unei persoane în prostituție sau recrutarea unei persoane să se angajeze în prostituție sau în pornografie; f) adoptarea sau facilitarea adopției de persoane în scop de prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; g) recrutarea, angajarea, adoptarea, transportarea sau răpirea unei persoane, prin amenințare, aplicare a violenței, fraudă, înșelăciune, constrângere sau intimidare ori în scopul de prelevare sau de vânzare de organe umane; h) recrutarea, transportarea sau adoptarea unui copil, în scopul angajării acestuia în activități militare în Filipine sau în străinătate.

Legiuitorul irlandez are un punct de vedere asemănător asupra conformației acțiunii principale din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane. Astfel, conform art.2 al Legii Irlandei nr.8/2008, trafic înseamnă: a) achiziționarea, recrutarea, transportarea sau adăpostirea persoanei, sau (i) transferul persoanei, (ii) plasarea persoanei în custodia, în grija sau sub controlul altcuiva, sau (iii) oferirea persoanei unei alte persoane; b) determinarea persoanei să intre sau să iasă de pe teritoriul unui stat sau să călătorească pe teritoriul statului; c) luarea persoanei în custodie, în grijă sau sub control; d) asigurarea persoanei cu adăpost sau cu loc de muncă.

În funcție de lipsa sau existența unei deplasări a victimei, legiuitorul nepalez distinge între modalitățile componente ale acțiunii principale din cadrul infracțiunii de trafic de ființe umane și modalitățile componente ale acțiunii principale din cadrul infracțiunii de transportare ilegală de ființe umane. Astfel, în corespundere cu Legea Nepalului cu privire la interzicerea traficului și transportării ilegale de ființe umane, din 24.07.2007 [2], „în cazul în care cineva comite una din următoarele fapte, se va considera că săvârșește trafic de ființe umane: a) vânzarea sau cumpărarea unei persoane în orice scop; b) constrângerea unei persoane să se prostitueze, cu sau fără obținerea de beneficii financiare; c) prelevarea ilegală de organe umane; d) recrutarea în prostituție” (alin.(1)); „în cazul în care cineva comite una din următoarele fapte, se va considera că săvârșește transportare ilegală de ființe umane: a) scoaterea unei persoane din țară în scop de cumpărare sau de vânzare a acesteia; b) luarea unei persoane de la locul ei de origine, locul ei de reședință sau de la o altă persoană prin ademenire, stimulare, dezinformare, fals, trucuri, constrângere, răpire, amenințare sau abuz de putere, urmată de aducerea unei alte persoane în orice alt loc în Nepal sau în străinătate ori de predarea unei alte persoane altcuiva, în scop de prostituție sau de exploatare” (alin.(2)).

Consemnăm și un exemplu nefericit de echivalare a modalităților acțiunii principale din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane cu modalitățile acțiunii adiacente din cadrul acestor infracțiuni. O asemenea structurare a conținutului legal al infracțiunilor privind traficul de persoane nu poate servi în niciun caz ca model pentru legiuitorul moldovean și cel român. Astfel, la lit.a) art.1 al Legii Tadjikistanului cu privire la combaterea traficului de ființe umane, din 08.07.2004 [7] traficul de ființe umane reprezintă cumpărarea sau vânzarea unei persoane, cu sau fără consimțământul acesteia, prin fraudă, recrutare, tănuire, transfer, transportare, răpire, înșelăciune, abuz de poziția de vulnerabilitate sau corupere în scopul de a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, ori prin alte forme de constrângere, în scopul săvârșirii în continuare a traficului de ființe umane, al angajării în activități sexuale sau infracționale, al folosirii în conflicte armate, al folosirii în pornografie, în munca forțată, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, în servitutea pentru datorii sau în adopția în scop de profit.

Bibliografie:

1. ARONOWITZ, A., THEUERMANN, G., TYURYUKANOVA, E.V. *Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime*. Vienna, OSCE / Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, 2011. 116 p.
2. Human Trafficking and Transportation (Control) Act, 2064 // <http://www.lawcommission.gov.np/en/documents/prevaling-laws/prevaling-rules/Prevailing-Laws/Statutes---Acts/English/Human-Trafficking-and-Transportation-%28Control%29-Act-2064-%282007%29/> (Accesat: 28.05.2012)
3. Law of Azerbaijan Republic on the Fight against Human Trafficking // <http://legislationline.org/topics/country/43/topic/14> (Accesat: 27.05.2012)
4. Law of Bulgaria on countering trafficking in human beings // www.mfsp.government.bg/equal/equalen/trafficking_Bulgaria_4.pdf (Accesat: 27.05.2012)
5. Law of Turkmenistan on Combating Trafficking in Persons // <http://legislationline.org/topics/country/51/topic/14> (Accesat: 27.05.2012)
6. The Anti Trafficking in Persons Law (The State Peace and Development Council Law No. 5/ 2005) // http://www.artipproject.org/artip-tip-cjs/laws-policies/national/Myanmar/Myanmar_Law_TIP_2005_e.pdf (Accesat: 27.05.2012)
7. The Law of the Republic of Tajikistan on Fight against Human Trafficking // <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/856/file/156afe39fcc820af8679ffecd1c4.pdf> (Accesat: 28.05.2012)
8. БУРЯК, М.Ю. *Торговля людьми и борьба с ней (криминологические и уголовно-правовые аспекты)*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владивосток, 2005. 31 с.
9. МАРАХТАНОВА, Е.А. *Преступления против свободы личности: вопросы законодательной регламентации и квалификации*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2006. 27 с.
10. Модельный закон Содружества Независимых Государств о противодействии торговле людьми // <http://www.iacis.ru/html/?id=22&str=list&nid=1> (Accesat: 28.05.2012)
11. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть* / Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2008. 800 с.

ABREVIERI:

- CP Al – Codul penal al Albaniei din 27.01.1995
 CP Ar – Codul penal al Armeniei din 18.04.2003
 CP BH – Codul penal al Bosniei și Herțegovina din 01.03.2003
 CP Fr – Codul penal al Franței din 22.07.1992
 CP Ge – Codul penal al Georgiei din 22.07.1999
 CP Ma – Codul penal al Macedoniei din 23.07.1996
 CP Mn – Codul penal al Muntenegrului din 17.12.2003
 CP RK – Codul penal al Kazahstanului din 16.07.1997
 CP Un – Codul penal al Ungariei din 31.12.1978

Prezentat la 21.04.2015

BAZELE REVOLUȚIONARE ALE ORDINII CONSTITUȚIONALE ROMÂNEȘTI DUPĂ 1989*

Cristian BOCANCEA

Universitatea „Petre Andrei” din Iași

Revenirea României la ordinea constituțională democratică, după patru decenii de totalitarism, s-a produs printr-o revoluție aparent spontană, condusă de o fracțiune anticeaușistă a vechiului partid comunist, preocupată de conservarea rețelelor ei de putere. Din acest motiv, configurarea noilor instituții politice a reunit atât tendințe radical-liberale, cât și tendințele de conservare a *Establishment*-ului național-comunist. În procesul genezei noii ordini constituționale post-comuniste, remarcăm contribuțiile a două instituții cu legitimitate revoluționară: Consiliul Frontului Salvării Naționale și Consiliul Provizoriu de Uniune Națioanlă.

Cuvinte-cheie: *Constituție, Consiliul Provizoriu de Uniune Națioanlă, Frontul Salvării Naționale, legitimitate, revoluție, tranziție.*

THE REVOLUTIONARY GROUNDS OF POST-1989 ROMANIAN CONSTITUTIONAL ORDER

Romania's comeback to democratic constitutional order, after four decades of totalitarianism, was the result of an apparently spontaneous revolution, led by an anti-Ceaușescu faction from the former communist party, which was interested in preserving its power networks. For this reason, the configuration of the new political institutions brought together radical-liberal tendencies as well as a proclivity towards the preservation of the national-communist *Establishment*. In the genesis of the new post-communist constitutional order, it is worth noting the contributions of two institutions legitimized by the revolution: the National Salvation Front Council and the Provisional National Unity Council.

Keywords: *Constitution, Provisional National Unity Council, National Salvation Front, legitimisation, revolution, transition.*

Introducere

Organizarea politico-juridică a României contemporane este rezultatul unui îndelungat proces de adaptare la exigențele democrației pluraliste, de consolidare a culturii civice și de perfecționare a mecanismelor administrativ-birocratice. În cadrul acestui proces, România a fost uneori un actor pasiv și mimetic, alteori unul activ și „inventiv”; perioadele de modernizare și democratizare au alternat cu cele de recul în materie de raționalitate administrativă și de impunere a dictaturii. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, spre exemplu, s-au înregistrat progrese majore pe calea modernizării, continuate până în preajma celui de-al doilea război mondial. În schimb, din 1938 România a intrat într-o „epocă a dictaturilor” – începând cu dictatura regală a lui Carol al II-lea, continuând cu cea militară a Mareșalului Ion Antonescu și sfârșind cu dictatura comunistă. La finele lui 1989 țara noastră a reintrat pe orbita democratică, în urma unei revoluții anticomuniste.

La două sute de ani după celebrul eveniment istoric numit Revoluția franceză din 1789, în întreaga Europă răsăriteană avea să se declanșeze un profund proces de schimbare politică, în urma căruia au căzut pe rând dictaturile comuniste de inspirație sovietică, în locul lor instaurându-se regimuri democratice de inspirație occidentală. Căderea dictaturilor și renașterea democrației, împreună cu schimbările din planul economiei (trecerea de la economia socialistă planificată și centralizată, bazată pe proprietatea de stat, la economia capitalistă concurențială bazată pe proprietatea privată) și al culturii, conturează așa-numitul fenomen al „tranziției”.

Problemele tranziției instituționale au fost în mod fundamental legate în România (ca în oricare altă tânără democrație) de procesele și mecanismele noii sinteze constituționale, după eliminarea edificiului totalitar și după traversarea unei perioade de vid constituțional. Schimbările politice produse după 22 decembrie 1989 corespund fenomenului de dizolvare implicită și explicită a legii fundamentale a statului socialist și de construcție și legitimitate a statului de drept, o legitimitate care s-a servit copios de argumentele revoluției anti-comuniste.

* O parte din acest text se regăsește în volumul *Meandrele democrației. Tranziția politică la români*. Iași: Polirom, 2002.

Etapele construcției noii ordini constituționale

Când sistemele politice sunt antrenate în ciclul schimbărilor, „vârful aisbergului” îl reprezintă totdeauna structura instituțională: ea este prima care se descompune (parțial sau total) și se recompune pe baza unor valori și norme politice și sociale noi. Purtător al mecanismelor, al simbolurilor și practicilor formale ale sistemului, scheletul instituțional este principala țință a mișcărilor reformiste sau revoluționare. Elementele a căror inerție este însă mult mai mare, rezistând și după ce s-au produs deja cosmetizările sau restructurările din temelii ale sistemului, țin de comportamentele și mentalitățile politice, precum și de bazele sociale și ideologice ale acestora. Revoluția română din 1989 a schimbat fundamental cadrele instituționale ale puterii; a generat dispariția unor actori politici și apariția altora noi. Consecințele ei ultime se lasă însă așteptate; cel puțin o generație va trebui să evolueze pe scena politică a țării pentru ca spiritul democrației autentice să se instaleze durabil la nivelul comportamentului cotidian al politicianului, funcționarului și cetățeanului și pentru ca instituțiile să se transforme din simple forme de import în expresii ale fondului sistemului constituțional românesc.

Tranziția instituțională, începută odată cu instalarea noii puteri legislative și executive, a cunoscut trei faze distincte: a) *faza instituțiilor provizorii*, reprezentată în plan legislativ de Consiliul Frontului Salvării Naționale (transformat apoi în Consiliul Provizoriu de Uniune Națională), iar în planul executivului – de Guvernul condus de Petre Roman; ea a durat de la sfârșitul anului 1989 până la alegerile din 20 mai 1990; b) *faza Constituantei*, în care instituțiile au rezultat, pe de o parte, din scrutinul de la 20 mai 1990 (alegându-se atunci Parlamentul bicameral, cu statut de Constituantă, și Președintele Republicii), iar, pe de altă parte, din actele normative specifice elaborate de forul legislativ; c) *faza statului constituțional pluralist*, după adoptarea Constituției în Parlament și validarea ei prin referendum, la 8 decembrie 1991.

După intrarea în vigoare a noii Constituții, România a început un proces laborios de completare și de consolidare a structurilor instituționale, evoluând spre un sistem politic ce reproduce în bună măsură cadrele formale ale democrației occidentale, păstrând însă supărător de multe obiceiuri, prejudecăți și rețele informale care își au originea în comunism sau pe care analiștii le asociază spiritului balcanic.

Cauzele legitimării revoluționare a noii ordini constituționale

Situația structurilor politice din România a fost mult diferită de cea existentă în țările în care tranziția a avut ca inițiatori partidele comuniste reformate. În timp ce Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, Polonia și Ungaria își modernizaseră, în ultimii ani ai regimului comunist, vechile instituții legislative și executive (adaptându-le la exigențele democrației și pregătindu-le astfel pentru epoca post-comunistă), România era nevoită ca, odată cu înlăturarea lui Ceaușescu, să abandoneze întreg sistemul instituțional al puterii politice, compromis iremediabil de dictatură. La 22 decembrie 1989 țara intra într-un vid constituțional și de putere, care trebuia completat rapid de o forță fundamental opusă vechiului regim, forță capabilă în același timp să evite anarhia specifică revoluțiilor, să administreze treburile curente și, în plus, să dea direcția dezvoltării viitoare a sistemului politic. Neexistând însă, în timpul regimului dictatorial, nicio mișcare coerentă de opoziție, nicio organizație alternativă și nici vreo forță de rezervă a Partidului Comunist, conducătorii revoluției s-au văzut în situația dificilă (și riscantă, totodată) de a crea o structură instituțională *ad-hoc**

Ținând seama de contextul apariției sale, forța politică ce își asuma conducerea revoluției s-a autointitulat Frontul Salvării Naționale. Denumirea era inspirată, desigur, de celelalte structuri similare de pe mapamond care, urmărind fie eliberarea națională, fie înlăturarea dictaturilor, s-au numit „Fronturi”. Noua forță politică, apărută spontan (potrivit conducătorilor ei), neavând la început nici trăsăturile unei instituții etatice, nici pe cele ale unui partid, trebuia să preia toate funcțiile de legiferare și de administrare a țării. Dar întrucât forma ei difuză și compoziția mozaicată nu-i permiteau desfășurarea unor activități coerente și specializate, Frontul a trebuit să-și constituie la nivel central un organism operativ – așa-numitul Consiliu. În timp ce mulți revoluționari își declarau apartenența la Front, legitimându-se politic și sugerând deja formarea unui nou partid, doar câțiva „aleși” au ajuns în echipa decizională.

* În discursul televizat din 26 decembrie 1989, Ion Iliescu afirma: „Revoluția noastră are o particularitate deosebită. Ea este rezultatul unei acțiuni spontane a maselor, expresie a nemulțumirilor acumulate de-a lungul anilor (...). Este total falsă ideea că ar fi putut fi vorba de o lovitură de stat realizată de câteva forțe organizate, ba încă și cu sprijin din afară. Adevărul este că acest Consiliu al Frontului Salvării Naționale este emanația mișcării și nu a precedat mișcarea. Aceasta implică și un dezavantaj, o dificultate pe care noi o întâmpinăm astăzi, pentru că trebuie să ne constituim, să ne organizăm ca structuri ale noii puteri” (1995: 31).

Conducerea centrală a Frontului (Consiliul FSN) a fost inițial un organism politic dotat cu putere absolută. În condițiile în care Consiliul de Stat (instituția legislativă comunistă cu funcționare permanentă) și Guvernul fuseseră dizolvate, Consiliul Frontului a preluat deopotrivă atribuțiile legislative și pe cele executive. Clarificarea statutului și a atribuțiilor sale în noul sistem al puterii din România avea să se realizeze abia prin Decretul-lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale și a consiliilor teritoriale ale FSN, publicat în Monitorul Oficial al României nr.4 din 27 decembrie 1989. Prin acest Decret-lege, CFSN își reglementa juridic existența și organizarea ulterioară, fixându-și în același timp propriile limite și competențe. Dintr-un organism dotat cu putere absolută Consiliul se transforma într-o autoritate ce cumula atribuțiile legislativului și ale șefului statului din regimurile democratice.

Decretul-lege din 27 decembrie nu se limita la reglementarea funcționării noului organ al puterii. El cuprindea și câteva prevederi de natură constituțională, care pentru moment n-au devenit un subiect de confruntare politică, dar care ulterior au alimentat valuri repetate de contestări. Astfel, după ce prezenta Frontul și după ce reitera obiectivele sale anunțate în „Comunicatul” din 22 decembrie, Decretul-lege stabilea numele țării (eliminând apelativul de Republică Socialistă), drapelul (același tricolor, dar fără stema statului socialist) și forma de guvernământ (republica).

Articolul 2 și următoarele reglementau organizarea și prerogativele CFSN, precum și organizarea și atribuțiile consiliilor teritoriale ale Frontului. În calitatea sa de „organ al puterii” (în dreptul constituțional socialist din România, sintagma „organ al puterii de stat” privea autoritatea legislativă), Consiliul Frontului Salvării Naționale avea următoarele atribuții: adoptarea cu majoritate simplă a decretelor cu putere de lege și a decretelor; numirea și revocarea prim-ministrului; aprobarea listei cabinetului propus de premierul desemnat; numirea și revocarea președintelui Curții Supreme de Justiție și a procurorului general al republicii; reglementarea sistemului electoral; desemnarea comisiei de elaborare a proiectului noii Constituții; aprobarea bugetului statului; acordarea gradelor de general, amiral și mareșal, precum și trecerea în rezervă sau reactivarea respectivelor cadre militare; instituirea și acordarea decorațiilor; acordarea grațierii și comutarea pedepsei capitale (pedeapsa cu moartea avea să fie abolită prin Decretul-lege din 7 ianuarie 1990); ratificarea și denunțarea tratatelor internaționale; declararea stării excepționale, a mobilizării generale sau parțiale și a stării de război.

Președintele Consiliului avea ca prerogative: reprezentarea statului român în relațiile internaționale; încheierea tratatelor internaționale; numirea și rechemarea din misiune a ambasadorilor României; primirea scrisorilor de acreditare ale ambasadorilor străini la București; acordarea cetățeniei și rezidenței cetățenilor străini în România; acordarea dreptului de azil; aprobarea adopțiilor internaționale privindu-i pe cetățenii români.

În virtutea inerției organizatorice moștenite de la vechiul regim politic, Decretul-lege prevedea înființarea de consilii ale FSN în unitățile administrativ-teritoriale, având statutul de „organe ale puterii locale, ierarhic subordonate Consiliului Frontului Salvării Naționale”. În decembrie 1989, descentralizarea era de neimaginat pentru deținătorii puterii, obișnuți vreme de decenii cu un stat super-centralizat, în care raporturile de subordonare făceau parte din cel mai firesc peisaj administrativ. Putem presupune, însă, că menținerea subordonării ierarhice (chiar dacă într-o formă mai flexibilă) reprezenta, în primele zile după căderea dictaturii, o măsură strategică: puterea de la București trebuia să fie sigură că are controlul asupra întregului teritoriu și că vidul de putere administrativă de la nivel local s-a umplut cu structuri loiale revoluției. Consiliile teritoriale ale FSN preluau de la vechile autorități (Consiliile populare și comitetele sau birourile lor executive) toate structurile tehnice (serviciile de specialitate ale administrației locale), care aveau să funcționeze fără vreo modificare, pentru a asigura continuitatea serviciilor publice.

Frontul Salvării Naționale și Revoluția „blocată”

Modul de organizare (într-o structură ierarhică inspirată de cadrele „centralismului democratic” socialist) și atribuțiile Consiliului FSN, precum și ale consiliilor teritoriale, demonstau faptul că Frontul Salvării Naționale este moștenitorul fostului partid unic, întrucât el formase „legislativul” (Consiliul) și tot el controla administrația locală. Nu în ultimul rând, Frontul își subordona Guvernul și Armata. Din acest motiv, Consiliul FSN devenea cea mai importantă miză politică. Deși se declarase o structură provizorie a puterii, menită numai să administreze țara până la primele alegeri libere, Consiliul putea practic să imprime orice direcție cursului schimbării politice din România.

Consiliul FSN demonstrase deja că este capabil să netezească drumul spre legitimitate echipei lui Ion Iliescu. Apoi, profitând de situația excepțională în care lua deciziile, CFSN stabilise forma de guvernământ –

republica, fapt ce nu convenea adeptilor monarhiei. CFSN evitase să scoată în afara legii Partidul Comunist Român, pe motiv că el se autodizolvase. Tot CFSN elaborase Decretul-lege nr.8 din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești în România, act normativ care favoriza o fărâmițare politică deloc utilă pentru opoziția pe cale de a se naște.

Frontul primelor zile ale revoluției a demonstrat că nu era un organism politic unitar. El reunea, atât la nivelul conducerii centrale, cât și în teritoriu, oameni foarte diferiți din punctul de vedere al profesiei, al culturii și, nu în ultimul rând, din unghiul opțiunilor politice. În afara principiilor-doleanțe exprimate în „Comunicatul” din 22 decembrie, nu existau puncte comune între cei care compuneau Frontul. Or, pentru ca să poată fi o reală formațiune politică, FSN-ul ar fi avut nevoie de un proiect coerent pentru realizarea obiectivelor din „Comunicat”, proiect care să fie liantul politic. În absența proiectului, Consiliul FSN a fost incapabil de a crea structuri instituționale care să reprezinte un pas înainte pe calea democrației. Singurul lucru pe care l-a făcut a fost acela de a consacra juridic ceea ce revoluția realizase deja; astfel, „CFSN se comporta mai puțin ca un conducător politic al revoluției, cât mai degrabă ca un funcționar al acesteia. Ca și cum ar fi fost în așteptarea unui actor politic autentic, care să preia puterea, știind într-adevăr la ce să o folosească” [4, p.96]. În aceeași ordine de idei, Vladimir Pasti afirma că Frontul apărut în zilele revoluției nu a fost un mecanism special creat pentru perpetuarea puterii unei fracțiuni reformiste din fostul Partid Comunist Român. Frontul Salvării Naționale a reprezentat un sistem care era „nerevoluționar”, dar nu voit contrarevoluționar. Ce-i drept, diferențele de nuanță sunt demne de luat în seamă, din perspectiva istoriei recente; însă, în primele săptămâni după revoluție nimeni nu avea timpul și dispoziția necesare judecăților nuanțate. O structură a puterii care nu operase nicio schimbare majoră (în afara abrogării unor legi ale regimului trecut) și nu părea să aibă niciun proiect clar pentru viitorul țării apărea drept conservatoare și neo-comunistă. Această instituție provizorie ce reacționa doar la presiunea străzii trebuia reformată, pentru a redobândi autoritate și credibilitate.

Revoluția din decembrie permisesse, prin specificul ei, instalarea la putere a unui grup de orientare socială. Însă ea nu putea permite menținerea monopartidismului. Așa încât, imediat după ce Frontul și-a declarat intenția de a participa la alegeri (amânându-le pentru luna mai, deși inițial le fixase în aprilie), partidele nou-înființate au organizat manifestații de protest, în care cereau ca liderii Frontului să-și mențină promisiunea inițială de a nu transforma conducerea revoluției într-o formațiune politică. Spiritul protestatar era încă deosebit de viu în primele luni după revoluție. Parcă pentru a compensa tăcerea și obediența care marcase poporul român timp de decenii, oamenii erau gata oricând să participe la demonstrații de stradă, indiferent de motivul pentru care erau organizate: de la nemulțumirea față de vreun director de întreprindere sau față de programul de distribuție a apei calde până la chestiunile politice majore; strada era locul privilegiat de soluționare a problemelor. Conștientă de forța sa, care răsturnase dictatura, populația uza de instrumentul manifestațiilor de stradă cu o bucurie copilărească. În aceste condiții, pentru un lider politic sau sindical era ușor de mobilizat o mulțime protestatară; iar când motivul demonstrației se revendica de la obiectivele și idealurile revoluției, oamenii rezistau cu greu tentației de a ieși în stradă.

Argumente revoluționare aveau însă atât FSN-iștii, cât și opoziții lor. Cei dintâi afirmă că și-au riscat viața pentru victoria revoluției; de aceea aveau dreptul și datoria să gestioneze schimbarea de sistem pe care o declanșaseră în decembrie '89; mai aveau și datoria de a nu lăsa țara pe mâna unor persoane lipsite de experiență și de legitimitate*. La rândul lor, conducătorii partidelor nou-înființate (sau, după caz, renăscute) afirmă că revoluția n-a fost făcută pentru ca un grup de foști comuniști (fie ei și reformatori) să-și însușească puterea și să blocheze procesul democratic. Pentru o revoluție anticomunistă trebuiau neapărat lideri anti-comuniști! După cum pe bună dreptate afirma Corneliu Coposu în discuțiile cu conducerea Frontului, dacă o grupare politică (fie că se numește „Front”, fie că poartă un alt nume, ce-i dezvăluie mai clar identitatea de partid) girează puterea până la alegeri, exercitând în același timp funcția legislativă, executivă și judecătorească, nu poate intra în concurență pe picior de egalitate cu celelalte partide; așadar, prin faptul că deținea singur toate pârghiile puterii, Frontul urma să fie favorizat în alegeri. Aceste argumente contradictorii au alimentat demonstrațiile de stradă și tratativele politice care au condus, în cele din urmă, la crearea unui nou organism al puterii legislative (Consiliul Provizoriu de Uniune Națională), un organism ce avea și el o origine revoluționară, dacă avem în vedere „continuitatea” manifestațiilor politice începute în decembrie '89.

* Unora dintre liderii „partidelor istorice” li se reproșă faptul că în perioada dictaturii au stat în Occident, departe de suferințele poporului. În aceste condiții, lor li s-ar fi diminuat capacitatea de a evalua corect realitățile românești și, în plus, n-ar mai avea dreptul de a da lecții de democrație compatrioților care, după ce au suportat teroarea comunistă, au reușit să-și cucerească singuri libertatea.

Revirimentul revoluționar. CPUN și pregătirea noii ordini constituționale

După demonstrațiile anticomuniste și anti-FSN din 28 ianuarie 1990 și după contra-demonstrația Frontului din 29 ianuarie (prima încheiată cu atacarea sediului Guvernului, iar a doua cu atacarea sediilor partidelor istorice), s-a ajuns la un compromis de principiu, la 1 februarie 1990. Consiliul Frontului Salvării Naționale urma să se transforme în Consiliu Provizoriu de Uniune Națională, prin includerea în componența sa, pe lângă reprezentanții FSN (devenit partid politic), a reprezentanților altor 30 de partide (în final vor intra în CPUN 38 de partide și 9 organizații ale minorităților).

Funcționarea noului organism al puterii legislative a fost reglementată prin Decretul-lege privind Consiliul Provizoriu de Uniune Națională, act normativ publicat în Monitorul Oficial al României, nr.27 din 9 februarie 1990. În expunerea de motive a Decretului-lege, se preciza faptul că peisajul politic din România post-revoluționară s-a schimbat, ca urmare a realizării obiectivelor anunțate în „Comunicatul” din 22 decembrie: astfel, de la absența formațiunilor politice legal constituite s-a ajuns la pluripartidism, însuși FSN-ul transformându-se în partid politic. Pentru a se respecta principiul separației puterilor în stat, devenea necesară o restructurare a Consiliului FSN.

Restructurarea privea două elemente fundamentale: a) *numele* legislativului nu mai cuprindea sintagma „Front al Salvării”, întrucât nu trebuia să preia titulatura vreunui partid; numele de Consiliu Provizoriu de Uniune Națională reda cel mai bine noua realitate politică, precum și natura și scopurile unei puteri legiuitoare ce rezulta dintr-un calcul al echilibrului post-revoluționar, în absența legitimității conferite de votul popular (respectiv, o instituție provizorie, o sinteză de compromisuri menită să asigure stabilitatea în țară, până la crearea instituțiilor legitime ale statului); b) *componența* noului legislativ marca o serie de modificări în viața politică, atât în practica parlamentară, cât și în echilibrul forțelor politice: astfel, legislativul nu mai era „emanația” unui singur partid, ci devenea o instituție aidoma celor din democrațiile pluraliste consacrate, având un grup ce simboliza puterea (FSN) și unul care constituia opoziția (restul partidelor incluse în CPUN); în al doilea rând, minoritățile naționale erau reprezentate ca oricare dintre partidele nou-înființate; în fine, Frontul Salvării Naționale intra în competiție politică în calitatea sa de partid, dar ca *primus inter pares*, întrucât el păstra o majoritate relativă în noul legislativ (în realitate, formațiunea politică FSN nu deținea 50% din mandate în CPUN; fostului Consiliu al Frontului – ca organism al puterii, și nu ca formațiune politică – i se rezervaseră 50% din cele 253 de mandate, dar unii dintre reprezentanții vechiului CFSN în noul CPUN au migrat către alte partide sau au optat pentru statutul de independenți).

Schimbările structurale la nivelul puterii legislative au generat o modificare semnificativă a spectrului politic românesc. În primul rând, forțele de extracție socialistă, grupate inițial în FSN, aveau o contrapondere reprezentată de partidele care se declarau de centru sau de centru-dreapta. Chiar dacă unele dintre noile partide aveau programe de stânga, ele se situau aproape automat în opoziție față de FSN, dată fiind ponderea lor minoră în cadrul legislativului, dar și acceptarea lor problematică de către o societate acaparată de discursul consensualist al puterii. Astfel că, după sentimentul general al unității și al consensului care dominase perioada fierbinte a revoluției, a început să se instaleze, de pe la mijlocul lui ianuarie, un spirit contestatar: a face opoziție devenea din ce în ce mai mult o chestiune de bun gust sau de atitudine democratică și intelectualistă. În plus, mișcările politice care gravitau invariabil în jurul principiilor și obiectivelor stabilite prin „Comunicatul CFSN” din 22 decembrie erau nevoite să depună un efort de construcție a identității, în perspectiva alegerilor. A continua reiterarea discursului revoluționar (care era asociat FSN-ului și figurilor lui mai importante) însemna pentru noile formațiuni să-și asume riscul de a se confunda cu Frontul. Așadar, neavând neapărat un proiect politic diferit de cel „frontist”, cele mai multe dintre noile partide au ajuns să-și caute identitatea exclusiv în atitudinea de opoziție față de FSN.

În planul vieții parlamentare, Consiliul Provizoriu de Uniune Națională a fost prima „școală a democrației” din România. În cadrul dezbaterilor din CPUN, stilul politic al unanimității și al consensului a fost înlocuit cu practica negocierilor și a compromisurilor – specifică regimurilor democratice. Existența unei majorități și a unei opoziții a oferit acțiunii de legiferare (în pofida îngreunării) posibilitatea de a evita în mai mare măsură erorile de ordin constituțional, precum și pe cele care țineau de oportunitatea diverselor politici publice.

Crearea CPUN-ului n-a însemnat doar apariția unei opoziții parlamentare capabile (iar uneori chiar dornice) să temporizeze actul legiferării prin practica amendamentelor, ci și instituirea unor noi proceduri. Dacă în vechiul CFSN Biroul executiv era un organ de decizie care îndeplinea atribuțiile Consiliului (putând astfel să emită acte normative), Biroul executiv al CPUN nu mai avea decât rolul de a pregăti lucrările legislativului.

Activitatea de legiferare, desfășurată expeditiv în vechea structură a puterii, adopta – odată cu crearea CPUN – calea parlamentară clasică: procedura legislativă cuprindea o fază de pregătire a proiectului de lege (prin cooperare cu organele de stat specializate pe domeniul ce urma a fi reglementat), avizarea proiectului de lege la comisia de specialitate din cadrul CPUN, faza de aprobare a proiectului de către Biroul executiv al CPUN, dezbaterile parlamentare și votul în plen.

Noul legislativ, numit CPUN, „a pregătit trecerea treptată de la o formă de putere, legitimată până atunci de *consensul național* față de ideile și principiile revoluției anticeaușiste și anticomuniste, la o putere legitimată de legalitatea instituțiilor fundamentale ale statului, în urma rezultatelor scrutinului liber exprimat” [1, p.257].

Desigur, prin geneza sa (legată de negocierile între reprezentanții partidelor nou-create și puterea legislativă născută în revoluție), Consiliul Provizoriu de Uniune Națională nu era un veritabil parlament: el reprezenta doar partidele prin acordul cărora se constituise, și nu pe alegători. Formațiunile politice înființate în baza Decretului-lege nr.8 din 31 decembrie 1989 aveau foarte puțini membri, instabili și slab orientați doctrinar sau programatic. Aderența conjuncturală (oportunistă sau pur și simplu în spiritul aventurii) la un partid sau la altul nu avea nimic în comun cu opțiunea politică în cunoștință de cauză.

Totuși, CPUN a fost un pas decisiv pe calea tranziției instituționale. Pe lângă faptul că a elaborat o serie de legi fundamentale pentru evoluția vieții politice din România (în special Legea electorală), o contribuție majoră a CPUN-ului la construcția democrației a reprezentat-o pregătirea populației pentru viața parlamentară, prin televizarea dezbaterilor și printr-o largă publicitate a activităților din sfera procesului de legiferare.

Bibliografie:

1. BANCUIU, A. *Istoria vieții constituționale în România*. București: Șansa, 1996.
2. BOCANCEA, C. *Meandrele democrației. Tranziția politică la români*. Iași: Polirom, 2002.
3. ILIESCU, I. *Momente de istorie*. București: Editura Enciclopedică, 1995.
4. PASTI, V. *România în tranziție. Căderea în viitor*. București: Nemira, 1995.

Prezentat la 08.07.2015

CORELAȚIA DINTRE TESTAMENT ȘI CONTRACTUL CU PRIVIRE LA MOȘTENIREA UNUI VIU

Iulia BĂNĂRESCU

Universitatea de Stat din Moldova

În articol se întreprinde o analiză a corelației dintre testament și contractul cu privire la moștenirea unui viu. Cu referire la scopul urmărit de autorul actului juridic se precizează că testamentul este un act juridic cu titlu gratuit, deoarece testatorul dispune de averea sa fără a urmări scopul de a obține de la moștenitorul testamentar vreun avantaj patrimonial, pe când prin încheierea unor astfel de contracte ambele părți urmăresc obținerea unor avantaje patrimoniale.

Cuvinte-cheie: *testament, rezervă succesorală, cote-părți legale, contract cu privire la moștenirea unui viu.*

CORRELATION BETWEEN TESTAMENT AND LEGACY CONTRACT OF AN ALIVE PERSON

This paper is an analytical analysis of the correlation between the will and agreement on an alive person. Referring to the purpose of enacting legal we mention that the will is a legal document free of charge, because the testator disposes of his assets without seeking order to gain any patrimonial advantage from testamentary heir, while the conclusion of such contracts both sides seek to obtain patrimonial benefits.

Keywords: *will, reserved share, legal quota share, agreement on a legacy of an alive person.*

Printre novațiunile legale ale actualului Cod civil, care, după esența lor, ar putea fi asimilate cu unele efecte ale contractului de succesiune recunoscut de legislația germană, specificăm norma stipulată la art.67, care reflectă într-un mod ambiguu regimul juridic al contractului cu privire la moștenirea unui viu.

Pornind de la denumirea acestui articol, putem preciza că prin esența sa juridică aceasta are un conținut confuz, dat fiind că sintagma „moștenirea unui viu” generează în practică o incertitudine privind obiectul contractului; nu sunt clare și raporturile juridice care urmează să fie reglementate de norma respectivă.

Fără a intra în careva detalii asupra conținutului articolului în cauză, la prima vedere semnificația sintagmei „moștenirea unui viu” creează impresia că obiectul unui astfel de contract se referă la moștenirea unei persoane fizice în viață la momentul încheierii acestuia, însă o astfel de deducție ar contraveni logicii juridice, deoarece persoanele fizice pot fi numai subiecte ale raporturilor juridice civile și nicidecum obiectul acestora.

Analizând esența juridică a dispoziției articolului în cauză, considerăm că legiuitorul nostru a conturat reglementări proprii unor contracte ce pot fi încheiate între moștenitorii legali asupra cotei-părți legale din masa bunurilor succesoriale ale persoanei care este în viață la momentul încheierii acestora.

Dincolo de dificultățile de ordin terminologic, se mai poate de remarcat că conținutul dispoziției de la art.675 din Codul civil este controversat și după obiectul său de reglementare, deoarece denumirea acestuia se referă la contractul cu privire la moștenirea unui viu, ceea ce în mod normal ar însemna că legiuitorul a conturat un regim juridic pentru încheierea unor astfel de contracte. Însă, reieșind din conținutul alineatului (1) al acestui articol, se recunoaște nul contractul asupra moștenirii unui terț încă în viață, precum și contractul asupra cotei-părți legale sau a legatului din succesiunea unui terț încă în viață.

Prin urmare, apare întrebarea: care a fost necesitatea introducerii unei astfel de reglementări referitoare la contractul cu privire la moștenirea unui viu, dacă prin dispoziția aceleiași norme se sancționează cu nulitate încheierea unor astfel de contracte? Și a doua: care este utilitatea socială a acestei norme juridice?

Deoarece prevederile alin.(1) art.675 din Codul civil sancționează cu nulitate absolută contractele cu privire la moștenirea unui terț în viață, precum și contractele asupra cotei-părți legale sau a legatului din succesiunea unui terț încă în viață, cu titlu de excepție, la alineatul (2) legiuitorul admite încheierea contractelor între viitorii succesori legali asupra cotelor-părți legale ce revin acestora după decesul defunctului, ceea ce, la rândul său, generează un șir de dificultăți la determinarea deosebiriilor dintre aceste reglementări.

Din esența juridică a acestor două alineate este dificil a depista care este deosebirea între ele, deoarece atât în alineatul (1), cât și în alineatul (2) ale articolului în cauză legiuitorul se referă la cotele-părți legale, ceea ce ar însemna că obiectul ambelor varietăți de contracte asupra cărora părțile au convenit a contracta sunt similare, numai că în primul caz astfel de contracte sunt sancționate cu nulitate, iar în al doilea caz contractele încheiate între viitorii succesori legali legiuitorul le consideră valabile.

Într-o opinie doctrinară cu privire la acest articol [1, p.224] se susține că contractul încheiat între moștenitorii legali este valabil numai în cazul în care acesta are ca obiect rezerva succesorală, precizându-se totodată că una dintre părțile contractante trebuie să fie în mod obligatoriu un legatar rezervatar.

Reieșind din contextul alineatului (2) al articolului în cauză, este evident că, în sensul acestei reglementări, calitatea de părți contractante legiuitorul a atribuit-o viitorilor succesori legali fără a se preciza că una dintre părțile contractante să aibă calitatea de succesori rezervatar, ceea ce ne face să concluzionăm că prin opinia citată *supra* autorul a intenționat să prevină sub aspect teoretic apariția unor dificultăți în practică la determinarea capacității de a contracta. Chiar dacă am admite că pentru încheierea unor astfel de contracte una dintre părți va fi viitorul succesori rezervatar, iar cealaltă viitorul succesori legal, totuși asupra calității de parte contractantă se menține o incertitudine până la decesul persoanei a cărei avere urmează să fie moștenită. Cu titlu de ilustrare putem admite situația când, până la momentul încheierii contractului între viitorii succesori legali, persoana a cărei avere urmează să fie moștenită întocmește un testament prin care îi dezmoștenește pe toți succesorii legali, fără ca aceștia să cunoască despre acest fapt la momentul încheierii contractului.

Dat fiind astfel de incidente, se atestă că calitatea de parte contractantă a viitorilor succesori legali are un caracter incert și această situație ar putea afecta din start valabilitatea unor astfel de contracte, deoarece nu putem admite executarea în mod corespunzător a obligațiilor contractuale în cazul când succesori legal nu va dobândi dreptul de proprietate asupra cotei-părți din masa bunurilor succesoriale.

Un alt aspect controversat al dispoziției de la alin.(2) art.675 poate fi desprins din obiectul contractului ce urmează a fi încheiat între viitorii succesori legali, deoarece legiuitorul s-a referit la contractul asupra cotei-părți legale, fără a preciza ce se întâmplă cu cota respectivă ce-i este transmisă cu titlu gratuit sau cu titlu oneros, fapt ce la fel creează unele dificultăți la individualizarea obiectului contractului încheiat între viitorii succesori.

Sub acest aspect, este evident că legiuitorul nu a reușit să contureze în conținutul acestei reglementări toate aspectele care ar legitima prezența condițiilor de valabilitate a contractului cu privire la moștenirea unui viu, fapt ce ar putea crea în practică unele dificultăți la realizarea în mod corespunzător a efectelor juridice pe care le poate genera contractul în cauză.

Deși atât alineatul (1), cât și alineatul (2) ale articolului 675 se referă la „cote-părți legale”, considerăm că opinia expusă de N.Eșanu nu dispune de o suficientă doză de motivație, prin care s-ar preciza de ce legiuitorul în primul alineat sancționează cu nulitate încheierea unor contracte, iar în al doilea alineat al aceluiași articol permite, cu titlu de excepție, încheierea unor astfel de contracte între viitorii moștenitori legali asupra cotei-părți legale.

În sensul acestei opinii, rezerva succesorală derivă din cota-parte legală asupra căreia părțile au contractat. Însă, dacă proprietarul ulterior a fost expropriat ulterior de bunul respectiv, atunci cum se realizează efectele juridice ale contractului nominalizat?

Reieșind din esența principiului priorității succesiunii testamentare asupra succesiunii legale, considerăm că nu poate fi agreată și opinia aceluiași autor, potrivit căreia „contractul va deveni caduc din momentul în care cel puțin una din părți a pierdut calitatea de moștenitor legal sau rezervatar”, deoarece în practică calitatea de moștenitor legal poate fi pierdută anterior momentului încheierii contractului de succesiune, în baza întocmirii unui testament sau asupra cotei care urma s-o dobândească moștenitorul legal.

Potrivit unei alte opinii din doctrina autohtonă, contractul încheiat între viitorii moștenitori legali poate fi lovit de nulitate absolută în temeiul art.224 din Codul civil, dat fiind faptul că contravine bunelor moravuri [2, p.8].

Lăsând în umbră aspectele controversate ale acestei reglementări, considerăm că prin esența sa contractul încheiat între succesori legali dispune de unele asemănări cu contractul de succesiune, iar, în consecință, acest fapt confirmă și unele asemănări cu testamentul.

Ținând cont de caracterile specifice ale testamentului și de efectele juridice pe care acesta le generează asupra bunurilor testatorului, putem constata o asimilare a acestui act juridic cu contractul încheiat între moștenitori legali în privința cotelor-părți legale din masa bunurilor succesoriale ce le pot reveni acestora după decesul defunctului.

Luând în considerare modul de formare a acestor două categorii de acte juridice, pentru care legislația prescrie ca manifestarea de voință să îmbrace o anumită formă prevăzută de lege, putem preciza că atât testamentul, cât și contractul încheiat între succesori legali au un caracter solemn, deoarece pentru valabilitatea acestora legislația a stabilit forma autentică.

Un alt element de asemănare între aceste două acte juridice derivă din criteriul de clasificare a actelor juridice în funcție de momentul producerii efectelor juridice, potrivit căruia se poate susține că atât în cazul testamentului, cât și al contractului încheiat între viitorii succesori legali disponerea de proprietate are loc pentru cauză de moarte. Însă, după conținutul său, această asemănare este imperfectă, deoarece, de regulă, dreptul de proprietate al producerii efectelor juridice nu se are în vedere moartea autorului sau autorilor actului juridic. Reieșind din esența contractului încheiat între viitorii succesori legali, momentul producerii efectelor juridice nu ține de moartea uneia dintre părțile contractante; acestea se produc numai după decesul defunctului, care nu este parte la contract. Asupra acestei asemănări avem o anumită rezervă, deoarece creează incertitudine în ce privește dobândirea dreptului de proprietate a cotei din masa bunurilor succesoriale.

Ținând cont de criteriul momentului producerii efectelor juridice, putem admite că între testament și contractul încheiat între viitorii succesori legali asupra cotei-părți legale există unele asemănări, deoarece ambele acte juridice își pot produce efectele numai după decesul defunctului. Însă, dacă analizăm unele subtilități ale contractului încheiat între succesorii legali, putem constata că la momentul încheierii contractului aceștia nu dispun de dreptul de proprietate asupra bunurilor defunctului care au constituit obiectul contractului nominalizat.

Chiar dacă aceste două acte juridice dispun de unele asemănări, totuși între ele există un șir de deosebiri ce ne permit să delimităm limitele de extindere a efectelor juridice, precum și să apreciem care vor fi consecințele juridice în cazul în care asupra acelor bunuri există un testament și un contract încheiat între succesorii legali.

Prima deosebire între testament și contractul încheiat între viitorii succesori derivă din numărul de părți care intervin la întocmirea actelor juridice. Pornind de la criteriul numărului de părți a căror voință juridică a participat la formarea actului juridic, este evident că testamentul reprezintă un act juridic unilateral, iar contractul încheiat între viitorii succesori legali este un act juridic bilateral încheiat prin manifestarea de voință reciprocă a ambelor părți contractante.

A doua deosebire dintre aceste acte juridice derivă din însuși obiectul lor, deoarece dacă prin întocmirea testamentului este înstrăinată pentru cauză de moarte averea care aparține cu titlu de proprietate testatorului, în cazul contractului încheiat între viitorii succesori legali obiectul este unul incert, imprevizibil, fiindcă chiar dacă cota-parte legală la momentul încheierii contractului este determinabilă, ea poate fi afectată de unele împrejurări ce nu depind de conduita succesoriului legal, întrucât până la producerea efectelor juridice ale contractului cota respectivă poate fi modificată sau poate să dispară integral – în baza unor acte juridice sau în rezultatul expropriării pentru utilitate publică.

Referindu-ne la scopul urmărit de autorul actului juridic, precizăm că testamentul este un act juridic cu titlu gratuit, deoarece testatorul dispune de averea sa fără a urmări scopul de a obține de la moștenitorul testamentar vreun avantaj patrimonial, pe când prin încheierea unor astfel de contracte ambele părți urmăresc obținerea unor avantaje patrimoniale.

Finalizând investigația acestui subiect, ținem să menționăm că norma articolului 675 din Codul civil are un caracter ambiguu și controversat, ceea ce ar putea genera în practică un șir de dificultăți la determinarea subiectelor, obiectului, precum și a consecințelor ce pot surveni în caz de caducitate, iar, în consecință, ar crea numeroase divergențe în activitatea notarială și în practica judiciară.

Apreciind valoarea juridică a normei analizate și ținând cont de dificultățile ce pot apărea în practică, propunem, cu titlu de *lege ferenda*, ca art.675 să fie exclus din Codul civil, aceasta pentru a evita apariția unor dificultăți în realizarea dreptului de moștenire a testatorului care poate fi afectată de raporturile juridice ce derivă din încheierea unor astfel de contracte.

Bibliografie:

1. *A se vedea:* EȘANU, N. *Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova*. Vol.II. Chișinău: ARC, 2005, p.224.
2. *A se vedea:* PISTRUGA, V. *Dispoziția mortis causae în dreptul succesoral conform noului Cod civil: un pas înainte sau doi înapoi?* Raport științific la Conferința Internațională științifico-practică cu genericul „Codul civil al Republicii Moldova: 5 ani de aplicare – probleme, realizări și perspective”, p.8.

Prezentat la 19.05.2015

CONFIGURAȚII PRIVIND TRANSFERUL DREPTULUI DE PROPRIETATE PRIN CONTRACTUL DE VÂNZARE-CUMPĂRARE

Gheorghe RENIȚĂ

Universitatea de Stat din Moldova

Articolul de față este consacrat analizei problematicei privind transferul dreptului de proprietate prin contractul de vânzare-cumpărare. Se etalează că piatra de temelie în analiza mecanismului de transfer al dreptului de proprietate o constituie dreptul roman. Bogăția și variația dreptului roman a fost de natură să confere legiuitorilor moderni modelele de urmat. Se punctează că, pe plan european, fiecare legiuitor național a ales o construcție bazată pe o combinație între diverse principii de la trei niveluri: de la primul nivel, reprezentat de antagonismul dintre principiul consensului și principiul tradiției, de la cel de-al doilea nivel, la care principiul unității se confruntă cu principiul separării și de la al treilea nivel, la care principiul cauzalității se opune principiului abstracțiunii. De asemenea, se reliefează că legiuitorul moldav a îmbrățișat conceptul predării ca fiind regula generală. Nu în ultimul rând, se degajă concluzia că suverană în alegerea unui sau altui mecanism de transfer al dreptului de proprietate trebuie să rămână voința părților.

Cuvinte-cheie: drept de proprietate, transfer, contract, vânzare-cumpărare, obligație de predare, solo consensus, tradițiune, abstracțiune.

CONFIGURATIONS ON TRANSFER OF THE OWNERSHIP RIGHT BY THE SALE CONTRACT

This paper analyzes the issue of transfer of the ownership right by the sale contract. As a fundament of the analysis of the ownership transfer mechanism, serves the Roman law. The richness and variation of Roman law was likely to give modern legislators role models. It is remarkable that, at European level, each national legislature chose a construction based on a combination of: first level is the antagonism between the principle of consensus and the principle of tradition, on the second floor facing the principle of unity and the principle of separation and the third level opposes the principle of causality to the abstraction principle. It also reveals that the Moldovan legislator has embraced the concept of teaching – as a general rule. Finally, emerges the conclusion that the will of the parties must remain sovereign in the choice of a mechanism or other of the transfer of ownership.

Keywords: ownership right, transfer, agreement, sale, obligation of delivery, solo consensus, tradition, abstraction.

1. Preliminarii

Indubitabil, unul dintre subiectele deosebit de interesante care pot fi abordate pe scena juridică, caracterizat printr-o fecundă încărcătură teoretică a conținutului și printr-o importanță practică de netăgăduit, prin prisma efectului de impact major pe care îl determină în soluționarea litigiilor, este transferul dreptului de proprietate.

„Este un truism faptul că dreptul de proprietate este dreptul patrimonial cel mai important, deoarece constituie o adevărată coloană vertebrală a întregului patrimoniu aparținând oricărei persoane; toate celelalte elemente ale patrimoniului au o dependență directă sau indirectă față de acest drept, atât în statica și mai ales în dinamica lor, până la stingere. Fiind un drept real perpetuu, dreptul de proprietate, din momentul nașterii sale, este transmisibil în ființa sa prin acte juridice *inter vivos*, în condițiile legii. Și mai mult, ca un corolar al perpetuității sale, transmisiunea lui este inevitabilă și obligatorie pentru cauză de moarte. Prin transferul dreptului de proprietate de la o persoană la alta se realizează circulația principală a bogățiilor între membrii societății.

Acestea sunt, printre altele, motivele pentru care putem afirma că transmiterea dreptului de proprietate prin acte juridice între vii, în primul rând prin contractul de vânzare-cumpărare, este o operație juridică de primă importanță legislativă, practică și doctrinară. Așa se explică faptul că ea constituie și trebuie să constituie o temă centrală de cercetare pentru știința dreptului privat, cu implicații în conținutul întregului drept pozitiv” [6, p.9].

După aceste scurte considerații de ordin introductiv, în succintele rânduri de mai jos ne propunem să creionăm problematica ce vizează transferul dreptului de proprietate prin contractul de vânzare-cumpărare, valorificând în acest sens cadrul legal autohton, unele aspecte de drept comparat, practica judiciară, precum și abordările doctrinare.

2. Transferul dreptului de proprietate în dreptul roman

După cum este și firesc, piatra de temelie în analiza mecanismului de transfer al dreptului de proprietate o constituie dreptul roman. În dreptul roman au existat trei moduri de transfer al dreptului de proprietate: *mancipatio*, *in iure cession* și *traditio*. Modurile de transfer al dreptului de proprietate au existat înainte ca romanii să descopere vânzarea-cumpărarea ca instituție specifică. Pe măsura evoluției dreptului roman, cele trei moduri de achiziție a dreptului de proprietate: *mancipatio*, *in iure cession* și *traditio* se disting în mod net prin efect și prin conținut de contractul obligațional care le precede și a cărui executare o asigură.

Apariția noțiunii de obligație și a contractului de vânzare-cumpărare au condus la geneza modelului dualist roman. Doar apariția contractului de vânzare-cumpărare (*emptio-venditio*) a făcut posibilă transformarea mancipațiunii într-o modalitate de executare la nivel real a actului juridic obligațional care îi precede. Mancipațiunea a devenit un act abstract, în sensul că era independentă de orice cauză. Ineficacitatea titlului de transfer (*causa*) nu antrena în niciun fel ineficacitatea actului de transfer (*mancipatio*).

Din eficacitatea pur obligatorie a contractului de vânzare-cumpărare (*emptio-venditio*) derivă cealaltă particularitate a dreptului roman, respectiv separația contractului generator de obligații de actul translativ de proprietate (*mancipatio*, *in iure cession*, *traditio*).

Vânzătorul roman avea în esență trei obligații de îndeplinit: era obligat să transfere posesiunea bunului, să garanteze pe cumpărător contra evicțiunii și să se abțină de la comiterea de acte dolosive. Vânzătorul roman nu era obligat să transfere cumpărătorului dreptul de proprietate asupra bunului vândut.

Dreptului roman îi era total străină obligația *de a da* inserată în schema contractului de vânzare-cumpărare ca obligație principală a vânzătorului. Vânzătorul roman își asuma o obligație de a face (facere) și nu una de a da (dare).

Perioada clasică a dreptului roman ajunge să consacre acest model dualist în care transferul dreptului de proprietate operează în două faze: etapa obligațională și, separat de ea, etapa reală, translativă. În aceeași perioadă apar controversele asupra naturii juridice a tradițiunii (*traditio*) și mai ales a *iusta causa traditionis*. Dilema centrală era aceea dacă efectul translativ al proprietății prin *traditio* este determinat de *causa* care îi precede sau de simpla voință a vânzătorului și a cumpărătorului de a transfera proprietatea independent de orice *causa*.

Pe de o parte se află opiniile unor jurisconșulți precum Paul și Ulpian, care susțineau ideea unui transfer causal al dreptului de proprietate, iar de cealaltă parte se află opiniile jurisconșulților Gaius și Iulian, care susțineau ideea unui transfer abstract al dreptului de proprietate. Sursele romane neclare au fost utilizate în secolul XIX de către juriștii moderni pentru a găsi justificări în alegerea unei soluții causale a transferului dreptului de proprietate sau a unei soluții abstracte.

Tot în perioada dreptului roman clasic se poate constata o evoluție de la o *traditio* materială spre o *traditio* spiritualizată prin intermediul unor construcții juridice proprii dreptului roman, precum: tradițiunea virtuală, *traditio longa manu*, *traditio brevi manu* sau *constitutum possessorium* [5, p.142-170].

În perioada clasică a dreptului roman unii juriști augmentează valențele tradițiunii și o apropie de sfera contractuală, în vreme ce alții, sub imperiul necesității practicii, îi diminuează rolul până aproape de anihilare.

În perioada vulgarismului postclasic, modelul dualist se estompează. Accentul este pus pe latura obligațională, contractul este cel care operează transferul dreptului de proprietate, el este pivotul principal care înglobează în sine și efectul real. *Traditio* este transformată într-o simplă predare a posesiei.

În perioada lui Iustinian are loc o reconsacrare a modelului dualist, o rescindare între actul obligațional și actul real de transfer al proprietății. Pe lângă această separație, accentul este pus de această dată pe latura reală. Se ancorează ideea, dezvoltată mai apoi în perioada bizantină, a unei tradițiuni de factură contractuală, act independent și abstract în raport de latura obligațională.

Transferul dreptului de proprietate în dreptul roman a parcurs o evoluție sinuoasă de la unitate spre dualismul clasic, apoi o întoarcere spre unitate în perioada postclasică și mai apoi o reîntoarcere spre dualism în epoca lui Iustinian. Separație *versus* unitate, consensualism *versus* tradițiune, cauzalitate *versus* abstracțiune – toate pot fi descoperite în dreptul roman.

Bogăția și variația dreptului roman a fost de natură să confere legiuitorilor moderni modele de urmat.

3. Aspecte de drept comparat

În *Codul civil francez* (în vigoare din 1804) transferul derivat al dreptului de proprietate este guvernat de principiul transferului dreptului de proprietate *solo consensus* [14, p.80]. Principiul se aplică numai bunurilor

certe, individual determinate (*res certa*). De la acest principiu dreptul francez cunoaște numeroase excepții. În dreptul francez, transferul dreptului de proprietate se compune dintr-o singură etapă, contractul de vânzare-cumpărare este atât generator de obligații, cât și producător de efecte reale. Existența obligației de a da¹ în spațiul dreptului francez este controversată. Dreptul comparat demonstrează că majoritatea codurilor civile moderne au renunțat la obligația de a da. Nici măcar sistemele juridice care cunosc o separație între etapa obligațională și etapa reală a contractului de vânzare-cumpărare nu cunosc existența unei obligații de a da. În aceste sisteme juridice obligația de a transfera dreptul de proprietate este una de a face. Rațiunea pentru care a fost concepută obligația de a da în perioada Evului mediu nu se mai justifică astăzi nici măcar în spațiul dreptului francez.

Premisele legale (sediul materiei) efective privind transferul dreptului de proprietate se regăsesc în *Codul civil german* (*Das Bürgerliche Gesetzbuch* – BGB, în vigoare din 1900), la § 929 pentru bunurile mobile [8, p.197-210] și la § 873 pentru proprietățile imobile [11, p.197-214].

Astfel, în corespundere cu § 929 BGB, pentru transferul proprietății asupra unui bun mobil este necesar ca proprietarul să predea bunul dobânditorului și ca ambii să se pună de acord asupra faptului că proprietatea urmează a fi transferată². În contrast, § 873 BGB nuanțează transferul în cazul bunurilor imobile prin acord de voință (*Eintragung*) și înscrierea dreptului în carte funciară (*Eintragung*), în termenii legiuitorului german: „Pentru transferul dreptului de proprietate asupra unui teren sau pentru grevarea acestuia cu sarcini reale este necesar acordul alienatorului și al dobânditorului asupra modificării juridice în cartea funciară (*a se citi* registrul bunurilor imobile, cadastru – *n.a.*), dacă legea nu prescrie altceva”³.

Fără a întrerupe firul logic, deducem că în Codul civil german (BGB) transferul dreptului de proprietate asupra bunurilor mobile, precum și asupra bunurilor imobile este guvernat de principiul separației, de principiul abstracțiunii⁴ și de principiul tradițiunii. În cazul bunurilor mobile este necesar acordul dobânditorului și al alienatorului (*Einigung*) asupra transferului dreptului de proprietate. Acordul reprezintă, potrivit principiului separației, un act juridic real (*dingliches Rechtsgeschäft*) separat de actul juridic obligațional (contractul de vânzare-cumpărare). Conform principiului abstracțiunii, o legătură causală între actul obligațional (contractul de vânzare-cumpărare) și actul real nu este necesară. Scopul declarat al principiului abstracțiunii constă în realizarea unei protecții, siguranțe superioare a circuitului civil. Premisa de la care se pleacă constă în aceea că este excesiv a li se solicita terților (care doresc să dobândească proprietatea unui bun) să investigheze valabilitatea sau nevalabilitatea raportului obligațional care (alături de cel real) a dus la dobândirea proprietății de către cel care dorește să înstrăineze bunul, în condițiile în care motivele de nevalabilitate a acestui raport sunt, de regulă, greu de sesizat din afară de către o terță persoană. De aceea, în măsura în care contractul real este valabil, proprietatea s-a transferat la dobânditorul bunului, iar acesta este îndreptățit să o transmită mai departe.

¹ Problematika privind obligația de a da este strâns legată de transferul dreptului de proprietate. Obligația de a da nu se raportează la o prestație oarecare, ci la un drept real, menirea ei fiind aceea de a-l face pe creditor proprietar sau titular al unui alt drept real. Noțiunea obligației de a da a cunoscut o evoluție progresivă și paralelă cu aceea a noțiunii de bun. Inițial, obligația de a da a fost definită drept o obligație de predare, respectiv aceea de a remite un bun material corporal concret. Ulterior a fost caracterizată drept o obligație de predare care produce un efect translativ de proprietate. Doctrina juridică modernă definește obligația de a da ca fiind aceea de a constitui sau strămuta un drept real.

Literatura juridică modernă este divizată între partizanii existenței obligației de a da și cei care susțin că existența obligației de a da este ireconciliabilă cu transferul *solo consensu* al dreptului de proprietate. În realitate, prin obligația de a da ar trebui să înțelegem nu o veritabilă obligație având ca obiect o prestație particulară, ci o categorie de obligații, respectiv toate acele obligații de a face care, prin intermediul ficțiunii juridice, contribuie la producerea transferului dreptului de proprietate sau la constituirea unui alt drept real [4, p.76-119].

² § 929 BGB. *Einigung und Übergabe*. Zur Übertragung des Eigentums an einer beweglichen Sache ist erforderlich, dass der Eigentümer die Sache dem Erwerber übergibt und beide darüber einig sind, dass das Eigentum übergehen soll. Ist der Erwerber im Besitz der Sache, so genügt die Einigung über den Übergang des Eigentums.

³ § 873 BGB. *Erwerb durch Einigung und Eintragung*. Zur Übertragung des Eigentums an einem Grundstück, zur Belastung eines Grundstücks mit einem Recht sowie zur Übertragung oder Belastung eines solchen Rechts ist die Einigung des Berechtigten und des anderen Teils über den Eintritt der Rechtsänderung und die Eintragung der Rechtsänderung in das Grundbuch erforderlich, soweit nicht das Gesetz ein anderes vorschreibt.

⁴ Principiul abstracțiunii este indisolubil legat de numele lui Friedrich Carl von Savigny, cel care i-a conferit bazele dogmatice, precum și de știința pandectistă germană din ultima jumătate a secolului al 19-lea. Ulterior, teoria contractului real a fost ancorată în Codul civil german începând cu anul 1900.

Principiul abstracțiunii este cel care cârmuiește raportul dintre aceste două contracte (documentul de obligare – *das Verpflichtungsgeschäft* și documentul real – *das Verfügungsgeschäft*). În accepțiune externă, acesta presupune că valabilitatea și eficiența documentului real (*das Verfügungsgeschäft*) sunt independente de valabilitatea și eficiența documentului de obligare (*das Verpflichtungsgeschäft*) pe care se bazează. În accepțiune internă, principiul abstracțiunii dovedește că, din punctul de vedere al conținutului său, contractul real în sine este abstract și causal [3, p.142-170].

De asemenea, trebuie să existe și o predare materială (*Übergrabe*), conform principiului tradițiunii. În cazul bunurilor imobile, pe lângă actul juridic obligațional este necesar acordul real, care trebuie să fie urmat de actul de publicitate reprezentat aici de înscrierea în cartea funciară (*Eintragung*). Înscrierea în cartea funciară are în dreptul german o funcție constitutivă de drepturi.

În alt context, în *Codul civil austriac* (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* – ABG, în vigoare din 1812) transferul derivat al dreptului de proprietate se compune din cele două elemente: titlul (*Titel*) și modul (*Modus*). Contractul de vânzare-cumpărare (*Titel*) nu produce decât efecte la nivel obligațional. Modul de dobândire (*Modus*) are rolul de a produce schimbări patrimoniale la nivel real. În privința bunurilor mobile, modul de dobândire (*Modus*) este reprezentat de predarea posesiei, iar în cazul bunurilor imobile – de înscrierea în cartea funciară. Înscrierea în cartea funciară are în dreptul austriac o funcție constitutivă de drepturi. Existența și valabilitatea actului juridic obligațional (*Titel*) reprezintă o condiție *sine qua non* pentru existența și valabilitatea modului de dobândire (*Modus*) atât în materie mobilă, cât și în materie imobiliară. Dreptul austriac urmează principiul causalității, principiul tradițiunii și principiul unității.

În alt registru, *Proiectul de Cadru Comun de Referință* în vederea elaborării unui Cod civil european (*Draft Common Frame of Reference* – DCFR) a dedicat problematicii privind transferul dreptului de proprietate Cartea a VIII-a (*Book VIII Acquisition and loss of ownership of goods*) [10, p.3975-4445; 12, p.293-334]. DCFR se limitează să propună soluții numai în privința transferului dreptului de proprietate asupra bunurilor mobile. Bunurile imobile nu intră în sfera de aplicare a DCFR. Modalitatea de transfer al dreptului de proprietate asupra bunurilor imobile este lăsată în continuare în sfera reglementării naționale a fiecărui stat membru în parte.

Sintetizând prevederile DCFR, conturăm că prima regulă instituită este aceea că părțile își pot alege ele însele fizionomia transferului dreptului de proprietate potrivit nevoilor și preferințelor proprii, în conformitate cu art.2:101 pct.1 lit.e). În acest sens, părțile ar putea alege momentul transferului dreptului de proprietate, acesta fiind: momentul încheierii contractului, momentul predării bunului, momentul plății prețului sau orice alt moment pe care l-ar considera convenabil. Numai în ipoteza în care nu există un asemenea acord, „*agreement as the time ownership is to pass*”, devine aplicabilă regula generală care este construită în jurul ideii de predare a bunului. Schimbarea de paradigmă a DCFR rezidă în aceea că în prim-plan este pusă libertatea contractuală individuală și abia în plan secund, în absența manifestării de voință a părților, este definită regula cu caracter general, „*delivery-default-approach*”. Totodată, regula generală bazată pe tradițiune, „*delivery-default-approach*”, nu devine aplicabilă ori de câte ori există o hotărâre judecătorească ce stabilește momentul în care are loc transferul dreptului de proprietate. În privința alegerii între un sistem de transfer abstract și unul causal, DCFR a ales să consacre modelul transferului causal, ceea ce a antamat calea criticilor [13, p.498-512].

Scheletul doctrinar pe care este construit DCFR (în materia de care ne ocupăm aici) nu este altul decât acela a elementelor *titulus* și *modus*. Excentricitățile dreptului francez și ale dreptului german în această materie nu și-au găsit locul în noua viziune europeană a dreptului privat [7, p.111-123].

Fiecare dintre cele trei sisteme juridice (francez, german și austriac) de transfer al dreptului de proprietate prezintă avantajele și dezavantajele sale. La poli opuși se situează soluțiile promovate de către dreptul francez și de către dreptul german. Excepțiile de la principiile de bază care guvernează mecanismele de transfer al dreptului de proprietate în aceste țări pot însă conduce la o relativizare a acestora. În cele din urmă, suntem înclinați a crede că suverană în alegerea unui sau altui mecanism de transfer al dreptului de proprietate trebuie să rămână voința părților.

4. Transferul proprietății în accepțiunea Codului civil al Republicii Moldova

Legiuitorul moldav a îmbrățișat conceptul predării ca fiind regula generală. Astfel, dreptul de proprietate este transmis dobânditorului în momentul predării bunului mobil dacă legea sau contractul nu prevede altfel (art.321 alin.(1) CC RM⁵). Dar, ce semnifică predarea bunului? Răspunsul la această întrebare ne este oferit

⁵ Această normă (art.321 alin.(1) CC RM) poartă un caracter dispozitiv, ceea ce înseamnă că părțile pot deroga de la ea. Astfel, părțile unui contract pot stipula ca dreptul de proprietate să ia naștere anterior transmiterii bunului sau ulterior transmiterii acestuia.

de art.322 CC RM, al cărui *nomen iuris* este „Predarea bunului”. În acord cu art.322 alin.(1) CC RM, „predare a bunului înseamnă remiterea bunului către dobânditor, precum și către căraș sau oficiul poștal pentru a fi expedit, în cazul în care acesta este înstrăinat fără obligația de a fi transportat”.

La alin.(2) al aceluiași articol legiuitorul dispune: „Remiterea conosamentului⁶ sau a unui alt act⁷ care dă dreptul de dispoziție asupra bunului este echivalată cu predarea bunului”.

O altă problemă ce necesită a fi reliefată vizează momentul executării obligației de predare a bunului. În acest sens, apelăm la prevederile art.760 alin.(1) CC RM, potrivit cărora: „Obligația de predare a bunului se consideră executată în momentul:

- a) predării bunului către cumpărător sau către persoana indicată de el;
- b) punerii bunului la dispoziția cumpărătorului sau a persoanei indicate de el dacă bunul urmează să fie predat la locul aflării lui. Bunul se consideră pus la dispoziția cumpărătorului dacă este individualizat prin marcarea sau în alt mod și dacă este pregătit de predare în termenul stabilit, iar cumpărătorul este informat despre aceasta potrivit clauzei contractuale”.

Sub acest aspect, este importantă precizarea făcută de doctrină: „Obligația vânzătorului de a transmite cumpărătorului dreptul de proprietate asupra lucrului vândut este o obligație de a da. Ea nu se confundă cu obligația de a preda materialmente lucrul vândut, această din urmă obligație fiind o obligație de a face” [9, p.3].

Transmiterea proprietății operează, în toate cazurile, *ex nunc*, adică odată cu *individualizarea bunului* prin predare sau prin remiterea documentelor reprezentative ale bunului⁸. Modalitățile de individualizare difera după cum livrarea implică circulația efectivă a bunului, în materialitatea ei, sau bunul circulă prin intermediul circulației documentelor reprezentative ale bunului (conosament, recipisă de depozit, warrant), ori bunul circulă de pe o piață pe alta, prin intermediul cărașului sau pe mare. Astfel:

- ✓ în cazul în care livrarea implică circulația efectivă a bunului, individualizarea se realizează la momentul când se aduce la îndeplinire obligația de predare, fie direct cumpărătorului, fie transportatorului;
- ✓ în ipoteza în care circulația bunului se realizează prin intermediul circulației titlurilor reprezentative ale bunului, predarea este considerată ca adusă la îndeplinire prin remiterea acestora cumpărătorului.

În altă privință, dacă din contract nu rezultă obligația vânzătorului de a asigura transportarea bunului sau predarea lui la locul aflării cumpărătorului, obligația vânzătorului de a preda bunul se consideră executată de la data predării bunului către căraș sau oficiul poștal pentru a fi transportat la cumpărător dacă contractul nu prevede altfel (art.760 alin.(2) CC RM).

Regulile creionate *supra* operează în ipoteza bunurilor mobile.

În ce privește bunurile imobile, dreptul de proprietate se dobândește la data înscrierii în registrul bunurilor imobile, cu excepțiile prevăzute de lege⁹. Înscrierea în registrul bunurilor imobile generează consecința de opozabilitate. Efectul *erga omnes* al transferului dreptului de proprietate nu este generat de contract, ci de formalitățile de publicitate. Suntem, deci, în prezența unei amânări, în raport de terți, a transferului dreptului de proprietate, a unei „strămutări” precare, incomplete a proprietății. Nefiind obținut acest efect, terții, destinatari ai obligației generale de *non facere* corelativă dreptului real, au dreptul să ignore transferul proprietății. De aici, pot fi oglindite chestiuni complicate relative la succesiuni de vânzări efectuate între momentul „acordului de voințe” între vânzător și cumpărător și momentul efectuării publicității.

Între părțile contractului de vânzare-cumpărare, bunul părăsește patrimoniul vânzătorului și intră în patrimoniul cumpărătorului de îndată ce a fost notat în registrul bunurilor imobile. Dacă efectul de opozabilitate *erga omnes* nu va fi instalat încă, vânzătorul poate vinde bunul altor cumpărători, cu același efect de „stramutare” a proprietății de la vânzător la cumpărător pe temeiul simplului acord de voințe, terții (inclusiv cumpărătorii succesivi ai bunului), nefiind ținuti de acordul de voințe al părților. De aici consecința că acel bun *este și nu este* în patrimoniul vânzătorului până la momentul efectuării formalităților, în funcție de unghiul sub care este privită chestiunea: pentru primul și succesivii cumpărători bunul este în patrimoniul lor, dar pentru terți bunul este încă în patrimoniul vânzătorului, întrucât încă nu va fi efectuată formalitatea necesară opozabilității *erga omnes* a transferului dreptului de proprietate.

⁶ Titlu de valoare care însoțește transportul mărfurilor pe apă.

⁷ De exemplu, recipisa de magazinaj, care, în conformitate cu prevederile art.1123 CC RM, poate fi transmisă unui terț prin andosare.

⁸ Folosim singularul bazându-ne pe premisa, conform căreia folosirea unui cuvânt la singular presupune și pluralul acestuia, și viceversa.

⁹ Distincția dintre bunurile mobile și cele imobile nu este de natură să justifice concepții diferite în ceea ce privește transferul dreptului de proprietate, sens în care opțiunea legiuitorului rămâne discutabilă.

Schimbând vectorul investigației, tangențiem că dreptul de proprietate se dobândește în temeiul unui titlu valabil. În acest context, prezintă relevanță următoarea speță din practica judiciară: *Colegiul constată că, potrivit adevărului eliberate de ÎS CRIS „Registru”, Direcția înregistrare a transportului și calificare a conducătorilor auto 5 nr.00000 din 12.07.2013, titularul dreptului de proprietate asupra automobilului „Wolkswagen Touran”, n/î XXX, este C.V.*

În același timp, eliberarea procurii de către titularul de drept pe numele unui terț nu conduce la încetarea dreptului de proprietate asupra automobilului. Or, potrivit art.252 alin.(1) CC RM, procura este înscrisul întocmit pentru atestarea împuternicirilor conferite de reprezentat unui sau mai multor reprezentanți.

Astfel, deși reclamantului C.A. i-a fost eliberată procura prin care era împuternicit să dispună de toate drepturile asupra automobilului, acest înscris nu-i conferă și dreptul de proprietate asupra bunului dat, ci doar posibilitatea de a efectua acte care în final ar conduce la obținerea acestui drept, cum ar fi înstrăinarea automobilului din numele proprietarului.

În acest sens, eliberarea procurii nu echivalează cu perfectarea actului de vânzare-cumpărare, chiar dacă aceste două acte juridice deseori sunt confundate; or, ele au efecte juridice total diferite.

În ceea ce ține de afirmațiile reclamantului, reținute între altele și de instanțele ierarhic inferioare drept temei de recunoaștere a dreptului de proprietate, cum că C.A. a posedat și a folosit automobilul litigios, precum și a dispus de el după bunul său plac, încheind contracte de asigurare din nume propriu, Colegiul le consideră neîntemeiate și lipsite de consistență juridică.

Or, eliberarea procurii conferă o multitudine de drepturi asupra unui bun, însă toate aceste drepturi sunt exercitate de reprezentant din numele reprezentatului și nu în nume propriu.

Chiar și în situația când reclamantul a posedat și a folosit automobilul în nume propriu aceasta nu presupune existența dreptului de proprietate asupra bunului respectiv.

Însă, C.A. nu putea dispune din nume propriu de un bun ce nu-i aparține, iar toate acțiunile pe care le-a pretins ca efectuate din nume propriu (contracte de asigurare, reparație, testare etc.) eronat au fost interpretate ca atare, deoarece toate au fost efectuate din numele proprietarului, împuternicit prin procura din 18.06.2010.

Pornind de la cele menționate, Colegiul conchide că instanțele ierarhic inferioare au constatat dreptul de proprietate al lui C.A. asupra automobilului de model Wolkswagen Touran, n/î XXX, însă nu au menționat în urma cărui temei juridic dreptul de proprietate al lui C.V. a fost transmis lui C.A., adică nu este indicată calea legală prin care dreptul de proprietate a fost transferat (sublinierea ne aparține – n.a.).

Prin urmare, pentru a avea loc transferul dreptului de proprietate între persoane, urmează a fi încheiat valabil un contract translativ de proprietate.

În acest sens, nu constituie temei de recunoaștere a dreptului de proprietate mențiunea instanței cum că reclamantului i s-a eliberat de către pârât o procură generală, cu toate drepturile asupra automobilului, inclusiv de a înregistra automobilul pe numele său, care se eliberează, după cum se obișnuiește, în locul întocmirii unui contract de vânzare-cumpărare.

În această ordine de idei, Colegiul conchide netemeinicia acțiunii înaintate de C.A. împotriva lui C.V., intervenienți accesorii M.E. și Ministerul Finanțelor al RM privind recunoașterea dreptului de proprietate asupra automobilului [2].

Subscriem la concluzia instanței de recurs. Nu putem justifica soluțiile oferite de instanța de fond și cea de apel. Aceasta întrucât nu este ilustrat temeiul legal de transferare a dreptului de proprietate. Este greu să achiesăm argumentul profilat de instanța de fond și cea de apel, precum că temei al obținerii dreptului de proprietate reprezintă faptul că C.A. a posedat și a folosit litigios automobilul, precum și a dispus de el după bunul său plac, încheind contracte de asigurare din nume propriu. O astfel de abordare nu se circumscrie *ope legis*. Or, aceste acte reprezintă o consecință firească a împuternicirilor conferite prin procura eliberată de proprietar. În mod just a reținut instanța de recurs că C.A. nu putea dispune din nume propriu de un bun ce nu-i aparține, iar toate acțiunile pe care le-a pretins ca efectuate din nume propriu (contracte de asigurare, reparație, testare etc.) eronat au fost interpretate ca atare, deoarece toate au fost efectuate din numele proprietarului, împuternicit prin procură.

Dintr-o altă perspectivă, decretăm că alta ar fi fost soluția dacă C.A. ar fi înstrăinat legal automobilul către o altă persoană; or, după cum reiese din circumstanțele speței, C.A. era îndividuit cu astfel de drept.

5. Concluzii

Departate de a epuiza problematica complexă privind transferul dreptului de proprietate, efectuând o radiografiere a celor inserate *supra*, putem formula următoarele **concluzii**:

- 1) Principiile generale în domeniul transferului derivat al dreptului de proprietate diferă semnificativ în codurile statelor europene. Pe plan european, problematica privind transferul dreptului de proprietate în baza contractului de vânzare-cumpărare poate fi analizată pe trei niveluri, fiecare dintre acestea având două principii antagoniste corespunzătoare. Primul nivel este reprezentat de antagonismul dintre principiul consensului și principiul tradiției, la cel de-al doilea nivel principiul unității se confruntă cu principiul separării, iar la al treilea nivel principiul cauzalității se opune principiului abstracțiunii. Atunci când a legiferat în privința transferului derivat al dreptului de proprietate, fiecare legiuitor național a ales o construcție bazată pe o combinație între aceste principii;
- 2) Principala sursă de inspirație a sistemelor europene în materie de transfer al dreptului de proprietate este dreptul roman. Din punct de vedere istoric, dreptul roman reprezintă rădăcina tuturor celor trei variante moderne cuprinse în principalele coduri civile continentale: varianta franceză, varianta germană și varianta austriacă;
- 3) Problematice ce vizează transferul dreptului de proprietate nu poate fi privită din perspectiva superiorității unui principiu față de altul. O soluție de mijloc, armonioasă, este cea promovată de către dreptul austriac. Soluția dreptului austriac nu este alta decât cea promovată de către dreptul comun european (*jus commune europaeum*): un transfer al dreptului de proprietate guvernat de principiul tradiției, al unității și al cauzalității;
- 4) În cele din urmă, suverană în alegerea unui sau altui mecanism de transfer al dreptului de proprietate trebuie să rămână voința părților;
- 5) Tendințele moderne impuse de reglementarea americană de la jumătatea secolului al XX-lea valorizează mai degrabă *criteriul predării* decât cel al proprietății. Schimburile comerciale la distanță, care pun cel mai acut problema riscurilor, au impus criteriul asocierii pierderii cu partea care este cea mai în măsură să o evite, luând cele mai adecvate măsuri de conservare a lucrului sau care se găsește în poziția cea mai adecvată pentru contractarea unei asigurări. Este rezolvarea la care s-a oprit Convenția de la Viena din 1980 (Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri), după un studiu al sistemelor oferite de dreptul comparat [1]. Această optică s-a propagat, fiind preluată și în sisteme neofranceze, precum cel al provinciei Quebec, impunându-se și în Codul civil al Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. Convenția ONU asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor din 11 aprilie 1980. Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr.115-XIII din 20 mai 1994. În: *Tratate internaționale*, 1999, vol.8, p.52.
2. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 28 august 2014. Dosarul nr.2ra-1927/14. [Accesat: 02.01.2015] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=12224.
3. MIRCIOIU, Ș. Principiul abstracțiunii din dreptul privat german – rolul și locul său în cadrul mecanismelor care guvernează transferul derivat al dreptului de proprietate. În: *Revista Română de Drept Privat*, 2011, nr.2, p.142-170. ISBN: 1843264601102
4. MIRCIOIU, Ș. Reflecții asupra transferului dreptului de proprietate și a obligației de a da în contractul de vânzare-cumpărare. În: *Revista Română de Drept Privat*, 2011, nr.4, p.76-119. ISBN: 1843-264601404
5. MIRCIOIU, Ș. Structura și semnificația tradiției (traditio) romane. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Seria „Iurisprudentia”*, 2013, nr.1, p.35-58. ISSN (print): 1220-045x
6. MIRCIOIU, Ș. *Transferul dreptului de proprietate prin vânzare. Studiu de drept comparat*. București: Universul Juridic, 2013. 530 p. ISBN: 978-606-673-219-2
7. MIRCIOIU, Ș. Vânzarea și transferul dreptului de proprietate din perspectiva proiectelor de elaborare a unui Cod civil european. În: *Revista Română de Drept Privat*, 2013, nr.5, p.111-123. ISBN: 1843-264601305
8. SÂRB, A. Mecanismul de transfer al dreptului de proprietate asupra bunurilor mobile în dreptul german. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Seria „Iurisprudentia”*, 2007, nr.2, p.197-210. ISSN (print): 1220-045x.
9. STĂTESCU, C., BÎRSAN, C. *Drept civil: Teoria generală a obligațiilor*. Ediția a IX-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2008. 492 p. ISBN: 978-973-183651-5

10. BAR von C., CLIVE E., SCHULTE-NÖLKE H. (eds.). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. [Accesat: 02.01.2015] Disponibil: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf, p.3975-4445.
11. FABER, W., LURGER, B. (eds.). *Rules for the Transfer of Movables: A Candidate for European Harmonisation or Nationals Reforms?* European Legal Studies. Vol.6. Munich: Sellier European Law Publishers, 2008. 268 p. ISBN: 978-3-86653-060-7
12. VLIET van L.P.W. Acquisition and Loss of Ownership of Goods – Book VIII of the Draft Common Frame of Reference. In: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2011, no2, p.293-334. ISSN: 0943-3929
13. VLIET van L.P.W. Transfer of Movables as a Legal Act. In: *The Edinburgh Law Review*, 2010, vol.14, no3, p.498-512. ISSN: 1364-9809
14. VLIET van L.P.W. *Transfer of Movables in German, French, English and Dutch Law*. Nijmegen: Ars Aequi Libri, 2000. 253 p. ISBN: 90-6916-353-5

Prezentat la 09.02.2015

ASPECTELE PUTERII JURIDICE A ACTULUI NORMATIV-JURIDIC PREVĂZUTE DE LEGEA REPUBLICII BELARUS NR.361-3 DIN 10.01.2000

Oleg POALELUNGI, Parascovia POALELUNGI

Universitatea de Stat din Moldova

În pofida faptului că cadrul juridic național este în concordanță cu cel al Uniunii Europene, procesul de armonizare a legislației trebuie să fie unul continuu pentru a face față schimbărilor permanente generate de evoluția vieții. În această ordine de idei, oportunitatea de a lua drept puncte de reper unele reușite în domeniul elaborării actelor normativ-juridice observate la statele din vecinătate racordează legislația Republicii Moldova la un regim de legalitate cât mai perfect. În acest context, autorii întreprind o tentativă de a comenta articolul 10 al Legii Republicii Belarus nr.361-3 din 10.01.2000 consacrat puterii juridice a actelor normativ-juridice din această țară. Tot aici vor fi generalizate componentele ce caracterizează puterea juridică a actului normativ-juridic și abordate problemele teoretice care au persistat în acest domeniu, fiind creionate căile de soluționare a acestora. Chiar de la început este propusă definiția fenomenului putere juridică a actului normativ-juridic elaborată de autori, în același context fiind descrisă și definiția pe care a propus-o legiuitorul bielorus. Este descris rolul prevederilor legale ce țin de domeniul puterii juridice. În contextul puterii juridice a actului normativ-juridic este pe larg abordată problema privind obligativitatea actului juridic. Sunt readuse în atenție unele aspecte ce vizează conflictul de norme și prioritatea actelor normativ-juridice, inflația legislativă și evenimentele juridice. În final sunt formulate concluzii care formează viziunea autorilor asupra tematicii abordate.

Cuvinte-cheie: *putere juridică, puterea juridică a actului normativ-juridic, izvor al puterii juridice, fenomen social, fenomen social flexibil, flexibilitatea puterii juridice a actului normativ-juridic, act normativ-juridic, obligativitatea actului normativ-juridic, corelarea actelor normativ-juridice, funcționarea actului normativ-juridic, aplicarea actului normativ-juridic.*

ASPECTS OF LEGAL FORCE OF THE NORMATIVE-LEGAL ACT PROVIDED IN THE LAW OF THE REPUBLIC OF BELARUS NO. 361-3 OF 10.01.2000

Despite of the fact that the legal framework is in line with the European Union law, harmonization process should be continuous to face constant changes that are generated by vital evolution. In this context, the opportunity to take as reference points some successes in drafting normative-legal acts seen in neighboring states connects the Moldovan legislation to a perfect legal regime. In this context, we will undertake certain measures related to Article 10 of the Law of the Republic of Belarus no.361-3 of 01.10.2000 that refers to the domain of legal power of normative-legal acts from this country. Also, here we will summarize the components that characterize the legal power of normative-legal act and theoretical problems that have persisted in this domain, as well as the remedies. From the beginning, it is proposed the definition of legal power of normative-legal act phenomenon, prepared by the author in the thesis, in the same context being described the definition proposed by Byelorussian legislature. It is described the role of the legal provisions related to the judicial power. In the context of legal power of the normative-legal act is widely explained the mandatory issue of the legal act. There are recalled some moments of conflict of norms and normative-legal acts priority, legislative inflation and legal events. Finally, the author concludes the paper with conclusions form its own view on the topic addressed.

Keywords: *legal power, legal power of the normative-legal act, source of the legal power, social phenomenon, flexible social phenomenon, flexibility of legal power of the normative-legal act, normative-legal act, the compulsory character of the normative-legal act, correlation of the normative-legal acts, functioning of the normative-legal act, application of the normative-legal act.*

Problema privind puterea juridică a actelor normativ-juridice a fost tratată de autori în mai multe publicații, unde se ajunge la concluzia că:

1. Puterea juridică este un fenomen social;
2. Puterea juridică este un fenomen social flexibil: a) ea poate fi examinată și redată cititorului din mai multe puncte de vedere (în funcție de sfera de acțiune a actului normativ-juridic, de categoria acestuia, de caracterul conținutului său normativ, de modul de adoptare etc.); b) puterea juridică variază ca intensitate în funcție de factorii ce o caracterizează, făcând ca actul normativ-juridic să fie considerat superior sau inferior în raport cu alte acte normativ-juridice din ierarhia legislației;
3. Izvorul puterii juridice se regăsește în factorii ce o condiționează (statutul și competența autorității publice);

4. Factorii ce condiționează puterea juridică a actului normativ-juridic condiționează și factorii caracteristici puterii juridice;
5. De regulă, izvorul puterii juridice este considerat și izvorul actului normativ-juridic;
6. Puterea juridică este un fenomen social caracteristic pentru actele juridice în formă de documente oficiale, de aceea ea mai este tratată drept calitate a actului normativ-juridic;
7. Puterea juridică oferă actului normativ-juridic în vigoare posibilitatea de a-și realiza energia juridică asupra relațiilor sociale;
8. Aplicarea corectă a actului normativ-juridic este posibilă numai în rezultatul corelării puterii sale juridice cu puterea juridică a altor acte normativ-juridice;
9. Numai actul normativ-juridic învestit cu putere juridică este capabil să producă consecințe juridice.

Astfel, investigațiile în domeniu au permis elaborarea modelului teoretico-juridic privitor la noțiunea de **putere juridică a actului normativ-juridic**, aceasta fiind definită ca *un fenomen social, conținutul căruia variază în funcție de factorii ce o condiționează și caracterizează, fiind utilizată de autoritățile publice competente a valorifica actele lor juridice pentru ca acestea să funcționeze, să intre în corelație cu alte acte normativ-juridice, să producă consecințe juridice.*

Așadar, puterea juridică a actului normativ este un fenomen social, conținutul căruia variază în funcție de anumiți factori care fac puterea mai mare sau mai mică. Oscilarea puterii juridice pentru actul normativ juridic poate fi observată mai cu seamă în funcție de poziția ierarhică a organului care adoptă actul normativ-juridic în sistemul de autorități ale statului, de competența acestui organ, de forma actului, de formulările normative ce se află în act privitor la puterea sa juridică și la modurile de soluționare a coliziunilor juridice, de caracterul conținutului normativ al actului normativ-juridic etc.

Cunoscând aceste elemente teoretice, practicianul ușor le utilizează în procesul de aplicare corectă a unui ori altui act normativ-juridic. Cu părere de rău, aceste constatări rămân numai pentru doctrină. Altfel spus, pentru Republica Moldova legiuitorul nu a elaborat un act legislativ special cu denumirea „Legea cu privire la puterea juridică a actelor normativ-juridice”, normele căruia ar fi prevăzut tehnici legislative elaborate în baza cercetărilor efectuate și care ar fi contribuit esențial la reducerea timpului utilizat pentru elaborarea și aplicarea corectă a actelor normativ-juridice.

În același context vom menționa că legiuitorul nostru nu a mers nici pe calea includerii legițăților (regulilor de bază) puterii juridice a actelor normativ juridic în alte acte legislative, cum a procedat, de exemplu, legiuitorul bielorus când a adoptat Legea cu privire la actele normativ-juridice, nr.361-3 din 10.01.2000 [13]. În acest act legislativ, pe lângă modul de inițiere, elaborare, avizare, expertiză, redactare, interpretare și ieșire din vigoare a actelor legislative, este prevăzut un articol (articolul 10) având titulatura „Puterea juridică a actelor normativ-juridic”, consacrat exclusiv puterii juridice.

În primul alineat al articolului 10 legiuitorul declară că Constituția deține puterea juridică supremă în stat.

Cu toate că articolul 10 al Legii nr.361-3 din 10.01.2000 nu prevede noțiunea de putere juridică, aceasta poate fi găsită în articolul 1 al acestui act normativ, fiind definită ca o caracteristică a actului normativ-juridic exprimată prin obligativitatea aplicării acestuia la relațiile ce cad sub incidența sa, precum și capacitatea actului normativ-juridic de a se subordona în funcție de restul actelor juridice.

Analiza acestei definiții denotă că în Bielorusia puterea juridică a actului normativ-juridic este caracterizată prin două trăsături:

- 1) obligativitatea actului normativ-juridic pentru participanții la raporturile juridice reglementate de act;
- 2) capacitatea actului normativ-juridic de a corela cu alte acte juridice din sistemul legislației în vigoare.

Am menționat că puterea juridică a actului normativ-juridic este dependentă de mai mulți factori care direct sau indirect o influențează (organul emitent, competența acestuia, forma actului, sfera de acțiune, modul de adoptare etc.).

În esență, puterea juridică a actului normativ-juridic este considerată una din calitățile sale principale, deoarece, datorită ei, actul normativ-juridic este capabil să reglementeze relațiile sociale, să creeze consecințe juridice. Participanții la raporturile juridice au statutul de „participant” atât timp cât actul normativ-juridic este în putere.

Privitor la obligativitatea actului normativ-juridic pentru participanții la raporturile juridice reglementate de act, vom aminti că puterea juridică a actului normativ-juridic se exprimă în obligativitatea acestuia față de membrii organizației social-politice, indiferent de poziția socială a acestora și starea sănătății. Legea se adresează în mod logic tuturor acelor care fac parte din organizația juridică [1, p.233].

Tot la compartimentul obligativității vom accentua că obligativitatea executării o posedă toate actele normativ-juridice adoptate de organele competente, indiferent de categoria și poziția ierarhică a organului ce le-a adoptat, adică atât legea, cât și actele normativ-juridice subordonate legii sunt obligatorii pentru executare în aceeași măsură. Asemenea sugestie vine din definirea noțiunii de lege dată *lato sensu*, adică accepțiune care conferă denumirea de lege oricărui act normativ-juridic, indiferent de la cine emană [10, p.137; 9, p.277]. Altfel spus, obligativitatea caracterizează în măsură egală toate actele normativ-juridice, indiferent de gradul puterii juridice a actului.

La rândul său, obligativitatea actului normativ-juridic în cel mai direct mod depinde de puterea juridică a actului. Actul lipsit de putere nu se execută, nu este necesară respectarea acestuia. Și invers, actul normativ-juridic intrând în vigoare obține puterea juridică deplină, prevederile sale devenind obligatorii.

Obligativitatea actului normativ-juridic este o trăsătură caracteristică și pentru actele nenormative, adică pentru actele cu însemnătate juridică.

Obligativitatea actului normativ-juridic mai este denumită și *putere juridică*.

Obligativitatea este unul din aspectele puterii juridice, însă aceste noțiuni nu sunt identice. De exemplu, normele Codului muncii privitor la regimul de muncă sunt obligatorii pentru cei încadrați în câmpul muncii. Față de cei fără „serviciu” normele acestui act normativ-juridic nu sunt obligatorii, însă aceasta nu înseamnă că actul nu este în vigoare și nu e în putere.

Având în vedere aceste constatări doctrinare, vom presupune că legiuitorul bielorus, când a indicat că puterea juridică a actului normativ-juridic exprimă obligativitatea acestuia pentru participanții la raporturile juridice reglementate de act, s-a referit la actul care a parcurs toate stadiile legiferării și a intrat în vigoare conform regulilor stabilite, nefiind afectat de evenimente juridice [10, p.179-132]. Altfel spus, este obligatoriu numai actul adoptat de o autoritate a statului competentă în elaborarea actelor normativ-juridice prin prisma unei proceduri legale.

Urmează de menționat că uneori, pentru a deveni obligatoriu, fiindu-i asigurată buna sa funcționare, nu este suficient de a adopta actul printr-o procedură legală de organul competent. Pentru aceasta mai este necesar de a cunoaște care sunt semnele caracteristice ale puterii juridice în funcție de care aceasta variază pentru acel sau alt act normativ-juridic.

Deseori, caracteristica puterii juridice pentru actul normativ-juridic este specificată prin formulări normative și reguli privitor la modul de soluționare a coliziunilor juridice. Anume aceste procedee au fost folosite și de legiuitorul bielorus la fixarea puterii juridice pentru unele categorii de acte normativ-juridice în raport cu altele. Exemplu servesc alineatele articolului 10 al Legii nr.361-3 din 10.01.2000, care expres prevăd că, în cazul divergențelor dintre Constituție și lege, decret, ucaz sau alte categorii de acte normativ-juridice, va acționa Constituția.

Specific pentru Republica Belarus este fixarea faptului că în caz de divergență dintre decret și lege legea va avea prioritate numai atunci când competența de a emite decretul a fost acordată prin lege. Legea și decretul prezidențial bielorus au prioritate în raport cu hotărârile Parlamentului și cu hotărârile Sovietului de Miniștri al Republicii Belarus, ale Plenului Judecătoriai Supreme, cu actele Procurorului General etc., însă actelor normativ-juridice ale acestor autorități publice și judiciare legea le acordă putere juridică superioară în raport cu actele ministerelor, Băncii Naționale a Republicii Belarus, ale organelor administrației publice locale și de dispoziție.

Tot prin formulare normativă care formează alineatul 6 al articolului 10 al Legii nr.361-3, Codul de legi este considerat cu putere juridică superioară în raport cu restul legilor.

Legiuitorul bielorus impune de a determina puterea juridică a statutelor, regulamentelor, instrucțiunilor și regulilor în funcție de puterea juridică a actului prin care se aprobă. În viziunea noastră, fixarea la nivel de lege a acestui moment este binevenită, deoarece cunoașterea sa devine accesibilă pentru majoritatea populației, ceea ce până în prezent (în cazul Republicii Moldova) o asemenea formulare putea fi întâlnită numai în doctrină.

Anterior în publicațiile noastre am menționat că puterea juridică a actului normativ juridic în cea mai mare parte este condiționată de poziția ierarhică în sistemul de autorități a organului ce adoptă actul normativ-juridic [6, p.23-27; 7, p.61-63] și de competența acestuia [5, p.40-45], constatări recunoscute în doctrina și legislația Republicii Moldova, precum și a țărilor din vecinătate [3; 11, p.14; 2, p.58]. De aceea, în articolul 10 al Legii Republicii Belarus nr.361-3 din 10.01.2000 se prevede că actul normativ-juridic adoptat de

organul ierarhic superior se va considera investit cu putere juridică superioară în raport cu actul adoptat de organul inferior. Tot aici legiuitorul bielorus a specificat importanța obiectului reglementării asupra puterii juridice a actului normativ-juridic, fixând că în cazul adoptării de acte normativ-juridice de către autorități publice de același nivel, prioritate va avea actul autorității care este special împuternicită pentru a reglementa relațiile în domeniul respectiv.

Transformările social-politice atrag după sine crearea mai multor organisme naționale și internaționale, a căror misiune este direcționată spre executarea funcțiilor interne și externe ale statului. Odată cu crearea lor, aceste organisme sunt investite cu multiple competențe, inclusiv cu cea de a adopta acte normativ-juridice. Numărul în continuă creștere de acte normativ-juridice afectează dimensiunea sistemului legislației. La rândul ei, dimensiunea legislației determină corectitudinea procesului de aplicare a legii, proces care în cea mai mare parte depinde de puterea juridică a actului normativ-juridic. În viziunea noastră, anume puterea juridică este principalul mijloc prin intermediul căruia statul își poate asigura o ordine în sistemul juridic, mai cu seamă în procesul de aplicare a acestor acte. De aceea, promovarea abordării puterii juridice la nivel de doctrină și că obiectiv al politicii de stat în condițiile actuale se impune ca strict necesară. În această ordine de idei, considerăm destul de actuală stipularea în Legea nr.361-3 a interdicției pentru subdiviziunile structurale de a adopta acte juridice cu conținut normativ dacă aceasta nu este prevăzut de lege, fapt care, considerăm, protejează statul de inflație legislativă [8, p.75-76].

În alineatul 9 al articolului 10 al Legii nr.361-3 din 10.01.2000 este stipulat că actul normativ-juridic nou dispune de o putere juridică mai mare în raport cu actul normativ-juridic adoptat (emis) de același organ pentru soluționarea întrebărilor identice.

Pentru Republica Moldova o formulare aproximativ identică se găsește în art.6 alin.(7) al Legii privind actele legislative, nr.780 din 27.12.2001, care prevede că „în cazul în care între două acte legislative cu aceeași putere juridică apare un **conflict de norme** ce promovează soluții diferite asupra aceluiași obiect al reglementării, se aplică prevederile actului posterior”. Observăm că legiuitorul autohton nu a condiționat aplicarea actului de organul emitent, așa cum a procedat legiuitorul bielorus. Aceasta se explică prin faptul că în Republica Belarus legiuitorul a adoptat numai un sigur act legislativ care prevede modul de adoptare a actelor normativ-juridice atât pentru organul legislativ al statului, cât și pentru cel executiv, anume: Legea cu privire la actele normativ-juridice ale Republicii Belarus, nr.361-3 din 10.01.2000. Pe când în Republica Moldova legiuitorul a adoptat două categorii de acte legislative, și anume: Legea privind actele legislative, nr.780 din 27.12.2001 [4] și Legea privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, nr.317 din 18.07.2003 [3], prin care a stabilit regulile de inițiere, elaborare, avizare, consultare publică, expertiză, redactare și emitere a actelor normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale. În asemenea circumstanțe, când legiuitorul stipulează că „în cazul în care între două acte legislative cu aceeași putere juridică apare un **conflict de norme** ce promovează soluții diferite asupra aceluiași obiect al reglementării, se aplică prevederile actului posterior”, observăm că el din start are în vedere același organ, și anume: organul legislativ al statului, deoarece, conform art.2 al Legii Republicii Moldova nr.780 din 27.12.2001, **actele legislative** sunt acte adoptate de unica autoritate legislativă a statului în temeiul normelor constituționale, conform procedurii stabilite de Regulamentul Parlamentului, de alte reglementări în vigoare, și care **ocupă poziția cea mai înaltă în ierarhia actelor normative din Republica Moldova** [4].

În această ordine de idei, vom fi de acord cu similitudinea acestor formulări normative atât pentru Republica Moldova, cât și pentru Republica Belarus, însă vom specifica că aceste prevederi legale fac parte din categoria regulilor privind prioritatea aplicării actului normativ juridic sau din categoria normelor conflictuale (colizial juridice) [12 p.73-80] – reguli care reflectă numai unele aspecte ale puterii juridice, fără a exprima conținutul de bază al acestui fenomen.

De menționat că formulările normative ale legiuitorului bielorus, care prevăd reguli de soluționare a cazurilor de conflict de norme sau a celor privitor la prioritatea aplicării unui act normativ-juridic în raport cu altul, facilitează în mare măsură procesul de aplicare a legii. În caz contrar cel ce aplică legea în mod obligatoriu urmează să studieze, apelând la doctrină, factorii caracteristici ai puterii juridice ca fenomen social și să cunoască principalele trăsături care formează conținutul acestui fenomen. Altfel spus, regulile de soluționare a cazurilor de conflict de norme sau cele cu privire la prioritatea aplicării unui act normativ-juridic în raport cu altul sunt numai unii dintre factorii care caracterizează puterea juridică a actului normativ-juridic și care determină randamentul puterii juridice.

Cunoașterea particularităților de bază care formează esența puterii juridice a actului normativ-juridic e posibilă numai în baza unui studiu complex, iar prescrierile legale bazate pe asemenea studiu facilitează în mare măsură lucrul cu actele normativ-juridice.

Așadar, printr-o succintă expunere a viziunii privitor la particularitățile puterii juridice a actului normativ-juridic, putem concluziona:

1. Republica Belarus a apreciat la nivel de lege necesitatea fixării unor particularități ce țin de domeniul puterii juridice a actelor normativ-juridice.
2. Un asemenea mod de abordare a problemei privind puterea juridică prin intermediul actelor legislative oficiale creează pentru masele largi posibilitatea de a lua cunoștință de acest fenomen social.
3. Având în vedere că puterea juridică a actului normativ-juridic este unul dintre elementele-cheie la aplicarea corectă a actelor normativ-juridice, prevederile Legii Republicii Belarus nr.361-3 din 10.01.2000, în special ale articolului 10, facilitează nemijlocit activitatea celor competenți să elaboreze legi și să le aplice corect.
4. Cunoașterea de către cetățenii statului a legităților puterii juridice contribuie la realizarea uneia din premisele statului de drept.

Bibliografie:

1. GIORGIO del VECCHIO. *Lecții de Filosofie Juridică* / Traducere de Dragan J.C. București: Europa Nova. 354 p.
2. HLIPCA, P. Activitatea legislativă a statului: esență și particularități. În: *Legea și Viața*, 2008, nr.9, p.56-58.
3. Legea Republicii Moldova privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale organelor administrației publice centrale și locale, nr.317 din 18.07.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.2008-210/783.
4. Legea Republicii Moldova privind actele legislative, nr.780-XV din 27.12.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38.
5. POALELUNGI, O. Competența autorităților publice – unul din factorii ce condiționează puterea juridică a actului normativ-juridic. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.1, p.40-45.
6. POALELUNGI, O. Statutul autorității publice ca factor ce condiționează puterea juridică a actului normativ-juridic. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.6, p.23-27.
7. POALELUNGI, O. Unele forme de condiționare a puterii juridice a actelor normativ juridice. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.7-8, p.61-63.
8. POPESCU, G.G. *Corelația normelor juridice în sistemul de drept romano-german*. Teză de doctor în drept. Specialitatea: 12.00.01 – Teoria generală a dreptului; Istoria statului și dreptului; Istoria doctrinelor politice și de drept. Chișinău, 2009. 143 p.
9. RUSESCU, I. Controlul realizării actelor legislative. În: *Studii juridice universitare*. Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Institutul de cercetări științifice în domeniul dreptului omului: Chișinău; 2009, nr.3-4. Anul II, p.227-284.
10. VIDĂ, I., ENACHE, M. Ierarhia legilor și evenimentele legislative care se produc între data intrării în vigoare și data ieșirii din vigoare a legii. În: *Revista DREPTUL. LEX EXPERT* în colaborare cu Editura Universul Juridic, 2012, nr.7, p.116-127.
11. ВАСИЛЬЕВ, Р.Ф. *Правовые акты органов управления*. Москва: Издательство Московского университета, 1970. 107 с.
12. ВЛАСЕНКО, Н.А. *Коллизионные нормы в советском праве*. Иркутск: Издательство Иркутского университета, 1984. 99 с.
13. Закон Республики Беларусь „О нормативных правовых актах Республики Беларусь”. В: *Газета «Звязда»* от 2 августа 2000 г., №143-144. //base.spinform.ru/show_doc-fwx?rng=1837

Prezentat la 10.06.2015